

PÉTERFY GERGELY
KITÖMÖTT
BARBÁR

Péterfy Gergely

Kitömött barbár

Regény

Kalligram
2014

Copyright © Péterfy Gergely, 2014

Évának

„Ki háborgatja az Embert szabadságának gyakorlásában?

– a gonoszok.”

A Szabadság és Egyenlőség Társaságának kátéja

1. FEJEZET

Ahogy álltam a Természettudományi Múzeum tetőtéri raktárában, és velem szemben a vörös szekrényben ott állt a fekete test, eszembe jutott, ahogy Ferenc elmesélte, milyen különös viszony fűzte Angelo Solimant a múzeumhoz.

Már kora reggel ott volt az Ásványtárban, és végigböngészte a leszögelt ládákat, amelyek nagy tornyokban álltak a terem közepén. Minden ládán ott állt a család neve, amelyiktől a gyűjtemény származott: alig akadt a Habsburg Birodalomban jelentősebb família, amelyik ne szerepelt volna a címkék valamelyikén. Born udvari tanácsos három évvel korábban kapta a megbízást, hogy Bécs számára rendezzen be egy olyan természettudományi múzeumot, amilyennel a londoniak vagy párizsiak már régóta dicsekedhetnek. A felhatalmazáshoz szinte korlátlan összeg is járt, hogy felvásárolja a magángyűjtemények legértékesebb darabjait; felhívására a birodalom legváratlanabb zugaiból is érkeztek ajánlatok, és kiderült, hogy az elmúlt évszázadokban a tehetős családok annyi ásványt, ősköveget, fossziliát, borostyánba dermedt bogarat, meteoritot, korallt, kristályt és féldrágakövet gyűjtöttek össze Németalföldről Firenzéig, Lembergől Brassóig, hogy száz múzeum is kevés lenne a kiállításukhoz. Így Born megengedhette magának, hogy csak a javát fölözze le. Megbízottai számba vették és katalogizálták valamennyi gyűjteményt, még azokat is, ahol csak egy mamutfog árválkodott, aztán az udvari tanácsos eldöntötte, mely darabok megvételére tesz ajánlatot. Az asztalosok elkészítették a biztonságos ládákat, amelyeket jól kibéleltek összegyűrt újságpapír-labdacsokkal, hogy legyen mivel megakadályozni a gondatlan szállításból fakadó károkat, az udvari postaszolgálat pedig begyűjtötte és leszállította a küldeményeket, amelyek határidőre megérkeztek a Hofburgba, ahol a könyvtár fölött kialakított termekben már várakoztak a frissen elkészült, dióbarnára pácolt és csillogóra lakkozott tárlók, hogy befogadják a katalogizált és gondosan felcímkézett köveket.

Angelo kiválasztotta valamelyik ládát, egy firenzei küldeményt, vagy egy amszterdami, vagy egyet Erdély közepéből, vagy egy alpesi tartományból. Képzelt utazás is volt ez, hiszen nem akadt olyan terület a Habsburg Birodalomban, ahol addigra ne fordult volna meg gazdái kíséretében. Kora reggel, egyedül, a Természettudományi Múzeum csendjében volt ideje felidézni a ládákra írt családnevek és városok ürügyén élete állomásait. Végül megállt valamelyiknél, pajszert fogott, felfeszítette a ládát, szétterítette maga körül a tartalmát a parkettán, és nekilátott, hogy minden darabot egyenként azonosítsa.

Évek óta tanulta már Ignaz von Born udvari tanácsostól a mineralógiát, és nemigen akadt olyan darab, ami kifogott volna rajta. Toronyokban álltak körülötte a könyvek, és néha órákon keresztül lapozgatott, ameddig meg nem találta egy ritka féldrágakő vagy tengeri kövület leírását. Lubickolt a latinban, és játékos rímekbe szedte a dallamos elnevezéseket, s e versikéket azokra az afrikai dallamokra dudorászta, amelyek gyerekkorából maradtak az emlékezetében. Ez megint olyan különleges disszonancia volt, ami rajongásra készítette a környezetét: egy néger a múzeumban.

A munkája precíz volt és megbízható, de azért olykor előfordult, hogy az udvari tanácsosnak felül kellett bírálnia valamit, amikor délután a napi ópiumadagjától tágra nyílt szemmel, beteg tüdejével zihálva megérkezett.

Aztán sokszor késő estig ott maradtak.

Alkonyat felé, végezve napközbeni teendőikkel, a barátaik is odaszállingóztak. Átjöttek az orvosok a közkórházból, az udvari fogalmazók és ügyvédek a hivatalokból, aztán megérkeztek a zenészek kottairástól tintás ujjakkal, megérkezett Mozart egy üveg likőrrel, és néha maga Sonnenfels is megjelent, és cukorkákkal tömött zsebeiből osztogatta az édességet. Sokszor az igaz Egyetértés Páholy szinte teljes tagsága a Természettudományi múzeumban töltötte az estét, az őskövületek és meteoritok ürügyén megvitatták az alapvető világnézeti kérdéseket, amelyeket sosem untak el megvitatni, és csak késő éjszaka indultak haza.

A felesége, Magdalena akkor már nem élt, a lánya épp betöltötte a tizennégyet, úgyhogy Angelónak nem kellett sietnie, és nem tartozott senkinek elszámolással. A kijáratnál néha még ilyenkor is megvárta egy-két kíváncsiskodó, főleg nők, akik egy cseppet sem röstellték, hogy érdeklődésüknek ilyen nagy nyilvánosság előtt adnak kifejezést. Úgy látszik, maradék büszkeségüket is hajlandóak voltak feláldozni a dicsőségért, hogy épp őbeléjük szeretett a híres szerezsen, a főhercegi mór.

Voltak állandó, visszatérő rajongók, akik már annak is örültek, ha Angelo megengedte nekik, hogy hazáig kísérjék, de persze se szeri, se száma nem volt az alantas és otromba csínyeknek és durva támadásoknak sem: voltak, akik fogadásból ajánlkoztak fel neki, aztán nagy cirkuszt csapva visszakoztak, mások lesből megdobálták, ugyancsak fogadásból, vagy barátságot színelve közeledtek, a bizalmába férkőztek, aztán az utolsó pillanatban megrugdosták, leköpték, ellopták valamijét, vagy egyszerűen csak a képébe röhögtek.

Angelo Soliman tökéletes egykedvűséggel tűrte az atrocitásokat. Azt mondta, egyforma élvezetét leli az emberi aljasság és az emberi jóság és nemeslelkűség megnyilvánulásaiban, mindkettő az előadás része, és nem fog egy színészt azért nem megtapsolni, mert a direktor a gonosz szerepét osztotta rá. Sok bánatot okozott ezzel a magatartással a rosszakaróinak és gúnyolóinak, akik akkor lettek volna csak elégedettek, ha ki tudják hozni a sodrából. Nem tudhatták, hogy Angelo éppúgy tanulmányozza őket, mint a kövületeket és fossziliákat. Senkinek sem adatott meg rajta kívül, mondta Ferencnek, hogy az emberi aljasságot, gyarlóságot, butaságot, alantasságot és ostobaságot olyan közelről tanulmányozhassa, mint éppen ő: ez a perspektíva, ahonnan ő szemügyre veheti a Habsburg Birodalmat, olyan ritkaság, amelyben az a legkülönlegesebb, hogy még a legokosabbak, a legnemesebb lelkűek és a legtapasztaltabbak sem képesek teljes egészében behelyezkedni: így ő egy olyan világ hírhozója, amit rajta kívül nem láthat senki sem.

József császár idejében még nem nagyon lehetett feketéket látni Bécsben.

Aki ilyen látványosságra vágyott, annak el kellett kocsiznia Schönbrunnba, és meg kellett várnia az elefántok etetését, amikor Pietro Angiola, a schönbrunni állatgondozó fűszoknyában, vörös sávokkal pingált meztelen felsőtesttel kiugrott egy fűkunyhóból, és vad ordítással felkapaszkodva a kifutót szegélyező rácsra, igazi színészi képességekről tanúságot téve, sírásig rémisztette a nevelőnők kíséretében érkező gyereksereget. Utána vigasztalásképp fülig érő vigyorral sárgarépát és almát osztogatott a gyerekeknek, akik a csemegét odatarthatták az elefánt mohó, taknyadzó ormánya alá, amellyel először óvatosan körültapogatta, majd felszippanva megragadta a táplálékot. Pietro ilyenkor már a hátán ült, és minden idegszálával arra figyelt, nehogy a bizonytalan idegállapotú, öreg állat, akiben tengernyi bosszúvágy gyúlt fel a sunyi és alantas emberi fajjal szemben, valami galibát okozzon. Ez a spektakulum elégitette ki leginkább az alsóbb néposztályokban az idegen és egzotikus utáni vágyat.

Angelo Soliman a schönbrunni állatgondozóval szemben viszont a felsőbb osztályok kedvence volt. Tőle nem azt várták, mesélte Ferenc, hogy a rácsokon ugráljon, hanem újszerű disszonanciát, váratlan és újszerű összhangzatokat, amelyekben új módon lehet rápillantani a megunt, régi gondolatokra.

Épp olyat, mint amelyet Born udvari tanácsos élt át minden alkalommal, amikor megcsodálta tanítványát az ásványok rendszerezése közben a Természettudományi múzeumban.

Ebből az ellentétből, amely az öreg mineralógust annyira felvillanyozta, a Természettudományi Múzeum tetőterében most már nem látszott semmi.

Angelo Soliman teste pont olyan időtlennek tűnt, mint a tárlókban sorakozó szürke meteoritok, mamutsontok, óriáscsigák és az üvegszemükkel bambán álldogáló, kitömött egzotikus állatok, amelyek néma nyájként betöltötték a polcsorok közötti teret.

A preparátum strucc toll ágyékkötőben, fején strucc toll koronával állt, jobb lábával előre lépve, felemelt bal kezében lándzsával.

A bőr felületét repedések szabdalják, a repedések erezete szabálytalan rácsozatot alkotva borította be, mintha rádobtak volna valamilyen foszlott halász- vagy madarász hálót, vagy hanyagul befonta volna egy hatalmas, trópusi pók, amilyenekből jó néhány szőrös, fekete példány meresztgette csápjait a tárlók üvegei alatt.

A bőrpikkelyek némelyike a vastag és többszörös lakkréteg ellenére, amely üvegszerűvé tette a preparált testet, itt-ott lepattant, vagy épp felpöndörödvé lepattanni készült, és a fekete bőrdarabkák alatt kilátszott a felfelület, a cédrustest: akkor már pontosan tudtam Ferencről, mi van a bőre alatt. Az izmok és az erek mesterien kifaragott domborulataira egykor ráfeszülhetett a fekete, ruganyos bőr, de a fa időközben előregedett, szétrepedt, és szétszakította a ráfeszülő anyagot. Az ember és a fa különös keveréke állt így elő, mint egy mitológiai lény egy ismeretlen nép meséiből. A lábait egy súlyos fakockára rögzítették, alulról a talpba fűrt csavarokkal, amelyek acélszürkén kandikáltak ki a lábfejig futó repedés mélyének sötétjéből. Az arc azonban különös módon ép maradt, és szinte élethűen nézett a szemembe a színezett üvegből készült pupilla és írisz. A tekintetében volt valami gyermeki csodálkozás, mintha kettőnk közül neki kellene jobban meglepődnie.

A test épp akkora szekrényben állt, amelynek üvegezett oldalfalához nem ért hozzá egyetlen végtagja sem: a poros üveg mögött a formák valamennyire elmosódtak, vesztek a mélységükből, mintha kétdimenziós kép előtt állnék. A szekrény hátfalának vöröse azonban nem halványult. Úgy lépett elő ebből a vörösből Angelo Soliman, mintha egy izzó alagút nyílna mögötte, amely egyenesen az alvilágba visz. Mintha visszatartaná azokat, akik a háta mögött tülekednek, vagy épp fordítva, mintha lázadó Orfeuszként az élükre állt volna azoknak, akik kitörni készülnek a mélyből.

Angelo nem volt egyedül.

Hátul, az ablak alatt egy strucc nyújtotta a nyakát: eredetileg kiterjesztett szárnyakkal állhatott, de a szárnytollakból nem nagyon maradt semmi, csupaszon meredt a két szárnycsont. Talán a látogatók nem tudtak ellenállni a kísértésnek, és amikor a teremőr nem figyelt oda, lopva kitéptek egyet-egyet, mígnem a madár egészen megkopaszodott. A tapírnak, amely a strucc mellett álldogált, s amely a talapzaton álló felirat szerint a perui alkirály ajándéka volt, a fején csúnyán lekopott a szőre. A látogatók lehetnek a ludasok ebben is: túlságosan sokan akarták simogatással kifejezni a szeretetüket, vagy nem tudtak ellenállni a lehetőségnek, hogy megérinthetnek valamit egy idegen világból, míg

használatlanná és visszataszítóvá nem tették a preparátumot. A felrepedezett bőr alól kilátszott a sárgás koponyacsont, melynek varratait gipsszel öntötték ki, és erre kenték a lakkot.

A tapír mellett egy vízidisznó állt, mellette egy íbisz, lakkozott faágakon tarkabarka trópusi madarak, amelyeknek egyik-másik testrésze ugyancsak hiányzott. Volt, amelyiknek a lábát, a csőrét, és olyan is, amelyiknek a szárnyát törte le a gyújtószervenvedély. Egy zebrának a fél oldaláról letépték a bőrt, az óriáspythont, amely egy faág körül tekergőzött, valami gombabetegség kaphatta el, amelytől szivacsos és bolyhos lett. Az ablak alatt, amelynek poros üvegére a párkányán verdeső galambok árnyjátéka vetült, egy szőre vesztett gorilla állt lefittyedt állkapoccsal. Fél karja hiányzott, az egyik orrlyukába papírgalacsint dugott valaki. Úgy állt ott, mint egy megszeppent kisgyerek, aki fél, hogy rácsapnak a kezére, ha piszkálni meri az orrát.

Egy szétesni készülő teve hátán, valamikor fehér, most már foltos és sárga turbánban, vörös burnuszban, mindkét kezében lándzsát tartva ott ült a schönbrunni állatgondozó, Pietro Angiola, arcán ugyanazzal a vad arckifejezéssel, amellyel a gyerekeket ijesztgette valamikor. Annyira hátradöntötték, hogy a szemlélő számára úgy tűnt, bármikor hanyatt buk fencezhet, ha nem sikerül elhajítania idejében a lándzsákat. Mind ő, mind a teve elég hitvány preparátori munka volt: az állat hasán szétnyílt a varrat, és pergett a kóc és a lószőr közül a fűrészpör, több kis kupac állt a padlón, mintha a teve maga alá piszkított volna. Pietro Angiola egyik lábfeje hiányzott, és kilógott a kóc és a vatta közül a fenyőléc, amivel a csontvázát pótolták: ő nem kapott cédrusból faragott testet, mint Angelo Soliman. Egy réztábla állt a teve előtt, egy fatörzsön, amely szerint az oromo faj eme példányát a Schönbrunni Állatkert adományozta a múzeumnak 1801-ben: abban az évben, amelynek nyarán Ferenc kiszabadult a börtönből, és hét év után első útját tette ónodi kastélyunkba.

A tevén vágató Pietro mellett a földön egy kislány kuporgott, nyakában üveggyöngyökből fűzött lánccal, bokáján és csuklóján karperecekkkel, piros tollszoknyában.

A mellei, amelyek épp zsendülni kezdhettek a nyúzás idején, fedetlenül hegyesedtek.

A két fekete dudor ugyanolyan zsírosan fénylett, mint a tapír csontig koptatott fejbőre: az érintések indoka itt azonban már nyilván sok mindenben más volt. A kislány arcára bájos, együgyű, csodálkozással vegyes tiszteletet akarhattak feszíteni, amilyennel egy afrikai a fehér emberre bámul, félénken fölfele nézve a látogatóra, aki málnás cukorkáját szopogatva elácsorog a dioráma előtt, és a melléhez nyúl, az arckifejezése azonban inkább olyan volt, mint egy vízbe fojtott kiskutyáé: talán bitumennel, vagy valami más ragacsos anyaggal tölthették föl a bőre alatti réteget, hogy gyermeki feszeségét és hamvasságát imitálhassák vele, de a mostoha körülmények, a tetőtér nyári forrósága miatt az anyag megfolyhatott, és két oldalt összegyűlve lehúzta a pofazacskóit és lebiggyesztette az ajkát, így kölcsönözve szegénykének kutyafejet.

A talapzaton, amelyen kuporgott, réztáblácskán az állt, hogy i. Ferenc császárnak és királynak Mária Karolina királyné ajándékozta 1798-ban. Abban az évben, amikor Ferenc még a kufsteini cella tenyérszerű ablakán át bámulta vacogva a kékbe fagyott hegycsúcsokat, és írószer híján varrotűvel, saját vérével írt az anyjának levelet.

A társaság utolsó tagja Joseph Hammer volt, akit Narcissus atya, az irgalmasrendiek leopoldstadti kórházának főápolója ajándékozott a múzeumnak.

Magas, vékony férfi volt, a táblácska szerint etióp. Kék és fehér strucctollakból készült ágyékkötőben, fejét jobbra fordítva, felemelt jobb kézzel állt, és az ő nyakába is

üveggyöngysort akasztottak. Kívül mattzöldre, belül világospirosra festett, finoman megmunkált szekrényben állt, kicsit magasabban, mint Angelóé. A szekrénynek mind a négy oldalán üvegajtó volt, így a preparátumot minden oldalról meg lehetett tekinteni, hátulról is. Szép, gömbölyű feneke volt. A szekrény belsejében az oldalajtók egyikére egy aranyozott keretbe foglalt ovális táblát erősítettek, s ezen az adományozó, az alakot készítő művész, valamint az életkor és a foglakozás mellett a néger neve is olvasható volt. Innen tudtam meg, hogy Joseph a bécsi kertgondozók szolgálatában állt, és ugyanaz a szobrász készítette a teste alakját megőrző faszobrot, mint Angelo Soliman cédrustestét: Franz Thaller udvari szobrász.

Hammert 1808-ban nyúzták meg és feszítették a bőrét a fára: abban az évben, amikor, 28 évesen, Iphigénia lányom halála után Tháliával voltam teherben, és Ferenc már eladta a könyvtárunkat Sárospataknak, hogy valahogy meg tudjunk élni.

Így álltak ők négyen, Angelo, Pietro a tevé, Joseph Hammer és a névtelen kislány, és körülöttük sorakoztak a kitömött állatok. Családias, bájos volt az elrendezés, mintha egy szép nagy família gyűlt volna össze valami jeles esemény ünneplésére.

Csend volt.

Az a fajta csend, amilyen csak zsúfolt, nagy, poros terekben tud lenni, ahol a polcokat apró tárgyak ezrei töltik be, és körös-körül minden csupa toll, szőrme és fa, papír és kóc, fűrészpör és kiszáradt bőr.

A másodrendű, lefokozott múzeumi tárgyak raktára volt ez, a kevésbé látványos ásványoké, a sérült preparátumoké, a másodpéldányoké, azoké, amelyeknél akadt kintre szebb, érdekesebb, tarkább és nagyobb. Ide került a Természettudományi Múzeum minden részlegéről a sérült vagy feleslegessé vált kiállítási tárgy: sok olyan ásvány és kőület is, amelyeket Angelo Soliman Ignaz von Bornnal annak idején maga rendszerezett, és ide vonták vissza az afrikai diorámából 1810-ben az emberi preparátumokat, amikor a megváltozott idők hirtelen viszolygást keltőnek találták kiállításukat. Most ennek a rongyos, dermedt nyájnak az élén állt Angelo, maga is rendszerezve: a talapzat réztáblája szerint az afrikai faj galla típusához tartozó férfi volt, és 1796-ban került a gyűjteménybe: amikor Ferenc még a csehországi Obrovicon raboskodott, egy sötét és hideg cellában, ahol november végén bekövetkeztek azok az események, amelyekről egészen az utolsó pillanatig, a Széphalmot körülvevő vesztegzárig hallgatott.

Angelo Soliman testével szemben álltam.

A nevem Sophie.

Azt jelenti: Bölcsesség.

Az apám alkimista volt.

Augusztus huszonharmadikán megöltem a barátod, Kazinczy Ferencet.

Sátoraljaújhelyen két héttel később tartották az első piacnapot.

Hideg volt. Esett az eső. Fáztam.

A város, ahol addig a legnagyobb esemény részeg diákok randalírozása volt, drámai díszletté változott, mintha a lángoló Pompei, vagy az elpusztított Trója elevenedett volna meg körülöttem. Az útkadályokat és az ideiglenes őrbódékat elbontották és eltűzelték a szekerekkel, pokrócokkal, saroglyákkal, és minden tárggyal együtt, amelyek a betegekkel érintkeztek. Égtek az ágyneműk, takarók, párnák, bölcsők, ágykeretek, égtek a ruhák, az utoljára lapozgatott könyvek, orvosságos szekrények, köpölyözők, gyerekjátékok és olvasók. Ropogott körülöttem a tűz, a lángnyelvek suhogva lobogtak. Nem is magukat a

tárgyakat égették, inkább az érintést, amely a ragályt hordozta – mintha valakinek az árnyékán állnánk bosszút. A tűz volt minden esztelenség legvégső manifesztációja, afféle lebutított, paraszti világvége. A kertekben és a házak előtt, az utcákon is máglyákban égtek a holtak cókókjai: pusztuljon minden, ami a járvány hónapjaira emlékeztet.

Keserű, fekete füst ült a dombok között.

Ebben az iliázi szcénában döcögött át velem, gyászoló Andromakhéval a szekér az unalomig ismert házsorok között – mennyit kacaghattunk volna Ferencsel egy ilyen csillogóra polírozott metaforán.

A vesztegzárat, amely három hónapig elvágott minket a külvilágtól, ami nem is volt igazi külvilág, éppoly távlattalan és szorongató volt, mint a belső, csak szeptember első napján oldották fel: a kolera akkor már messze nyugaton járt.

Hiába zárták le hermetikusan a határt – mindig egy újabb és újabb határt a hegyek lábánál vagy a folyók mentén –, a járványt sem a Dunánál, sem távolabb nem bírták megállítani. A legkétségbeesettebb és leghisztérikusabb intézkedés is eredménytelen maradt, mintha látást akartak volna deszkapalánk mögé rekeszteni. Csakhogy itt senki sem értette, hol szökhetett át a fertőzés: a fejünk felett, vagy a lábunk alatt? Ebben az ellenségben az volt a legfélelmetesebb, hogy láthatatlan és megragadhatatlan maradt. Csak a tüneteinek keresztül mutatkozott, de akkor már késő volt felvenni ellene a harcot. Akkor volt leginkább jelen, amikor már továbblépett a testből, amelyet elragadott. Így aztán a gyógymódok csak a szenvedést fokozták, miközben érintetlenül hagyták a betegséget magát.

Az állam magára vállalta a védekezést, hiszen megtámadták, és az ellenséggel szemben az egyetlen rendelkezésre álló fegyverét vetette be, a hadsereget. Ezzel az ellenséggel szemben azonban a legjobb szervezés és taktika is eredménytelen maradt. Mindent a tanultak és a szabályok szerint csináltak, mégsem tudtak semmilyen eredményt sem felmutatni. És senki, még a legtanultabbak sem tudták megmondani, hogy tünet és tünet között a betegség hogy és merre járhat. Végig az motoszkált az eszemben, hogy mindez negyven évvel ezelőtt is megtörtént, csak akkor a járványnak más volt a természete – Ferenc ifjúkorában a királyságot és az egyházat fenyegette halálos veszély, melynek kórokozóját ugyanilyen kétségbeesett eredménytelenséggel próbálták legyőzni. Elégették a könyveket és betiltották a szabadkőműves páholyokat és levágták a fejeket, amivel csak azt tették nyilvánvalóvá, hogy semmit sem értenek a gondolatok terjedésének természetéből.

Akárhogy is jutott egyik helyről a másikra ez a mostani a ragály, szeptemberre nálunk, északon kitombolta magát. Mint egy felheccelt vadember, egy darabig tört-zúzott maga körül, aztán, mintha rájött volna, mit művelt, megszeppenve lecsillapodott. A járvány halottait eltemették, a lázadás résztvevőit felakasztották, akiknek pedig csak enyhébb bűnük volt, megkezdték raboskodásukat Sárospatak, Terebes és Sátorlajújhely börtöneiben. Mert a kolera egyetlen valóságos következménye, amellyel a mi életünk dimenziójába lépett, az volt, hogy megmutatta, meddig terjedhet a gyűlölet és a gyanakvás, amit ezen a földön egymás iránt táplálunk, urak és parasztok, otthon lévők és idegenek. Lemeztelenítette hiedelmeink és meséink természetét, és olyasmiket tudtunk meg önmagunkról, amire egyikünk sem számított.

A parasztok úgy cselekedtek, amilyenné tettük őket: vadak voltak és kegyetlenek, mint a gyerekek. Borzalmas meséik gomolyogtak bennük, és ők úgy viselkedtek, mint a meséik szereplői. Úgy gondolkodtak, ahogy az eszüktől kiltelt: eltántoríthatatlanul biztosak voltak abban, hogy a járványt kútmérgező zsidók, az urak és az orvosok okozták. Nem is

történhetett volna másképp: egy ilyen horderejű esemény nem maradhatott magyarázat nélkül. A járvány önmagában nem volt elég csapás: ahogy a gyógymódok, úgy a magyarázatok is nagyobb bajt okoztak, mint maga a betegség.

Az állam szemében a szegénység és a vele járó mocsok volt a bűnös, végső soron tehát mégiscsak maga a paraszt: a paraszt szemében pedig az állam volt a bűnös, és mindaz, ami vele járt: a katonák, nemesek, a hivatalok, a papírok, a könyvek, az orvosok és az idegenek. Ahogy egyre több áldozatot szedett a járvány, a parasztok egyre több mindenkit láttak ellenséget: először csak a zsidókban és az orvosokban, aztán az urakban és a városiakban és a katonákban, végül önmagukban is. Képzeletük megtelt démonokkal és boszorkányokkal, s a körbezárt, éhhalállal küzdő falvakban végül egymásnak estek.

A piacot kivételesen a megyeháza előtt állították fel.

A régi vásártér, ahol a járvány tombolása idején a halottakat halomba gyűjtötték, még mindig rossz emlékű helynek számított. A lesoványodott, sápadt, elgyötört városiakok, akik a vesztegzár hónapjai alatt alig jutottak élelemhez, most kábán tébláboltak a sókristályos madzagon himbálózó pácolt sonkák, nagy táblákra hasított lépes méz, bükkfáfüst-illatú kolbászfürtök, sáros cékla- és káposztagulák, és összekötözött lábbal verdeső tyúkok között. Alig volt család, amelyet ne sújtott volna haláleset: még mindenkit friss volt a gyász és a rémület. Senki sem értette, mért pont ő lett a kiválasztott, mért pont ő élte túl; a múltjukban fel nem fedezett erények és jótettek után kutattak, amelyek ellentételezhetnék a nem várt, égi kegyet, s az elhaltakéban korábban észre nem vett bűnöket találtak. A kolera főleg a gyerekeket és az öregeket ritkította meg; ezt is elég nehéz volt megmagyarázni; a kalkulus mindig sántított valahol. Szédelegve járkáltam az árusok között. Úgy éreztem magam, mint aki hónapok óta éhezik, s már az étel gondolatára is halálfélelem fogott el. Felvettem egy céklát, megszorogattam, belevájtam a körmöm. Kibukkant a bíborvörös, levedző hús. Végigsimogattam a kolbász fénylő, feszes bőrét, megtapogattam a hús ruganyos dudorait, és lenyaltam a kezemről a paprikapiros, fokhagymás zsírt. Belenyomtam az ujjam a lépes mézbe, beszakítottam az opálos viaszréteget. Az ujjaim közt kitüremkedett a sűrű, sötétbarna méz, amelynek illatán a Tátra fenyveseinek fanyar sötétzöldje érzett. Kedvem lett volna felemelni egyet a rémületen pislogó tyúkok közül, és úgy tollastól-mindenestül kiharapni belőle egy darabot. Azt se tudtam, mit csináljak. Járkáltam, mint egy bábu. Szédültem. Fulladtam. Úgy éreztem, vége az életemnek.

Mindenki engem nézett. Nem formáltak kört, nem torpantak meg, inkább csak lassan köröztek, összehajolva sugdolóztak, miközben felém tekintettek, de én voltam, egyértelműen én, a középpont. Mint egy lassú, rituális vadászat, amely tánccal kezdődik és gyilkossággal ér véget. Egymáshoz hajoltak, összesúgtak, szétváltak, továbbmentek, aztán újra összehajoltak.

Tudtam jól, hogy min suttoznak.

Hogy Kazinczyné, bár sose volt épeszű, most, hogy a kolera elvitte azt a cingár kis urát, egészen és végképp megbolondult. De hát milyen is legyen egy alkimista lánya? A hibbant aranycsináló, ördöggel cimboráló apja, a bolond gróf ugyan miféle főzetek gőzébe nem ringatta, nedvével nem itatta meg? Ki tudja, milyen titkos, ördögi nyelv gonosz tanaival tömte tele a fejét az átkozott, vén szabadkőműves? Talán nem is a rendes módon fogant és született, hanem istentelen praktikával, apa és anya nélkül, s nem a teremtestől rendelt természetes út és mód szerint. Hiszen az arca sem arányos, keze-lába suta, a járása olyan, mintha jégen csúszkálna, magában mindig dudorászik és motyog, és egyáltalán nem olyan,

mint egy grófkisasszonynak lennie illene. Semmi elegancia! Semmi méltóság! Semmi tekintély! De persze, hogy is lenne bármelyikből is neki, amikor egy vasa sincs. Legalább a becsülete meglenne – de hát becsületről aztán itt végképp nem beszélhetünk. Szegény asszony, persze, akarhatna bármilyen lenni, az élet alaposan megtáncoltatta és kiforgatta. Milyen is legyen egy valamikori halálraítélt, börtönviselt államfogoly felesége? Mennyi becsület marad neki? Milyen legyen egy asszony, akinek az ura reggeltől estig leveleket körmölt, s olyan szavakat talált ki, amiket senki sem ért, és semmit nem jelentenek?

Az az ember, az a Kazinczy Ferenc, én mondom, éjszaka a kertben halottak szellemeivel pörölt. Sétapálcájával csapkodta a galagonyabokrokat, néha órákig, amíg egészen széjjel nem verte. Ősz haja szétbomlott, ide-oda lengett, mint egy kísértetnek. És közben kiabált, olyan nyelven, amit senki sem ért. A saját szememmel láttam! Az asszonyka meg rángatta volna vissza a házba, mert perzselte szegényt a szégyen, de az a kerge ura csak nem nyugodott, amíg az ártatlan bokrot gyökérig el nem pusztította. Hát mit ártott neki az a bokor? Jobban járt volna mindenki, ha a fejét veszik neki is Budán, mint a többi istentagadó, királygyilkos latornak. Régen volt már, nagyon régen, negyvennél is több esztendeje, de az idő csak nem segít az ilyen bűnökön! Amikor a bolond franciák lenyakazták a királyukat, meg a szegény kis királynét, a mi öreg királynőnk lányát, ennek itt szintén kedve támadt nyakazni. Meg akarták ölni a papokat, lerombolták volna az egyházat, istállót csináltak volna a templomokból! Még jó, hogy időben elcsípték az egész kompániát, mielőtt még nagyobb galibát csináltak volna! Kész csoda, hogy csak néhánynak üttette le a fejét a jóságos uralkodó, ennek a féleszünek meg megkegyelmezett. Na de én mondom, nem sok haszna származott abból a nagy kegyelemből. Hisz a saját anyja szégyellte, amikor kiengedték a tömlöcből! Hát nem érted, a saját anyja szégyellte, és Regmecen, a főút közepén nem egyszer maga kiabálta a képibe, hogy *bárcsak lenyakaztak volna téged is a többivel együtt, s nem kéne ezt a szégyent viselnem miattad! Szégyent hoztál a nevemre és apádéra! A húgaid nem tudnak férjhez menni miattad, az öcsédet a főispán nyilvánosan szégyenítette meg a megyegyűlésen, hogy egy börtönviselt halálraítélt testvére ő előtte többé nem ember!* A saját anyja kiabálta rá ezeket! Én azt mondom, bár nyakaztak volna le inkább százszor, mint hogy ekkora szégyent megérjek! Hát egy ilyen ember özvegye mit is csinálhatna Sátoraljaújhely piacán? És miként viselkedjen egy friss özvegy, akinek az imént árverezték el a házát, s most aztán mehet alamizsnát koldulni a hét gyerekével? De ki tudja...! Talán nekik épp, hogy javukra vált a járvány, s szegény asszonyka végre megszabadult egy reménytelen tehertől. Soványka is, vénecske is, de legalább egy kicsit még élheti világát!

A Szent Mihály-templomban már elharangozták a delet.

Kint csilingelt, csörömpölt és kacagott Bécs.

Az október végi napfény laposan tűzött be a tetőablakokon, a fénypázmákban mozdulatlanul lebegtek a porszemek: órák óta álltam a fekete test és a néma nyáj előtt. Fáradt voltam, beteg voltam, mosdatlan és kétségbeesett.

Három napig utaztam, és hajnalban érkeztem Bécsbe, akárcsak negyvenhárom éve az első alkalommal, amikor apám elhozott Ónodról a szaléziánus nővérek kolostorába, hogy kezdetét vegye hét évig tartó neveltetésem, amelynek végeredménye a tökéletes grófkisasszony volt, a hibátlan feleségnek-való, a legnemesebb alapanyag, amelyből egy férj hozzá illő asszonyt faraghat: most az alapanyagból készült végső szobor érkezett vissza a városba, ahonnan elindult.

Az orrom megcsapta az réges-rég nem érzett Bécs-szag, amelyben a cukrászdák édes kigőzölgései keveredtek a lovardák csípős párájával és az asztalosműhelyek friss lakk- és forgácsszagával, a színházak jelmezeinek illata és a bordélyházak édes búzei a könyvtárak papírillatával a Stephansdom katakombáinak csontszagával. Mintha megint elkezdődhetne valami, mintha nem lenne semmi helyrehozhatatlan, mintha nem lenne teljesen mindegy, hogy mi volt, mintha csak a jelen számítana. A városnak ugyanolyan bölcs és várakozó, játékos és démoni atmoszférája volt, mint annak idején, azzal a különbséggel, hogy most kölcsönzött valami dionüszoszit a must és az erjedő törköly illata, s az a különös derű, amely helyrehozhatatlan katasztrófák után eluralkodik a világon: a túlélők eufóriája, hogy a véletlen nekik juttatta a főnyereményt.

Ahogy kiszálltam a kocsiból, és előre küldtettem a csomagomat a szállásomra, ahová estére meg akartam húzni magam, lesétáltam a Grabenre, ahol felidéztem az elmúlt évtizedek epizódjait, amelyek a Habsburg Birodalom e kitüntetett színpadán estek meg velünk, Ferenc gyerekkori megaláztatásától emlékezetes sétájukig Angelo Solimannal, és az az esős, november huszonegyedikére 1796-ban: mióta Ferenc mindent elmesélt, már nekem is más jelentett a tér, mint azelőtt. Ettem valamit, beültem egy kávéra, bámultam az üzletek kirakatait, pisiltem, aztán kilenc órakor, pontban nyitásra megálltam az Udvari Könyvtár bejárata előtt, és tíz perccel később, elhaladva a könyvtár hatalmas olvasótermei mellett, beléptem a tetőtérbe vezető ajtón.

Ezernyolcszázharmincegy október 27-e volt, a férjem hetvenharmadik születésnapja. Ezt a napot választottam arra, hogy szembenézzek azzal, amit rám hagyott.

Hogy szembenézzek Angelo Solimannal.

2. FEJEZET

Ahogy álltam a Természettudományi Múzeum tetőterében, és velem szemben ott állt a fekete test, eszembe jutott az a nap, amikor a kolera híre megérkezett Széphalomra.

Délután épp a madarakat figyeltem a távcsövemmel a kertben, amikor megláttam Ferencet a domboldalon. Azt hittem, aznap már nem jön haza. Egész héten nyugtalan volt, téblábolt, nem találta a helyét, percenként felpattant az íróasztalától, kimasírozott a kertbe, fordult kettőt, aztán visszaült. Biztosra vettem, hogy ez a periódus is – ahogy máskor szokott – egy-két olyan éjszakával ér véget, amit a levéltárban tölt. Meglepődtem, amikor megpillantottam a dombtetőn.

Aznap délután egy nagyobb csapat jégmadár szállt le az almafák közt, őket bámultam, amikor Ferenc egy lombkorona háttérében felbukkant a meredeken lefelé kanyarodó szekérút közepén. Első pillantásra azt hittem, idegen. Talán nem számítottam arra, hogy a lencsém látókörében, amelyben eddig csak madarak és falevelek jelentek meg, váratlanul egy ismerőst kell azonosítanom. Megdobbant a szívem és lelkiismeret-furdalásom támadt: mintha szánt szándékkal nem ismertem volna meg. Talán ez az anomália, ahogy abban az időpontban szokatlan jégmadarak érkezése is már az elkövetkezendő nagy és általános felfordulás előjele volt, azé a történeté, amelynek első kulcsszava már ott lapult egy boríték belsejében, a zöld asztalon, a verandán.

Ferenc gyalog volt, ahogy mindig, szakadó esőben, sűrű ködben, vagy a tavaszi hóolvadás idején. Nem érdekelte az időjárás, egyformán jól érezte magát mindegyikben. Az összes időjárási konstelláció közül egyes-egyedül a közeledő esőfrontot viselte nehezen, olyankor zúgott a feje, és nem tudott gondolkodni. De ahogy esni kezdett, ez a kellemetlenség is elmúlt.

Most nem esett az eső, még csak szél sem fújt, bár a sár elég nagy volt a hét eleji záporok után. A kocsúton békalencsével teli tócsák csillantak. Még mindig szeretett gyalogolni, bár a lába, a térde, és főleg a bal csípeje egyre nehezebben bírta. De a gyaloglásban még mindig maradt valamennyi a szabadság mámorából, melyet akkor szívott magába, amikor a kufsteini várbörtön szűk cellájában róttá az utat faltól falig, és behunyt szemmel hol hajnali rétre, hol alkonyi tengerpartra, hol kora délutáni, csendes havazásba álmodta magát. Ez a képessége annyira kifejlődött, hogy így, harminc év után is bármikor dimenziót tudott váltani, s kedve szerint váltogatta maga körül a tájakat, talpa alatt a terepet. Ez a játék még a legcudarabb időjárásban is megtartotta a jókedvét és mosolyt csalt az arcára: a sárban cuppogó falusiak bolondnak nézték a szikár öregurat, aki angyali derűvel lebegett át a kátyúk, tócsák és megmászhatatlanul meredek keréknyomok akadályain.

Naponta begyalogolt Sátoraljaújhelyre, ahonnan havonta egy szerény összeget kapott azért, hogy a vármegye levéltárának iratrengetegét rendbe tegye. Ez maradt az egyetlen lehetőség, hogy rendszeres jövedelemhez jussunk, amivel legalább egyik napról a másikra eltengődhettünk. A túlélésre éppen futotta belőle. Idegőrlő, pepecs munka volt, a helyi adminisztráció évszázados trehányóságát kellett gatyába ráznia, peres ügyek aktáit, a kancellária leiratait, a helyben keletkezett beadványokat és folyamodványokat kellett rendszereznie; egymás hegyén hátán heverték erdélyi fejedelmek dörgedelmes és bizáncian körmönfont levelei, Thököly, Rákóczi, Bocskai korrespondenciái, a különböző évszázadokban keletkezett árszabások, céhszabályzatok, esküszövegek, a boszorkányperek aktái, urbáriumok, bizottmányi iratok, alispáni, főszolgabírói végzések. Fantáziátlan,

szellemtelen adatrengeteg, ami azonban mégiscsak papír volt, szó és betű, ráadásul a poros latin és német mondatok mélyén, hivatalos fordulatok és cirkalmas körülírás pernyéje alatt az élők számára érvényüket veszített és feledésbe merült, ám valamikor fájdalmasan eleven történetek parázslottak.

Gyakran a levéltár falai között érte az este, és már nem volt ereje hazagyalogolni. Jólesett elhúzni az időt, s úgy tenni, mintha az magától szaladt volna el. Apró kis csalás volt ez, de mégiscsak csalás. Tudtam, láttam, hogy szüksége van magányban töltött órákra, de aggasztott, ha éjszakára nem jött haza. Elvégre már hetven éves volt, bármi megtörténhetett. Meg talán nyűgös is voltam, türelmetlen, és képes voltam bármin megsértődni. Ferenc is tudta, hogy nem kifizetődő dolog, amit csinál, hogy veszekedni fogok érte, de szüksége volt arra, hogy csaljon magának egy kis gondtalanságot, vagy legalábbis a gondtalanság látszatát.

Egyre gyakrabban volt szüksége ilyen lopott félnapokra, és ez egyszerre töltötte el izgalommal és félelemmel.

A lopott idő furcsán viselkedett: alkalmat kínált arra, hogy kiszakadjon kötelességei, tennivalói és elmaradásai rengetegéből. Ezt nem is bántam. Néha már elviselhetetlen volt, amit csinált, öt-hat embernek is megírta szinte szóról szóra ugyanazt a levelet, és úgy kapaszkodott az íróasztalába, mint a gályarab az evezőbe – mint aki nem tud szabadulni. Ennyi munka már értelmetlen volt, de láttam, hogy nem bír leállni. Félt attól, hogy úr támad az elméjében, amibe bármi betörhet – bármi abból a tengernyi dologból, amit el akart felejteni. Tudtam, rengeteg mindent tudtam azokról a dolgokról, amiket el akart felejteni, épp csak a legfontosabbról nem volt tudomásom: de talán ebben is van valami dramaturgiai szabályszerűség.

Évtizedeken át sikerült kordában tartani ezt az erőt. Azt mondta, úgy érzi, mindig van egy lassú áramlás, amely fel-felkapja, vagy inkább csak emelgeti ezeket a leülepedett emlékeket, mint a lassú folyóvíz apró örvényei a fenékre lesüllyedt faleveleket. Épp csak annyi ereje van, hogy ha kinéz munka közben az ablakon a kertbe, egy fa koronájában játszó fényről észébe jusson egy gyerekkori délután. De elhatalmasodni nem szabad hagyni: akkor az örvény hirtelen óriásira tátja a száját, s egyre gyorsabban forogva mindent elnyel, ami az útjába kerül. Ezért igyekezett mindig azon, hogy az elméjét reggeltől elalvásig folyamatosan feladatokkal lássa el.

Akkor még nem tudhattam, hogy ez az igyekezet sokkal nagyobb, mint amennyit el tudok képzelni. Csak ahhoz hasonlíthattam, amit magam is megtapasztaltam. Hiszen nem telt el nap, hogy eszembe ne jutott volna első lányunk, Iphigénia halála, vagy kínos megaláztatásom emléke a szaléziánus nővérek zárdájában, és az a sok rengeteg apró-cseprő dolog, ami naponta fájdalmat okozott – tudtam, hogy milyen küzdelem legyőzni ezeket az előtölulni akaró képeket. De azt nem tudhattam, hogy közös életünk minden egyes percében azon igyekezett, hogy elfelejthesse élete legkülönösebb és leghátborzongatóbb napját, amelynek jelentősége és kisugárzása ezerszeresen meghaladta az én legrosszabb emlékemét is. Nem tudhattam, mert talán nem is akartam tudni, hogy az élete egyetlen, folyamatos erőfeszítés: szétrepeszti, szétnyomja a magában hordozott, elmesélhetetlen történet, amelyet a szégyentől és az értetlenségtől való félelem és az önvád egyszerre tesz kimondhatatlanná.

Most már hiába ostromozom magam a vakságomért, de azt is tudom, hogy én egymagam hiába is siettettem volna a dolgokat: az időknak kellett megérniük, mint a cédrusnak arra,

hogy megrepedjen.

Nem láthattam át a látszaton, amit azért teremtett, hogy megkíméljen. Talán épp azért beszélt olyan felemás megvetéssel a szerzetesekről, akiknek az tölti ki az életét, hogy távol tartsák maguktól a sátánt, mert benne is kialakult valami szerzetesi, valami mélységesen regula-függő hajlam. Neki egy sokkal nagyobb és erősebb ellenséget kellett eltolnia magától. Inkább a végkimerülésig dolgozott, és néha ott aludt el a levéltárban az asztalra dőlve, hogy a nyála rácsordult Rákóczi rendeleteire.

Sokszor elfogott a páni félelem, hogy baja esett. Nem tudtam megnyugodni, éjszakánként forgolódtam, láttam magam előtt, ahogy fulladozva haldoklik, vagy törött nyakkal fekszik a lépcső alján, vagy törött bordákkal nyöszörög egy rádólt könyvszekrény alatt. Cicáztam ezzel a képpel, és néha már nem tudtam, mit látok magam előtt: amire vágyok, vagy amitől rettegek.

Egyszer hajnalban kocsira ültem, és rátörtem az ajtót.

Az asztalra dőlve aludt, és ahogy felriadva felkapta a fejét, rémületemben fel kellett sikoltanom: az arca egyik fele, a nyaka és a haja antracénkék volt, a másik fehér. Csodálkozva tapogatta az asztal lapján a ragacsot, aztán talpra állította a feldólt tintatartót: álmában kiborította a tintát, ami összefogta az asztallapon nyugvó arcát, így lett egy félig galambősz, félig tengerkék öregember, mintha szétszakadt volna angyali és ördögi részre.

Az úton a szénával megrakott szekerek nyikorogtak.

A munka az alkonyattal véget ért, a parasztok verejtéktől átitatott ingben, portól belepett kalapban heverték a széna tetején. Szalmaszálat rágcsáltak. Illedelmesen köszöntek Kazinczy Ferencnek, aztán ahogy a szekér eltűnt a kanyar mögött, s Ferenc már nem láthatta őket, pukkadozva összenevettek. Roppant mulatságosnak találták a gyalogszerrel közlekedő öregurat, aki a hóna alatt összecukható íróasztalt cipelt, köpenyének zsebéből pedig kéziratlapok kandikálnak elő. Mindentől különbözött, amit látni szoktak, s bár már sokadszorra találkoztak vele, mégsem tudták megszokni. Képtelenek voltak olyan szót találni a rendelkezésükre álló nyelvből, amellyel egyértelműen meghatározhatták volna ezt a jelenséget. Olyan szó kellett volna, amely egyszerre fejezi ki az úr, a madárijesztő, a vándor kuruzsló, az adószedő, a forradalmár, a vándorszínész és az ördöggel cimboráló tudós tulajdonságait; de mivel ilyen szó nem akadt a szótárunkban, inkább nevettek: még mindig ez volt számukra az összes felsorolt sajátosság egyetlen értelmes közös részhalmaza: hogy nevetségesen idegen.

Ahogy Erzsó szokta mondani, aki harminc éve szolgált bennünket, mi *olyanok* voltunk. *Olyan*: ez volt a ránk leggyakrabban használt jelző. Azért voltunk olyanok, mert nem tudták kimondani, hogy milyenek. Sem megmondani, sem kimondani nem tudták azokat a szavakat, amelyek megnevezhették volna Ferencet. Nem tudták, mi az a szabadkőműves és kimondani se tudták, mert túl hosszú szó volt, ráadásul ott volt a második felében az a *kőműves*, ami annyira becsületesen, annyira familiárisan hangzott, hogy sehogy sem tudtak vele mit kezdeni. Mégsem lehet, hogy igazi kőműves, mert nem rakott az egy darab falat se soha, de ha nem igazi, akkor milyen? Mi az, hogy szabad? Ez nyilván fejtörést okozhatott nekik. Ez a *szabad* is olyan gyanús volt. Aki szabad, az nem lehet rendes ember. A rendes ember az rab, olyan, mint ők maguk. Aki szabad, az azt csinál, amit akar, vagyis amolyan úrféle; de Ferenc nem igazi úr, nem szolgabíró, ispán, gróf, herceg. Az igazi urak rendes emberek, mert szintén nem azt csinálják, amit akarnak, hanem azt, ami istentől rendelt sorsuk és feladatuk e földön, vagyis őket, a parasztokat, a rabokat gyötrik, kínozzák és

szipolyozzák. Az ilyen úrfélék, mint Ferenc, akik szabadok, és szabadság alatt azt értik, restek, és nem hajlandók rendes ember módjára őket kínozni és szipolyozni, azok mindkettejükre: igazi urakra és igazi rabokra is egyformán veszélyesek.

Ahogy a szabadkőműves szóval nem tudtak mit kezdeni, és sem kimondani, sem felfogni nem tudták, ugyanígy jártak a jogi kifejezésekkel is: státuszfogoly, felségáruló, halálraítélt. Azt értették, hogy valaki zsvány, meg haramia, rabló vagy gyilkos. Ferenc esetében egyszerűen nem értették, mi lehetett a bűne, ha nem rabolt el semmit és nem is ölt meg senkit: mert azt még csak elfogadták volna, mint rendes emberhez méltó tevékenységet.

Ferenc idegen volt, és az idegenségében lappangott a veszély, hiszen ki tudja, miféle ártó tudományok birtokában van. Veszélyességét azonban kellően ellensúlyozta a tény, hogy ők a szénásszekéren ringatóztak, miközben a fura öreg gyalogszerrel baktatott. Urak voltak hozzá képest, urai e földnek, ha nem is birtokosai, de legjobb ismerői, ivadékai, teremtményei és szimbiótái.

Bármerre néztek, az ismerős dombok, fák, útkanyarulatok kacsintottak össze velük, s össze lehetett velük nevetni Ferenc háta mögött. Emlékeztük, amelyet apáiktól és nagyapáiktól örököltek, gyanakvást és ellenszenvet őrzött mindenkivel szemben, aki nem e táj része volt. Ami új, és nem ebből a tájból bújtt elő, mint anyja méhéből a csecsemő, vagy a Sárosér partján kókadozó fűzfák a nedves talajból, a kövér giliszták a trágya alól és a csőrüket tátogató fecskefiókák az eresz alá épített fészekből, az csak a gonosz erők torzszüleménye lehetett, amely ártalmas és kártékony. A mesékben megbújó ártó szellemek, az erdők mélyén lakozó ismeretlen lények is barátságosabbak és ismerősebbek voltak, mint az idegen. Az újszerű épületek, a szokatlan ruhába öltözött emberek, az újonnan, Afrikából és Amerikából behozott növények ellenszenvet és dühöt váltottak ki belőlük. Nemcsak az ellen tiltakoztak kézzel-lábbal, hogy belássák hasznosságukat vagy szépségüket: mindent elkövettek, hogy elpusztítsák és kiirtsák őket.

Ferenc kétszer próbált meg magnóliát ültetni.

Az első fácska nem tudott gyökeret eresztetni a széphalmi földben: bár bimbósan érkezett, virágozni már nem jutott ereje. Talán a kocsis, akire bízva volt, hanyagul ápolta, és elmulasztotta a rongyokba bugyolált gyökereit locsolgatni, ameddig Laibachból érkezett mihozzánk, vagy a földdarab volt mérgezett, ahová beástuk: már sohasem derül ki. Ferenc egy darabig őrizgette még a száraz törzsecskét az asztala mellett, a sétapálcák között, aztán egy nagytakarításnál nyoma veszett. Talán a gyerekek csenték el, és lándzsát faragtak belőle. A második fa egy ősszel érkezett, 1818-ban, vagy talán '19-ben. A leveleit már lehullatta, és tele volt duzzadó, pihés bimbókezdeményekkel. Ezt most a kert egy másik részében ültettük el, s megfogadtuk a tanácsot, és a földet jól átforgattuk alatta túlevéllel meg összezúzott fenyőtobozzal. Tavaszra valóban meg is eredt, március végére a bimbók, amelyek már akkorák voltak, mint egy-egy gyerekököl, elkezdtek kifesleni. Reggelenként türelmetlenül szaladtunk a fához, hogy kinyílt-e már – ez volt a környék első magnóliája. Legközelebb Nagyváradon, a püspöki palota kertjében volt még egy, de az már állítólag évek óta nem virágzott, lehet, hogy nem is volt magnólia.

Aztán az idő hidegre fordult, hó is hullott, és a virágzás lendülete megállt. Egy hétre elfelejtettük a fát. Mikor újra szebbre fordult az idő, és megint körülötte kezdtünk el kíváncsiskodni, csodálkozva vettük észre, hogy a bimbók száma alaposan megfogyatkozott. Az is furcsa volt, hogy nem találtunk meg egyet sem a fa körül: nyomuk veszett, mint az aranyalmáknak a mesében. Ferenc egész nap dült-fült, csapkodott, és mindenkit kérdőre

vont, akit csak ért, eredménytelenül persze. Este aztán, vacsora után Erzsó – kötényét gyűrögetve – megállt az ajtóban. A szája széle rángott, mint mindig, ha valami indulat fűtötte. Azt gondoltam, megint Tormás kellemetlenkedett, a „kertészünk”, aki persze nem állt az alkalmazásunkban, csak hetente egyszer átjött, és vetett egy pillantást a gyümölcsösre, de valóban egyszer sem hagyta volna ki, hogy ne hajkurássza meg a mi Erzsónkat, aki ezt valamiért zokon vette.

Most azonban nem ez volt a helyzet.

Erzsó hosszas téblábolás és torokköszörülés után bevallotta, hogy néhány nappal korábban éjszaka kint volt a kertben, *mert nagyon nyomta az ördög a hasát*. Erzsónak hol ezét, hol amazát nyomta egyébként az ördög, úgyhogy ezen most sem lepődtünk meg, annál inkább azon, ami ezután következett. Azt mesélte ugyanis, hogy amint kint sétálgat a kertben, egyszerre nagy izgés-mozgást lát a fa felől. Pontosabban úgy mondta, hogy „a fa” felől – erősen megnyomta a szót, jelezve, hogy nyelvileg ennél szorosabban nem hajlandó közelíteni a magnóliához. Ferenc persze nem hagyhatta ki, hogy meg ne szorongassa, és megkérdezte gyanútlanúságot színlelve, hogy pontosan melyik fára gondol.

Erzsó megsemmisítő pillantást vetett rá.

Tudja jól aztat az úr!

Ferenc behúzta a nyakát. Erzsó pedig folytatta, hogy *a fa* körül nagy volt az izgés-mozgás, közelebb ment tehát, közelebb mentem tehát, hogy megnézzem, mi az, nehogy valami kár érje az úrék vagyonát, és látom ám, hogy egy nagy fekete valami kapaszkodik az ágak között. Kiáltani akartam, hogy elriasszam, de ekkor elillant a felhő a hold elől, világos lett, és látom ám, hogy egy nagy fekete kanördög kapaszkodik a fán, és a szőrös karmaival tépkedi a bimbókat, rájuk lehel a tüzes leheletével, amire a bimbók egyszerre pernyévé válnak. Édes Jézusom, hánytam én menten a keresztet, és ordítani akartam, de valami jeges szorítás ragadta meg a torkom, és egy árva hang nem sok, annyi sem jött ki rajta. De a keresztet olyan sűrűn hánytam, hogy megérezte a sátánfajzat, felkapta azt a szarvas fejét, sűrűn fingani kezdett, de olyan búzzel, hogy itt elöl ez a tincsem menten megőszült, ni! Aztán egy nagy ugrással eltűnt. Csak a bűdös maradt utána.

Ferencre néztem. Fulladozott a kacagástól, aztán köhögni kezdett. Azokban az években már gyenge volt a tüdeje. Erzsóhoz léptem, és elmagyaráztam neki, hogy a gonosz, ha egyáltalán létezik, a lélekben lakik, se szarva, se bűdös szellentése nincsen, s amit látott, azt csak a hascsikarástól felizgatott képzelete vetítette elé – de Erzsó türelmetlenül, fölényesen legyintett.

Lenézett bennünket tudatlanságunk miatt.

Másnap reggel arra ébredtem, hogy három paraszt ácsorog a kertkapu előtt.

Ferenc még aludt, mert éjszaka rémképek gyötörték, s csak hajnalra tudott lenyugodni. Erzsóért kiáltottam, de nem jött válasz, felkaptam hát a kabátom, és kimentem megkérdezni, mit akarnak. Az egyik ismerősnek tűnt, de a másik kettőt még sose láttam. Nem néztek a szemembe, hátrafelé tekintettek, ahonnan még három férfi lépett elő egy szénásszekér mögül. Kérdeztem, hogy a bor ügyében jöttek-e, esetleg a hízók érdeklík őket, erre az egyik kinyögte, hogy hát a fáról volna szó. Milyen fáról? Hát... az *ördög* fájáról. Mert hogy ilyen fa, aminek ilyen az alakja, meg ilyen a bimbója, nincsen, mondta felbátorodva az egyik, aki újonnan érkezett, és fekete szakálla volt, mintha pópának készülne. Márpedig ami nincs, az csak az ördög műve lehet. Felnevettem. Erre a szakállas a subája alól egy baltát

vett elő. Hátrébb léptem, ő zavarba jött. Megfordította a baltát, és a nyelvél a kezembe adta.

Vágja ki, grófnő. Ne várja meg, amíg az emberek intézik el.

Hátat fordítottak és elmentek, cammogva, mint a medvék.

Másnapra hűlt helye sem maradt a fának. Nem én vágtam ki, a baltát is beledobtam a kútba. Ferencnek szerencsére reggel pörünk ügyében akadt dolga, és megfélekedve a magnóliavirágzásról, már korán Kassára utazott, délután pedig vihar kerekedett, ami alaposan megszagatta a kertet. Mikor legközelebb szóba került a magnólia, azt mondtam Ferencnek, hogy a vihar törte ki, és én gyorsan kitakarítottam a nyomát is Tormással, nehogy a holt test jelenléte megrontsa a kedvünk.

Többet nem próbálkoztunk magnóliával.

Ferenc valahol félúton állt a magnólia, a vándor zsidó és a nemesember közötti értelmezhetetlen és felfoghatatlan térben, ott állt magányos nevetségességében és dühítő idegenségében, ezért, bár nyilván legszívesebben kivágták volna, nem tudtak mást tenni, mint hogy kinevették. Ez a nevetés azonban más volt, mint amikor valami durva viccen nevettek, és attól is különbözött, amilyen röhögést egy nyomorék látványa, vagy egy állathecc szokott belőlük kiváltani: ez a nevetés tartalmazott valami fenyegető, baljós mellézköngét. Bármikor átsaphatott dühös vakkantásba és acsarkodásba, s a fölényes legyintésből bármikor gyilkos ütésre emelkedhetett a kéz.

A szekéren ülők biztosra vették, hogy ebben a helyzetben csak ők nevethetnek; értelmetlen feltételezés volt számukra, hogy mást is megillette a távolságtartás joga. Így azt sem sejtették, ami ezután történt. Hiszen ahogy elhalkult a szekér nyikorgása a domb mögött, Ferenc megállt, a földre dobta kinyitható, táborigóasztalát, és elmosolyodott. De nem a bájosan bukolikus szcéna, s a lényére eredménytelenül meghatározást kereső, bumfordi parasztok látványa miatt mosolyodott el, s a mosoly maga sem volt igazán derűs.

Ismertem ezt az arckifejezést.

Az a fanyar félmosoly volt ez, amely az utolsó években vált a leggyakoribb arckifejezésévé: akkor uralkodott el az arcán, amikor megadta magát az olyan gondolatoknak, amelyek ellen képtelen volt védekezni.

Kicsit oldalt billentett fejjel, félig lebiggyedt ajakkal mosolygott, mint az álmukban halálba szenderedett öregek. A szemében izzó fény távolivá, tompává vált, mintha hirtelen áthidalhatatlan messzeségbe került volna a világ, amelyet szemlél, egy szakadék túloldalára, egy tenger túlsó partjára, s csak rémlik a láthatáron. És bizonyos értelemben valóban elszakadt a világtól, amelyben élt. Be kellett látnia, hogy vereséget szenved azoktól az erőktől, amelyek ellen küzdött; kénytelen volt belátni, hogy az egyetlen helyes döntés, ha kineveti saját magát, messziről, félrehúzott szájjal, mint egy gyorskocsiban elsuhanó idegen egy pillanatra felvillanó, groteszk utcai jeleneten.

A dombhátra ért, ahonnan megpillantotta a házuk. Ezért mosolygott. Mert tudta, hogy megint, és újra végig kell gondolnia, amit már olyan sokszor, és olyan kelletlenül végiggondolt: hogy milyen szánalmas apróságokon múlt minden.

A dombtetőről, amely alig harminc méterrel, egy madárröptényi magassággal emelkedett a lapály fölött, egy repedezett, összeroskadni készülő házat pillantott meg.

Egy olyan házat, amely minden ízében éppen az ellentéte volt annak az épületnek, amely az elméjében élt. Micsoda torzkép, micsoda karikatúra! Mintha az ördög azzal szórakozott volna, hogy nevetségessé tegye a vágyait. Mintha egy majmot vett volna rá valaki, hogy

formáljon épületet egy tervrajz alapján, vagy egy csapat vadembert, hogy utánozzák, amit gyakorlott mesterek csinálnak. Az épület víziójának, amely a gondolataiban élt, nehezen lehetett volna ennél szánalmasabb megvalósulást elképzelni, és Ferenc úgy érezhette magát, mint Papageno, akinek vágyott Papagenája helyett rút öregasszonyt kell ölelgetnie.

A nyugati szárnyon a tető egészen behorpadt, a szarufa bármikor eltörhet. A keleti oldalról a legalaposabb körbeárkolással sem lehetett megszüntetni a vizesedést, a vakolat lepergett, a kövek közül kioldódott a kötőanyag, és a fal enyhén kidudorodott, mintha lassan, évről évre hasasodna, mint egy öreg matróna. Az ablakkeretek az épület lassú süllyedésétől eldeformálódtak, az ajtók kilazultak, a kémény veszélyesen dőlni kezdett. A veranda oszlopai elmozdultak, kifelé dőltek az elvetemedett gerendák és a megsüllyedt alap miatt. A padló deszkái elkorhadtak, felhajlottak, a szőnyeget megette a moly és a nedvesség. A disznóól deszkái foghíjasak, az istálló összedőlt. A kerti pavilon tetejét megette a moha. A park, ahol évtizedeken át a legkülönbébb növények meghonosításán kísérletezett, kuszán, kócosan, vihar szaggatta ágsebekkel terült el a rétek és szántók között, ahol az unalomig ismert patakparti fűzfák és udvari eperfák tikkadoztak az augusztusi délutánban.

A drága pénzen hozatott egzotikus növények úgy viselkedtek, mint egy csapat részeg katona egy messzi földről érkezett, győztes hadseregből. Az akácok gyökerei bejöttek a házba, kidugták kíváncsi fejüket a fal tövében, és felszaggatták a padlót. Bambusznád tövisfejű hajtásai fúrták keresztül a falakat és indák fonták körül, mint egy őserdőbe fulladt romtemplomét. A szelídgesztenyefát kicsavarta a szélvihar, rádőlt a filagóriára. A virágágyások kiszáradtak, a gyökérzetet pajor rágta, a leveleket a tetű. Az idegen, s a tájban szokatlan növényzet, amit nem tudtunk kordában tartani, otthoni szokásait kétszeres lendülettel élte ki és megkettőzött erővel látott hozzá a hódításhoz. Az őshonos flóra meg, mintha vetélkedni akarna a betolakodókkal, a dacból merített erőt, s a szeder, az iszalag, a tarack és a gyomok legkülönbébb fajtái kiirthatatlanul szótték be keresztül-kasul a kertünk.

Aki először látta, annak valóban az lehetett a benyomása, hogy ezt a házat elátkozták.

A növényzet arányos rendje helyett, amelyet Ferenc annyit csodált a főrendek angolkertjeiben, és a metszeteken, amelyeket a Bécsben, Artariánál vásárolt a dóm szomszédságában megbújó képületben, és sok éven át lógtak szobáink falain, ebben a kertben a legkitartóbb küzdelem ellenére is minduntalan anarchia ütötte fel a fejét. Igazából sosem sikerült megfejtenünk, miért nem lehetett létrehozni a növénycsoportok, a fák és cserjék, a virágágyások és lugasok arányos rendjét; nem sikerült rájönnöm, hogy történhetett meg, hogy Ferenc minden erőfeszítése, gondos tervezőmunkája, s a tárgy itthoni és külföldi szakértőivel folytatott évtizedes levelezés ellenére is kudarcot vallottunk a kerttel.

Sokáig arra gondoltam, hogy talán az egyet nem értésünk volt a sikertelenség oka.

Ferenc angol kertet akart, és én megadtam magam az akaratának, noha nekem sokkal jobban tetszettek a francia kertek, a nyírt bokrok, a fehér kővel kirakott sétautak, a lugasok boltívében elbújtatott szobrok, a csobogó szökőkutak. Ferenc nem sok kétséget hagyott afelől, hogy az ízlésem e tárgyban meglehetősen fejletlen. Számára az angol kert a szabadság kifejezője volt, míg a francia kert a rabságot és az elnyomást jelképezte. A természetet, mondta, a saját vadságában kell a kertben kifejezésre juttatni, saját szépségéért kell csodálni, nem azért, amit ráerőszakolunk. Akárcsak az emberi egyéniségben, a természetben is a belső kvalitások a fontosak: ha ez a vadság, akkor az. Én

azonban azt gondoltam, hogy épp elég vadság van odakint, s akinek az kell, az menjen a Tatra fenyvesei közé, vagy a Kárpátok szakadékaikhoz, és csodálkozzon rajta; a ház körül azonban a nyugalom, a tisztaság, a rend legyen az úr.

Sok időt szentelt arra, hogy meggyőzőn az igazáról, és én egy idő után ráhagytam a dolgot, mert nem ért meg annyit az egész, hogy összekülönbözzünk miatta. Persze sokáig fájt nekem, hogy lenézi az ízlésemet. Tudtam, hogy felületesnek, gyerekesnek tart, akit leköt az olcsó csillogás, a csalóka, hazug harmónia, s az arányok és a formák legolcsóbb trükkjei, mint valami vadembert, akit még a legképzetlenebb európai is ámulatba ejt egy szabályosan lerajzolt körrel. De akkor sem voltam hajlandó belátni, mért kéne egy kertnek magasabb eszméket kifejeznie, s mért kell épp a virágokat és a fákat a világnézetek harcának terepévé tenni, s mi keresnivalója van a filozófiának egy kerti tóban.

A francia kert az egyház és a király kertje; a francia kert a teológia, a babona, a tudatlanság kertje; a feudumé, születési előjogé, a jogtiprásé, a megalázásé, az erőszaké, a rabszolgaságé és a börtöné. A francia kert ostoba és gonosz. A francia kert hazudik, hazudik az emberről, hazudik a természetről, hazudik a metafizikáról, rendben van, gondoltam; de akkor meg hogy' lehet egy angol kertnek igaza? Mitől igazabb egyik kert a másiknál, miközben mindkettő erőszakot követ el a természetten, a valóságban együttélésre képtelen, más-más földrésről származó növényeket kényszerít egybe, sziklát és tavat erőszakol a tájba, ahol addig csak szelíd lősz, puha göröngy és csörgedező patakocská élt – ez vajon nem ugyanakkora hazugság-e?

De soha nem mertem feltenni neki ezt a kérdést.

Sokáig tervezgetett egy műromot.

Először egy görög szentélyfelére gondolt, kannelúrozott oszlopokkal, melyek közül néhány törötten, mohával benőve fekszik a földön s csak az épület egyik sarka áll teljes épségben, mintha földrengés rombolta volna le, mint Taorminát. A természet és a művészet legmagasabb rendű erőinek ilyen találkozása, mondta, egészen egyedien fejezhetné ki a táj, az ember és a történelem viszonyát.

Aztán elvetette a görög templom ötletét, inkább boltíves épületet szeretett volna, mint Caracalla római fürdőinek romjai. A boltív, mondta, a maga feszültségével, amely mégis egyetlen, örökkévaló pillanatba dermed, a függőlegesekből és merőlegesekből álló görög temploménál sokkal érzékletesebben fejezi ki természet és ember, szellem és matéria szembenállását, harcát és kibékülését.

Ezt is megrajzolta, aztán elvetette, aztán megint megrajzolta, miközben százsámra szerezte be a Rómát ábrázoló rézmetszeteket, hogy azokon tanulmányozhassa a klasszikus építészetet. Hónapokig ez kötötte le a képzeletét, gondolatban végigvette a kert összes számításba jöhető pontját, tanulmányozta az égtájakat, a fényviszonyokat, a távolságot a háztól, hogy megtalálja az ideális helyet és szöveget. Deszkákból és kidobásra ítélt ágyneműből megépíttette a boltív modelljét, azt hurcoltatta a kert egyik pontjáról a másikra. A hajnal már kint találta a kertben, mire bejött végre reggelizni, izzadt volt, zilált, s a szálkákat kellett kipiszkálni belőle feltüzesített tüvel. Aztán új erőre kapott, valami új ötlete támadt, és megint nekilátott újra és újra átalakítani a rom makettjét. Szürkére mázolta, felfestette rá a kövek textúráját, megnagyobbította a boltívet, aztán lekicsinyítette. Mikor végre megvolt a terv, következett a mester kiválasztása.

Akkoriban még volt egy kis pénzünk, és mindketten biztosak voltunk abban, hogy a perünk hamarosan győzelemmel végződik, de legesleginkább mindketten töretlenül hittünk a

jövőben, amelyben gazdagságunk és boldogságunk rendíthetetlennek látszott. Ehhez a reményhez képest egy múrom felépítésének összege igazán jelentéktelennek tűnt.

A falusi mesterek, akik remekül értettek az egyszerűbb faszerkezetekhez, a vályogfalakhoz és a nádfedéshez, tanácstalanul vakarták a fejüket, amikor Ferenc előadta nekik a terveit. A boltívet még csak-csak értették, dolgoztak már templomépítésen, ahol a németek keze alatt ellestek ezt-azt a tágasabb és bonyolultabb architektúrák titkaiból, de azzal az ötlettel már nem tudtak mit kezdeni, hogy a tervezett épület semmifajta kézzelfogható célt nem szolgál, s ráadásul még csak be sem szabad fejezni.

Az öreg tót építőmester, aki nagy reményeket fűzött ahhoz, hogy nálunk dolgozhat, amikor megértette, hogy Ferenc egy romot akar vele építtetni, azt hitte, hogy valami gonosz tréfát űznek vele. Hát ennyibe nézi őt az úr, hogy ő nem tud egy tisztességes, épkezláb építményt felhúzni? Hát ki hallott már olyat, hogy valaki pénzt és energiát pocsékoljon valamire, aminek se haszna, se szépsége nincsen? Hát lesz-e még ezek után ember a Kárpátoktól az Alpokig, aki vele bármit is építtetni akar majd? Talán azt akarja az úr, hogy többet ne kerülhessen az övéi szeme elé? Hogy lesütött szemmel kelljen bujdosni? Hát ha ezt a micsodát, amit az úr akar, ő tényleg megépíti, és meglátják az emberek, akkor akár fel is kötheti magát. De itt van ni, mért nem épít az úr inkább egy szép disznóolat? A régít már majd szétvetik a hízók, elkorhadt a deszka, lyukas a vályú, beesik az eső a tető résein. Vagy tyúkólat! Éppen jó lenne arra a helyre, ahová azt a micsodát tenni akarta. Lehetne előtte egy tavacska, abban fürödhetnek a kacsák. Hogy azok reggelente micsoda ricsajt csapnak, ahaj! Vagy hallgasson ide, lépett közelebb Ferenchez, és a füléhez hajolt, a szemét összehunyorította – hallgasson ide az úr, a tavasszal a Meskó bárónál dolgoztam, meghalt a báróné szegényke, villám csapott bele a kerti hintán, akkorára sült, mint egy baknyúl. Hát annak építettünk sírkápolnát, jaj, de mennyi szép anyagból, a templomban nincs annyi márvány! Meg vaskorlát, amit a báró egyenesen Taljánországból hozatott, olyan virágos-angyalkás díszekkel, hogy talán csak a mennyországban lát olyat az ember! Na, hát nekem maradt abból egy kis anyag, épp ami csak úgy kimaradt, elhozom én azt az úrnak, és építek oda egy szép kis sírkápolnát. Látom, sok a gyerek a háznál, fele se szokott megmaradni, hát jobb felkészülni az elkerülhetetlenre, igazam van? Építünk bele hat kicsi kamrát, meg két nagyot az asszonynak meg az úrnak. Olcsón megszámitom! Fele árban lesz az anyag! Na, csapjon a kezembe!

Ferenc elnézett a mesterember feje felett.

Féltem, hogy beszélni kezd, hogy magyarázatba fog, hogy megpróbálja a derék tótnak kifejtetni, hogy a dolgok értelme nem a célszerűségükben van, de aztán megkönnyebbülten láttam, hogy legyint és hátat fordítva visszasétál a házba.

Megkönnyebbültem, de meg is rendültem.

Annyi minden volt abban a legyintésben. Minden benne volt, ami apránként kibomlott az időben, s amiből végül összeállt az utolsó napok szerkezete és tónusa. Abból a legyintésből megértettem, hogy a dolgaink eljutottak egy végső stádiumba, ahonnan nem arra felé fognak folytatódni, amerre a szándékaink terelik, hanem idegen és ismeretlen erőknél kezdenek engedelmeskedni. Olyan erőknél, amelyekről fogalmunk sem volt, miként juthattak át a határainkon, hogyan érhetek el hozzánk.

Ahogy a kolerát is csak a tüneteiben, életünk visszafordíthatatlan megváltozását is csak akkor vettük észre, amikor az okok ellen már tehetetlenek voltunk. És már arra sem maradt erőnk, hogy a tünetek ellen felvegyük a harcot. Abból a legyintésből megértettem, hogy

Ferenc már rég egy másik pontról szemléli az életünket és önmagát, és hogy már beletörődött, hogy ez nem az a ház, ahol élni akart. Ez nem az a park, ahol sétálni akart. Ez nem az az élet, amit élni akart, és végül az is kiderült, hogy a házban nem az a nő várja, akit megálmodott magának.

A táj, a lehetőségek, az emberek, az idő, s talán még maga az ördög ötödikként – aki talán valóban a magnóliával érkezett – apródonként fojtottak és fullasztottak meg bennünket. A pénzhiány önmagában kevésnek bizonyult volna ehhez – nem a szegénység volt az, ami eltérítette a dolgokat a megálmodott iránytól. A romlás magnetikus ereje talán nem is közvetlenül bennünk, hanem magában a tájban és az időben gyökerezett, vagy egészen durván: a vérben magában. A barbár vidékben, ahol élünk adatott.

A darabos, földszagú helynevek között, a dülőnevek durva, pogány ráolvasásából úgy csillant elő Széphalom neve, amellyel Ferenc illette a dombocskát, amelyre az életünket képzelte, mint a csiszoltgyémánt a kavicsok közül. De ez a varázslat kevés volt ahhoz, hogy az egészet megváltoztassa. Minden próbálkozásunkat, amellyel megpróbáltuk kiemelni a házunk, a nyelvünk és a sorsunk a vér és föld szabta dramaturgiából, kudarcot vallott. Nem lehetséges, hogy csak bennünk volt a hiba: kellett legyen valami rajtunk kívül, amit nem vettünk észre, egy kórokozó, egy észrevétlen hatóerő, valami a reggeli ködben, a rétek illatában, az ártérről fölszálló korhadásban, ami megmérgezett bennünket, és olyanná tett bennünket is, amilyen a világ volt körülöttünk.

Pedig tényleg minden lehetőségünk megvolt arra, hogy úgy éljünk, ahogy azt megálmodtunk magunknak. Megvolt – kezdetben megvolt – hozzá a pénzünk, megvolt hozzá az erőnk, megvolt hozzá a tervünk. Pontosan tudtuk, hogyan akarunk élni. Úgy akartunk élni, ahogy előttünk Magyarországon még senki – de tudtuk és akartuk ezt az elkülönülést, és tisztában voltunk avval, hogy mitől és mennyiben fogunk különbözni.

Azon a vidéken, ahol élünk adatott, előttünk soha senki nem játszott zongorán, soha senki nem olvasott kottát, senki nem festett képet, senki sem olvasott verseket. Kinyitni nyári estén az ablakot, lejátszani egy Mozart-szonáta első futamait, s hallgatni, ahogy az éterien mágikus dallam elkigyózik az a dombok között: olyan érzés volt, amit talán a hajósok érezhetnek, amikor új földrészt fedeznek fel, vagy ami Galileit járhatta át, amikor távcsövébe nézve megpillantotta a Szaturnusz gyűrűjét. És valóban, mintha mi fedeztük volna fel ezt a vidéket: azzal a különös érzéssel ültem le tájképet rajzolni a Zemplén dombjairól, hogy biztos lehettem benne: ezt a tájat eddig csak a benne motoszkáló állatok és a parasztok ismerték, s legfeljebb büszkeséggel töltötte el a hűbérurat, aki birtokolta, de soha senki nem vetett rá kívülről pillantást, senki sem látta szépnek, esztétikusnak, senkiben sem ötlött fel a gondolat, hogy megörökítse. A felfedezőik lendületével vetettük magunkat a tájba, és gyűjtöttük magunk köré a szépség és a bölcsesség javait. Valahányszor egy új kép került a falunkra, egy új kottát hozott a postakocsi Bécsből, egy új könyv érkezett Tübingenből vagy Weimarból, bizsergő öröm járt át mindkettőnkön. Úgy érezhettük magunkat, mint a hajós, aki *soonere* orrában állva felfedezetlen, sosem járt tenger vizén hasít: új és ismeretlen szél fújta az arcunk.

Ez volt a játékos része a dolognak, az örömteli, a virtuóz, az önfeledt.

De sosem feledkezhattünk meg róla, hogy amit teszünk, egyszersmind támadás minden ellen, amit gyűlölünk, megvetünk, s ami bennünket is megvet és gyűlöl. Valahányszor leültem tájképet festeni, azonnal körülvett a gyanú. A parasztok egyszerűen csak nem értették, mi és miért történik. Nem értették, mért van szükség arra, hogy valaki néhány

tenyérenyi nagyságban előállítsa ugyanazt a képet, ami a valóságban is látható, és ott sincs benne semmi érdekes. A sajátjaimmal volt a nagyobb gond: azokkal az emberekkel, akiknek a legnagyobb megértést kellett volna tanúsítaniuk az iránt, amit csinálunk. Akik, ha biztosak voltak benne, hogy nem származik belőle bajuk, a legnagyobb melldöngetéssel hangoztatták hazaszeretetüket, habzó szájjal gyalázták a németet, és ha kellően részegek voltak már, zokogva siratták a hont, idegenkedve és fintorogva figyelték, hogy Ferenczel mit művelünk. A festészet, az irodalom és a zene olyan dolgok voltak, ami csak távoli országokban honos. Minek magyarra fordítani, amit a német írók hadoválnak? Amit a svájci költők nyekeregnek? Ebből tanulni? Ezt követni? Micsoda gyalázat! A magyar táj, a magyar nyelv, a magyar elme ilyesmire nem való. És nem csak, hogy nem való: egyenesen kárára van. Ahogy a német egyenruha a magyar katonán, a német zászló Buda várán, a német szó a városainkban elrontja, megmérgezi a magyart. Legjobb a hazával semmit sem csinálni, olyannak kell hagyni, amilyen. Mintha a haza egy holttest lenne, amelyet kizárólag siratni szabad, minden egyéb halottgyalázás és sátánimádás.

Amit elnéztek egy német templomfestőnek, egy francia színdarabnak vagy egy angol költőnek – kuncogva és furcsállkodva a szerencsétlen bolondokon, akik az idejüket ilyen léhaságokkal töltik –, azt tőlünk hazaárulásnak tekintették. Halálos veszélynek teszi ki magát, aki különbözni mer. Egész élete energiáját az erre fordított figyelem fogja felemészteni. A különbözőség ára nemcsak a magány, hanem az életképtelenség és a változni-tudás hiánya is – mi ezzel is tisztában voltunk. Azért a tudatért, hogy kiválóbbak és igazabbak vagyunk, és ezzel másokat is kiválóbbakká és igazabbakká tehetünk, hajlandóak voltunk megadni azt az árat, hogy a többség kinevet és idegennek tekint. Játéknak éreztük az egészet, mert még megvolt bennünk az erő, hogy dacoljunk és nevéssünk. Egyrészt valóban játék is volt: különleges képességeinket használtuk hozzá, mint a késdobáló mutatványához azt, hogy a szeme és a keze biztosabb, mint másoké, vagy a gumiember ízületei példátlan hajlékonyságát. Másrészt azonban véresen komoly, életre-halálra vívott háború volt: Ferenc háborúja azok ellen, akik összetörték ifjúkorát és elvették legszebb éveit, de akkor kerítették csak igazán hatalmukba, amikor tulajdonképpen már megszabadult tőlük.

Pedig mennyire szerette ezt a széphalmi házat, mennyit tervezgette, mennyit álmodozott róla, és milyen büszkeséggel töltötte el a tudat, hogy a saját lábán állhat, a saját birtokán gazdálkodhat, s nem kell az anyja pénzétől függenie! Mennyi remény és mennyi bizalom fűzte őt ehhez a dombhoz kisgyerekkorától fogva, amikor egy hajnali kocsikázáskor eldöntötte, hogy ő márpedig itt fog lakni!

Az apjával jöttek Terebesről, s az öreg Kazinczy – öreg!, negyven éves alig volt még ekkor, s persze nem tudhatta, hogy már csak egy éve van hátra a földi létből – megállította a kocsit, felébresztette Ferencet, hogy megmutassa neki a napfelkeltét, mintha az is valami féltve őrizgetett családi kincs lenne, örökség a török időkől, mint a dédanya smaragdgyűrűje, vagy a véres köpeny, amelyben egyik őse halálos sebbel a gyomrán Debrecenből egészen Kállóig lovagolt, mielőtt a lelkét kilehelte volna.

Az eget különös formájú felhők terítették be: olyan volt, mesélte később Ferenc, mintha lefelé fordított, jégbe fagyott hullámok lennének. Ezt a rejtélyes égi plasztikát világította meg alulról súrolva a horizontról felemelkedő nap.

Az apa kézen fogta a fiút, és a nyárközépi, derékgig érő gazon át felkapaszkodtak a dombocska tetejére. Meglepő volt, hogy már ennyi szintemelkedéstől is mennyire kinyílt a

völgy: mintha nem is ugyanaz a táj lenne, mint amelyet a kocsiuítról láttak. Jobb felé Sátoraljaújhely pihent a párában, Északra Terebes, Nyugatra Kassa sejlett a hegyek között. A fiú ekkor érezte meg, egy villámcsapásszerű felismeréssel, hogy itt fog élni – azzal a dacos és mágikus jövőbe-látással, ami csak a gyerekek sajátja.

Tudta hallomásból, hiszen sokszor került szóba a vacsoraasztalnál, hogy a domb és a körülötte fekvő földek, a pataknál a malom, a kereszteződésben a kocsmá az ő birtokuk, a Nagyságos Fejedelem adománya, de biztos volt benne, hogy azelőtt soha nem járt még arra. Ez a látvány, ahogy ott állt az apjával kézen fogva a dombtetőn, nem egy kisgyermekkor emléke volt: egy álombeli pillanatra emlékeztette. Egy visszatérő álmra, amelyben egy idegen város zezugos utcáin menekül valami láthatatlan és megnevezhetetlen, de elemi veszély elől, mintha egy mitológiai szörny garázdálkodna a falak között. Sikerül kijutnia a városkapun, és felrohan egy dombra, ahonnan körülnéz – a széphalmi domb, a nép száján az Eresztvény, vagy Pri Mosztu tetején állva csapott bele a felismerés, hogy ő már járt ezen a helyen, ezen a helyen talált menedékre a szörny elől, amelynek végül nem sikerült megpillantania az ábrázatát. Az, hogy később a Széphalom névvel fertőtlenítette a mitikus rémület ragályától, ugyanennek a pillanatnak a következménye volt.

Az apja mintha megérezte volna a gyerek vágyát és látomását, még az ősszel megígérte, hogy a dombot és a körülötte fekvő birtokot megkapja, amint felnő. Ferenc 14 éves volt ekkor, a rákövetkező évben, 1775-ben halt meg az öreg Kazinczy. Széphalomról tizenöt év után ismét nem esett szó. Aztán 1790-ben a nagyságos mama, ahogy ez már szokása volt, minden előkészület és bevezetés nélkül, a szüret kellős közepén bejelentette, hogy Ferenc elkezdheti az építkezést.

Sok éve kérlelte már ekkor Ferenc az anyját, hogy adja ki végre a részét, hadd álljon a saját lábára, de a gögös és akaratos asszony, ki tudja, miért, hallani sem akart a dolgról. A sógoraim gyanakodva figyelték az események alakulását, mert mindannyian meg voltak győződve arról, hogy az anyjuk kedvence Ferenc, és ezért nem akarja, hogy önállósodjon. Most, hogy a nagyságos mama végre elengedi kedvencét, talán az ő idejük is elérkezik, s az utált és irigyelt báty árnyéka végre elvándorol a házról és a személyükről.

A szüreten esett kijelentés pillanatában megkönnyebbülve összemosolyogtak, Dienes és Józsi még koccintottak is suttyomban a présház mögött, és ki-ki felajánlotta a segítségét Ferencnek, aki akkor sem látott az álságosság sűrű szövedéke mögé, s ismét csak azt hitte, hogy valóban önzetlen segítségről és testvéri szeretetről van szó.

Terveken rég nem volt hiány.

Ferenc a nevezetes hajnal óta számtalan vázlatot készített a megálmodott házról, és ahogy változott az ízlése és nőtt a tapasztalata, a ház is folyamatosan alakult és fejlődött e vázlatokon, mint az anyaméhben az embrió. Hol egy darab Itália, hol egy szegletnyi Franciaország vagy éppen Anglia készült felépülni, a reneszánsz arányokat barokk hullámok oldották, az emelet helyett néha albioni, hosszan elnyúló épületszárnyak uralták a dombot, melyből tornyok és erkélyek, loggiák és verandák ugrottak elő.

Carlo Radi, akit ekkor már inkább csak Radi Karcsinak neveztek Sátoraljaújhelyen, hajlott kora ellenére sem beszélt szinte egy szót sem magyarul, és a sok hegyaljai bortól talán már azt is elfelejtette, hogy valamikor azért kapott földet és házat a városban, odahagyva napfényes olasz hazáját, hogy felépítse a kálvinista templomot – amely egyébként derekas munka volt, és büszkén hirdette a milánói iskolában tanult Carlo egykori felkészültségét.

Az öreg talján bozontos szemöldöke alól olyan mogorván nézte Ferenc vázlatát, mintha sosem látott volna ilyesmit. *Maledetti Francesi*, morogta, ahogy a rizalit keresztmetszeti rajzát nézegette, amelyet Ferenc olyan alapos gondnal szerkesztett ki, mintha ezt tanulta volna valahol – pedig csak a szenvedély és az érdeklődés vitte ebben is, mint minden másban.

Nagy reményeket fűzött az öreg olaszhoz, azt gondolva, hogy a rómaiak leszarmazottjában lesz annyi fantázia és vállalkozó kedv, hogy a magyar tájon szokatlan formákat térbe varázsolja, de hamar rá kellett jönnie, hogy a sok visszautasítás, amit Radi Karcsi a terveieért évtizedeken át kapott a magyarországi megrendelőktől, nemcsak a fantáziáját és a munkakedvét, hanem a legelemibb tudását is kilúgozták.

A század közepén még legendák keringtek arról, hogy az ifjú Carlo milyen bizarr tervekkel rukkolt elő, amit aztán a földesurak rendszerint rémüldözve áthúzgáltak, s az építésznek be kellett érnie az egyszerű nyeregtetőkkel, négyszögeletes, alacsony mennyezetű szobákkal, amelyek csak annyiban voltak jobbak a parasztok viskóinál, hogy legalább kőből és téglából épültek, s a padlójukat nem a nedves föld alkotta, hanem párnafákra illesztett palló. Az ovális könyvtárszobák, a nyolcszög alaprajzú szalonok, a finomabb és rafináltabb homlokzatok ötletét hüledezve lökték félre megrendelői, hiába bizonygatta az építész, hogy az ilyesmi manapság olasz vagy német földön már mindennapos. Egy darabig próbálkozott, erősködött, aztán csüggedten végrehajtotta, amire utasították, és esténként eszméletlenül itta magát. Az adóssága nőttön-nőtt, felesége az ácslegényekkel csalta, a gyerekek az utcán bottal leverték szokatlan formájú kalapját, s rigmusokban csúfolták idegenszerű kiejtését. Megpályázott még néhány templomépítést, egy-két megyeházát, de azokat már inkább a nagyhatalmú családok bizalmi embereire osztották, Radinak maradtak a falusi templomok és parókiák.

Az olasz mester alkotókedvét és tudását ugyanaz a rejtélyes kór támadta meg, amely minket is lassan elmállasztott – de akkor Ferenc még meghökkenve figyelte, milyen unottan ellenséges az öreg, és sehogy nem férhetett a fejébe, hogy mi a baja pont a franciákkal.

A gatz még az ősszel kiirtották, és kora tavasszal Radi Karcsi építőmunkásai élén megjelent a dombon, hogy kitűzze az alapot.

Ferenc már hajnalban ott volt, már háromszor végigmérte és kikarózta az egészet, de az öreg olasz szakmája és tekintélye teljes méltóságával és sértettségével újraszámolta a távolságokat, s arrébb is rakott néhány karót egy-két arasszal, majd aztán úgy tett, mintha nem venné észre, amint Ferenc visszateszi őket az eredeti helyükre.

Ferenc még ekkor sem sejtett semmi rosszat.

Még mosolygott is a bozontos öreg peckes szakmai öntudatán.

Ahogy a kitűzés megvolt, és a munkások ásóra és lapátra kaptak, Ferenc megnyugodva a dolga után indult Patakra. Mámoros volt és diadalittas, s úgy érezte, élete fénypontja érkezett el a pillanattal, hogy a háza alapjait kitűzte. Két nap múlva jött megint, hogy ellenőrizze a munkát, de akkor minden arányt eltakartak a földhányások és a halmokban álló építőanyag, homok, kő és téglák, s úgy tűnt, minden rendben van: az alapárkok ki voltak ásva, s már rakták a nagy kőtömböket a sarkoknál. Egy hét múlva már embermagasságú falak álltak. Ekkor már valami gyanú fogta el. Megállt egy sarokban, hunyorogva nézte a párhuzamosokat, a derékszögeket, csóválta a fejét. Valami nem úgy állt, ahogy elképzelte, de a munkások füttyörészve rakták a falat, Radi a gerendákat méregette, és a szorgos és becsületes munka illúziója megtévesztette Ferencet. Ennyi tapasztalt ember nem tévedhet.

Csak akkor vette észre, mekkora a baj, amikor már nem lehetett rajta segíteni. Már a tetőgerendák is fenn voltak, s a ház egyik részén szemmel láthatóan sokkal jobban kinyúltak a fal síkjából, mint a másikon.

Ekkor Ferenc nem bírta tovább a kínzó gyanút, és lemérte a szobákat.

A párhuzamostól jó két ölnyit tért el az északi, hosszú főfal. Lendületesen tartott kifelé: épp annyira, mint a fal vastagsága. Tehát az utolsó pillanatban az öreg Radi mégiscsak a maga feje után ment, s a falvastagságot jelző karót a kitűzéshez képest az egyik helyen kifelé, a másik, északkeleti sarkon pedig befelé verte le, örökre tönkretéve ezzel a szobák arányait, a bútorok, a könyvszekrények, drapériák rendjét.

A szélesebbre sikerült oldalra új tetőgerendákat, új szarufákat kellett vágatni, így valamennyire, legalább a külső szemlélő számára észrevehetetlenné lehetett tenni az aránytalanságot: de hát Ferencet épp ez érdekelte a legkevésbé. Nem múlt el nap, akárhány évet is éltünk le abban a házban, hogy Ferenc ne emlegette volna föl ezt az alapegyenletben vétett hibát. Milyen különös, hogy az elrontottság már a kezdetekkor ott lappangott a házban, még mielőtt bármi is elkezdődött volna: aztán később, ahogy a látszatok sorra omlottak össze, végül mindent, életünk minden terét ez az aránytalanság, ez a csáláság határozta meg.

Az összes tánclépésünkbe belerondított ez a sántaság.

És talán épp ez az egyensúlyvesztés vált érzékelhetővé abban a pillanatban, amikor Ferenc felemelte a leveleket a verandán a zöld asztalról, átpörgette a köteget, aztán találmra felnyitva egyet, csodálkozva, hitetlenkedve olvasta fel nekem azt a mondatot, amelyben hozzávetésként zárójelben szerepelt, hogy asztrahánban felütötte a fejét a kolera.

Magam sem értettem, mért fogott el hirtelen a szédülés: meg kellett kapaszkodnom az ajtófélfában, nehogy hátratántorodjak a lépcsőn. De Ferenc ezt már nem láthatta: a leveleket bontogatva, magában motyogva indult a verandáról befelé.

3. FEJEZET

Azokon az estéken, amikor ott ragadt a levéltárban, az otthoni, széphalmi személyiségét is félretette. Olyan lehetett, mintha álruhát öltött volna arra az időre. Álruhát, amely mégsem egészen idegen: inkább csak egy másik időből való, amelyben egykor otthon volt. Aztán a ruha nem annyira kiment a divatból, mint inkább egykori viselői váltak óvatosabbakká. A lopott félnapok nem a saját korában, a saját idejében teltek el, hanem sokkal, sokkal régebben, harminc évvel azelőtt: amikor még nem történtek meg azok a dolgok, amelyek a jelenét alakították. Messze a per, a börtön, a házasságunk, a gyerekek születése előtt. Lelke ókora, amelyből csak töredékek maradtak, törött szobrok, megszakadt kéziratok, holt nyelvek, mesévé zsugorodott mitológia; mivel minden csak töredék, nagyobbak, jelentőségteljesebbnek tűnik, mint amilyen volt. Optikai csalódás, amit nem lehet kiküszöbölni. A jelene fölé hatalmasodó múlt.

A toronyban a harang elütötte a kilencet, a teremszolga hazament, az épület kiürült. A téren egy kutya vonyított, hosszan, panaszosan, mintha beszorult volna valahova. Nemsokára előkerül zötyögő kordéjával a sintér, és hurkos botjára kapva megfojtja.

Vonyítás, csend.

Ferenc ilyenkor gyertyát gyújtott, végighevert a szőnyegen, bámulta a mennyezetet.

A rend nyugalma áradt szét körülötte.

Az újhelyi levéltár súlyos barokk bútorzata, az alul hámsoros, hajlított fiókok az oroslánfejes rézfogantyúkkal, a felül hatsoros, mennyezetig érő, nyitott polcok, melyeken viaszosvászon futott végig, hét egybe nyíló, tágas terem töltötték ki. A fiókok előtt körben asztalok álltak, hogy könnyebben lehessen ki-be rámolni a papírokat, s kényelmesen lehessen olvasgatni. A tárlók nagy része még üresen állt, és arra várt, hogy megteljen rendszerezett iratokkal: a munka lassan haladt, a bőrszíjakkal, kenderkötelekkel átmadzagolt, poros iratkötegek két terem töltötték meg, s néha csak találgatni lehetett, hogy egy irat melyik csomagban folytatódik.

De Ferenc nem is nagyon sietett.

Egyrészt, senki sem sürgette, elvégre teljesen mindegy volt, hogy egy régi perirat, amelynek résztvevői már száz éve halottak, mikor találja meg a másik felét. Másrészt, egyre több élvezetet talált az elcsent órákban, amikor szabadon bolyonghatott az emlékezetében: talán épp az volt benne a legélvezetesebb, hogy egyre vakmerőbben közelített a veszélyhez.

Hevert a padlón, és beszívta a friss bútorzat enyv- és gyantaillatát. Emlékezete kockázatos utazásra indult, messze vissza a múltba, negyven évvel korábbra, Bécsbe, a Hofburg kocsiszínebe, egy fáklyákkal megvilágított, hosszú terembe, amelynek közepén egy hosszú asztal állt.

Abba az időbe, amelyet gondosan és görcsösen leválasztott a jelenéről; abba az időbe, amelyről attól a perctől kezdve, hogy kilépett a munkácsi börtön kapuján, senkivel sem beszélt, s amelyet az emlékezetében is elfalazott, mint egy nyomasztó emlékekkel teli szobát a régi kastélyok gazdái. Harminchárom éve minden egyes alkalommal megtorpant, amikor a véletlen az elfalazott szoba elé vezette. Napi ügyek ezreivel vette körül magát, hogy ne jusson ideje áttörni a falat, és belépni. Tucatnyi levelet írt, nehogy emlékeznie kelljen, aztán jött a perünk, a gyerekeink gondja, a fokozatos elszegényedés és a küzdelem a mindennapokért – miközben fájdalmat és kínt kellett volna éreznie, csalódottságot, erőtlenséget és letargiát, egyre felvillanyozottabb és virgoncabb lett, és hálát adott a

sorsnak, hogy megakadályozza a tétlenségben és eltéríti az emlékezet elfalazott szobája elől, amely lassan mintha el is felejtődött volna.

De hetven éves korára azt vette észre, hogy egyre többet kalandoznak a léptei arrafelé. A folyosó, amelyet képzeletében a szoba megközelítésének megnehezítésére épített, hétről hétre világosodott, ablakok nyíltak rajta, melyek egy kertre néztek. A kertben szökőkút állt, s egy napon a víz is felfakadt. Ekkor madarak lepték el a kertet, a szökőkút kávéjára szálltak, verdesve fürödtek a vízben. Valahol az emeleten hegedült valaki: elrontotta a dallamot, aztán újra és újra nekiszaladt.

A folyosót, ahogy a képzeletbeli épület egészét, a börtönben töltött hét év alatt építette, a legapróbb részletekig hatoló alapossággal.

A börtönben az elmebeli épülethez az anyja Érsemlyéni háza szolgált kiindulópontként. Ebből a kis házból nőtt ki az egész zegzugos, hatalmas épület, mint a terebélyes, százados tölgyek a makkból. Volt egészen mélyen, a kastély belsejében két szoba, amely éppen olyan volt, mint az érsemlyéni házé: az egyik szoba anyjáé és a másik az övé, az, amelyikből elvitték a letartóztatásakor.

Az alacsony mennyezetű, repedezett falú szobákat tágas, fénylő termek sora nőtte körül, tetőkertek, erkélyek, loggiák, kerengők labirintusa, évszakok váltották egymást, nappalok és éjszakák, de az a két központi szoba az építmény közepén rezdületlenül és változatlanul őrizte azt az időt, amelyben Ferenc utoljára látta. Még az illatok is ugyanazok maradtak, az almakompót, a levendula, a rózsavíz, s a küszöbön heverő ázott kutya szaga keveredett össze a régi ház gerendáinak és falainak illatával, ezt lehelte a függöny, az ágynemű, a szőnyegek.

Minden ugyanúgy állt a szobában, ahogy letartóztatása napján ott maradt: ugyanazok voltak az asztalon felejtett tárgyak, az ablakon beeső fények, kint ugyanaz a denevér surrant negyven éve, ugyanaz a szű rágta a szarufát, nem változott semmi. Elalváskor képzeletében ide húzódott vissza. Ha úgy érezte, megőrül a magánytól, vagy a fejében túl hangosan és gyorsan zakatoltak a gondolatai, ide menekült, és képzeletben magára zárta az ajtót. Akkor csend lett. Bebújt az ágyba, magára húzta a takarót, beszívta az otthona illatát. Felidézte az éjszakai hangokat a ház körül: az istálló felől a dobogást, az egerek motozását a padláson, a szű percegését a gerendákban.

És akkor el tudott aludni, hiába rázta gonoszul vastag kulcskarikáját a foglár.

A fantázia kiindulópontja ennyi volt: az anyai ház szobái. Aztán, ahogy az évek teltek, rájött, hogy unaloműzésnek is jó, ha naponta tovább építi a házat, és másnap megpróbál minden egyes részletre pontosan visszaemlékezni.

Mint akik üvegpalackba építenek vitorlás hajókat, kerteket, kastélyokat és egyéb miniatűr műremekeket, úgy látott hozzá, kényszerű unaloműzésből a munkának. Az épület hamarosan meghökkenően nagyra és zegzugosra nőtt. Gondolatban végigjárni az egész épületet órákba telt, és minden egyes újránézés újabb és újabb részletekkel gazdagította a tereket. Eleinte csak pihenésnek használta ezt a játékot a szellemi munka szüneteiben. Ez volt az *elmebeli kőművesség*, ahogy később emlegette. Ekkor kezdte kedvenc Sallustiusát fordítani, írószer híján – hiszen tolltól-papírtól-könyvtől el volt tiltva – emlékezetben. A lefordított mondatokat egyenként helyezte el az elképzelt szobák polcain. A kertben szerette végezni a munkát, a szökőkút csobogását hallgatva, arcát beletartva a finom légáramba, amely a kerengő árnyékos, északi oszlopai felől hullámozott. Órák is eltelhettek, ameddig elkészült egy-egy mondat – elbíbélődött a szórenddel, felcserélte a

tagmondatokat, igenévvé váltotta fel az állítmányt, csiszolgatta a jelzőket, s megpróbálta imitálni a magyar olvasó számára ugyanazt a meghökkentő újszerűséget, amelyet Sallustius mondatai a római kortársak számára jelentettek.

Amint elkészült a mondattal, felraktatott vele valamelyik szobába, és felrakta egy polcra. Minden mondat más-más alakot öltött, más színű volt és más illatuk. Ha elfáradt, sétára indult gondolatban, aztán, ha újra erőt érzett ahhoz, hogy a fordítással bíbelődjön, visszatért abba a szobába, ahhoz a polchoz, ahol a mondatot az imént hagyta, megnézte, hogy elégedett lehet-e vele, s ha nem volt az, átalakította, és folytatta tovább.

Minden napja azzal indult, hogy végigjárta a polcokat és végigvette, amivel már elkészült: amikor tökéletesen megbizonyosodott, hogy nem hullott ki egyetlen mondat, egyetlen jelző sem, hogy minden tagmondat és minden állítmány a helyén van – amikor megnyugodott, hogy a memóriája semmit sem hagyott elveszni, végre lemehetett a kertbe, hogy munkába vegyen egy újabb mondatot.

Így testesedett napról napra a szöveg.

Az épület nőttön-nőtt, emeletek, szobák sora, folyosók, erkélyek, belső udvarok sarjadtak ki az anyai ház két szobájából, amit a zezugos kastély még mindig őrzött a belsejében. A folyosók mennyezetét freskók díszítették, amelyeket azokból a jelenetekből rakott össze, amelyek életében valaha gyönyörűséggel töltötték el: lányok, akikbe szerelmes volt, barátok, akikkel a szívük megnyílt egymás felé, bécsi utcák, a képtárak, a szabadkőműves páholyok, a könyvesboltok, séták az arborétumokban, épületek, amelyek lenyűgözték, és tájak, amelyekben elgyönyörködött. A könyvtárban ott sorakozott az összes, valaha olvasott könyv, bennük azokkal a mondatokkal, amelyeket megőrzött az emlékezete. Horatius és Goethe, Vergilius és Osszián, Arisztotelész és Lessing, mindent felsorolt az emlékezetében, és naponta visszajárt olvasgatni. Rettegett, hogy valami lényegeset elfelejt. Rettegett, hogy eltűnik az emlékezetéből mindaz, amiért egyedül érdemes élnie, eltűnnek a versek, a festmények, a nyelvek, a zenék, és a szelleme visszazuhan egy barbár állapotba, ahol már csak a nyers ösztönök, az étel, az ital és az asszony utáni vágy búzló gépe dohog.

Rettegett, mert látta, miként válnak a börtöncella magányában és elszigeteltségében a rabtársai egy kupac visító hússá, míg végül nyammogó, katonán őrültté nem válnak.

Ezért rendezte be és járta végig naponta ez elmebeli kastély szépséggel berendezett termeit. A falakon a festmények, amelyeket szeretett. A termekben zenészek játszottak, Mozartot, Haydnt és Gluckot. A kertekben különleges növények virultak és ritka madarak énekeltek. Ez volt a legtökéletesebb és legszebb épület, amit valaha látott, és magában foglalt minden szépséget, minden művészetet, minden gondolatot, ami valaha megérintette. Amikor dideregve felébredt a kufsteini cellában, s kint a havazásban, amelyre egy tenyérszerű ablak nyílt, favágók káromkodtak, bármikor visszatálhatott a kastélyba, a süppedő szőnyegekkel borított folyosókra, a csobogó szökőkúttal díszített kertbe.

Én sokáig nem tudtam erről a belső épületről. Pontosabban: annyit tudtam, hogy ez egy fantáziakép volt, amellyel a börtönben szórakoztatta magát – nem tulajdonítottam tehát a dolognak különösebb jelentőséget, és azon voltam, hogy Ferenc minél kevesebbet gondoljon a szörnyű időkre. Azt gondoltam, a belső épület a múlttal együtt lezárult, maga is emlékké lett, elhalt, megkövesült.

De tévedtem ebben is.

Miután kijött a börtönből, a kastély persze elhalványult; Ferenc önfeledten vetette magát a szabad életbe, és sokkal fontosabbá vált mindaz, ami idekint van, mint ami odabent. Itta a

látványt, a hangokat, az ízeket, s ez a befelé tartó áradat elmosta a korábbi építményeket – vagy legalábbis vastagon betemette hordalékkal.

Az a bizonyos szoba, a kocsiszín a Hofburgban, amely a leglényegesebb szerepet játssza abban, ami az életünkben történt, közvetlenül a börtön mellett helyezkedett el: bejáratát már rég elfalazta, a folyosót elsötétítette, és minden lehető módon, amire az elme csak lehetőséget nyújtott, akadályozta az odajutást.

Ezeken a levéltárban töltött estéken azonban a sötétség feloszlott, a folyosó kivilágosodott és az elfalazott ajtó remegni kezdett, mintha belülről feszegetné valaki. Valami borzalom készülődött odabenn. A Minótauroszt felébredt és vért kívánt.

Ekkor kezdett hozzá az emlékirataihoz, aminél gyötrelmesebb, háládatlanabb munka talán még nem akadt a világirodalomban.

Ahogy ott álltam a fekete test előtt a Természettudományi Múzeum tetőterében, már értettem, mért haladt olyan kétségbeejtően nehezen.

Az emlékiratok írásának lényege éppen a halogatás, az újrakezdés és az újraírás volt.

Valahányszor eljutott a munkában egy olyan pontra, ahonnan tovább lehetett volna lépnie annak a novemberi napnak az elbeszéléséhez, megtorpant, és visszakanyarodott. Elővett egy már megírt részt, elégedetlenül átsátírozta és újra, újra meg újra átírta. A tökéletesség utáni vágy volt a legtökéletesebb álca arra, hogy önmaga előtt is megmagyarázza és átnevezze ezt a végtelen bújócskát, amit játszott.

Miközben minden, amit leírt, lüktető, eleven és veszélyes volt: éppen eléggé veszélyes és lényeges ahhoz, hogy joggal hihessem: fél és szégyenkezik a világ szeme elé tárni a történeteit.

Eleinte csak egy-két oldalt írt le, azt hittem, kísérletképpen, hogy lássa, egyáltalán hozzá tud-e férni szavakkal és mondatokkal az emlékeihez. A kérdés, tudtam, nem az volt, hogy le tudja-e írni, ami történt, hanem hogy a szavak, amelyeket leírt, nem ugranak-e fel hirtelen a papírról, és hatolnak be a bőre alá, vagy nem kezdenek-e izzani, és gyújtják fel a házat, lángoló hajjal nem rohangálnak-e az asztalok és a székek alatt, mint egy rémálom nősténytörpéi.

Aztán megijedt az eredménytől és elégette.

Attól is megijedt, attól a kevéstől, amit le mert írni. Tudtam, hogy félt, hogy felkavar magában olyan emlékeket, amelyeket jobb lenne nyugton és leülepedve hagyni. És azt is tudtam, hogy retteg, nehogy valaki sanda szándékkal olvassa el, és kezdődjön minden előlről. Újra megjelennek a darabontok a háznál, újra átadják a letartóztatási parancsot, s a vár börtön ajtaja újra megnyílik.

Mert Ferenc, attól a perctől fogva, ahogy kilépett a munkácsi börtön kapuján, és mint egy nekivadult méncsikó, végigrohant a zöldellő réteken, meghemperegve a harmatos fűben, szétrúgva a vakondtúrásokat és hangyabolyokat, attól rettegett, hogy újra perbe fogják, és most már nem ússza meg, és valóban fejét veszik Budán vagy felakasztják egy zord alpesi erődben.

Tudta, hogy irreális a félelme, de azt is tudta, hogy nem képes megszabadulni tőle, így hát megadta magát inkább.

Harminc éven át nem írt, nem beszélt sem a börtönről, sem arról, ami a börtön előtt, harmincöt éves koráig történt. Ha véletlenül ezekre terelődött a szó, elsápadt, remegni kezdett, dolgozószobájába menekült és magára zárta az ajtót. Hányszor történt meg, hogy egy bárdolatlan asztaltárs boros lendülettel Martinovicsra vagy Hajnóczyra terelte a szót,

vagy sanda ártatlanággal pártütők bűnhődéséről, lázadók bebörtönzéséről beszélt! Hányszor csomagoltak provokációt Brutus vagy Macbeth történetébe! Egész repertoárom volt már az ilyen helyzetekre. Sokszor már az előtt sikerült elterelnem a beszélgetést, hogy a baj bekövetkezett volna. Az érzéseim egészen kiélesedtek az ilyen dramaturgiára, és már akkor megéreztem, hogy valaki veszélyes vizekre készül evezni, mielőtt az illető maga tisztában lett volna vele. Mint az állatok, akik előre megérik a földrengést, bennem is megszólalt valami mélyről fakadó riasztás, ami abban jelentkezett, hogy látszólag ok nélkül hirtelen szorongás öntött el. Ilyenkor azonnal bevettem egy új témát, nehogy a veszélyes szavak valamelyike elhagyja a beszélgetők száját. De volt, hogy nem lehettem résen, mert dolgom volt, mert nem voltam ott, mert a gyerekek gondja, vagy valami más, elháríthatatlan akadály az utamba állt – ilyenkor aztán hetekig nyögtük mindannyian a következményeket. Ferenc a szobájába zárkózott, amíg felül nem kerekedett a félelmeim és a szégyenén. Nagylányaim is megtanultak valamennyit ebből a veszély-elhárítási mesterségből, bár az okokról nem tudtak eleget. Én is, ahogy Ferenc is, megóvtuk őket attól, hogy néhány vázlatos ismertetésen túl mélyebbre engedjük őket édesapjuk múltjának történetében: ne jusson minden nap eszükbe a mondat, hogy az apjuk egy halálra ítélt jakobinus, aki csak hajszál híján kerülte el a bakót.

Mert akkor még csak annyit tudtam, hogy Ferencnek a legnagyobb gyötrelmet az okozza, hogy nem tud úrrá lenni a félelmeim.

A félelmei pedig, ahogy eluralkodtak rajta, testi tüneteket váltottak ki, hányingere támadt, hasmenése, keze-lába remegett, és legrosszabb esetben ott, helyben összecsuklott, ahol a roham elkapta. Akárhogy küzdött, akármennyi akaraterőt gyűjtött is össze, nem bírt megszabadulni a testi tünetektől, és egy ilyen roham után aztán hetekig búskomorság kínozza. Megalázta, hogy nem tudja legyőzni a démonokat, amelyek elvették tőle a teste fölötti uralmat. Démont mondok, de persze mást gondolok: a börtön kínzó emlékei voltak ezek, a bezártság, a megalázottság szörnyű emlékei, amelyek képesek voltak megállítani az időt, és 1796 novembere – ilyenkor úgy érezte, valójában még mindig a börtönben van, s a jelen, és az azóta eltelt idő csak illúzió, amit lázongó képzelete vetít elé.

Úgy érezhette, hiába engedték ki a börtönből, ahol a testét elbitorolták tőle, ha a démonok azóta is kényük-kedvük szerint alázhatják meg bármikor.

Évtizedeken át figyeltem ezt a menekülést, ezt a vég nélküli, körbe-körbe bolyongást, ahogy egérutat akar nyerni a börtönévei emlékei elől. Hány meg hány tervet eszeltem ki, hogy véget vessek a szenvedésnek! Hányszor próbáltam rávenni, hogy beszélje el nekem mindazt, ami a lelkét nyomja, de minden próbálkozással csak még mélyebb szorongásba taszítottam.

Nyilván szánalmasan naiv, kártékonyan tudatlan voltam.

Egy olyan karcolást gyógyítottam, amely alatt egy egész, lüktető tályog rejtőzött; szúnyogcsípést borogattam, miközben a csontok voltak szilánkosra törve a bőr alatt.

Nem történhetett másképp, mint hogy már előttem is szégyenkezni kezdett. Akkor azt hittem, börtönviselt múltja, fogsága szégyene bántja. Pedig mennyivel rafináltabb, mennyire sokrétűbb volt ez a szégyen: ravaszul felkínált egy rejtegetett apróságot, hogy elterelje a figyelmem a valódi titokról, s a szégyen, amit mutatott, csak játék volt, amellyel a rettegést, a pokoli emlék izzó fájdalját leplezte el, s engem még biztonságosabb távolságba tolt a titkától.

Pedig engem nem az önös kíváncsiság féltékenysége hajtott.

Biztos voltam abban, hogy ha van egyáltalán valaki a világon, aki megismeri majd egyszer Ferenc összes titkát, az én vagyok; ha meg nem, akkor jól van úgy is. Nem azért mentem hozzá, hogy a titkait kifürkészem, hanem azért, mert titokzatos – és épp ezt a varázst nem akartam elorozni tőle. De azért... de azért furdalta is az oldalam a kíváncsiság, mint a mesebeli királykisasszonynak, akire a sárkány nagy titkot bízott. Vártam is a napot, amely elhozza majd az igazságot, de rettegetem is tőle, mint a színész a pillanattól, amikor felmegy majd a függöny, és számat kell adnia tehetségéről. S milyen különös, hogy amíg nekem semmi sem lehetett fontosabb saját sorsunknál, az uram épp amiatt szorongott, hogy az a történet, amit papírra készülni vetni, lényegtelen.

Érdektelen, nem fontos, perifériális, vidéki, alacsony rendű, barbár.

Csak később értettem meg, amikor a sok apró értesülésből összeillesztettem azt a képet, ami mindvégig előttem volt, de talán pontosan a túlzott közelség miatt nem voltam képes egyszerre szemügyre venni és megérteni, hogy Ferenc attól félt, hogy bármi, amit leírhat, nem lesz eléggé érdekes.

Most már tudom, hogy azért, mert az egyetlen igazán érdekes dolgot nem írhatta le: nem írhatta le a leírhatatlant.

Aki olyasmit él át, amit nem lehet szavakba foglalni, talán minden szavakba foglalható gyengének, és esetlegesnek tart. Talán. Talán egész végig azzal küzdött, hogy erőt gyűjtsön, hogy felkészüljön a legnehezebb feladatra. Ugyanakkor mindaz, ami az elleplezést szolgálta, a csillámló, szivárványosan derűs, tündöklő látszat, az elérhető, az elmondható, a nyilvános sem szolgált megelégedésére.

Ahogy a tájat, a nyelvet, az országot, ugyanúgy önmagát sem tartotta érettnak arra, hogy meg lehessen írni: minden sornál úgy érezte, hogy eltörpül idoljai mellett. Ezért volt a mindene a fordítás: hogy előbb megtanulja ő is és az ország is, hogy csinálják azok, akik a dolgok közepében élnek, hogy csinálják Weimarban és Frankfurtban, Londonban és Párizsban.

Persze, hogy ott volt a félelem attól, hogy újra a rendőrök kezére kerül; félt attól is, nehogy valaki mást bajba sodorjon, és nem akart felkavarni magában emlékeket – de Ferenc legfájdalmasabb félelme mégiscsak az volt, hogy a sorsa nem elég magasrendű ahhoz, hogy irodalom válhasson belőle, s a nyelv, amelyen ír, nem elég ahhoz, hogy megemelje. S a dolgok, és az értelmük is, mint a futómadár a fű közt, eltűnik a feledésben, eltűnik a jelentéktelenségben.

Ez a táj és ez a nép még nem érett meg a leírásra. Ez az ország nincs kész, és a nyelv, amellyel le lehetne írni, az sincs kész. Semmi sincs készen. Még minden munka alatt van. Nincs kész a táj, a völgyek, a folyómedrek, a hegytetők. Még mindent át kell alakítani, megszervezni, kitalálni, felépíteni. A folyók összevissza folynak, elöntik a falvakat, a városokat, büzlő mocsárral terítik be az alföldet. Ha alacsony a víz, hajózni nem lehet a zátonyok miatt, ha meg árvíz van, megfullad a fél ország. Az alföld túl lapos, tájképfestészetre alkalmatlan. De a hegyekben sincs túl sok köszönet. Ott vannak, ahol nem kellene lenniük. Az ország földrajza rosszul van elosztva: vagy síkság van, és sehol még egy domb se, vagy csak hegy egymás hegyén-hátán, anélkül, hogy egyetlen termékeny völgy, művelésre alkalmas fennsík megszakítaná. Ahová síkság kéne, ott hegy van, és fordítva. Szépségük olykor megejtő, feleslegességük azonban bosszantó. Ahol kéne legyen a tetejükön valami, nincs semmi rajtuk. Legalább egy rom, de nincs az se. Ahol meg jó lenne egy kis szabad hely, ott minden tele van rommal. Ebben az országban minden épület

viharos gyorsasággal rommá változik: mintha eredetileg is romnak épült volna. Ausztria angolkertje, múromokkal a zezugos sétány végén, ez Magyarország. Buda: rom. Esztergom: rom. Vác: rom. Eger: rom. Még nem jött el az idő, hogy valami véglegeset lehessen mondani: nincs mivel mondani, és nincs miről. Ez az egész csak kapkodás, felkészületlen és átgondolatlan hebehurgyaság. És nincs még készen a kertfal sem egészen, a vihar kicsavart két akácfát, a helyükön most bántó üresség tátong a kertben; én meg, ugye, rosszkedvű vagyok és sápadt, ha szólok valamit, abban sincs köszönet. Veszekszem, zsémbelek, kiabálok a gyerekekkel. Nem olvasok, nem rajzolólok, a megkezdett csipkeverések összegubancolódvá hevernek a szekrény mélyén. Megromlott a tavalyi baracklekvár, kilencből hét disznó megdőglött vízkórságban, tavasszal elfagyott a szőlő, s most alig mutatkozik valami termés. Semmi sincs készen, semmi sincs abban az állapotban, hogy érdemes lenne leírni. Előbb készüljünk el a nyelvvel, amellyel el akarjuk beszélni a dolgokat, aztán tegyük a dolgokat elbeszélésre alkalmassá, és majd akkor, nagy sokára, neki lehet látni a munkának.

Amíg nincs kész a nyelv, egyetlen lépést sem lehet tenni.

Ó, hányszor hallgattam végig ezt a fájdalmasan önkínzó gondolatmenetet, amely körkörös érvelésével egyre jobban szorította és fojtogatta az elméjét! Mindvégig az az érzés kínozta, hogy mindaz, amit a nyelvben hiánynak, fogyatkozásnak, alulfejlettségnek lát, egy mélyen titkolt belső sebet szimbolizál: azt a 2387 börtönben töltött napot, amikor minden összetört benne, amit ifjúkorában álmódott. Szabadulása után bosszúra nem is gondolhatott: ha a vágyát nem is, de a megtételéhez szükséges bátorságot és képzelőerőt szétmorzsolta benne a fogság. Így egyetlen bosszúja maradt: elvenni a nyelvet azoktól, akik fölébe hatalmasodtak, akik a szabadságát, a javait, a testét elvehették tőle; elvenni a nyelvüket, és otthagyni őket hebegő barbárokként bárdolatlanságuk mocsarában. Elvenni tőlük valami olyasmit, amiről nem is gondolták volna, hogy fegyverré válhat; elvenni tőlük a nyelvet, amelyen beszélnek, átalakítani, kicserélni, és leírni őket vele. Leírni a gyávaságuk, a műveletlenségük, a kapzsiságuk, leírni arcuk színét, reszkető kezüket, elakadó lélegzetüket, krákogó hangjukat, zavartan ugráló disznószemük tompa kis fényét.

Megtapasztalta már, milyen az, amikor másvalakik beszélnek el, az ő idegen és hideg nyelvükön, hogy mit tett és milyen szándékkal. Minden gondolatát és tettét egy előre kiagyalt per előre megírt szerepére erőltették, s bár a helyek és az időpontok egybeestek azokkal, amelyeket megélt, s a mondatok egybe azokkal, amelyeket mondott, az események mégis egy egészen ismeretlen és idegen történetet alkottak, nem azt, amelynek részese volt. Hány éjszakán keresztül olvasta fel nekem zokogva a periratokat, amelyekben a paragrafusok, a felségsértés, árulás szörnyűséges hullámain úgy hánykolódott szegény neve, mint egy vitorláját vesztett kis bárka az Északi tengeren! Hányszor néztük pontról pontra, szóról szóra végig, hogy áll össze az ördögi terv, hogy forgatják ki a szavak és a mondatok, az események sorrendjének apró megváltoztatása, a hangsúlyok árnyalatnyi eltolódása végül az egész történetet!

A besúgók, akik a jakobinus szervezkedést felfedték a rettegett Saurau gróf előtt, eleve úgy manipulálták a halálra rémült barátoktól és a fontoskodó jól értesültektől származó híreket, hogy azok tökéletesen egybevágnak az udvar rémképeivel. Ez volt az első mozzanat, amely mesterséges tákolmánnyá tette az egészet, de amelyre végül mégis úgy tekintettek, s úgy is állították a közvélemény elé, mint valóságos veszélyt, igazi vadállatot. Saurau rendőrminiszter pedig, mihelyt összegyűlt a megfelelő mennyiségű információ, azt

tovább csinosította, lekerekítette, a felesleges részeket lenyisszantotta róla, majd az egésznek formát, nevet és célt adott: jakobinus összeesküvés, amelyet az ellenséges franciákkal lepaktáló árulók szóttek, hogy párizsi mintára legyilkolják az arisztokráciát, megdöntsék a királyságot, megszüntessék az egyházat és eladják a hazát.

Olyan volt az egész, mint egy tökéletes cukrász-műremek, emeletes volt, arányos, volt rajta cukormáz, a belsejében pedig meglepő töltelékek sora. A miniszter így is nyújtotta át, valósággal díszdobozban vitte föl a Burgba – ahol pedig nagy izgalommal kibontották, és egy ültő helyükben nagy élvezettel el is fogyasztották.

A császár hivatalnokai a kancellária szavaival, a császárság jogrendje szerint rágalmazták és ítélték halálra Ferencet, és ő azzal állt bosszút, hogy megalkotott egy olyan nyelvet, amivel nemcsak ő, de az összes művelt elme megvádolhatja és halálra ítélni, amit csak akar. Vagy felmagasztalhatja, vagy csendesen ballagó mondatokban, szép nyugodalmasan elmesélheti.

Csak akkor győzhette le őket, csak akkor érezhette, hogy végül mégiscsak ő diadalmaskodott, hogy sikerül jobbá válni náluk, ha ezt a kiválóságot mások is elismerik. Nem egyszerűen az irodalmi kiválóság volt ez, hiszen ahhoz pusztán a hiúság vagy a becsvágy és a szorgalom is elvezet, s azok, akiket le akart győzni, nem láttak volna benne többet, mint hasztalan időtöltést, ami némi aprópénzt hoz, mint a gumiembernek tagjai végletekig feszítése a publikum előtt.

Ferencnek valami olyasmit kellett tennie, ami egészen hozzájuk elhatol, és felforgatja az életüket: az ő saját világukat, amelyben éltek, olyan nyelven és úgy kellett elbeszélnie, hogy ne érezzék többé otthon magukat benne.

Ez volt a valóságos és titkos értelme mindannak, amit a nyelvünkkel Ferenc csinált. Nem ölthette meg őket; nem ítélni őket halálra; nem ítélni őket vagyonekobzásra és fővesztésre, nem indíthatott ellenük háborút, de azt megtehetette, hogy kihúzza alóluk a szőnyeget: saját létezésük elbeszélésének, saját életük történetének, saját evilági kalandozásuk igazolásának egyetlen eszközét. S ha ezt elveszi tőlük, akkor ők nincsenek többé. Megszűnnek létezni, eltűnnek a megszüntetett dimenzióban, mint a bűvész varázsdobozában a galamb. A saját nyelvük, amelyben tegnap még otthon voltak, egyszerre idegenné lesz körülöttük, és ott maradnak hebegve-habogva, tátogva és mutogatva, és minden, amit mondanak, a többiek fülének csak *bla-bla* lesz, ahogy a görögök fülének értelmetlen zagyvaság, *bar-bar* volt a barbárok hadoválása.

Akik urak voltak, csavargók lesznek, akik athéniaknak tudták maguk, barbárokká, Buda uraiból városszéli lézengők, számkivetettek lesznek, megbélyegezettek, börtönlakók, törvényen-kívüliek.

Ahányszor egy új szót megalkotott, ahányszor egy új mondatszerkezetet ácsolt, Ferencet átjárhatta a kétszeres boldogság: olyat tudott megnevezni, amit őelőtte senki sem, s elvette a nevét valaminek, amit ellenségei ezután már soha többé nem tudnak birtokolni.

A nyelv részeit, akár csak az elmébéli épület köveit, egyenként csiszolta tökéletesre: s akár csak a szabadkőműves munkának, ennek is volt egy publikus és könnyen megmagyarázható, s egy titkos és nehezen megvilágítható értelme. Publikusan a nyelven végzett munka azt jelentette, hogy a régi, roskatag parasztgazdaságot az öreg, nádfedeles házzal, istállóval, baromfiudvarral és ólakkal üde és új kastélyépületre, könyvtárra, díszparkra és kerti pavilonra cseréljük. A titkos értelme viszont egy tökéletes, méltó bosszú azokon, akik börtönbe juttatták.

4. FEJEZET

Ahogy álltam a Természettudományi Múzeum tetőtéri raktárában, és velem szemben a vörös szekrényben ott állt a fekete test, eszembe jutott az a nap, amikor Ferenc először beszélt Angelo Solimanról.

Ezernyolcszázharmincegy augusztus tizedike volt, és bezárult a vesztegzár Széphalom körül.

Néhány napja a hálószoza ablakából még jól látszott a poszt a Zemplént Abaújtól elválasztó hídon, ahol a Benczúr ezred infantéristái az ellenőrzőpontot felállították. A kolera azon túl kezdődött, és beterítette az egész keletet, mint egy fekete viharzóna, amely, mielőtt lecsapna, még egy ideig jelentőségteljesen várakozik. Most, hogy a vesztegzár vonala nyugatra költözött, az egykori szalonunk ablakait eluralta az újfajta látvány: a tömegsír gödréé, amelyet a dombunk alatt elterülő rét közepén ástak.

Heteken át bizalommal néztem az ideiglenesen felállított, sárgára pingált sorompót. Úgy állt ott a fekete fűzfák között, mint egy hatalmas, fenyegető lódarázs. Eltűnése azt jelentette, hogy átengedtek bennünket a kolerának és a megvadult parasztok dühének. A malomépület melletti raktárt, amely az évek óta tartó éhínség miatt amúgy is üresen állt, most lefoglalta a katonaság. A lázongások kitörésekor rendelték ki a hadsereget, miután a helyőrségek létszámát kevésnek ítélték a helyzet kezelésére. A nemesi felkelés sebtében felállított ezredei Újhelyen tettek esküt, és néhány sortűzzel és statáriális kivégzéssel átmenetileg sikerült az indulatokat láthatatlanná tenni, melyek így csak a mélyben parázslottak tovább. Most, hogy megjött a szél, bármikor belobbanhatott. Most már belül voltunk a viharon, körülöttünk rettegő katonák, tehetetlen orvosok, kétségbeesett parasztok, és közöttünk járt a halál.

Tehetetlenül figyeltük, hogyan változik káosszá az a világ, amely addig legalább kiszámíthatóan volt elviselhetetlen, szertartásosan volt idegen.

Az egész, hatalmas tabló, amelyben mi is csak epizodisták és mellékalakok lehettünk, szükségképpen nem nélkülözhetette a mitikus előzményeket, amelyekben apám világa sok évtized után újra összekapcsolódni látszott a miénkkel: az események, amelyeket valamikor átértünk, most jelekké változtak, amelyeket akkor elmulasztottunk helyesen olvasni.

1829-ben földrengés rázta meg a környéket, templomtornyok omlottak le és hosszan kanyargó szakadékok nyíltak az Érmelléken, amelyeket hamarosan sáros, gőzölgő iszap töltött ki, s csak egy évvel később mertek a pocsolyáiban először megtelepedni a madarak, és néhány sápadt, sássszerű növény. De a földrengés csak nyitány volt a szélsőséges természeti jelenségek sorában. Soha nem láttam annyi havat, mint 1830 telén. A kertben utakat kellett vágni a kapuhoz, az istállókhoz, a pincéhez, a kúthoz, és a hófalak között úgy tapogatóztunk, mint egy labirintusban. A háztető recsegett a rárakódott hó súlya alatt, két cigánypurdé vállalkozott, hogy ágseprűvel letisztogattja. Akkora domb keletkezett a lesepert hóból, hogy a munka végeztével egyszerűen csak le kellett masírozniuk a nyeregről, mely a dombban folytatódott. Aztán a fizetségül kapott kenyérrel kacagva elszaladtak a útvesztőben: soha többet nem láttuk őket. Talán a hónapokig tartó hideg vitte el őket is, ahogy olyan sok másik nincstelent: mi is egyetlen szobában, a fahasábokat egyenként számolva szorongtuk végig a csikorgó fagyokat, s csak napokon múlt, hogy nem fogytunk ki a tűzifából.

A tavaszi olvadás aztán tengerré változtatta a Tisza vidékét, százak fulladtak az árba, nyáron pedig olyan szárazság és hőség szakadt ránk, hogy a pincébe kellett húzódnunk, nehogy gutaütést kapjon az ember. Alig termett valami a földeken, sorra döglettek az állatok, a hegyekben erdőtüzek pusztítottak, a kiapadt folyók poshadt vizéből sorra dobták fel magukat a felpuffadt halak. Az alföldre aratásra levándorló parasztlakosok üres kézzel értek vissza az északi falvakba. Őszre kiderült, hogy a raktárak szinte üresek, idén alig termett valami, a tavalyi gabona nagy része elrohadt az árvízben. És bár a tél már nem volt olyan zord, mint az előző évben, kora tavaszra kifogyott a falvakban az élelem. Az parasztlakosok sáson, fűrészponton, fakérgen éltek, és amikor a katonák lezárták a galíciai határt, és a kastélyokba küldött intézkedési terveket megkapták a bírók, és kihirdették a falvakban, mindenki csak a vállát vonogatta: hiszen mi lehet rosszabb az éhségnél? És mi az, hogy indiai epekörság, ázsiai kolera? Mért jönne az pont mihozzánk?

Ferenc május óta Pesten volt: miután a perünket elvesztettük, már csak az akadémia ügyeivel foglalkozott, amelynek megalapítását hosszú huzavona és alkudozás után végre engedélyezte az udvar, és egymást érték a különféle bizottsági ülések, viták, egyeztetések és a személyes tusakodások. Ferencnek csüggedten kellett belátnia, hogy már nem tekintik az irodalom vezérének, és hogy ifjabb, gyorsabb, erőszakosabb emberek félretolják azokból a remélt pozíciókból, amelyek megteremtéséért évtizedekig dolgozott, s amelyekből öregségére anyagi biztonságot, babérkoszorút és dicsőséges aggkort remélt. Hazaérkezésekor dühöngve ócsárolta az Árpádba, Álmosba és a mitikus magyar őskorba révedő ifjakat, akik olyan könnyed kézzel lökték odébb az ő észre, formára, szépségre és nyelvre alapozott világképét, mintha valami kártékony adminisztratív akadékoskodás volna, amit direkt az ő szabadságuk csorbítására alkotott, felsőbb utasításra. S ami még rosszabb: ezek az ifjak épp Ferenc példájából, szegénységéből és hatalmának elvesztéséből jöttek rá arra, hogy akkor tudják megtömetni a zsebüket pártfogóikkal, és akkor tudnak olvasóik szeretetébe férközni és ott megmaradni, ha hízelegnek nekik. Úgy tettek, mint amikor az árván maradt gyerekek az anya csupa szépet és jót lódít az apáról, aki egyszerűen csak halálra itta magát, miután elherdálta a család vagyonát. Rájöttek, hogy csak akkor fogják szeretni őket, ha e hízelgő történeteket a nép egyszerű nyelvén adják elő. Mintha mindenki szánt szándékkal akarna dühöngő gyerekké változni, aki elveszett játékaért, vagy egy rossz álm miatt toporzékol. Úgy kapaszkodtak ezekben a mesefigurákba, amelyeket képzeletük sosemvolt érzésekkel, összetákolt történetekkel, és félisteni képességekkel ruházott föl, mintha azok megváltást nyújtanának a szegényes, műveletlen, irigy, hiú és kapzsi világra, amelyből kisarjadtak.

Apám világképe sosem élt át ilyen groteszk karikatúrává-változást, amelyben épp a legfontosabb szereplő, az isteni fény az elrontott teremtesen túlról leköltözött a felidézhetetlenül távoli múltba, és onnan pislákol tovább elérhetetlenül, mint a lidércfény. Ferenc ekkor vált biztossá abban, hogy csak akkor biztosíthatja pozícióját az utókorban, ha megörökíti azt, hogy mit és miért tett. Ez volt számára a legnehezebb: át kellett törni magában azokat a falakat, amelyekkel elzárta saját maga elől a múltjának fájdalmait, másrészt el kellett hitetnie magával azt, amellyel ifjú párttűtői szinte vele születtek: hogy amit átélt, ami megtörtént vele, az önmagában is érték, amelyet az elbeszélése tehet csak valódi kinccsé.

Húzta vissza a kezét a szégyen és a félelem: a szégyen sorsa jelentéktelensége és a félelem a múlt megismételhetősége miatt. Minden idegenben titkosügynököt sejtett, aki csak azért

akar vele barátkozni, hogy a bizalmába férkőzve elárulja, feljelentse és újból börtönbe juttassa. A legjobban az alázta meg, hogy tudta, mindez valóban csak rémkép és rettegés: nincs lealacsonyítóbb annál, mondta, mint ha az embert saját képzelete félemlíti meg.

Nem tudtuk, hogy ezek már az utolsó hetek.

Ferenc kapkodva, lóhalálában szedte össze évek alatt megírt emlékiratának töredékeit: mindig nekifutott valaminek és mindig félbe hagyta – ezeket a kusza fejezeteket most megpróbálta egységbe rendezni. Éjjel-nappal dolgozott: hozzáírt, aztán kihúzta, aztán megint hozzáírt. Már délre teleírt tíz oldalt, büszkén mutatta, hogy lám, elmúlt hetven éves, de még mindig micsoda teljesítményre képes. Alig várta a pillanatot, hogy Erzsó behúzódjon a konyhából a kuckójába és a kondás befeküdjön a disznók közé, rám vetette magát. Végtelenül büszke volt magára, hogy még mindig képes a szerelemre, és amikor kibontakoztunk az ölelésből, hosszasan faggatott, hogy mondjam el, mit éreztem. Dicsérem kellett, különben elkedvetlenedett, elszótlanodott és nem volt kedve semmit csinálni egész délután. A megírt oldalak száma és a beteljesített szeretkezések száma: úgy függött ezektől a számoktól, mint az ópiumszívó az adagjától. Napról napra vált kiszolgáltatottabbá és gyermekibbé, az ő hangulata is az enyémtől függött. Nagyon sokat kellett színészkednem, hogy ne mutassam ki, mennyire reményvesztett és kétségbeesett vagyok. Ha kitartott a jókedv, délutánra megint megírt tíz oldalt, aztán elfogta a rettegés, hogy mi lesz, ha másnap már képtelen lesz rá. Mi lesz, ha éjjel meghal, vagy valami történik a fejében, ami miatt nem tud majd írni, megüti megint a guta, mint harminc éve, és elolvad, némává válik körülötte a világ, amelyet nem tud többet megnevezni. Megint a szerelmeskedés volt az, ami megszabadította a félelmeitől, akkor megnyugodott és el tudott aludni. És másnap újra kezdődött minden.

Faggatott, hogy mi az, amit le merhet írni, és mit kellene elhallgatnia. De már sokszor maga sem tudta elkülöníteni a valóságot a leírttól, és sok eseményre már csak azon keresztül emlékezett, ahogy egyszer elmesélte. Nem tudhattam, hogy ez a kétségbeesett munka egyszersmind kétségbeesett védekezés az ellen, hogy el kelljen mondani azt, ami élete legkülönösebb, legmegdöbbentőbb és legjelentőségtelesebb eseménye volt: hogy elmondja, mi történt vele és Angelo Solimannal.

Talán nem is lehetett másképp: két dologra egyszerre kellett magyarázatot találni: miközben a múlt a nyakunkba szakadt, a kolerát is meg kellett érteni. Ahogy később összeraktuk a történetet, a dolog úgy kezdődött, hogy június elején, amikor Ferenc még Pesten volt, máramarosi sószállítók kötöttek ki Tiszaújlakon, hogy túladjanak a portékájukon. Betegnek tűntek, hánytak, vacogtak. A vevőik közül másnap ketten, két rakodómunkás, akik a sóval teli zsákokat átpakolták a szekerekre, viharos gyorsasággal meghaltak: az elkékült holttestek és a halál beállta után még órákig tartó rángógörcs eszébe juttatta az orvosnak, akit az esetekhez kihívtak, a megyébe két hónappal korábban küldött kancelláriai leiratot, amelyben az ázsiai kolera tüneteit sorolták. Az orvos azonnal riadóztatta a hatóságokat, a falut már másnap lezárták, és hajtóvadászat indult a sószállító uszály román személyzetének kézre kerítésére. Kettőt holtan találtak a hajón, három másikkal nyoma tűnt: elmenekültek a katonák elől, mert akkor már ők is tudhatták, hogy nagyobb a baj, mint hitték.

A koleráról azt tudtuk, hogy hosszú utat tett meg Moszkváig, Bengália poshadt vizű ciszternáitól Perzsián és a Kaukázuson át, s észak felől is, Kína végtelen folyó völgyein és a mongol sivatag oázisain keresztül, fehérlő csontokkal teleszórt karavánutakat,

elnéptelenedett hegyi falvakat hagyva maga mögött. Arra járt, amerre vitték: a kereskedők és zarándokok hűséges társa lett, s úgy kísérte a hadseregek vonulását, mint a fegyvercsörgés, vagy az ágyúvontató ökrök bögése. A vidéki előljáróságok tétova igyekezettel kísérelték meg figyelmeztetni a hatalmi központokat, hogy szokatlanul sokan halnak meg bizarr és szélsőséges körülmények között, a híradások azonban nem keltettek elegendő figyelmet, elvégre mindenkinek meg kell halnia egyszer, s valahogy.

De a hírek más irányból is elindultak.

Az angol kereskedőhajók, amelyekre a dél-ázsiai kikötőkben jutott el a betegség híre, bizonytalan mendemondákat hoztak nyugatra, amelyek inkább mesének tűntek. Ceylon szigetén egy ünnepségen, amelyet egy helyi istenség tiszteletére tartottak, egyetlen nap leforgása alatt állítólag tízezer indiai halt meg, miközben az angol katonák, akik a rendre vigyáztak, még csak hányingert sem kaptak. Máshol meg az európai telepésekkel végzett a kór, s a színesbőrűek úszták meg rejtélyes módon. A betegség természete tehát korántsem egyértelmű. Az ázsiai faj máshogy viseli a környezet hatásait, mint a fehérek; ami egy angolnak meg se kottyan, attól egy sárga másnapra felfordul. A meghaltak többsége talán amúgy is hamarosan elpusztult volna; lehet, hogy csak az alultápláltság, a túl sok ital, az esztelen mennyiségben fogyasztott ópium, esetleg a rossz erkölcsök s az istentől való elrugaszkodás ölte meg őket. Az ilyen városi csócselék amúgy is csak terhe a Földnek, előbb-utóbb valamelyik zendülés során végzett volna velük a sorkatonaság. Talán nincs is semmiféle járvány. A hasmenés és hányás gyakori betegség, kiválthatja rengeteg minden, leginkább valamilyen mérgezés. Lehet, hogy csak erről van szó: több, egymástól elszigetelt, tömeges mérgezésről, amit egyesek járványként szeretnének beállítani, hogy a közfigyelmet magukra vonják. Túl sok a hajó, túl sok az ország, túl sok a hír: tetszőleges logikai sorokba lehet rendezni őket. Az oroszoknak meg, akik amúgy is hajlamosak a hazudozásra, nyilván kiváltképp kapóra jön egy ilyen hisztéria: a cári propaganda most így próbálja elterelni a figyelmet a belgiumi mesterkedéseikről, esetleg a lengyelek ellen forralnak megint valamit. Várjunk, ha tényleg igazolódik, hogy járvány ütötte fel a fejét, még bőven lesz idő intézkedni.

Így okoskodott a diplomácia Európa városaiban, s ahogy lenni szokott, a vélemények szofisztikált kifejtésével úgy érezték, megtették, ami tőlük tellett.

Az első elhessenthetetlen hírek 1830 pusztítóan forró nyarán érkeztek: beszélni kezdték, hogy Moszkvában járvány tört ki. A kancellárián, ahová Pétervárról hazaérkező kereskedők számoltak be róla, eleinte nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget a dolognak: Oroszország messze van, s a betegség amúgy is csak a muzsikok és a városi szegények között terjed, akik nem fognak útra kelni nyugat felé. Félő ugyan, hogy a ragály terjedéséhez nem szükséges, hogy maguk a megbetegedettek vigyék a testükön a kórt. A megbetegedést okozó miazmák a föld káros kigőzölgéseivel terjednek, de keleti szél ritkán fúj a hajnali ködképződés idején, s mire feltámad, a miazmák már vissza is szivárogtak a talajba. Őszre megfordul a szélirány, a déltengeri, egészséges levegő pedig a káros kigőzölgéseket visszapréseli Északra, s ott a jégmezők felett az egész elenyészik. Felesleges bármiért is aggódni.

Egész nyáron még harmat is alig ült hajnalban a leveleken. Ferenc azt mesélte, hogy a légkör Budán annyira tiszta volt, hogy egy Robert Cocking nevű angol mutatványos, aki saját gyártmányú léggömbjével épp ott vendégeskedett, a vár kupolája fölött átrepültében egészen Bécsig ellátott, ahol segítője egy ugyanolyan léggömbbel épp a Stephansdom

tornyát kerülte meg. Tükrök segítségével váltottak üzenetet, s a nagyobb hitelesség kedvéért az alant állókat kérték meg, hogy üzenjenek valamit odaátra, amit majd az újság külön rovatban jelentet meg, s így a csalás gyanúja végképp eloszlik a vállalkozás körül, s kiviláglik, hogy a tudomány és a vállalkozó szellem milyen határtalan teljesítményekre képes. Másnap délutánra, amikor a két város újságjai végre elérték a másikat, az angol és segítője már messze járt; bár az újságokban szereplő üzenetek, hogy, hogy nem, egybeváltak. Néhányan persze gyanakodtak, hogy az üzenetek feladóit esetleg az angol maga pénzelte, s a tudomány és a vállalkozó szellem ereje talán mégsem annyira határtalan, amennyit az angolokénak tulajdonítani szokás, ám a hírek egy csapásra másról szóltak, és hirtelen már senkit sem érdekelt, hogy egy csalás leleplezésével bíbelődjön.

A Wiener Zeitung érzékletes beszámolót közölt az Odessza szegénynegyedben dúló járványról, amelyben naponta százak halnak meg nyomorúságos és embertelen körülmények között. A betegség leírásában vegyesen szerepeltek a pestis, a lepra és a legocsmányabb nemi betegségek tünetei, így bárki joggal gondolhatott arra, hogy valami új, a korábbiaknál is veszélyesebb ragály ütötte fel fejét. A tudósító állítólag maga is átesett a betegségen, s csak az isteni csoda mentette meg. A lapok kézről kézre jártak, megjártak kávéházak, kávéházak, polgárlakást és kofahajót, mígnem felröppent a hír, hogy a ragályt a ragályról szóló írás is terjeszti, ezért a Wiener Zeitung összes, Pest-Budán fellelhető aznapi példányát elégették, a Cocking mutatóanyag által tükörrel közvetített üzenetekkel együtt. Ó, mennyit neveltünk ezen Ferencsel!

Aztán a pánik hamar elült, és néhány hónapig úgy tűnt, vaklárma volt az egész, az újságcikket pedig a szenzációhajhászáson kívül semmi más nem támasztja alá. A Helytartótanácsban abbahagyták a leirat megfogalmazását, mely az óvintézkedéseket tartalmazta volna. Nem lehetett tudni, minek van nagyobb haszna: ha elmondják, amit eddig tudni lehet, és figyelmeztetnek a veszélyre, vagy ha inkább lapítanak, és megvárják, hátha elmúlik a dolog magától. Bár ez utóbbira kevés esélyt adtak azok, akik csak egy kicsit is konyítottak a dologhoz: ha a veszély el is múlik, legfeljebb átmeneti időre. A kancellárián is igazolva látták az orvosok közmegegyezését, hogy a száraz időjárás nem kedvez a miazmáknak, s a közeledő tél minden gondot megold, ahogy ez már a telek szokása.

És tényleg, novemberben lehullott a hó, s a Tisza már december elején befagyott. Elcsendesültek az utcák, a házak befele éltek. A káros kipárolgások belefagytak a jeges földbe, s egy időre a hírek is elültek. Széphalmon megállt az élet. Reggelként a favágó egy darab kéreggel kaparta le az ablakszemről a jeget s csak utána kocogtatott be forralt borért. Februárban hajnalra megfagytak az ereszen a verebek, a reggeli napfényre kiolvadt a lábuk, és koppanva estek a megkérgezett óra.

Tavasszal aztán, ezernyolcszázharmincegy tavaszán a miazmák végül valahogy csak utat találtak maguknak.

A sár szétfolyt a réteken, a vízmosások megteltek szennyes, sárga lével. Voltak hetek, amikor ki sem lehetett lépni a házból, akkora volt a sár. Elakadt szekerek torlaszolták el az utakat. Amikor a betegség a Galíciával szomszédos kormányzóságokban is felütötte a fejét, és újra megindult a szóbeszéd, a császári propaganda jó előre gondoskodott, hogy az értesülés először rémhír formáját öltse, melyet a kancellária rögvest cáfol, majd másodjára már úgy jelenjen meg, hogy a járvány tényét eleve a megelőzésére tett óvintézkedések bilincsei mutassák ártalmatlannak.

A gonosztevő létezik, az életünkre tört, fenyegette az államot, a királyt, az egyházat és a nép nyugalmát, de íme, résen voltunk, és fölön csíptük, mielőtt még nagyobb zűrzavart okozhatott volna. A nevét is tudjuk: kolera. Ítélezünk fölötte és végzünk vele. Mi vagyunk az erősebbek, ráadásul az igazság is a mi oldalunkon áll. Mert mi értetek vagyunk, de ez itt ellenetek. Mi és ti egyek vagyunk, ő viszont egy betolakodó idegen.

A kancelláriai leirat végül egyszerre érkezett e kivonulási paranccsal: a galíciai határt 1830. December 28-án lezárták. A Verbiáson, a Beszkiden, Timsoron és Bilaszlovicán katonák állomásoztak, és minden érkezőt könyörtelenül rastellumba parancsoltak. Furcsa háború készülődött, amelyben nem volt értelme kémlelni a láthatárt.

A kertünkben közben sorban kinyíltak a krókuszok, a jácint, a tulipán, s a vacogatóan hideg éjszakákon gyerekmondókákkal hívtam a nyarat, amely megoldja majd a gondjainkat. Július elején, amikor Ferenc hazaérkezett, a Tisza mentén már mindenütt elterjedt a ragály Tokajon át Szolnokig: a vesztegzár a vízparti falvakat érintette, és Abaújt Zempléntől épp a kishídnál különítették el, amely fél mérföldnyire feküdt a házunktól.

A katonák jelenléte és a sárga sorompó biztonságot adott. Valahogy akkor még azt képzeltek, hogy a járvány ugyanúgy meghátrál az erő és a szervezettség elől, mint a rablók vagy lázongó parasztok.

Ferenc első dolga volt, hogy maga jelentkezett az ezredesnél, Bitskeynél. Kérte, hogy vizsgálják meg, és hogy a ruháját, cipőjét, útiholmijait, amelyekkel Pestről érkezett, füstöljék át klórmésszel, szórják meg bizmuttal, szenteltvízzel, akármivel, tegyenek bármit, amit akarnak, csak igazolják, hogy ő önként vállalta a megtisztítást, és ragálytalanított. Az ezredes szelíden haza akarta küldeni Ferencet, de ő addig erősködött, ameddig meg nem engedték, hogy kabátját, nadrágját és a legutóbb kapott leveleit jól átforgassa a klórmentes füstben.

Irtózatosságot árasztva érkezett haza, és még napokig vacogott a félelemtől, hogy rövidesen megjelenik a hír, hogy a ragályt egy személyben ő maga terjesztette el az országban. Mint később kiderült, nem ártott a túlzott óvatosság.

Aztán ahogy megérkezett a Budáról küldött bizmut és klórmész-szállítmány, az egész házat kifüstölte és felszórta, hiába könyörögtem, hogy legalább az ágyunkat kímélje. Mindenkit, akivel csak szóba lehetett elegyedni, megállított, és elújságolta, hogy milyen óvintézkedéseket tett. Pirultam. De mégsem tudtam kivonni magam a káprázat alól: minden hókuszpókusz, amit a porokkal és vegyszerekkel végbe vittünk, erősítette bennünk a hitet, hogy a betegség el fog kerülni minket.

Csak amikor biztos volt, hogy megvan az első halott nálunk is, akkor öntött el bennünket a rémület, s a katonákat és a vegyszereket, amelyeket eddig a biztonságunk zálogának tekintettünk, hirtelen ellenségnek kezdtük érezni.

Ferenc ragaszkodott hozzá, hogy ha messziről is, de megnézzük a halottat: a messzelátómat vittük magunkkal, amellyel a madarakat szoktam figyelni. Marci volt az, egykori bérlőnk unokája, aki feleségével és négy gyerekével nyomorgott egy skatulyányi házban. A test híg hányás és tejszerű ürülék tócsájában feküdt a szoba döngölt padlóján: az anyja épp vödörrel locsolta föl a szennyet: egy kisgyerek lyukat vágott a küszöb alatt, hogy a szennyvíz szabadon kifolyhasson az udvarra.

A holttest, amely kék volt, mint egy ijesztő mesefigura vagy egy mitikus nép fia egy pszeudo-hérodotoszi fejezetből, ütemesen meg-megrándult. Minden mozdulatára sikoltva kapaszkodtak össze az életben maradtak, mintha a sátán máris beleköltözött volna a

halottba: egymás kezéből kapkodtuk ki a látcsövet Ferencsel, hogy egyetlen részletről se maradjunk le, hiszen minden részlet talán a mi jövőnk sorsunk előírása is.

Délután a vesztegzárat fenntartó katonaság az úttól nem is messzire, jól látható helyen tömegsírt ásított a faluvégi cigányokkal, és az úton többször is végigtrappolt a vörösre mázolt halottaskocsi.

Akkor érkeztek az első hírek arról is, hogy a falvakban lázonganak a parasztok, és hogy a katonaság a tömegbe lőtt.

Ekkor már benne jártunk az augusztusban.

Persze, hogy rögtön a sógorom, Dienes jutott eszünkbe, aki kolerabiztosként sürgölődött Abaújban, és saját kezűleg osztotta ki a bizmut- és klórmész-szállítmányokat Pruszkay kisasszonnyal az oldalán, aki a hírek szerint még így harminc év elteltével is, belefáradva a munkás nagyvárosi ősze-tavasza-télbe, nyaranta a régi lendülettel fosztogatta a sógorom vagyonát, és a koleráról alighanem azt hitte, hogy valami pompás multság lesz, olyasmi, mint az álarcosbál, vagy a tűzokvadászat, amivel majd eldicsekedhet bécsi barátnőinek.

Mivel Dienesről semmi biztosat nem sikerült megtudni, a legsötétebb hírekből indultunk ki, amelyek arról szóltak, hogy a parasztok több helyen megkínozták az orvosokat, hogy vallják be, a bizmut és a klórmész mérge, amit azért akarnak velük bevetetni az urak, azért szórják a kutakba, hogy kiirtsák őket. A terebesi lázadók addig kínoztak egy Moravtsek nevű orvost, ameddig az mindent be nem ismert, még azt is, hogy egy kutyától származik, amellyel az anyja üzekedett: a feldühödött nép erre megindult a kastélyok és a hivatali épületek ellen.

Amit mindig is sejtettek, végre bebizonyosodott: az urak a kiirtásukra, megsemmisítésükre törnek.

A gyanújukat az is alátámasztotta, hogy hamar kiderült, az urak, a katonák, a zsidók, de még a cigányok közül se kapja el nagyon senki a kórt, csak a jobbágyok hullanak, akik már amúgy is elgyengültek az egy éve tartó éhínségtől. Ráadásul jó termés ígérkezett a nagy alföldi birtokokon, és az éhezők utolsó reménye az volt, hogy az idénymunka végeztével élelemmel megrakodva térhetnek haza délről: most azt hitték, a vesztegzár csak arra szolgál, hogy kiéheztessék őket.

A kis dózisban amúgy ártalmatlan, s mint hamar bebizonyosodott, a kolera terjedésének megakadályozására teljesen alkalmatlan porokat próbaképpen erőszakkal beletömték kutyába-macskába, mire azok felfordultak, vagy messzire szaladtak a háztól: ez épp elegendő volt bizonyítéknak. A bizmutpor és a klórmész, amit az urak megbízásából a kutakba szórnak, csak az első lépcső a tömeggyilkosságban: aki ezt megússza, azt a zsidók teszik el láb alól, akik a kocsmáikban mérgezett italt árulnak. Sok helyen valóban eddig vezetett az emberbaráti buzgalom: mivel a babonás nép annyira rettegett mindentől, ami az uraktól és a katonáktól származott, néhány kocsmáros maga ajánlotta fel, hogy a ragály megállításáért talán alkalmasabb cselhez folyamodni, és úgy és ott adni be a gyógyszert, ahol épp a lehangosabban lázítanak ellene. De közben hamar kiderült az – amire egyébként senki sem számított –, hogy a borvidékek lakói közül kevesebben hálnak meg, mint a szőlőben sovány vidékeken, ezért aztán mindenki igyekezett italhoz jutni. A kirabolt kocsmákban először magának a kocsmárosnak kellett berúgnia, hogy bizonyítsa, nem kevert mérget az italába, s csak utána csapták agyon: a pincék kirablásánál derült fény arra is, hogy a gyógyszereket az italokba keverték.

De történt más is.

Egy öreg Kassai orvos egyszerűen elvétette a mércét, és a gyengélkedő gyerekekbe egy regimentnek is elegendő bizmutport diktált, akik ettől órák alatt kiszzenvedtek. A feldühödött és kétségbeesett szülők üldözőbe vették az orvos szekerét, akit csak a katonaságnak sikerült megvédenie: ettől kezdve nem lehetett orvost találni, aki arra vállalkozott volna, hogy kimegy a haldoklók közé a ragály sújtotta, sínylődő falvakba.

Kuruzslók lepték el a környéket, akik amuletteket és illatos párlatokat árultak csodaszerként: azt persze vették a parasztek, mint a mannát. A legnagyobb sikert azok az üvegcsek aratták, amelyek tündöklő, kék port tartalmaztak, melyet ametiszt és egyiptomi skarabeusz keverékének mondtak, s nyakban kellett hordani. Csak később derült ki, hogy rézgáliccal kevert bizmutpor volt ez is.

A vörösre mázolt halottaskocsit egy öreg zsvány hajtotta, aki már húsz évet raboskodott Sátoraljaújhelyen. Olyan sötét mindentudással ült a bakon, mint aki mindig biztos volt benne, hogy egyszer eljön az ő ideje, és a világ megismeri, milyen a rettegés, a gyűlölet és a halálfélelem ereje, amikor nem ellensúlyozza se remény, se jókedv, se rend.

Két cigány suhanc volt a segédje, akik a hatóságoktól még egy-egy kék köpenyt és rézjelvényt is kaptak, amitől alighanem ők lettek egész Felső-Magyarország legbüszkébb emberei. Mint később kiderült, nemcsak nálunk sikerült a végítélet lovasait ilyen különös iróniával összeválogatni: csak kevesek, és épp a legromlottabbak, vagy a legkiszolgáltatottabbak vállalkoztak arra, hogy a halál körül szorgoskodjanak.

Általános volt a vélekedés, hogy ezek a martalócok éjjel törnek be a házakba, és mindenkit a tömegsírba dobnak, akár eleven, akár holt, aki nem nemes, vagy kereskedő. Senki sem gondolt arra, hogy Kassán a városi sintérek évszázadok óta ugyanilyen vörösre pingált kocsikkal gyűjtik össze az agyoncsapott állatokat, pontosabban: senki sem tudott a parasztek fejével gondolkodni, akik azt hitték, hogy ezek a kocsik is sintérekocsik: elvégre ugyanolyan vörösek. Sokan ellenszegültek, amikor a szeretteik holttestét akarták elszállítani, az ellenszegülőket megbotozták, volt, akit lelőttek, és csak sokára értették meg a hatóságok, hogy nem önfejűségből álltak ellen a szerencsétlenek, hanem a maradék méltóságukat próbálták védeni: mégsem vitethetik az urak ugyanazon a halott paraszton, mint a döglött kutyát.

Az első holttest, aki a vörös szekérről mésszel leöntve a frissen ásott tömegsírba került, az a Marci volt, akinek halál utáni rángatózását reggel néztük végig Ferencsel. Most önkéntelenül a temetésének is tanúi lettünk: az egykori szalon ablakából épp a tömegsírba láttunk.

Annak a mezőnek a közepén nyílt ki most ez a kép, a legutolsó a kettőnk által megtekintett képek sorában, amely a legplasztikusabb őszi ködöket, nyár végi párát, októberi zúzmarát és szikrázó, januári havat hordozta eddig: most olyan volt ezzel a gödörrel, mintha kivágták volna a keretből.

A temetésnél nem volt jelen se pap, se családtag: a kocsiról az öreg zsvány bottal tuszkolta a gödörbe a testet, aztán a cigányok meszet lapátoltak rá. Még a mesz fehérségén is átütött a holttest elkékült bőre. A földdel nem bajlódott egyikük sem: nyilván azt gondolták, azzal majd ráérnek akkor, ha jól tele lesz a gödör. Három hét múlva kiderült, hogy nekik volt igazuk.

Mindeddig csak hír, feltevés, lehetőség, veszély volt a kolera, de most, hogy az őrszót visszavonták a hídról, és áthelyezték a kanyarulat mögé, nyugatra, most, hogy belülré kerültünk a halálos zónán, s egykori szalonunk, most már zongorátlan és kép nélküli

szobánk ablaka a tömegsírra nézett, rettegve pillantottunk egymásra Ferencsel. Nem tagadhattuk le, hogy egyetlen nap leforgása alatt lettünk más emberekké: most már semmi sem volt érvényes és semmi se számított, ami addig az életünket alkotta. Nem volt szándékos, mégis mindketten valami kiszámított ünnepélyességgel tértünk nyugovóra.

Mintha egy nagy ünnep előestéjén lennénk, amely emelkedett lelket, megtisztult testet kíván.

Nem tudtunk elaludni.

Elfogott az a különös érzés, ami tavaszi reggeleken látogatott meg régen, hogy még újrakezdődhet minden. Hogy minden bűn el van felejtve, meg van bocsátva, minden seb begyógyult, a fájó emlékek már nem fájnak, egyszerű minden, mint egy népdal, amit egy kislány dudorászik a patakparton.

És ebből akkor már tudnom kellett volna, amiben a Természettudományi Múzeum tetőterében, szemben a fekete testtel, amely vörös szekrényének izzó mélyéből lépett felém, már egészen biztos voltam: hogy mindvégig a kolera volt, amire vártam.

Vagy ha nem is így neveztem, valami ilyesmi volt a vágyaimban, valami végső, nagyzenekari pillanat, amikor megfűjják a végítélet harsonáit és a statisztéria felkészül a zárójelenetre, hogy kellő ünnepélyességgel vonuljon színpadra és ne botoljon el az előtte menetelő köpenyében. Katonák, sortűzek, halottak, aszály, földrengés, tűzvész: erre vártam. Hogy történjen végre valami, ami kimozdít abból a reménytelen hanyatlásból, amely harminc éve az életem, a lelkiismeret-furdalásból, amiért a gyerekeimet elküldtem otthonról, és most idegenben nevelkednek, az önvádból, amiért mindent feláldoztam Ferencért.

De akkor csak azt a bizsergő reményt éreztem, ami olyan volt, mintha a tilosban járnék, alattomban készülnék valami magányos, és csak önmagamnak szóló öröme, mintha először készülnék megcsalni a férjem.

A kolera volt a titkos csábító, az ellenállhatatlan Don Giovanni, az ígéret, hogy megszabadulok a régi életemből.

Ferenc nem fújta el a gyertyát, nyugtalanul forgolódott. Aztán felült az ágyban. Kérdeztem, mi bántja, de nem válaszolt. A plafont bámulta, sóhajtott. Visszafeküdt, megint forgolódott. Most már nem szóltam. Nem akartam akadékoskodni vele. Arra gondoltam, hogy a halálfélelem ellen nem használ, ha még beszélünk is róla. Megpróbáltam elaludni, befordultam a falhoz.

Egy darabig csönd volt.

Aztán Ferenc megérintette a vállam.

Megfordultam, megsimogattam az arcát.

A szeme nyugtalanul izzott. Az ajka cserepes volt.

Azt mondta, nem tud aludni.

A gondolatai nem hagyják nyugodni, nem tudok aludni, Sophie, mert nyomja valami a lelkem, valami, amit el kell mondanom neked, mondta felpattanva, és fel-alá kezdett járkálni a szobában.

Már réges-régen el kellett volna mondanom, le kellett volna írnom, meg kellett volna írnom, de képtelen voltam rá.

Megpróbáltam, számtalanszor megpróbáltam, de mindannyiszor kudarcot vallottam: nem találtam a szavakat, nem találtam a módot, nem találtam az elejét és a végét.

Féltem.

Féltem magamtól, féltem a történettől, féltem mindentől, Sophie.

Féltem, hogy kinevetnek. Hogy megvetnek. Hogy elfordulnak tőlem. Hogy nem vesznek többé komolyan, hogy végrehajtanak, börtönbe visznek. Hogy a gyerekeim, akikre amúgy is csak szerencsétlenséget és adósságot hagyok, megtagadnak, hogy az utódaim köpnek, ha a nevem eszükbe jut. Hogy te is elfordulsz tőlem, még annál is jobban, amennyire az eddigi évek elfordítottak.

Ami 1796 novemberében történt velem, annyira nem hasonlít semmire, amiről mesélni szoktam, annyira szokatlan és rendhagyó, annyira különbözik minden történettől, amilyenek történni szoktak, annyira nem olyan történet, amit el szoktunk mesélni, ami elmesélhető, hogy nemigen tudom, hogy is kezdjek hozzá.

Sophie, ez egy barátság története.

Van egy ember, akiről sose meséltem még neked. Még nem meséltem a legfontosabb emberről az életemben. Még nem meséltem Angelo Solimanról.

Biztos emlékszel gyerekkorodból erre a névre.

A nyolcvanas években nem lehetett úgy elmenni Bécsben egy jobb társaságba, hogy ne került volna szó a fekete szabadkőművesről, a tudós szerezcsenről, a főhercegi mórról, aki afrikai királyfi létére rabszolgaságba jutott, aztán jó szerencséjének és eszének segítségével kora legműveltebb, legjobb embereinek elismerését is kivívta.

Olyan volt ez a mondat, mint egy cégér, mint egy vendégcsalगतó a vendéglők ajtaja fölött. Szájról-szájra terjedt a csalगतó legenda, mint egy titkos kéjbarlang híre, és úgy gyűjtötték be a társaságát az utazók, mint a trófeát. A bécsi kiruccanás kihagyhatatlan programpontja volt, mint a Stephansdom, az udvari képtár vagy egy Mozart-koncert. Soliman annyira elütött minden elvárástól, amit egy feketével szemben felállítottak, annyira rácafolt mindenre, amit a feketékről gondolni szokás volt, hogy az ember csak állt tátott szájjal, és nem hitt a szemének.

Képzeld el egy magas, erős férfit, nyílt tekintettel, magas homlokkal, vastag, érzéki ajkakkal és széles orral, az átlagosnál valamivel hosszabb karokkal és lábakkal. Most képzeletben ferd feketére, és öltöztess föl élénk, söt, rikító színű ruhákba. Sárga turbán, világoskék kaftán, méregzöld bársonypapucs. Vagy sötétkék turbán, vérvörös kaftán, arany színű bugyogó és puha, fekete bőrcsizma. Csíkos, pettyes, arannyal szegett anyagok, felpöndörödő orrú, hegyes bársonypapucok. Széles ezüst nyakék, rajta hatalmas féldrágakővel vagy szivárványszínekben úszó, félbevágott tengeri csigával. A fülében hatalmas fülbevaló-karikák, mindenféle csengettyűkkel a végükön. Szentelen magabiztossággal tudta összeválogatni a színeket, anyagokat és ékszereket, hogy a bőrszínével minél izgalmasabb kontrasztot alkossanak, s hogy minél meredekebben elüssenek attól az öltözködési protokolltól, amelyet a bécsiek követendőnek tartottak.

Látszott, hogy tisztában van avval, hogy azt vesz magára, amit csak akar: nem kötik társadalmi elvárások, nem vonatkoznak rá kötöttségek és szabályok: elvégre maga is királyi vérből származik, s ha nem szakítják el erőszakkal hazájából, Pangusilangból – amit ugyan hiába keresett bárki is a térképen vagy útleírók könyveiben, de a létezését mindenki készpénzzel készpénznek vette, elvégre egy pangusilangi állította magáról, hogy pangusilangi –, most maga is királyként élne és uralkodna.

Ez a hipotézis, bármilyen bizarrul is hangzott – és bármilyen groteszk képzeteket keltett is, mihelyst valaki pontos képet akart magának alkotni az udvartartás épületeire, udvarhölgyeire, a királyi sírboltra, székesegyházra, koronára, miniszterekre, a királyság állataira, egyszóval a részletekre vonatkozóan –, előjogokat biztosított számára, bár

ezeknek a jogoknak nemigen volt kodifikált verziójuk. Inkább azt jelentette, hogy az amúgy is megjelenő bizonytalanság, ami az embert a látványától elfogta, kiegészült a kínzó tanácstalansággal, hogy vajon hogyan is kell viselkedni egy afrikai királyfi jelenlétében. Vajon létezik-e, ha mégoly távoli és megfoghatatlan, de mégiscsak kötelező protokoll, amelyet ebben az esetben alkalmazni kellene? A gyanú, hogy alighanem igen, létezik, további zavart okozott a fejekben.

A bevett társadalmi érintkezési módok, a diplomácia, a hagyomány és többnyire a találékonyság is csődöt mondott ebben a helyzetben. És talán pont azért, mivel Angelo státusza szokatlan, rendkívüli és elbizonytalanító volt, természetesnek tűnt. Olyan volt, mint egy virágritkaság, egy különleges drágakő, vagy mint egy természeti jelenség, egy vulkánkitörés vagy meteorzápor. Mintha, teszem azt, egy gejzír fakadt volna föl a Kohlmarkt közepén. Valami olyasmi, amiről fogalmad sincs, milyennek kell lennie, milyen szokott lenni, mert először és utoljára látod, ezért elfogadod olyannak, amilyen. Csak meghökkenve, száj tátva állsz előtte.

Az elképesztően kirívó és szokatlan öltözet, amely, mondom, mégis valamiféle méltóság, ismeretlen, nem evilági rang látszatát, illúzióját kölcsönözte, annyira elszegényítette és elnyomta a jelenlétem, mintha verébként akarnék egy aranyfácánnal vagy paradicsommadárral vetélkedni: ráadásul semmiféle biztosíték nem volt arra, hogy a másik fél engem talál különösnek, hiszen Angelo jelenléte annyira egyedi, annyira megismételhetetlen volt a császárvárosban, hogy ha az ember ránézett, hirtelen mindent unalmasnak, szürkének, egyformának és rabláncra vertnek talált maga körül.

Ahogy álltam vele szemben a freyungi ház földszintjén azon az őszi reggelen, első találkozásunk pillanatában, ahogy lefele jött a lépcsőn, széles mosolyra húzódott a szája, s a mosoly feltárta fehér, tökéletes fogsorát, amely egy meghökkentően lila fogínybe ágyazódott. Elfogott a félelem, hogy mi lesz, ha meg kell érintenem.

Addig fel sem merült bennem, hogy ez nehézséget okozhat: ez a lehetőség nem szerepelt a terveim között. Valószínűleg azt képzeltem, nem fogok hozzáérni. Az ösztöneim elzárkóztak ettől a lehetőségtől, s nem voltak kész válaszaim arra az esetre, ha mégis bekövetkezik. Viszolyogva figyeltem magamban az állatot, amely visítani kezd odabent, és menekülésre késztet. Nem érhetsz hozzá! Nem érintheted meg! Ez abban a pillanatban hangzott fel odabent, ahogy Angelo szélesen mosolyogva elérte a lépcső alját, felém nyújtotta a kezét, és mint egy ismeretlen testrész az ismeretlen lényen, kivillant a tenyere.

A színe zöldesbarna volt, foltos, olyasmi, mint a teknősbéka páncélja, és ettől hidegnek és kiszámíthatatlannak tűnt. Miközben viszonzásul nyújtani kezdtem a kezem, elfogott a félelem, hogy mi van, ha abban a tenyérben valami csapda rejlik. Mintha lenne benne még valami, amit rejteget. Nem tudom, mitől féltem pontosan: olyan érzés volt a tenyerem beleilleszteni az övébe, mintha egy ökölnyi lyukon kellene benyúlni egy ismeretlen ládába, amelyből furcsa zajt hallottam. Mint belenyúlni egy zavaros vadvízbe, amely ismeretlen élettől hemzseg. Kiszámíthatatlan kockázatok rejlettek benne, ami sokkal ijesztőbb volt, mint megérinteni egy nyilvánvalóan és megtapasztaltan veszélyes valamit, belenyúlni a gyertyalángba, megmarkolni egy tövises ágat.

De már nem volt visszaút: a tenyerek közeledtek, és összefonódtak.

Fellélegeztem.

Erős, száraz, mégis puha volt az érintése, s ahogy egymásba fonódott a két hús, megéreztem a szorításban a szabadkőművesek ősi jelét.

Aztán magához húzott és két oldalt megcsókolta az arcom: nem csak odanyomta az arcát jobbról és balról, hanem az ajkát szorosan az arcomra szorította, és csókot nyomott rá. Nem pajkosan, ahogy egy dundi gyereket szorongat és puszigat az ember, hanem férfias egyszerűséggel.

De ez a csók most nagyot csattant az üres lépcsőházban.

Úgy hangzott, mintha két gyerek gyakorolná a hangos csókolózást egy asztal alatt. Ahogy az arcunk összeért, megéreztem az illatát: először a jázminét, a kedvenc parfümjéét, s ahogy a képzeletemben megjelent a sok apró, fehér virág, e fehér hab alatt megéreztem a másikat, erősebb kipárolgást: bőrén és tag pórusainak különös vadállatillatát. Olyan meghökkenítő keveréket alkotott a két szag, hogy az érzékeim összezavarodtak, egyszerre támadt menekülhetnékem és maradhatnékom.

Ahogy az ölelésből kibontakoztunk, és eltávolodott az arcunk, megpillantottam közelebről a szemét, amely most, hogy oldalvást nézett rám, a vérágas, hatalmas szemfehérjével s a mocsárszínű pupillával olyan különöset villant, amitől megint megrebbentem.

Az ösztöneim most egy támadni készülő vadállat jelenlétét jelezték, és ettől végtelen szégyen öntött el, főleg, hogy úgy éreztem, a riadalmam Angelo is észrevette.

Csak évekkel később mesélte el, hogy mekkorákat mulatott magában rajtam, s hogy már régóta kidolgozta az ismerkedésekre ezt a koreográfiát, amelyben természetere legszokatlanabb jellemzőit egyszerre öntheti az idegenre: a mosolyt, az érintést, a vastag ajkak csókját, az illatot és a tekintetet.

Ott azonban, azon az első őszi délutánon, amikor nem is mertem feltételezni, hogy ő is értelmez engem, nemcsak én őt, s hogy mindketten latolgatjuk egymás rezdüléseit, tovább főttem a szégyenemben, amely akkor kezdett csak perzselni igazán, hogy Angelo megszólalt azon a dallamos, édes bécsi nyelven, amely olyan szívhez szólóan otthonos volt számomra.

Drága Kazinczy Testvér, köszönöm a fenséges tokajit, amit küldött!

A hangja mélyen zengő volt, lágy, puha és telt: erőteljes bariton, melyet csak egy leheletnyi reszelősség tett opálóssá. Aztán a beszélgetést latinul folytattunk, amiből ő franciára tért át. Igyekeztem lépést tartani, és közben szégyenkezve figyeltem, milyen magabiztosan járatos ebben a nyelvben is. Ekkor még nem volt annyi eszem, hogy helyette inkább magamon csodálkozzak, hogyan lehet az első érzés, amely vele kapcsolatban elfog, a vetélkedés, a certamen készítése: csak később értettem meg, hogy ez a barátság születésének legbiztosabb jele volt.

Miközben fölfelé haladtunk a lépcsőn a lakása felé, ismét szégyenkezni kellett, most amiatt, hogy korábban biztosra vettem, túlzóak a műveltségére és tájékozottságára vonatkozó hírek, amolyan utazóknak szóló kegyes lódítások, amilyenekkel a messze földről érkezőt szokás szédíteni, hogy hány méter magas a Stephansdom tornya, hány csatát nyertek a Habsburgok, hány évesen írta első szimfóniáit Mozart, vagy hány örömlány kínál kegyeit a Spittelbergen.

Minden mondattal, amit váltottunk, egyre csak növekedett a csodálkozásom, annyiféle célzást, utalást, szójátékot és idézetet szőtt a beszédébe, amelyek közben mégsem tették kérkedővé vagy magamutogatóvá. Mintha csak magát szórakoztatná avval, hogy tud egy tetszőleges témát minél jobban elmélyíteni és feldíszíteni, úgy bukfencezett át szavaiban egymáson elbeszélés és kommentár, gúnyos archaizálás és tudós glossza. Nyomdakész mondatokban beszélt, amelyeket legszívesebben rögtön lejegyztettem volna.

Egész estig beszélgettünk, miközben nemcsak az az adag tokaji fogyott el, amelyet előző nap megismerkedésünk reményében küldtem, hanem az is, amit magammal hoztam abból a célból, hogy este elkínálgatom a barátaim között. Anyám óbora volt ez, amely nélkül sosem indultam el Bécsbe, mert hamar beláttam az ősi magyar tapasztalat igazságát, hogy a csikorgó labanc hivatalnokszívek legjobb olajozója és a barátszerzés legalkalmasabb csalátke még mindig a tokaji aszú.

Ahogy leültünk az apró, feketére lakkozott, kerek asztalkához, amely a félköríves ablakmélyedésben foglalt helyet egy madárkalitka társaságában, amelyben két mozdulatlan, sárga kanári üldögélt egy ágacsán, és kitöltöttük az apró, vastag falú poharakba a tokajit, azt éreztem, hogy én egyszerűen mindent, de mindent tudni akarok erről az emberről.

Ritkán fogja el az embert ilyen szemérmetlen, habzsoló tudásvágy, ilyen egyértelmű, elemi erejű kíváncsiság, amely intenzitásában valóban csak a szerelemhez hasonlítható, abban viszont gyökeresen más, mint a szerelem, hogy ami ott a testi összeolvadás vágya, az a barátságban a hasonlívó válás, az azonosulás reménye.

Csak lassan, fokozatosan ébredtem rá, hogy az érzéseim valójában mit is jelentenek, és ezeknek a jelentéseknek mi a mélyebb, komolyabb, vagy ha úgy tetszik, férfiasabb olvasatuk. Akkor még sok évre voltam attól, hogy végképp elszámoljak magammal, és hogy megértsem, mi is a tanulsága annak, hogy épp őbenne pillantom meg a barátság alteregóját, a másik ént, aki velem azonos. És hiába neveztem azóta sok mindenkit a barátomnak, azt a megmagyarázhatatlanul evidens összetartozást azóta sem éreztem senki iránt. Szégyenkezem azóta, ha valakit a barátomnak nevezek, mert tudom, hogy hazudok neki, és elárulom vele az egyetlent.

Barátom egy volt, Angelo Soliman.

Ferenc töprengve megállt, aztán mellém lépett és féloldalasan leült az ágy szélére.

Abban a pillanatban még nem tudhattam, mondta, nem tudhattam, mert nem volt elegendő rálátásom, hogy mindketten annyira különösek és idegenek vagyunk egymás és Bécs számára, találkozásunk annyira egyedi és rendkívüli, egymás iránti kíváncsiságunk annyira szokatlan abban a közegben, ahol a hűvös távolságtartás a követendő norma, hogy beszélgetésünknel nincs különlegesebb esemény a Habsburg birodalomban.

Lehet, hogy Angelo már ekkor felmérte a helyzetet, és eldöntötte magában, hogy a bizalmába fogad, de lehet, hogy ez csak később fogalmazódott meg benne, nem tudom. Azt már akkor éreztem, hogy kíváncsi a véleményemre. Ő volt a rutinosabb, világlátottabb társalgó, s rövidesen én kerültem a tapasztalatlan, hebehurgya ifjonc szerepébe, ő pedig szelíd iróniával igyekezett kiségiteni zavaromból, mondta Ferenc, és egy pillanatra megtorpant.

Összezavarodva nézett rám, mintha nem ismerne meg.

Tétován felállt, felvette az éjjeli szekrényről a gyertyát, és kiment az egykori szalonba, ahol már csak a repedezett, üres falakon lüktető világosabb foltok – az ott függött képek sebhelyei – és az éjszakába tekintő ablakot keretező sötétzöld brokát függöny emlékeztetett bennünket arra, hogy valamikor úgy éltünk itt, mint Goethe Weimarban, mint Gessner Zürichben, mint Tusculanumban Cicero és Horatius a Soracte alatt.

Követtem.

Ferenc megállt az ablak előtt, letette az asztalra a gyertyát és kinézett a holdfényes nyár végi éjszakába, amelyben a rét mélyén ott világított a mésszel leöntött holttest a fekete

gödör ásító üregében.

Messze, a völgytorkolatban fáklyák fényei mozogtak: azt gondoltuk, a katonák szökevényt fognak, aki a kordont kijátszva éjszaka akart kijutni, vagy gyilkolni készülő lázadó parasztok közül üldöznek valakit.

Csak lassan értettem meg, mi zökkentette ki Ferencet: egy pillanatra, a mesélés hevében elfeledkezett arról, hogy most hét évvel idősebb, mint amennyi Angelo Soliman akkor volt, amikor először találkozott vele.

Máskor mosolyogtam volna a kétségbeesésén, s azon – ami nem először esett meg –, hogy a mesélés hevében elfeledkezik az éveiről, s hajlamos azt hinni, még mindig az élete hajnalán jár, ahol van ideje terveket szőni, de most, hogy a veszély kézzelfoghatóvá vált, hirtelen a sírás szorította össze a torkom.

Miközben köntöst húztam, erőt vettem magamon, és amikor leültem a fotelbe, megint várakozó tekintettel tudtam rá nézni, mint a gyerek, aki a mese folytatására kíváncsi. Ismertük mindketten ezt a játékot: én úgy tettem, mintha nem vettem volna észre, mért zökkent ki, ő meg úgy tett, mintha elhinné, hogy valóban átsiklottam fölötte.

Kinyílt az ajtó és Erzsó csoszogott be.

Azt hitte, valami baj történt, és ahogy meglátott minket a szalonban ebben a szokatlan órában, kócosan, hunyorogva állt meg az ajtóban, rémülettel a szemében. A bal kezében fogta a gyertyát, és láttam, hogy a jobb kezét eldugja a háta mögött.

Szelíden kérdőre vontam, s csak nagy nehezen, szégyenkezve mutatta elő: egy lengyel katonai tör volt, az egyetlen tárgy, amit elhunyt ura után megőrzött. Megnyugtattam, hogy még élünk, egyelőre a kolera semmiféle tünetét nem tapasztaljuk magunkon, és a fosztogatók, ha egyáltalán eljutnak Széphalomra, nem a mi szegénységtől bűzlő házunkra fognak lecsapni.

Megmarkolta a tört, és fenyegetően felemelte: született színész volt, sokkal jobban szerette eljátszani a helyzeteket, mint elmondani. Értettük Ferencel, mit jelent most ez a némajáték: jöjjenek csak, majd adok én nekik. Majd én megvédem az uraimat.

Éreztem, hogy Ferencel egyformán nem hiszünk az öregasszonynak, s mindketten tudjuk, hogy talán ő volna az első, aki belénk mártja a kést. Szelídem kituszkoltam, és becsuktam az orra előtt az ajtót.

Ahogy ketten maradtunk, Ferenc újra beszélni kezdett.

Láttam a tekintetében, hogy mióta megnyitotta magában ezeket a régóta elzárt emlékeket, elárasztották a gondolatai, és most zakatolva zúgnak az elméjében, s alig várja, hogy folytathassa.

Visszaléptem az ajtóhoz és kulcsra zártam: ha Erzsó megsértődik ezen, legfeljebb megint nem szól hozzánk néhány napig, csomós lesz a rántott leves és hideg a kávé. Már annyiszor történt ez meg velünk, hogy megszoktuk és megadtuk ezt az árat, cserébe a szabadságunkért, amit az utóbbi években már inkább ő csepegtetett kegyesen nekünk, semmint mi öneki: az utóbbi évek betegségei alatt végig hűségesen és odaadóan ápolt minket, s nélküle talán már nem is lettünk volna életben.

Ferenc azt mondta, ki kell bírnom, ameddig ő ezt elmeséli nekem, mert nem teheti meg, hogy elbeszéletlenül hagyja, de képtelen arra, hogy leírja.

Az egész már évek óta kész van a fejében, ott gomolyog, de nem talál formát. Feszíti és nyomja, ahogy tágul, néha úgy érzi, szétrepeszti a fejét. Néha meg a gyomrából gomolyog elő. Beszélnie kell.

Abban reménykedik, mondta, hogy talán az előbeszéd alkalmas arra, hogy körüljárja, letapogassa azt, ami az emlékezetében lüktet, és amit annyiszor próbált meg mondatokba foglalni, de a mondatok mindannyiszor ledobták magukról ezt az idegen anyagot.

Most próbáljuk meg azt, hogy az én emlékezetem a papír, az ő szava a toll, hátha így sikerül. Elvégre ez sem lehet más, mint eljárás és technika dolga, és végső soron ez is csak formai kérdés, mint minden egyéb, ami csak az ábrázolás és az elbeszélés körébe tartozik. Dühös lettem, hogy már megint a technikai dolgaival jön, és éreztem, hogy el fog önteni az unalom, ha megint esztétikai fejtegetésbe kezd, de nem folytatta. Letámaszkodott az ablakpárkányra, kibámult az ablakon a tömegsírra.

Nagy levegőt vett és beszélni kezdett.

A Freyungon voltunk, a 165. Számú házban.

Biztosan emlékszel arra a házra, Sophie, élénkkékre festett, karcsú épület volt két magasabb, szélesebb ház között, és az ablakaiból, amelyre még így, dél körül is árnyékot vetett a Schottenkirche hatalmas tömbje, színes szalagok lógtak az utca fölé.

Angelo nemrég költözött át ide a Herrengasséból, a Lichtenstein-házból, miután a felesége szeptemberben meghalt, és a gyász idején az ideges és érzékeny természetű lányát, Jozefát jobbnak látta megóvni a hercegi ház zajától és nyüzsgésétől.

Valószínűleg több oka is volt erre, mint pusztán maga a nyüzsgés, és Jozefának is több oka volt az idegességre, mint a gyász, de ezt is, mint annyi minden mást Angelóval kapcsolatban, csak jóval később értettem meg.

Hebehurgya ifjú voltam akkoriban, huszonhét éves, Angelo hatvanöt.

Huszonhétből hatvanöt, azt jelenti, hogy harmincnyolc év volt közöttünk.

Angelo az apám korosztálya volt, és szerinte is úgy viszonyultam volna hozzá, ha az az egészen különleges helyzet, amelyben mindketten lebegtünk, nem szüntette volna meg az idő jelentőségét. Ugyanúgy nem játszott közöttünk szerepet az idő, az életkor, a vagyoni különbség, ahogy a rang, a származás vagy a bőrünk színe sem. Vagy talán épp a különbségek voltak akkorák, hogy a megszüntetésükre irányuló akarat helyezett bennünket burokkba, amitől azt érezhettük, többek vagyunk együtt, mint különösségeink összessége.

Miközben persze ezek a különbségek voltak a legplasztikusabbak.

Ő tapasztalt férfi volt, apa, férj, szerető, özvegy: és kipróbált, harcedzett idegen. Szolga volt, vagyontárgy, egy hercegi háztartás díszkelléke, egzotikus ritkaság, én szabad nemesember, tisztos örökség várományosa és fehér. Én az idegenséget – bár gyerekkorom óta tanultam –, még akkor sem tudtam megszokni, és szilárd volt bennem az elhatározás, hogy magam mögött hagyom, s idegenből bennszülött, otthontalanból hazaérkező, barbárból városlakó leszek, s úgy maradhatok magyar, hogy otthonosabb lesz számomra Bécs, amely minden jel szerint a befogadásomra készült, mint saját hazám, ahol idegenkedve fogadták egyéniségem és terveimet.

Ekkor még úgy öltöztem, ahogy a bécsiek: gyerekkorom keserű tapasztalata sokáig megakadályozott, hogy szembenézzek az elkerülhetetlennel.

Én egy barbár tartomány messzi szegletéből, tanulatlan, durva emberek közül érkeztem, ő kisgyerekkorát leszámítva, amelyet még az én hazámnál is barbárabb világban élt át, az egész életét az arisztokrácia közelében töltötte el, ismerte a birodalom összes tartományát, minden nagyvárosban bejáratos volt a szabadkőműves páholyokba, és a felé irányuló kíváncsiságot arra használta, hogy minél több olyan embert ismerhessen meg, aki őt

érdekelte: tudósokat, művészeket, utazókat és filozófusokat, színészeket, zenészeket, bankárokat, kereskedőket és a szélhámosokat.

Jószereivel mindenkit ismert, aki számított, én pedig akkor kezdtem el magam körül felfedezni a világot. Őt megérlelte a lassú pokoltűz, amelyen a lelke és a büszkesége az elmúlt évtizedekben égett, én viszont vad voltam, becsvágyó, és azt hittem, semmilyen akadály nem állhatja utamat. Azt hittem, pusztán attól, hogy a barátaimmal írunk, s mondatainkat immár nem heréli ki a cenzúra, amely József császár éveiben olyan apróra és jelentéktelenre zsugorodott, hogy csak egy szegyenkező imprimaturra futotta az erejéből, Magyarország néhány év alatt Weimarrá vagy Frankfurtta változik, ahol könyveket olvasni és művészeteket élvezni elemi szükséglet és dicsőség dolga lesz, és ahol rövidesen sorban nyílnak majd a könyvüzletek, a galériák, a műtermekben festők dolgoznak, az építészek képtárak, paloták, tágas középületek, kórházak és iskolák, egészséges és derűs polgárházak terveivel versengenek, a hámorokban hidak vasszerkezeteit kalapálják, a színházak hetente mutatnak be újabb és újabb hazai darabokat, a koncerttermekben és operaházakban minden este teltházzal mennek az előadások, a szedők hajnalig gyártják a nyomdáknak a frissen írt könyvek dúcait, a kávéházakban napilapok tucatjai közül lehet válogatni, a külföldi irodalom már néhány hónap múlva megjelenik magyarul is, bár azt nem sokan keresik, mert úgyis tud mindenki olvasni a fontos nyugati nyelveken, a közkönyvtárakban tudósok százai körmölik az új elméleteket, amelyeket esténként díszes, jól fűtött kávéházakban vitatnak meg, délelőttönként a gyakorló zenészek hangolásától zengenek az utcák, a színészek a parkokban sétálva memorizálják a szerepüket, és a piacokra minden nap bőséges árukészletet fuvaroznak a derűs és elégedett parasztok, akik a saját földjükön gazdálkodnak.

Ez az egész vízió annyira kézenfekvően közelinek látszott és annyira egyértelmű volt, hogy úgy tűnt, csak néhány ósdi adminisztratív akadályt kell hozzá elbontani, elvenni az egyháztól és a földesuraktól, a nemességtől és a királyságtól az előjogokat, kidobni néhány barbár törvényt, átalakítani néhány politikai intézményt, aztán megy minden magától.

Biztos voltam benne, hogy minden szó és gondolat igazságát, amit leírok, mindenki azonnal készséggel belátja, a zsarnokok elejtik a fegyvereket, a nemesek felszabadítják a parasztot és átadják a földjeiket, a szerzetesek eldobálják a csuhájukat és boldogan szerető után néznek, az egyházfők pedig nyilvánosan bevallják, hogy eddig zagyvaságokat hablatyoltak, amit maguk sem értettek.

De nemcsak ez a vízió tett bátorrá és bizakodóvá, s a vízió sem csak olvasmányaimból és tapasztalatlanságomból fakadt: 1786 őszén, huszonhét évesen minden okom megvolt arra, hogy bízzak a jövőben és a saját erőmben.

Még nem kaptam meg a hivatalos iratot, de van Swieten már eldöntötte, hogy engem nevez ki a Kassai tanügyi kerület igazgatójának: novemberre vártam a hivatalos engedélyt, hogy elfoglalhassam a hivatalomat. Apád úszott a büszkeségben: mi ketten, szabadkőművesek, a főmester és a frissen felvett inas, megkaptuk egész Észak-Magyarország iskoláit. Nyolc-tíz év alatt kinevelhettünk volna egy olyan generációt, akik már mást várnak el önmaguktól és a világtól, mint a régiek. Olvasó, kíváncsi, művelt emberek árasztották volna el az országot, akikre a további álmokat lehetett volna alapozni. Hogyne éreztem volna magam szabadnak és erősnek egy ilyen jövő küszöbén. Egy évvel azelőtt a legtöbb, amit magamtól várhattam, annyi volt, amennyit anyám elvárt tőlem: hogy fogadjam el a felajánlott táblabírói állást, és induljak el azon az úton, amelynek a végén ugyanolyan önző, hazug szörnyeteggé váltam

volna, mint azok az emberek, akik között felnőttem. Soha nem féltem önmagamtól annyira, mint éppen az előző évben, amikor az fenyegetett, hogy nem sikerül kitörnöm a családom és a vagyoni helyzetem megszabta helyről, amely egyszersmind gondolkodásom és érzéseim kereteit is örökre megszabja, s úgy fogok vergődni ezen a tenyéryi helyen, mint a félőrült, schönbrunni elefánt, aki a végén már csak azt lesi, melyik óvatlan gyereken állhat bosszút.

És tényleg, mintha ugyanez az ösztön munkált volna bennem akkor, amikor az első adandó alkalommal halálosan összeveszttem a főjegyzővel, és hátat fordítottam a megyei karriernek. A semmibe ugrottam fejest akkor, hiszen még az édesapád sem sejtette, hogy hamarosan kinevezik főigazgatónak, és éppen engem fog maga mellé venni.

1786 őszén, amikor a kinevezésemről értesültem, érezhettem először azt, hogy helyes volt, amit a sorsról és az emberről gondoltam: helyes volt eldobni a kézenfekvőt és a biztosat annak a reményében, hogy az újat és jobbat szerezhetem meg helyette. Egy győztes hadvezér sem érezhette magát diadalittasabbnak egy kockázatos hadicsellel kivívott győzelem után, mint én azokban a hónapokban.

Később, amikor a kufsteini cella hidegében volt alkalmam újragondolni ezeket a napokat és akkori önmagamot is, már pontosabban látszott, milyenek is voltunk akkor mi ketten Angelóval az első találkozásunk napján, tokaji aszúval a kezünkben a Freyungon, s éppen ellentétes helyzetünk különös szimmetriája rajzolódott ki a legélesebben.

Ő akkor abban a helyzetben volt, amikor pontosan látszik, hogy minden döntés egyformán hibáztatható vagy helyeselhető, és hogy az utólagos magyarázatok tetszés szerint felcserélhetőek. Egyedül a szerencse világítótornyai magasodnak a szűnni nem akaró vihar és hullámzás fölé. Hiába tett meg mindent azért, hogy kiszabadítsa magát a megaláztatás alól, végül mégiscsak a külső körülmények döntöttek arról, hogy mi történik vele: egyedül a szerencse volt az, amely kitüntette szeretetével, és titkos jelekben küldött üzenetet arról, hogy a világban nemcsak az erőszak és a hatalom erői dolgoznak.

1786 őszén még egyikünk sem sejtette, hogy mindezt majd tudni fogjuk egymásról, és ennél sokkalta többet is. Hogy egészen egymás testébe, veséjébe látunk, veszélyesebben, mint egy evangéliumi hasonlatban. De mivel akkor még csak egyetlen hivatalosnak nevezhető, társadalmilag megragadható közeg létezett mindkettőnk számára, amelyben ő és én is otthon érezhettük magunkat, a szabadkőművességről kezdtünk beszélgetni.

Tudtam, hogy Angelo régóta hozzánk tartozik, már a kézfogáskor sem lepődtem meg: ha nem tudtam volna Viktortól, aki bemutatott neki, hogy Angelo a bécsi szabadkőműves társadalom egyik legnépszerűbb figurája, akkor is kitalálhattam volna magamtól. Elképzelhetetlen volt, hogy éppen ő ne legyen tagja egy olyan titkos társaságnak, amelynek a legfontosabb funkciója pontosan az volt, hogy a gyűlöletes régi világ kötelező előítéletei nélkül lehessen élni benne.

Elmesélte, hogy Ignaz von Born egészsége az utóbbi hónapokban sokat romlott, az ópiumadagját szinte napról napra emelni kell, hogy legalább néhány elviselhető órát szerezzen magának, és József császár ellenséges magatartása és a páholyok átszervezése teljesen felőrölte az idegeit. Csak ordítózni bír, de abba hamar bereked, köhögni kezd, haza kell vinni. Már azt fontolgatja, hogy leteszi a nagymesteri kalapácsot, és visszavonul minden közéleti feladattól. A főrendek húzódoznak, sem Dietrichstein herceg, sem Sonnenfels nem fogja vállalni a főmesteri tisztelet, és sokan úgy érzik, Born nélkül már istenigazában nem lesz nagyon értelme az egésznek. „az igazsághoz” címzett páholyban, amelybe császári

pátens után egy fedél alá kényszerült a sokféle korábbi *lodge*, már így is alig maradtak a régiek közül. Minden ülés veszekedéssel végződik, mert a legkülönbébb rítusokhoz szokott és eltérő érdeklődésű embereket most egybe terelte a rendelet, amely egyáltalán nem csinált titkot abból, hogy a szabadkőműveseket a birodalom ellenségének tekinti, és szemfényvesztésnek találja az egészet, ami annyit sem ér, mint az alkímia.

Erre azt válaszoltam, hogy engem is mélyen megbántott a pátens hangvétele, és szerintem is az a baj, hogy a központosítással egy kalap alá került mindenki, és a teozófusok, az alkimisták, a szellemidézők ugyanolyan megítélés alá esnek, mint ők, Mozart vagy Born, akik a szabadkőművességet szellemi műhelynek tekintették, ahol társadalmi kötöttségektől és előítéletektől szabadon beszélhettek meg bármilyen elméleti, történeti vagy esztétikai kérdést. Vagy éppen ásványtanit, ha épp Bornnál tartunk.

Aztán elmondtam, hogy a miskolci „Erényes kozmopoliták” ugyanebben a cipőben járnak, nálunk is nagy az aggodalom, és mindenki valami közlő veszélytől tart, amely a váratlan és ajándékba kapott szabadságot egy pillanat alatt lerombolhatja.

Váltottunk még néhány szót a páholyainkról, én elszórakoztattam azzal, hogy elmeséltem, hogy az „Erényes kozmopoliták” miskolci páholyházának különös, nehéz illata van, talán azért, mert az ősi épületben száz évvel korábban, még a török időben bőrcserzők dolgoztak, s a sok lúg és csersav beleivódott a falakba és a nehéz mészkőlapokkal fedett padlóba, amely alatt egy csempészalagút bejárata rejtőzött, amelyen keresztül valamikor városfalon kívülről hordták be a kurucok a rablott holmit és a bort, amit el akartak rejteni a török adószedők elől, ezen derültünk egy darabig, és ettől még közelebb kerültünk egymáshoz.

Így beszélgettünk egymással, lassan-lassan közeledve és tapogatózva, aztán töltöttem még egy-egy pohárka tokajit anyám palackozásából, és közben felrémlt, milyen arcot vágna, ha most látná, milyen társaságban fogyasztom.

Egy pillanatra elpirultam erre a gondolatra, mintha most is mögöttem állna, és kígyófejes botjával megkopogtatná a vállam, figyelmeztetve, hogy illetlen terepre tévedtem, ahonnan a magamfajtanak illendő idejében kihátrálnia.

Angelo különleges érzékenysége ebben a helyzetben mutatkozott meg előttem először.

Letette a poharat, elmajszolta a szájában az aszú utóízét, és azt mondta, akárhogy erőlteti is az emlékezetét, nem tudja felidézni magában az anyja arcát.

Egészen jelentéktelen apróságokra is emlékszik gyerekkorából, emlékszik arra az emberre, aki a combján lévő tetoválásokat készítette, emlékszik a vadászokra, akik egy elejtett elefánt húsát hozták rudakon, de az anyjának sem az arcára, sem a hangjára, sem az illatára nem tud visszaemlékezni.

Annyira megrémültem, hogy beszélgetőtársam gondolatolvasó, hogy elfordítottam a tekintetem, és a kanárikat néztem, amelyek még mindig mozdulatlanul ültek kettesben a gallyacskán. És a mellek sárga pihéi közt, ahol a pihegő életnek kellett volna lüktetnie, döbbenetesen vettem észre a cérnaöltéseket, és a megszólalásig élethű üvegszemekben a mesterséges csillogást.

Fél tizenkettő volt, pontosan emlékszem, ütött a Schottenkirche toronyórája.

S mintha a gondolatolvasás csak egy étvágycsináló, bemelegítő mutatvány lett volna, amellyel felkelti az érdeklődésem, még nyíltabb, még barátságosabb lett, kiszaladt, hozott egy tálca aprósüteményt és egy kancsó limonádét. Megigazította a hátam mögött a párnát, s ahogy odahajolt, a bőrén megint megéreztem különös ellentéteket egyesítő illatát.

Így kezdődött el az a beszélgetés, amely több megszakítással, több helyszínen egészen '91-ig folytatódott ugyanazon séma mentén, ahogy az első napon: az udvariasság vékony jegét hamar átszakítottuk, és Angelo magával húzott a mélybe.

Lassan megértettem, hogy engem szemelt ki arra, hogy elmondja, ki ő és mi történt vele, és sok évvel később, mire a történetünk végére értünk, azt is megértettem, mért voltam én az egyedüli, akiről azt feltételezhettem, hogy meg is érti azt, amit mond.

Mintha az első pillanattól fogva pontosan látta volna előre, hogy mi fog történni kettőnkkel, vagy, ami ugyanúgy lehetséges, már ekkor megfogant benne az a terv, amely 1796 novemberében teljesedett be.

Minden egyes találkozásunkkor egyre közelebb engedett a történeteihez, egyre több rétegbe engedett belátást, és minden egyes találkozásakor egyre jobban élvezték egymás társaságát: mégis, mintha mindig a Freyungon lettünk volna.

A Természettudományi Múzeum berendezése a vége felé közeledett, és már nem volt szükség arra, hogy minden napját az ásványok és meteoritok között töltsék. A meghatározással végeztek, a katalógusok rubrikái megteltek, a cédulák felkerültek a dobozokra, s csak egy-két esetben állította őket kellemetlen helyzet elé egy-egy különleges kövület: ezeket Ignaz von Born külön szekrénybe helyezte, és eltette egy későbbi időpontra, amikor majd elegendő ideje lesz arra, hogy alaposabban tanulmányozza őket.

Angelo újra felfedezte az otthonlét és az olvasás örömét, s egyre több időt töltött a lányával, aki amúgy is ideges és nyugtalan természet volt, kisgyerek kora óta alvajáró, s akit gyakran kínoztak hisztériás görcsök, amikor egyszerre sírt és nevetett, amíg ájulásszerű, kába állapotba nem jutott.

Most az édesanyja halála és azt követő hercehurcák, a hercegi ház szüntelen zűrzavara, majd a költözés nagyon megviselték az idegeit, éjjel-nappal az apján lógott, s szinte egy percre sem engedte, hogy eltávolodjon mellőle: máskor meg több szabadságot követelt, és egész nap a színét sem lehetett látni. Angelo azonban nem bánta ezt a terhet: most, hogy kettesben maradtak, s a reggelek nem vendéjárással, trappolással kezdődtek, s Jozefa napja nem abból állt, hogy a világ legkülönfélébb szögleteiből érkező idegenek, akik a Lichtenstein-ház ezerfelé kacskaringózó érdekszövevényein érkeztek Bécsbe, azt az édes pofikáját csipkedik, lassan kezdett megnyugodni, s először rémlett föl az apában az a lehetőség, hogy egyszer valóban a derűs és csinos bécsi lányok gondtalan életét élheti, s nem kell megfelelnie egy melegházi trópusi virágról kialakított képnek, s nem kell úgy viselkednie, mint egy részeg pillangó.

Magdalena halála már évek óta előrelátható volt.

A valamikor jókedvű és életvidám nőt hónapról hónapra sorvasztotta a betegség, amelyet az orvosok folyamatos érvágásokkal, flastromokkal és piócákkal próbáltak enyhíteni. Egyikük sem biztatta Angelót azzal, hogy érdemes lenne reménykedni, és a természetre, erre a rejtélyes hatalomra mutogattak.

Tudták, hogy Soliman nem szorul rá a laikusoknak tartogatott orvosi hablatyra, amely latin kifejezések gyors egymásra halmozásából állt, ezért csak annyira szorítkoztak, amit maguk is biztosan tudtak.

Angelo régóta jó barátságban volt Bécs legjobb orvosaival és természettudósaival, Joseph Barth-tal, Joseph Gall-lal, Karl Eberlével és Andreas Stütztel, együtt jártak „az igaz egyetértés” páholy hétfő esti gyűléseire, ahol természettudományi, orvosi vagy anatómiai

tárgyú előadások éppúgy sorra kerültek, mint vallástörténetiek és esztétikaiak, vagy merőben spekulatív eszmefuttatások a szabadkőművesség szimbolikájáról.

Az orvosok nemcsak munkának és megélhetési forrásnak tekintették a gyógyítást, hanem a test megismerésének jelentését és jelentőségét összevegyítették a filozófiával, a színházzal és a művészettel, s a megismerés nagy és izgalmas kalandjával. Igazi ínycsemegek voltak.

Joseph Barth már a nyolcvanas évek elején átalakította és újraértelmezte a theatrum anatomicum régi és megunt hagyományát. A patinás, de elkopott rutint, amellyel a holttestet felnyitották, és a szerveket inkább szimbolikus, mint funkcionális magyarázat közepette sorban kivagdoszták a belsőből és felmutatták az amfiteátrumszerű boncteremben, ahol úgy feküdt a színpad közepén a cadaver, mint a protagonista egy ismeretlen görög tragédia fináléjában, csak épp a történet, a mitikus távlat és a katarzis hiányzott mögüle, az új kor igényei szerint alakította át.

A skolasztika arisztotelianus magyarázatait eleve kidobta, de megkurtította a barokk teatralitás és halálkultusz sallangjait is, és úgy beszélt a szervek és az anatómiai jelenségek jelentőségéről, hogy nyitva hagyta azokat a kérdéseket, amelyekről biztosan tudta, hogy még nem sikerült megválaszolniuk. Miközben az egész folyamatot látványosabbá és közérthetőbbé tette, felvonásokra osztotta és retorikailag úgy építette fel, hogy a hallgatóság a halál drámájáról elfeledkezve a természet titkainak és életfolyamatok sokrétűségének megválaszolhatatlanságával egyszerre szembesült.

Eközben újszerű és tudományos magyarázatokat kínált olyan kérdésekre, amelyek eddig az asztrológia, a cigánykártya, vagy a tenyérjósítás zűrzavaros világában kóvályogtak, a jellemre és a sorsra. És a nyilvános boncolások az álmos és közönyös orvostanhallgatók kötelező közönségén túl innentől kezdve nemcsak a bizarr látványosságra éhes kiegészítő évhajhászokat vonzották, akik pezsgővel és kurvával érkeztek a perverz látványosság kedvéért, és jó pénzért éjszakára még a halottasházba is bejárást kaptak, hanem filozófusokat, zenészeket, jogászokat, költőket és természettudósokat, akik az emberről alkotott megváltozott és újszerű képre voltak kíváncsiak.

Barth és Stüzt az idegpályák szakértője volt.

Kibontották a testből ezeket a furcsa, sápadt húrokat, amelyek feltárták összeköttetéseik, kapcsolódásaik, leágazásaik rendszerét, s így érthetővé váltak a korábban rejtélyesnek hitt összefüggések. A szemgolyóból kiinduló húrokat egészen a gyomorig vezette a természet, s így mindjárt világossá vált, mért ugrik össze a gyomor, ha ijesztő látvány tárul az ember szeme elé, s mért öklendezik az, akinek a pillantása valami undorító dologra téved, s az éhség, ugyanígy, a megpillantott tápláléktól keletkezik, és viszont, az éhes gyomor a szemet a táplálékra irányítja. Az epehólyagból a madzagocskák az állkapocsba és a kézfejekbe vezetnek, s így mindjárt nyilvánvalóvá vált, hogy a haragos embernek mért szorul ökölbe a keze és mért csikorgatja a fogát: hiszen az epéből, a harag szervéből kiinduló rángás végigszalad ezen a kötélpályán, mint a cselédcsemege zsinórján, és megrántja az izmokat. A hímvesszőből az idegpálya egyenesen az agyba vezet, ott is az emlékezés helyére: ebből nyilvánvaló, mért támad merevedése annak, aki felidézi egy hajdanvolt hancúrozás édes képeit, s hogy a férfiak zöme mért vonzódik egyetlen változatlan ideálhoz: mert az első szerelem képére emlékeztetik. Csak a feledékenyek kezdenek mindig más és más típusú nőkkel, amint ezt az anatómiai színház másik állandó fellépőjének demonstrációi is igazolták.

A scenáriót ugyanis felosztották Joseph Gall-lal, aki a cranioscopia szakértője volt, és csalhatatlan biztonsággal állapította meg a páciens koponyaformájáról, hogy milyen észbeli és jellembeli tulajdonságai vannak: az ostobaságot, a gyengeelméjűséget éppúgy meg tudta határozni a forma alapján, mint a kiugró képességeket vagy éppen a zsenialitást: a kéjvagyókat és nimfomániásokat felismerte a homlok formájáról és a fül méretéről, a gonosztevőket a tarkó bemélyedéséről, az anyagyilkosokat a fejtető varratairól, a vérfertőző hajlamot elárulta az öreglyuk szilvaalakja, a fejszámolás képességét az aszimmetrikusan illeszkedő állkapocs. A demonstrációkat nemcsak a holttesteken végezte, bőven akadtak a közönségből önkéntes jelentkezők, akik megkockáztatták, hogy fény derülhet jellemük eltítkolt vagy felderítetlen oldalára, és ahogy a szenzáció híre elterjedt, messzi vidékekről is érkeztek érdeklődők, feldúlt anyák zseninek remélt fiaikkal, megtört apák nyomorult utódaikkal, akikben feltört valami alantas és szégyenletes ösztön. Solimant lenyűgözték ezek a felfedezések, főleg úgy, hogy maga is tanult természetrajzot és anatómiát.

Ez is a neveltetésének része volt, akárcsak a zenei, matematikai, teológia, logikai-filozófiai és nyelvi stúdiumok, amelyeknek első gazdája, Lobkowitz herceg vetette alá, mihelyt rájött arra, hogy a lázongások vérbe fojtása, az örökösödési háború vagy a török elleni hadjárat szüneteit nem is lehetne kellemesebben kitölteni, mint épp egy nagyszabású kísérlettel, amellyel hozzájárulhat a tudomány fejlődéséhez.

A herceget sosem vonzotta a katonai pálya, s csak családjá nyomásának engedve állt végül a hadsereghez, örök gyűlöletet fogadva az atyai ház iránt, amely kötelezően előírta, melyik családtagot a birodalmi sakktábla melyik mezőjére kell helyezni.

Alapvetően visszahúzódo természetű nem bírta elviselni a társaságot, utálta a tisztjeit, a katonáit, az izzadság-, genny-, fasz- és szarszagú katonaeletet, az üvöltözést, a lövöldözést és a lovakat. Gyerekkorában arra vágyott, hogy szerzetesnek vonul egy különösen szigorú és önsanyargató rendbe, ahol hallgatási fogadalmat tesz, és még önmagával sem kell majd beszélnie. Úgy csüngött ezen az ábrándképen, mint más korabeli gyerekek az apjuktól elcsent pornográf kártyalapokon vagy a fegyverek bűvöletén.

A gyerekkori álmodat egyszerre dobta ki az istennel ápolt addigi jó viszonyral, és a fejébe vette, hogy mögé néz ennek a dolognak a teremtéssel, meg a természettel, hogy is van ez, mint amikor az atyai tekintélyről rántja le valaki a leplet, s mögötte csak egy rettegő, sunyi öregembert talál. Az egységénél, majd ahogy haladt felfelé a ranglétrán, végül egész hadseregénél, hadosztályánál a végletekig fokozta az alaki kiképzést: katonái olyan mértani alakzatokban voltak képesek mozogni, amelyekből eltűnt minden emberi esetlegesség.

Mindegy volt, hogy mocsár, hegyes-völgyes terep, sziklás fennsík vagy vízmosások szabdalta, sáros hegyoldal: a katonai alakzatok végig megtartották hibátlan mértani formáikat. A végletekig fokozott fegyelem és rend bizonyos hadászati eredményeket is hozott, amelyek ugyan semmivel sem voltak kiemelkedőbbek a többiekénél, a hercegről mégis az a hír kezdte járni, hogy egyvalamihez tényleg nagyon ért: a neveléshez.

Gyerekkori álmainak leölése és hajlamával ellentétes életmódja miatt Lobkowitz herceg harapós és mogorva lett, és mivel úgyis gyűlölték goromba és gúnyos jelleméért, s azért a megrendíthetetlen magabiztosságért, amely abból a meggyőződéséből fakadt, hogy mindenkinél bölcsebb és előrelátóbb, elhatározta, ha már úgyis ezt hiszik, mért ne adjon ellenségeinek erről bizonyítékot is.

A messinai palotában beszélő papagájok, számoló lovak, Bourbon divat szerint öltöztetett, késsel-villával étkező majmok bolyongtak a görög szobrok és római császárportrék között, és az írástudatlan szolgálóknak hieroglifákat kellett rajzolgatniuk, hátha rájönnek az ősi szimbólumok értelmére. A palota tengerre futó parkjában külön medencét építtetett fókái számára, akik bámulatos ugrógyakorlatokkal szórakoztatták. Az ütemes csobbanások óraműszerűen követték egymást, csak a déli órákban szüneteltek egy rövid ideig: Alkibiadész és Nikiász fáradhatatlan örömet találtak a tanultak szakadatlan ismétlésében, s így a herceg kedvenceivé váltak. A kertben különleges gyümölcsök és virágok tenyésztek, amelyeket a herceg kísérletező kedve teremtett keresztezéssel, szemzéssel, átporzással és a magok kezelésével, áztatásával, füstölésével és rothasztásával. Ugyanazt a növényt többféle talajban, többféle növény szomszédságában is faggatóra fogta, hogy miféle képességeket tud kifejleszteni magából.

Mindenkinek tanulnia kellett valamit, s képességeit senki sem hagyhatta parlagon.

A herceg átható tekintete mindenben és mindenkiben felismerte a szunnyadó lehetőséget, amelyet a természet elrejtett, s szenvedélyesen fogott hozzá, hogy a lehetőségből valóságot neveljen. Virág, gyümölcs, zöltség, ember és állat, egyik sem menekülhetett pedagógiai szenvedélye elől: minden csak potenciaként létezett, amelyből ki kell emelni a szubsztanciát.

Csattogó ostorának hangjára riadtan vetették magukat a lábához a kutyák, és megmerevedve maguk alá vizeltek félelmükben. A karikás szemű, sápadt, kialvatlan messinai parasztgyerekek fásultan magolták a hébert, és minden éles zajra összerezzentek: annyiszor csapott már le rájuk orvul, hátulról a tanítói nádpálca, hogy csak akkor érezték magukat valamennyire biztonságban, ha egy falnak vethették a hátukat. Szüleikkel havonta egyszer találkozhattak, és együtt töltheték velük fél órácskát a kastély hátsó parkjában, egyebekben lehetőség szerint igyekeztek őket elzárni barbár és tanulatlan rokonságuktól. Így sem lehetett persze egészen elejét venni, hogy nagynénik, nővérek ne dobáljanak át a kastélypark kerítésén színes kendőbe kötözött otthoni sajtot, kolbászt, vagy ne faggassák ki a csemetét a kapunál hogyléte felől. Látszott, hogy nem nézik jó szemmel, hogy ennyire távol igyekeznek őket tartani a gyerekeiktől, de abban legalább biztosak lehettek, hogy odabent jó kosztot, tiszta körülmények között élhetnek, és nem kell a kecskével meg a disznóval egy szobában aludni, mint odahaza.

Valóban, a herceg megkövetelte a maximális tisztaságot, egészséges ételt, elegendő alvást és a napfényes, szellős szobákat. Itt az irántuk tanúsított érdeklődése ki is hunyt, csak az volt számára a fontos, hogy minden csendben, rendben és fegyelemben haladjon. Tanítójuk, Herbert abbé, egy keskeny arcú, madárorrú innsbrucki, akinek annyira sűrűn nőtt a fekete szakála, hogy borotvált arca sötétlila volt az egybefüggő borostától, ugyanúgy ostorként működött a herceg kezében, mint a kutyakorbácsa, azzal a különbséggel, hogy ez okkal, ok nélkül lecsapott.

Herbert a gyerekeket szigorú keresztény erkölcs szerint nevelte. A könnyedebb, gáznemű testi folyamatok, a szellentés, a böffentés tabunak minősült, és nemcsak, hogy csinálni nem volt szabad, de még az említése is szigorú büntetéssel járt. Akit szellentésen kapott, annak a saját hüvelykujját bele kellett dugnia saját hátsójába, és így kellett körbefutnia háromszor a termet, vigyázva arra, hogy az ujja ki ne csússzon a lyukból, mert akkor kezdhette előlről. Bonyolult dolog volt, mert be kellett húznia a kezét hozzá a ruhaujjon keresztül a zsákszerű

egyenruha alá, s úgy kellett megkeresse a fenekét: Herbert abbé tapintással ellenőrizte, a konnekcio létrejött-e.

Csuklásnál az ököl vándorolt a szájba, minél mélyebbre, egészen a garatig. Akinek nagy volt a mancsa, és nem tudta ökölbe szorítva ledugni, annak Herbert abbé megelégedett a tenyerével. Szájba dugott kézzel is három kör osztályfutas volt a büntetés.

A vizelést és a széklet ürítését még erősebb tiltások rituális erdeje vette körül, s a szabályok megszegésekor Herbert abbé nem elégedett meg a megszegéssel. Különös módon itt nem az esemény maga számított a főbűnnek, hiszen nyilván nem sokszor kellett volna büntetést kiszabni azért, hogy valaki a tanteremben, vagy Herbert abbé jelenlétében végzi el valamelyik szükségét. Itt a tiltás elsősorban a testi folyamatok elnevezését, a rájuk való utalást érintette. Herbert abbé ezért átgyúrta a nyelvet magát, s a székletet, kakit, szart, fost, és minden ezzel rokon értelmű szót „rózsa”, a vizeletet, pisit, pisát, húgyot az „arany” szóval kellett helyettesíteni. Ráadásul helyettesíteni is csak a végső esetben volt szabad: először ráutaló mozdulatokkal kellett körbeírni, jelezni a szükség közeledtét. Akinek „rózsa” iránt támadt vágya, az ökölbe szorított jobbát fel kellett emelje, miközben a bal kézfejét a testre merőlegesen szétterpesztett ujjakkal a combjához szorította. Az ököl a rózsabimbót, a szétterpesztett tenyér a rózsza töviseit jelképezte. Az „arany” szükségletet a „rózsa” szükséglettel ellentétes mozdulattal kellett megjeleníteni. A jobb kéznek ilyenkor a láb között kellett lógnia, egészen a földre, megérintve azt: ez a mozdulat jelentette meg az arany sugarat, amely a földre csobog. A testhez szorított kézen a szétterpesztett ujjaknak ilyenkor mozogniuk kellett hullámalakzatban: ez a mozdulat a csobogás hangját jelentette meg.

Herbert abbé szeretettel legeltette a tekintetét a látványon, ahogy a délutáni, párás ligetben sok palermói kisfiú áll „rózsa” és „arany” alakzatba merevedve. A szükségét elvégezni ugyanis kizárólag Herbert abbé engedélyével lehetett, akkor és ott, ahol ő erre engedélyt adott.

Az ürítési szertartásra egy külön kis szentély szolgált a tanteremtől jó kőhajításnyira, egy öreg platán árnyékában: szellős deszkaépítmény volt, amelyet Herbert abbé előírásai szerint építettek. A kör alakban kivágott deszka nem az egyetlen ülőhely volt: az abbénak külön fotelt készítettek, ahonnan szemmel kísérhette a folyamatot. A fotel egy dobogónyival lejjebb helyezkedett el, mint az ürítésre szolgáló emelvény. A fotel mellett, az emelvény oldalában kéznyújtásnyira egy ajtócska rejlett, egy afféle kémlelőnyílás: ha ezt az atya kilakatolta, betekinthezt a kör alakú nyílás, és az azon elhelyezkedő gyerekülep alá. A gyerekek soha nem láthatták egymást ürítés közben: ezt a katolikus erkölcs szigorúan kizárta. Kizárólag Herbert abbé szeme láttára végezheték el a dolgukat. Ilyenkor ő, Herbert abbé volt, mint minden alkalommal külön elmondta, „isten szeme”.

Isten szeme nagy gyönyörűséget lelt abban, ha a rózsát és az aranyat nézhette. Néha egészen közel hajolt a folyamathoz, hogy egy kis rózsza vagy arany az arcára fröccsent. Ez szemmel láthatóan sem Herbert abbét, sem isten szemét nem zavarta.

Nehogy a gyerekeket megfertőzze a bujaság, Herbert abbé gondosan vigyázott arra, nehogy a gyerekek nemi szerve, vagy egyáltalán, annak a léte, létének a tudata megjelenhessen. A fütyi, bögyörő, kuki, fasz, farok, here, herezacskó, ésatöbbi szavak nem létezhettek. Létük kitörlésére Herbert abbé azt találta a legmegfelelőbbnek, ha helyettesítő elnevezést sem alkot számukra, hanem létezésükről egész egyszerűen nem vesz tudomást. A nem létező szervet csak a deszkaodében, csak isten szeme láttára lehetett elővenni, és azt az ürítés

végeztével azonnal vissza kellett csomagolni a ruhába, amely szintén azt a célt szolgálta, hogy a gyereket minél határozottabban elzárja a saját testétől.

A legnagyobb nyári melegben is nyakig begombolt öltözékben kellett járni, és az öltözetet sem a nyaknál, sem az ujjaknál, sem a bokánál nem volt szabad meglazítani vagy megbontani. Gombhoz érni nem volt szabad. Derékban eleve megbonthatatlanok voltak ezek a zsákszerű egyenruhák, hátul futott végig rajtuk a gombsor, s így mind a levetkőzéshez, mind a felöltözéshez Herbert abbéra volt szükség, aki ezt a műveletet a reggeli felöltözésnél és az esti levetkőzésnél is saját kezűleg hajtotta végre, nem is beszélve az ürítéskori, vagy a büntetéskor elkerülhetetlen ki- és begombolásról.

A testtájak lemeztelenítésére egyedül Herbert abbénak volt joga, s ezzel a jogával az öltözködés és az ürítkezéshez szükséges lemeztelenítés mellett leggyakrabban és legszívesebben a büntetések kirovásánál élt.

Lassan, az áldozat számára örökkévalónak tűnő lassúsággal húzta le a ruhát a bűnösről, milliméterenként tárva fel maga számára a meztelen, s a rettegéstől párás, reszkető, megfeszült húst. Végtelen élvezetet talált abban, ha a kisfiúkat kínozhatta, s erre bőven volt alkalmá: mivel szerencsétlen messinai mór-görög-római-normann ivadékoknak sejtelmük sem volt, mi végre kell egy értelmetlen zagyvaléknyelv értelmetlen jeleit magolniuk, bőven vétettek hibát, amit az abbé a legnagyobb alaposággal meg is torolt: a tanító addig fenekelte őket gyöngyöző homlokkal, amíg szép, párhuzamos, vörös-lila hurkák nem szabdalták a hátsójukat. Ugyanez következett, ha nem tudták visszatartani „arany” vagy „rózsa” ingerüket, és a tanóra alatt, vagy nem az engedélyezett időpontban szaladt ki a testnyílásukon az ürülék. Az önfegyelem mindennél nagyobb becsben állt Herbert abbé előtt, ezért evidens volt, hogy aki nem bírja ki a tanóra alatt, hogy visszatartsa a szükségét, súlyos vétséget követ el. Ennél is nagyobb vétséget követhetett el az, aki a női nemre bármilyen utalást mert tenni, vagy bármilyen módon jelezni merte, hogy a Herbert abbé által kormányzott nemtelen angyali világon túl létezik egy kétnemű univerzum.

Nőkre nézni szigorúan tilos volt. Ha a szakácsnő, vagy valamelyik szolgálólány, nagynéni, nővér, falubeli asszony az elkülönítési intézkedések ellenére mégis odapenderedett valamelyik kisfiú elé kotnyeleskedni, annak nem volt szabad a szemébe nézni. Amikor havonta egyszer megjelentek az édesanyák, hogy a gyerekeikkel találkozzanak, egy kis házi kosztot, kedveskedést adjanak nekik, csodálkozva konstatálták, hogy édes gyermekük nem néz a szemükbe, hanem zavartan elkapja a pillantását, valahányszor bele akarnak nézni. Egy-egy terjedelmesebb anyán igazából sehová sem nézhettek: Herbert abbé a palatáblára csikorgó krétával rajzolta föl az emberalakot, amelyen bejelölte a három helyet elöl, egyet hátul, ahová a szemnek nem szabad kalandoznia. A melleket, a nemi szervet és a fart satírozta be: ezek voltak a „fekete helyek”, ahová tilos volt pillantani.

A nőket, így az anyákat sem volt szabad női nevükön emlegetni. Még gondolatban sem lehetett senki Anna, Giovanna, Maria, ezeket a neveket mind helyettesíteni kellett. Herbert abbé az anyákra egységesen a Zeusz nevet találta a legmegfelelőbbnek: a derék palermói asszonyok még büszkéek is voltak arra, hogy a gyerekük ilyen idegen csengésű, elegáns névvel illeti őket: biztos ez is valami messzi, Habsburg különlegesség.

Az anyákkal viszonylag egyszerű volt Herbert abbé dolga, sokkal nehezebbnek bizonyult viszont a névprobléma a szakácsnők, szobalányok, kertészlányok és a személyzet többi tagjának esetében, akik százsámra lebzseltek a palotában. Őket a klasszikus mitológia és történelem férfialakjainak nevével kellett illetni, ami bizony alapos felkészülést és napi

gyakorlást igényelt a gyerekektől. Jirina, a szakácsnő így lett Numa Pompilius, Agnese, az egyik kertészlány Septimius Severus, a két vöröshajú, szeplős és szemtelen süldő lány pedig, akiket mindenki Ilinek és Pilinek becézett, Akhilleusz és Patroklosz. Ők hamar felismerték, mennyi csínytevési lehetőség rejlik a helyzetben, s a parkban tanítójuk szigorú felügyelete alatt és suhogó nádpálcájának jelenlétében sétáló fiúknak a fal tetejére kapaszkodva felemelt szoknyával mutogatták pisifoltos fehéreneműjüket.

Az öbölre néző palotában minden folyamatos, tervszerű és kíméletlen nevelés alatt állt, és a herceg szenvedélye elől egyetlen élőlény sem menekülhetett. Lobkowitz egyedül a macskafélékkel és a nőkkel nem bírt: ezek makacsul ellenálltak mindenféle nevelési kísérletnek.

Évekig próbálkozott egy orosz lánnyal, de a lusta és önfejű állat sem tánclépéseket, sem alapvető matematikai műveleteket nem volt hajlandó elsajátítani, és a zenei érzéke is kimutathatatlanul alacsony volt, viszont kedvtelve gyilkolta halomra a magánál sokkal okosabb állatokat, és néhány, héberül már remekül beszélő parasztfiút is szétcincált: végül a herceg egy jól irányzott puska lövéssel véget vetett az oktatásának. A feleségével viszont már nem volt ennyire könnyű dolga: kénytelen volt elviselni, hogy Waldstein hercegné mindenkiel megcsalja, akiből akár csak egy kisujjnyi hímvesző kimered, és hogy ura dührohamaival és féltékenységi jeleneteivel jól sikerült színházi előadásnak tekinti, amelyen önfeledten kacarászik. S ez még inkább a felé lökte a herceget, hogy azokkal foglalkozzon, akik megérik a törődést.

Amikor Angelót a messinai márki, aki egy üzleti tranzakció részeként kapta a fekete kisfiút a portugál rabszolgakufároktól, ünnepélyesen odaajándékozta a harmincöt éves kora ellenére aggastyánnak látszó Lobkowitznak, a herceg azonnal megérezte, hogy kutatásaihoz a véletlen végre felkínálta a tökéletes alanyt.

Legalábbis Angelónak évtizedekkel később már így jelent meg az emlékezetében, s késő volt azon töprengeni, hogy vajon a valóságban is így történt-e meg.

Úgy rémlett, minden részletében pontosan emlékszik a pillanatra, amikor messinai gazdája unszolására sárga díszegyenruhában, fekete haján megülni sehogy sem akaró, kék csákóban oda kellett állnia a sebhelyes arcú, félszemű herceg elé, és fél térdre ereszkedve el kellett mondania egy hosszú, francia mondatot, amelyben hosszú életet kíván Ferenc császárnak, Mária Terézia királynőnek, valamennyi leszármazottjának, a koronaországok hercegeinek és hadseregtábornokainak, valamint a trónörökös segge lyukának.

A gyermek fel nem foghatta, az *enculé* szóra mért tört ki általános nevetés, amikor pedig ő napok óta gyakorolta az érthetetlen szögöngyöleget, és a főpróbán, ahol szóról-szóra ugyanígy mondott mindent, általános sikere volt, és még egy marék fűgét is kapott.

Azt sem értette, mért kapják ölbe a suhogó ruhákba öltözött, illatos asszonyok, és mért adják kézről-kézre, miközben hahotázva csókolgatják. Haragjában és zavarodottságában nekiesett a márkinak, aki a Habsburg uralommal lepaktáló kevés szicíliai nemes egyike volt, az alkirály, Giudo Visconti unokaöccse, összevissza rugdosta, és azt kiabálta azzal a kevés portugál és olasz szóval, amelyeket elrablása óta sikerült elsajátítania, hogy őt becsapták. Hogy ő nem erre készült, ő azt hitte, valami szép dolgot tanítottak neki, olyasmit, mint az imádságok. De a társaság már mindenhez túl részeg volt: ahhoz is, hogy megbüntessék, amiért fehér embereket rugdos.

De akármennyit ivott is Lobkowitz herceg, afölött akkor sem tudott elsiklani, hogy a gyerekbe mekkora önérzet és becsvágy tombol. Az érdeklődését az is tovább csigázta, hogy

a márki elmesélte a fiúról, hogy nem akaríki: maguktól a portugál kereskedőktől tudja, hogy a kis fekete az övéi közt királyi vérnek számított, maga is trónörökös lett volna, ha törzsi háborúk nem játsszák rabszolga-kereskedők kezére.

A hercegnek odáig meg sem fordult a fejében, hogy feketéket is használhatna a kísérleteihez. Most azonban felrémlett bortól ködös agyában, hogy művének megkoronázása akár az is lehetne, ha a fekete faj egy példányából megpróbálna minden tekintetben kifogástalan fehér embert nevelni. Egy hercegi műveltségű szerecsennel, aki ráadásul maga is trónörökös, igazán sok borsot törhetne irigyei és rosszakarói orra alá, s bebizonyíthatná, hogy nevelési elmélete nemcsak a tanulékony fehér katonák alaki gyakorlatain és a lapos homlokú messinai parasztyerekek hébertudásán tud eredményt felmutatni, hanem egy köztudomásúlag a majmokénál alig fejlettebb szellemi képességekkel rendelkező, s természettől fogva lusta és engedetlen fajnál is.

Amely még a macskaféléknél és a nőknél is lustább és engedetlenebb. Herbert abbé egyszerűen képtelen volt eltitkolni, mekkora boldogságot okoz neki legújabb tanítványa.

Zihált és reszketett az izgalomtól, s alig bírta kivárni, amíg a herceg befejezi utasításainak felsorolását. Ahogy kettesben maradt a kisfiúval, a falnak fordította, lerántotta a nadrágját, és bámulta a kerek, fekete hátsót. Késleltette, kerülgette a pillanatot, bújócskázott a vággyal. Aztán az égre emelte a tekintetét, és annyira elverte a nád pálcájával a fekete feneket, hogy a gyerek bőre sávokban kirepedt, és a hasadásokon kibuggyant a rózsaszín hús. Onnantól fogva Angelo, ahogy meglátta Herbertet, elájult. Meg se kellett pisszennie, pálcát sem kellett suhogtatnia a férfinak, elég volt, hogy fekete reverendájában, amely alatt semmiféle alsóneműt nem viselt, átsuhanjon a színen, Angelo összeesett, és percekig nem lehetett magához téríteni. Egy szűk, fekete kútba zuhant ilyenkor, le egészen az aljáig, s a világból csak egy apró, világos pötty látszott odafönt, amelyből épphogy csak szivárgott a levegő. Ez az idioszinkráziája annyira megmaradt, hogy egész további élete során kerülnie kellett a rendházak környékét, és a processziók idején ki se dugta a fejét otthonról: az ájulás még egészen idős korában is rájöhetett, ahogy meglátott egy reverendát.

Sok rejteket kellett kitanulnia Bécsben, hogy úgy tudjon eljutni egyik helyről a másikra, hogy közben egy csuhást se kelljen megpillantania.

Herbert abbé később azzal védekezett a hercegnél, hogy nem akart ő rosszat, csak nem tudott ellenállni a késztetésnek. Nem keresett kifogásokat, nem próbálkozott semmilyen kézenfekvő magyarázattal, hogy előre meg akarta büntetni a fiút, vagy hogy tudja ő, hogyan kell bánnia feketékkel, vad és veszélyes faj, meg kell törni őket előbb, mielőtt bármi másba kezdene velük az ember, és a többi: nem. Mintha már várta volna ezt a pillanatot, amikor végre megpihenhet. Megvonta a vállát, ment a gyalogsághoz, s egy hónap alaki kiképzés után, amikor már majdnem tökélyre fejlesztette a lépéstartás tudományát, egy hajnalon meghalt a laktanyában.

A hercegnek alapos fejtörést okozhatott, hogyan pótolja jól bevált udvaroncát.

Mivel mindig csak a végeredmény érdekelte, sosem volt rá kíváncsi, beosztottjai, tisztjei és altisztjei milyen módszerekkel érik el, hogy utasításait megvalósítsák. Valószínűleg sejtelve sem volt arról, mert egyszerűen kívül esett a világán, hogy a legembertelenebb kegyetlenség, minden emberi végletes kiiktatása kell ahhoz, hogy fantazmái megvalósuljanak. Hónapról hónapra közönyösen aláírta a veszteséglistákat és felküldte Bécsbe: nem érdekelte, hogy háborún kívül az újonccokkal betegség, baleset, öngyilkosság, vagy a kegyetlen bánásmód végzett-e.

Most azonban Angelo esete elgondolkoztatta.

Mivel mindent praktikus szempontból szemlélte, magának sem vallhatta be, hogy valami olyan gyengédséget ébreszt benne a fekete kisfiú, amely eddig ismeretlen volt számára. De az első találkozáskor, a dacos kisgyermek dührohama láttán érzett evidens bizonyosság tökéletes meggyőződéssé szilárdult, amikor észrevette, hogy a visszatérő ájulásokat nem valami ritka betegség, hanem az abbé jelenléte váltja ki.

Nem tudta pontosan megmagyarázni magának, miért biztos abban, hogy Angelo a tökéletes alany, s talán ezt a disszonanciát pótolta ki a gyengéd érzelmek, amelyek egyre gyakrabban vonzották a fiú közelébe. Zenészeket rendelt, hogy miközben játszanak, a gyermek arcán tükröződő érzéseket figyelhesse. Az Iliászból olvasott föl könnyfacsaró részleteket, Hektór és Andromakhé búcsúját, Priamosz könyörgését fia holttestéért, hogy a kisfiú reakcióin lemérje, az ősnyelv démoni lüktetése milyen hatást vált ki benne. Amikor pedig végre megérkezett a zenetanár, egy nápolyi orgonista, napról napra lenyűgözve figyelte, hogyan igazodik el egyre magabiztosabban Angelo a billentyűk, pedálok és hangok birodalmában.

A zenetanár mellé rövidesen egy firenzei bölcsészhallgató is csatlakozott, aki fiatal kora ellenére minden valamirevaló élő és holt nyelvben járatos volt, virtuóz módon verselt megadott témára kapásból bármilyen versmértékre, és furcsa, cincogóan magas hangon beszélt. A matematikai stúdiumokról pedig, amelyekkel kapcsolatban Lobkowitz herceg a legrigorózusabb volt, lévén ez a tudomány állt a legközelebbi a szívéhez és a meggyőződéséhez, végül maga gondoskodott, s napi négy órát írt elő a szigorú diszciplínából. Maga is meglepődött, milyen illékonyak és bizonytalanok kedvenc tudományának alapjai, amikor be kellett látnia, hogy hiába próbál a magasabb mértani feladatok felől közelíteni a tárgyhoz, amikor a kis fekete még az egy és a kettő fogalmát is nehezen érti meg. A herceg csodálkozva vette észre, hogy mihelyst lehatol tudományának legalapvetőbb elemeiig, a számokig, ott semmi magától értetődő és természeti evidenciát nem talál, csak másodlagos fikciókat, mesterséges konstrukciókat és esetleges jeleket, amelyeket roppant nehéz logikus kapcsolatba hozni a fogalmakkal.

Innentől kezdve minden igyekezete arra irányult, hogy megállapítsa, tanítványa vajon nem csak utánozza-e a megtanultakat, mint a messinai fiúk a hébert, amiből egy kukkot sem értettek. És ahogy egyre jobban behatolt a fiú értelmébe, amelybe az újonnan tanult szavakkal együtt, egy időben hatolt be a tudás és a környező világ ismerete, csodálkozva vette észre, milyen elhasznált, milyen másodlagos, milyen rideg minden jel és kép, amit a gyerek lelke és elméje elé tár. Ez a kellemetlenség, összekapcsolódva házasságának szégyenével és a szicíliaiak állandó lázongásaival, beárnyékolta a herceg kedélyét.

Angelo nyolc éves volt ekkor: legalábbis a helytartói palotában ezt tartották róla, s magasságra tényleg akkorkának látszott, mint a bizonyítottan ilyen korú messinai parasztyerekek. Mivel a messinai borkereskedő semmi közelebbi információt nem adott a gyerek nevééről vagy életkoráról, mindenki megelégedett ennyivel. S mintha ez a környező úr a gyerekekre is kötelezően hatott volna: kisgyerekkorának emlékei napról napra mélyebben süppedtek el a múltban. Később sokadik próbálkozásra, lánya örök unszolása ellenére is csüggedten kellett belátnia, hogy a legtávolabbi pont, ameddig a múltban ellát, egy ürülék és halbélszagú hajófenék, ahol a ragacsos deszkákon ismeretlen, tenyérszerű bogarak rohangálnak, és a lábbilincse okozta sebekből szívogatják a gennyet.

De ezt az emléket is gyanúval kellett illetnie, hiszen bárkitől érdeklődött később, még a legtájékozottabb entomológusok sem tudtak felvilágosítást nyújtani, mifélek lehettek azok a bogarak a rabszolgahajón, s a kérdésre a Természettudományi Múzeum rovartani gyűjteménye és sok ezer kötetes természetrajzi könyvtára sem adott választ. Mintha csak egyetlenegyszer, egyetlen helyen léteztek volna. Pedig a formájukra, különös, smaragdzöld csápjukra, fémes-lilán fénylő lábaikra is emlékezett, s a sárga pontsorra, amely a szárnyhéjak belső illeszkedése mentén futott végig kettős sávban.

A messinai érseknél sokáig kellett Lobkowitznak udvarolnia, amíg ráállt, hogy megkereszteli Angelót. Verés nélkül azonban ő sem volt hajlandó nekikezdeni a szentség kiszolgáltatásának. Évtizedeken át térítette a kongó vidéki feketéket, s úgy vélte, jól tudja, mit kell tenni e sátáni faj egyedeivel, hogy isten igájába foghassa őket – a herceg azonban időben kiütötte a kezéből a korbácsot, mielőtt lesújthatott volna.

Így csak a gyerek kezét és a lábát kötözték össze, és a száját peckelték ki, miközben a szenteltvizet a fejére csorgatták. Az „Angelo” keresztnevet Jirina, a terebélyes prágai szakácsnő aggatta rá, akit a herceg azért hozott magával, hogy a messzi délen se kelljen nélkülöznie az otthon megszokott ízeket, s a fekete kisfiút sokszor kapta hatalmas, kenyérméretű mellei közé, és csókolgatva-csiklandozva „angyalkám”-nak becézte, a vezetéknevet pedig Lobkowitz herceg improvizálta, amikor kiderült, nincs rendes családneve a gyerekek, és Lobkowitznak azért mégsem nevezhetik.

Nem kellett töprengenie, az első szót mondta ki, amely a nyelvére esett: Soliman császáret, akivel a birodalma oly sok éven át hadakozott. Senki sem fogalmazta meg, de mindenki tarkóját csiklandozhatta, hogy a név milyen sokszoros rejtvényt bugyolál magába. Például mindjárt azt, hogy a benne egyesülő ellentétek egy földrajzi koordinátának is megfeleltethetők, s ez a pont a térképen éppen az oszmán félhold ellen küzdő barokk Bécsre esik.

Angelo a keresztelőt újabb megaláztatásként élte meg, és egy darabig az sem vigasztalta, hogy a nagy nap délutánján óriási tányér nyalánkságot kapott és egy rend rózsaszín-kék ünneplőt, amelyet aznap kivételesen egész nap viselhetett. De estére már annyira összebarátkozott az új ruhával, hogy meg is feledkezett róla, és a park öreg platánfáira kapaszkodott fel benne, amíg el nem szakította. A messinai parasztyerekek, akik amúgy is megutálták kivételezett helyzete miatt, most kaptak az alkalmon, sebtében rögtönítelő bíróságot alakítottak, meghozták az ítéletet, megfogták kezét-lábát, és bedobták a fókák medencéjébe.

Alkibiadész és Nikiasz alaposan összeharapdálta, de súlyos sérülést nem okoztak neki: talán a sorstársnak kijáró tisztelet tartotta vissza őket.

Ami a tanulmányi előmenetelt illeti, a herceg hamarosan megnyugodhatott. Angelo elméje könnyedén fogadott be minden új ismeretet, és ahogy a számfogalmak jelentette egyetlen akadályt átlépte, egyre egyszerűbben birkózott meg az összes többi absztrakcióval, a hangskála fokaival, a történelmi idővel, a bolygók és a naprendszer távlataival, miközben a nyelvekkel is gyorsan haladt. A firenzei bölcsésszel tavasszal már együtt kántálták Nikiasz és Alkibiadész medencéjénél a maguk farigcsálta latin disztichonokat, amelyeket a két foka jókedvű ugatással honorált: de az ugrálásuk ütemén ez a külön napirendi pont semmit sem változtatott. Az orgonistával bohókás négykezeseket játszottak, amelyeket az apró, kopasz emberke, akinek hatalmas erőfeszítésbe került, hogy egyszerre érje el a felső regisztereket és a lábpedálokat, és úgy lebegett kifeszítve a hatalmas hangszer klaviatúrája előtt, kisujja

hegyével és nagylábujja körmével pipiskedve a pedálok után, mint egy fára szegezett denevér, különleges improvizációkkal színesített, amelyekben mindig felrémlett az egykori berlini katonazenész indulók iránti elfogultsága.

A fiú, ahogy tudása és technikai biztonsága növekedett, egyre nagyobb élvezetet talált a játékokban: az orgonajáték éppoly megunthatatlan volt számára, mint a labdázás, vagy a kártyajátékok tucatjai.

S miközben ő játszott, vele is játszottak.

A teste játékszer volt ekkor: mindenki kötelességének érezte, hogy ha csak teheti, játsszon vele. Nem volt olyan ember a palotában, aki ne csavarta volna meg a fülét, ne húzta volna meg az orrát, ne csípett volna bele, vagy ne csiklandozta volna meg, ha elment mellette. Numa Pompilius, a szakácsnő szerette lesből elkapni a grabancát. A természetes asszony hátra vetette magát a fűben, felemelte maga fölé Angelót, puha, rózsaszín talpaira kapta, és pörgette rajta, amíg a gyerek el nem szédült. Septimius Severus, a kertészlány a hasát szerette harapdálni: mit sem törődve Herbert abbé fenyegetésével, letépte Angelóról a zsákruhát és a fiú fekete hasát csipkedte a fogaival, és nagyokat trombitált a köldökébe. Mások a talpát csiklandozták, a fenekét csipkedték, az arca gödreibe nyomkodták az ujjukat. Minden porcikája folyamatosan ki volt téve annak, hogy valaki megérintse: néha már másra sem vágyott, minthogy a hátát a langyos kőfalnak vetve ülhessen behunytt szemmel, kábán.

Miközben őt mindenki meg akarta érinteni, Angelo hamar rájött, hogy ezt nem viszonzhatja azzal, hogy ő is mindenkit megérint. Egyszer a konyhán rácsapott Numa Pompilius rengő fenekére, amely a szurtos szoknya alatt himbálózott súlyosan, mint a teli tömlő, ahogy az asszony a tűzön fővő ételt kavarta. Az inasoktól látta ezt a mozdulatot, és nem gondolta, hogy bármi rosszat jelenthet. A szakácsnő megperdült, a szeme elkerekedett, az arcára undor ült ki, és a húszaftos fakanállal úgy arcon vágta a fiút, hogy kis híján kiütötte a szemét. Angelo kétségbeesve, a megaláztatástól fuldokolva menekült az öreg platán ágai közé, és egy napig nem lehetett onnan leimádkozni, még Herbert abbénak sem. Az egyik inas gyereke, akit fogócska közben megérintett, undorodva és köpködve kezdte törölgetni a ruháját. Akihez véletlenül hozzáért a keze, arrébb rúgta. Az egyik udvarhölgy, akinek egy fárasztó nap végén, amikor egész nap süteményes tálcát tartva kellett állnia, melegséget keresve az ölébe ült, visítva ugrott föl, és mindenféle undok varangynak, fekete ördögnek elhordta. Angelo azonban nem volt hajlandó elfogadni ilyen egyszerűen, hogy visszautasítják, ellökik.

Ekkor jött rá, hogy mások rútnak találják. Ha tehetné, belopózott egy üres terembe, és bámulta magát a tükrökben: próbálta megfejteni a képet, hol lakik benne a rútság. A testével szemben különféle gyanúi voltak: néha azt érezte, a keze, a lába, az arca idegen tőle, mintha egy állat költözött volna bele, ráragadt volna, mint a kullancs, s úgy tenne, mintha eggyé akarna válni vele. Akkor is egy teremből fordult ki szomorúan, amikor Ili és Pili, akit csak Akhilleusznak és Patroklosznak volt szabad nevezni, a két loknis udvarhölgy orvul lesből állva a folyosó fordulójában elkapta, bevonszolta egy üres szobába. Visítva-kuncogva rángatták le róla a ruhát, és Akhilleusz, a butábbik tíz körömmel kaparta a bőrét, hogy lekarmolja róla valahogy a festéket. Csak akkor jött rá, hogy ez tényleg a bőr maga, amikor már vérzett. A kövér Patroklosz ráült a hasára, és körbe-körbe kezdte forgatni a farát, ahogy azt az idősebb udvarhölgyektől látta, miközben Akhilleusz felhúzta a

szoknyáját, a punciját az arcára nyomta, és körbe-körbe, fel-le húzogatta az orrán, a száján és a szemén.

Akkor Angelót előntötte valami nyugalom.

5. FEJEZET

Hajnalodott.

Erzsó felébredt, elmormolta a reggeli imáját és csörömpölni kezdett az edényekkel. Ferenc tikkadtan és sápadtan állt az ablaknál. Az orra öregségére valahogy megvastagodott, a háta előreesett, és kis pocakja is nőtt, ami, hogyha így fáradtan megállt, egészen előre dudorodott. Ősz haja meredeken felmeredt, mintha valami fura növényt viselne a fején. Úgy néz ki, mondtam neki, mint egy afrikai bálvány, amire rinocérosz-sörtékből csináltak haját. Meglöködtem, hogy térjen kicsit magához, de kedvetlenül arrébb lépett.

Ahogy az ablakhoz álltam, mindketten ott ragadtunk mozdulatlanul.

Lent a réten, a hajnali párában ismét feltűnt a zötykölődő halottaskocsi.

Most három holttestet hozott, két kisebbet, meg egy nagyobbat. Talán két gyerek, meg az apjuk vagy az anyjuk. Vagy két kistermetű asszony, és egy öregember – nem lehetett onnan tőlünk megállapítani. A holttestek kék színe idegenné, nem emberivé tette őket, és így minden megszokott azonosítási pontunk elveszett. Mintha kék bábok lennének, s csak játékból dobnák őket a gödörbe, nem lehetett elfogadni, hogy ez a hús-vér valóság, és igazi emberekkel történik, akik akár mi is lehetnénk.

A hozzátartozók jó száz méterrel a kocsi mögött botladoztak. Az elmúlt években hozzászoktunk, hogy a parasztok egyre soványabbak, de ez a haláltánc, ami a szekeret követte, a mi tapasztalt szemünknek is hihetetlen volt. Látszott, hogy alig van erejük járni: összekapaszkodva mentek, hogy el ne essenek. A csoportozatot, amely ügyetlen, bábszínházi keservességgel haladt, egy asszony vezette. Csak a szoknyája rongyaiból lehetett megállapítani, hogy nő. Nem nagyon tudta behajlítani a térdét, vagy csak félt, hogy akkor összerogyna. Mereven tette egyik lábát a másik után, mint a botokat. Két nagyobb fiú kapaszkodott utána, fejükön furcsa sapkával: mintha zsákot húztak volna a fejükre. A szüleik így, augusztusban is attól retteghettek, hogy meg ne fázzanak. A legnagyobb veszélynek még mindig az ősellenség, a hideg számított, s ez az érthetetlen betolakodó, a kolera csak véletlen csapásnak tűnhetett a szemükben, amely nem érvénytelenítette a megszokott védekezési módokat. A kolera, az vagy van, vagy nincs: de megfázni bármikor lehet.

Hármukat hátulról támogatta egy férfi, nyilván az apa. A lécvékonyságú lábszárakból kimeredtek a nagy, bogos térdek: a vékony nyakon imbolygott a csontos fej, s arról lengedezett az ősz bajusz. Hasa és feneke mintha nem is lett volna: a ruha szinte átlengett a semmin, amely a nagy fej és a nagy térdek között tátongott. Ahogy a halottakat a kék szín, az élőket a csontsovány test tette hihetetlenné.

Amikor a kocsi megérkezett a gödörhöz, a két lovas katona, akik eddig mellettük haladtak, most elállták az utat. Leszálltak a lóról és puskát szegeztek rájuk.

A két purdé fürgén ugrott le a bakról.

Megvárták, ameddig a szekér a gödör pereméig curükkol, aztán hosszú nyelvű kampóikkal a gödörbe rángatták a testeket, miközben az öreg zsvány átlépett a bakról, és egy zsákból mészport lapátolt a gödörbe. Amikor befejezte, a fej mozdulatából úgy sejtettem, még utánuk is köpött: ők a vesztesek, akik meghaltak, ő a győztes, aki él.

A lovasok visszaszálltak a nyeregbe, és a parasztoknak ugrattak: így biztatták őket, hogy igyekezzenek. Kínkeservvel szakadtak el szeretteik látványától: az apát hátba kellett vágni dárdanyéllel, hogy jobb belátásra térjen. Nem látszott az értelme az egész procedúrának, és

nehéz volt elképzelni, hogy miféle elmélet szabja meg, hogy a mozzanatok bármelyikével megakadályozhatják, hogy a járvány előről holtra, előről előre támadjon.

A botladozó csoportozat a katonák noszogatására most gyorsabban haladt. Az egyik gyerek elesett, látszott, hogy nincs ereje felkelni. A két felnőtt megpróbálta lábra állítani: a rettegő igyekezetből kitűnt, hogy attól tartanak, hogy a katonák észreveszik, és már nem is engedik őket haza a gyerekekkel, hanem egyből mehet ő is a gödörbe. A kocsi felé sandítottak, de az szerencsére az ellenkező irányba távolodott és a bakról senki se nézett hátra.

A fiút nem tudták talpra állítani, a harmadik próbálkozásuk után is eldőlt. Az anyja felvette a leesett sapkát, rágyömöszölte a fejére, aztán a férfival megfogták a gyerek kezét-lábát, és úgy vitték tovább. Amikor a keresztúthoz értek, a lovasok elvágattak, a parasztok pedig eltűntek a szemünk előtt a facsoportok takarásában.

Kiürült a táj.

A kolerabiztosok minden munkavégzést megtiltottak: nem lehetett kihajtani az állatokat, nem lehetett betakarítani a termést, és árut adni-venni is csak akkor volt szabad, ha az adásvétel résztvevőit a megszabott időben katonai kordon választja el. Az egyik letette az árut, azt klórmészfüstben megfürdették, érte ment a másik, letette a pénzt vagy a cserébe szánt dolgot, az is klórmeszet kapott, s csak utána lehetett elvinni. Én is így szereztem három tyúkot egy malacért, miután kiszámoltuk, hogy a sonkának és kolbásznak rövidesen a végére járunk. A klórmészről félholtan támolyogtak az udvaron. Lisztet nem sikerült szerezni, mert már nem akadt eladó, hiába ácsorogtam a hídnál a kordon előtt. Aztán ahogy a halálesetek száma szaporodott, végül ezt a jogot is törölték, és a vesztegzár áthelyezésével minden mozgás tiltottá vált. Ez persze nem akadályozta meg a parasztokat, hogy az éjszaka leple alatt a holdfénynél ki ne surranjanak a földekre, hogy titokban learassanak valamennyi termést. A tilalmat nem tudták máshogy értelmezni, mint egy újabb lépést, amivel a megsemmisítésükre törnek. Egyre többször lehetett lövéseket hallani éjjel: a katonák már csak a maguk mulattatására is vadásztak a tilalmat megszegőkre. De nappal eltűntek a parasztok a földekről, a gyümölcszedők a fákról, az állatok a mezőkről. Az ember nélküli táj félelmetes volt és hatalmas: csak a katonai alakulatok, a halottaskocsik és az orvosok fekete szekerei mozogtak benne.

Kürtszó hallatszott a távolból.

Kimentem, hogy kávéfőzök, és kétségbeesetten kellett megállapítanom, hogy alig egy hétre való van már csak a dobozban: Ferenc ezt is *kölcsönből* vette Pesten: már évek óta kölcsönnek nevezte az alamizsnát, és ragaszkodott a színjátékhoz, hogy naponta dühöngjön rajta, hogy még mindig nem tudjuk a kölcsönt megadni. Így kaptak lassan új jelentést a szavak, vagy új szavakat a dolgok, ahogy a nyomorunk egyre nyilvánvalóbbá és elviselhetetlenebbé vált.

Mert Széphalmon rosszul mentek a dolgok: nagyon rosszul.

A házat és a birtokot, amelyért Ferenc oly sokat küzdött, szellemi és emberi önbecsülésének alapját, amelyet önző és bosszúálló öccsével harcolva kellett kikönyörögnie anyósomtól a börtönévek után, most elvitték a hitelezők. Bérllőként tengődünk saját birtokunkon. A húsz éve húzódó pereskedés, amit az öcsémmel, Török Józseffel, a gyerekkoromban drága és imádott, de mostanra ellenséggé vált Pepivel folytattunk, s amely a kezdetekkor egyértelműen nyeresre állt, végül minden vagyónunkat felemésztette, és teljes kudarccal fenyegetett: a királyi tábla döntése, amit 1831 májusára tűztek ki, a javunkra ítélte, de a követeléseket nem lehetett behajtani: Pepi volt birtokon

belül, a mi adósságaink pedig mindkét vagyónrésznél magasabbra rúgtak. A tisztas vagyónról szőtt álmok már régen megsemmisültek, s lassan a pusztas életben maradás is kétségessé vált.

Pepivel jó barátságban voltak még a múlt században, mielőtt Ferencet börtönbe vitték volna. Olyanok voltak, mint a testvérek, legesleginkább abban, hogy végül halálosan és engesztelhetetlenül összevesztek. Én még kislány voltam, amikor Ferenc néha egész heteket töltött nálunk, és naphosszat csatangoltak Pepivel Kassán, Miskolcon, amerre csak érték. Csapták a szelet a lányoknak, vendégeskedtek, néha vadászgattak is, bár Ferenc már akkor is idegenkedett a vérontástól és a fegyverektől. De miután kijött a börtönből, és megkérte a kezem, s hogy apám meghalt, minden megváltozott. Pepi egész egyszerűen megtagadta, hogy átadja az apai örökségem, a birtok, szőlő, a legelők, a malom és a kocsmatartás egyharmadát, amely a széphalmi ingatlannal együtt tisztességes évi jövedelmet és megélhetést biztosított volna. Kerek percc nemet mondott, ránc csapta az ajtót. A helyzet persze egyértelmű volt és világos: az örökségem ki kell adni. Ebben nemcsak a hétköznapi igazságérzet, a józan ész, hanem minden jogtudó ember is egyet értett. Semmiféle ok nem áll fönn, ami alapján engem ki lehetett volna tagadni az atyai örökségből, az örökség tehát járt nekem. És járt az eddig elmaradt haszon, annak a kamatai, és ez minden évvel, ameddig Pepi húzta-halasztotta a halaszthatatlant, egyre csak növekedett. Dühöngtem, könyörögtem, fenyegetőztem, átkozódtam, nem használt. Pepiben valami végérvényesen megváltozott. Valami, ami kezdetektől benne volt, de láthatóvá csak akkor vált, amikor támadásba lendült.

Ferenc magabiztosan és gyanútlanul vágott neki a pernek: a törvény egyértelműen a mi oldalunkon állt, s mindenki arra számított, hogy amint határozott ellenállást tapasztal, Pepi maga fogja felajánlani a megegyezést, és feladja az értelmetlen küzdelmet. Akadékoskodó, nagyvérű ember, aki azt képzei, hogy minden jár neki, mindent megszerezhet, és semmi nem állhat ellen az akarátának, se a király, a törvény, se jog, se vérségi kapcsolat. Könyörületet nem ismerő, erőszakos és kegyetlen, ráadásul engesztelhetetlen és ádáz gyűlöletet érez minden iránt, amit az apánk valaha is tett, alkotott, szeretett vagy nagyra becsült – márpedig apám a legnagyobbra fiatal éveinek pártfogoltját, tanítványát és barátját, Kazinczy Ferencet becsülte. Sokkal többre, mint a saját édes fiát, akitől kezdettől fogva valami megmagyarázhatatlan és fájdalmas evidenciával idegenkedett. Az öcsém gyűlölete és dühe a féltékeny fiú csalódottságából és keserűségéből ágazott és terebélyesedett szét, s végül egész jellemét és emberségét átszötte és szétroppantotta, mint valami elpusztíthatatlan parazita a jóhiszemű gazdalenyt. Gyűlölte apánkat, amiért nem rá, a szálfatermetű, zengő hangú, híres kardvívóra, a fáradhatatlan vadászra, birtokszerző gazdára árasztotta atyai szeretetét, hanem az én cingár, nincstelen, izgága, széltoló uramra, aki csak egy protestáns köznemes, egy nyikhaj firkász volt a szemében.

Viszonzásképp azért, amiért az apja arcán mindig megjelent az utálkozó fintor, ahányszor csak ránézett, Pepi mindent megvetett, amit apánk figyelmével vagy szeretetével kitüntetett. Gyűlölte a kísérleteit, amellyel az anyag és a teremtés titkába próbált belesni; gyermekes kíváncsiságát, amellyel a pillangók röptét, a bimbók kibomlását, a parasztlányok járását figyelte; gyűlölte az alkimista kéziratokat, a laboratóriumot, az éjszakába nyúló kísérleteket, amelyekre az ősi vagyón jó része elment; gyűlölte a rózsakereszteseket, akik német és lengyel földről zarándokoltak a kastélyunkba, és hónapokig görnyedtek a párolgó és gőzölgő edények fölött, s éjszakánként kiabálva vitatkoztak a *mercuriusról*, *sulphurról*,

nigredóról, és hasonló zagyvaságokról. Gyűlölte a miskolci szabadkőműves páholyt, ahol egymás hegyén-hátán megfordult polgár, kereskedő, herceg és zsidó, elszegényedett lengyel nemes és osztrák főrend, kiugrott kispap és muzulmán utazó. Gyűlölte Christian Rosenkreutz történetét, s végigszaladt a hátán a hideg, ha eszébe jutott, hányszor kellett gyerekkorában végighallgatnia a lidérces kalandot az ismeretlen király ismeretlen menyegzőjére invitáló meghívásról, amit én olvastam fel esténként apámnak azon a zengzetes, régi német nyelven, amely azóta is oly kedves a fülemnek.

Pepi elviselhetetlennek találta, ha az össze nem illő dolgok összekeverednek. Megvan mindennek a helye: a vagyon a férfinál, a kamrakulcs a nőnél, igazság istennél, hatalom a királynál. A köztem és Ferenc közötti házasságában márpedig igencsak különmű dolgok keveredtek: a protestáns kisnemes a katolikus grófkisasszonnyal, a nincstelen a gazdaggal, az öreg a fiatallal, a rovott múltú egykori halálraítélt államfogoly a makulátlan hírnevű ártatlansággal egyesült ebben a bosszantóan inkongruens *conjunctió*ban. Ha már szétválasztani nem tudott minket, ha már az apai szeretetben visszamenőleg nem melengethette meg vacogó lelkét, legalább elrontotta, amit még tudott, amit még lehetett. A szegény, rossz fiú.

Számunkra nyilvánvaló volt, hogy az egész nem más és nem több, mint bosszú: Pepi abban leli örömét, ha azt látja, hogy szenvedünk, nélkülözünk, kétségek közt vergődünk, ha azt látja, hogy a nyugalmunk és a lelkünk békéje, a jó álmunk és az arcunk mosolya odavész. Gonoszság volt ez, mi más: hitványság és gonoszság, de csak addig tart, ameddig nem szembesül azzal, hogy lelepleződött. Ideig-óráig, ilyen-amolyan ürüggyel megkísérelheti jogosnak feltüntetni a lépéseit, de eljön az az idő, amikor pőrén kell ott állnia, így okoskodtunk. Márpedig ezt a szégyent nem tudná elviselni: a látszatok rengetegéből, amellyel elleplezi valódi lényét, legkedvesebb látszata az igazságos, megfontolt és bölcs patriarcháé. A hűg örökségének ellopása pedig nem tartozik a patriarchai erények körébe. Egy pernek már az előszele elegendő lesz ahhoz, hogy önként meghátráljon, hiszen maga sem gondolhatja komolyan, még a legelvadultabb indulattal sem, hogy a győzelem akár legcsekélyebb esélyével vágthat bele a tényleges küzdelembe. Alighanem hamarosan meghátrál, és maga keresi a megegyezést – ebben biztosak voltunk. Mégsem így történt. Ez sem így történt.

Nyilvánvaló volt, hogy azon túl, amit a gyűlölet és a féltékenység súg neki, az öcsém mire játszik: meg van róla győződve, hogy Ferenc és én fellegekben járó, bosszantó fantaszták vagyunk. Én franciául és németül csacsogok, olaszul és angolul olvasok, de a fakanálhoz, kamrához, disznókereskedőkkel való perlekedéshez, tolvaj cseléd megbüntetéséhez egy cseppet sem konyítok. Képes vagyok összetákolni egy latin hexametert, de egy kocsmá éves jövedelmét, belekalkulálva az adót, a várható termést, a pénzromlást és a kamatot, soha nem lennék képes kiszámítani. Megfestem az alkonyi Zemplént az asztagot rakó béresekkal és közben nem veszem észre, hogy a fele szénát ellopják. Fene nagyra vagyok a fennkölt elveimmel a gyereknevelésről, az emberi szabadságról, a jobbagyság megszüntetéséről, az egyenlőségről, a nők jogairól, a rabszolgaságról, a természet rendjéről, és az összes többi hülyeségről, amit az elmúlt évszázad összezagyvált, de képtelen vagyok egy valamirevaló férjet fogni magamnak. Ó, hányszor hallottam tőle ezeket a fröcsögő, elkeseredett vádakat, amelyekben – mi tagadás – oly sok fájó igazság volt.

Hírnév? Irodalom? Marhaság. Ferenc börtönviselt ember, akit a saját családjá is szégyell. Hiába írja tele levelekkel a Császári Postaszolgálatot, hogy jószerivel egymaga mozgásban

tartja az összes postalóvat az országban, ez a *valóság*on semmit sem változtat. A *valóság*: ez volt a mi Pepink kedvenc szava. Amikor kimondta, frissen szántott föld, füstölt angolna és némi puskapor illatát érezte. Úgy mondta ki, hogy szinte kiesett a száján. Olyan volt számára ez a szó, mint egy tökéletesen tisztára pucolt ablak, amelyen keresztül kitekint a frissen szántott földekre. Ilyenkor szeretett megfogdosni valami vaskosan kézzelfogható tárgyat. Megragadta az asztal lapját, és megemelte. Valóság. Megtapogatta a kőfalat. Valóság. Vadászpuskájának tusát. Valóság. Jobb kezével a bal vállára csapott. Nadrágzsebébe nyúlt, és megragadta a tökét. Valóság, valóság, valóság. Durva, erős, kézzelfogható. Ez az, amit Ferenc és te soha nem fogtok megérteni: amit ti szerettek, az megfoghatatlan, szagtalan, értelmetlen és üres valami: a szó. A francia szó, a német szó, a latin szó, a görög szó, de főleg és leginkább az íróasztalnál tákolt újfajta magyar szó, az értelmetlen, a felesleges, a dühítően nevetséges szó!

Pepi számára csak az a szó ért valamit, amivel közvetlenül rá lehetett mutatni valamire. A *disznó* vagy az *arany*. A szavak egyéb használatát feleslegesnek tartotta, főleg a költött történeteket és a verseket. Hát milyen szó az olyan, ami mögött semmi *valóság* sincs? Ha akarom, ezt jelenti, ha akarom, azt. Mondhatom így is, mondhatom úgy is. Erre meg arra, mint a fing a szélben. Az a tengernyi szó, amit az a hibbant Ferenc naponta százszámra vet papírra, mintha ezzel a világ menetén bármit is változtatna. Márpedig a világ menete, az valóság. Megtapogatta a lova izmos tomporát. A világ menete, az a valami. A szó, az csak szó. Egyik csak olyan, mint a másik, felcserélhető, behelyettesíthető. A Nap egy virág. A virág egy Nap. Hát mi ez a hülyeség? Mint a kártyajáték, makk ászra pikk ász – bár annak legalább annyi köze van a valósághoz, amennyiben pénzre váltható. Amit én meg Ferenc lefetyelünk, üres beszéd csak, halott írás, ami csak néhány holdkórost érdekel, akik ugyanolyan ágrólszakadtak és életképtelenek, mint a mesterük. Nem értünk a joghoz, nem értünk a pereskedéshez, a váltóhoz, a kamathoz, a kölcsönhöz; ha át is adná nekem örökségem, annak nyilván néhány év alatt a nyakára hágnánk Ferencsel. Mert nem tudjuk fialtatni, mert nem azon jár a fejünk, amin kellene, mert a valósághoz semmi közünk nincsen. Márpedig az örökség nem játék. Az nem szó, hanem valóság. Nem való tehát Kazinczy Ferenc kezébe. Még hogy az ősi házat, földeket, falvakat bepiszkítsa egy ilyen *emember*!

Az *emember*: ez volt az a szó, amelyen Pepi órákon át tudott derülni. Egyetlen másik szó sem tudta számára pontosabban kifejezni mindazt az idegenkedést, amit az irodalom iránti rajongásunkkal kapcsolatban érzett. Ez a szó fejezte ki számára ennek az egész gyűlöletes, kártékony, élősködő, beképzelt, hányaveti és ostoba létmódnak a leglényegét – mindent, ami a *valósággal* ellentétes. Az *emember* Ferenc egyik kedvenc találmánya volt, bár nem ez töltötte el a legnagyobb büszkeséggel. Azt az embert jelölte ez a szó, aki képes volt önmagát többé tenni, mint születési adottságainak és társadalmi helyzetének összessége: az emember az, aki saját hajánál fogva rángatja ki magát abból a mocsárból, amelybe mindannyian eleve beleszületünk. Az emember a kultúrember, a művelt ember, a nyugati ember, az emember Odüsszeusz és Faust és Don Giovanni. Az emember a reduplikált ember, aki megkettőzte önmagát, aki mindent megtett, hogy jobbá és többé legyen – emember a szabadkőműves, az adeptus, emember a művész, emember a filozófus, a tudós, a költő. Az emember a szabad ember. Az emember lényege, hogy nem a születés és a vérségi előjog teszi, sőt, csak olyasmikből állhat össze, amelyek a születéssel nem járnak együtt. Születni lehet a vagyonba, a címbe, a fajba, a nyelvbe, tájba: az emember ott

kezdődik, ahol ezek véget érnek. Ememberré nem tesz a hivatali előmenetel, a politikai státusz, az emember rangját nem lehet pénzzel megvásárolni. Ememberré kizárólag a többi emember szemében válhat valaki. Felismerik és megnevezik egymást.

Az ememberséghez elengedhetetlen, hogy az ember kilépjen abból, amibe beleszületett. Az emember, mielőtt önmagává válna, kilép mindabból, amibe beleszületett, és vándorútra indul, ahol megismeri az idegent. Idegen szokásokat vesz föl, idegen nyelveket tanul meg, idegen ételeket eszik és idegen égbolt alatt hajtja álomra a fejét. Önmagára, mint idegenre tekint, akit kíváncsisággal fürkészik, és szeretne megismerni. Kizárólag így válhat szabaddá: ha levetette a születés, a nyelv és a vér béklyóit. Aki azzá válik, aminek születik, az pusztán csak ember marad: lehet jó ember, derék ember, becsületes ember, még boldog ember is, de kizárt, hogy emember váljon belőle. Aki úgy viselkedik, ahogyan azt elvárják tőle a családban, osztályban, kasztban, amelybe beleszületett, nem emember, és nem emember az sem, aki nem jelleme csodálatosan véletlenszerű egyszerűségéből vezeti le a cselekedeteit, hanem isteni parancsra, eleve elrendelésre, sorsra, családra, nemzetre, hazára mutogat. Az ememberséghez emberfeletti erőfeszítés szükséges, ezért a megkettőzés.

És ez volt az a pont, ahonnan Ferencnek mégiscsak kifogásai akadtak saját teremtményével szemben: az emember számos ponton ellentmondani látszott az egyenlőség és a testvériség eszméinek. Bármilyen csábító is, hogy önmagát és a hozzá hasonlókat megkülönböztesse az emberiség többi részétől, bármilyen mámorító is a lehetőség, hogy egy külön szó fénykörébe vonja magát a szívének kedves társaival együtt, ez a különbségtétel mégiscsak azzal jár, hogy egyeseket alábbvalóbbnak, másokat pedig kiválóbbnak nevez. Akik e szó fénykörén kívül maradnak, lassan dühösekké lesznek ott a sötétben, és végső soron igazuk lesz, amikor magát a fényt akarják majd elpusztítani. S akkor minden értelmetlené válik a közös rombolásban. Ez pedig járhatatlan út. Úgyhogy az emembert megtartotta afféle házi használatra, amit csak hozzáértők jelenlétében, laboratóriumi körülmények között szabad elővenni és nézegetni, mint egy különlegesen szép, de halálos mérgű kígyót.

Török Pepi persze nem ilyen magasröptű szempontból szemlélte ezt a szót sem, hasonlóan a többihez, amelyek Ferenc műhelyéből kerültek ki. A szó egyenesen a nevetőizmainak támadt, és röhögésre ingerelte. Közben képzeletében botladozó, pálcikalábon tántorgó, cingár emberkéké képe jelent meg, akik vakon egymásnak ütköznek és hasra esnek. Számára az ememberrel kapcsolatos érzései azt bizonyították, hogy helyesen, erkölcsösen, őseihez méltóan, s a tőle függő emberek, a birtokához tartozó jobbágyok és bérlők iránti felelősséggel eltelve jár el akkor, amikor nem engedi nekünk, hogy elherdáljuk és tönkretessük azt, amiért a szendrői Török grófok, akik sorából alispánok és táblabírók kerültek ki, évszázadokig küzdöttek. Megmakacsolta tehát magát, és hátát az ősi jussnak vetve, belevetette magát a perbe.

A per húsz éven át húzódott, és hiába járt Ferenc a bíróságok és ügyvédek nyakára, hiába fúrta bele magát a jogértelmezés rejtelmébe, az ellenfél mindig megtalálta a módját, hogy halogatással, vesztegetéssel, rágalmozással és ellenkeresetekkel a végtelenségig nyújtsa az ügyet. Tudta a titkot, amit Ferenc nem mert elhinni: hogy mindig annak van igaza, aki többet fizet. Ferenc dühöngött, csapkodott és értetlenkedett: az avatag, feudális jogrendszert hibáztatta, az értelmetlen törvényeket, a begyöpösödött táblabírákat, az írástudatlan és gondolkodásképtelen ügyvédeket, akik csak családi kapcsolataiknak köszönhatték stallumukat. Maga vette a kezébe az ügyeket, rafinált jogértelmezésekkel rukkolt elő, vaskos beadványokat fogalmazott ördögi okossággal: mindhiába. Pepi mindig

időben érkezett oda, ahová épp kellett, és mindig pontosan tudta azt az összeget, amitől a legördögibb logikájú jogi érvelés is értelmetlen mondatok hézagos szövedékévé lazult. Ferenc nem hitt a szemének. Képtelen volt elfogadni, hogy ez megtörténhet. Újabb, még szikrázóbb logikájú beadványt fogalmazott és ügyvédet váltott. Újra és újra nekirohant a falnak, fáradhatatlanul, töretlen harci kedvvel, igazának biztos tudatában. Én meg mit tehettem volna: biztattam. Az ördög tudja, hogy miben reménykedtem: talán még hittem valami olyasmiben, hogy igazság. De talán már csak végtelenül fáradt voltam.

Míndeközben ráadásul élni is kellett volna valamiből: a széphalmi birtok, amelyet Ferenc az anyjától kapott, keveset jövedelmezett, s a hozzá-nem-értésünk és a váratlan csapások miatt az a kevés is egyre kevesebb lett. Az öcsémnek természetesen igaza volt: alig konyítottunk valamit a gazdálkodáshoz, és a perköltségek is magasra rúgtak. Kénytelenek voltunk kölcsönkhöz folyamodni. A hitelezők eleinte szívesen adtak, hiszen volt mire. Maga a széphalmi birtok is kellő fedezetet nyújtott, de amikor ez megtelt jelzáloggal, még mindig lehetett hitelt kapni – igaz, magasabb kamatra – a majdan birtokolni remélt ingatlanokra, amelyek egyelőre a perünk tárgyát képezték. Adtak erre is. Aztán az évek során a kamatok egyre magasabbra hágtak. A pénz évről évre romlott, a költségek emelkedtek. Már a kamatok megfizetésére kellett kölcsön kérni. A helyzet kilátástalanná kezdett válni. Egyetlen esélyünk maradt: a királyi tábla döntése. Ha az a javunkra dönt, a megnyert örökrészből még épp ki lehet fizetni az hitelezőket, talán a széphalmi házat is meg lehet váltani; legalább nem csak adósságokat hagyunk a gyermekeinkre. Bár igazából már mindegy volt. A növekvő aggodalomban, egyre boldogtalanabban töltött húsz évet nem adhattuk vissza magunknak: se mi, sem a gyerekek nem leszünk már boldogabbak. A kolera megérkezésének évében már tudtuk, hogy ez a reményünk is hiú volt: bár névleg megnyertük a pert, ez már csak szegényebbé tett minket.

A Természettudományi Múzeum tetőtéri raktárában, szemben a fekete testtel már tudni véltem, amit akkor még nem: hogy ha nem vette volna el a vagyonunk Pepi, elvette volna más. Másképpen szólva: Pepi csak betöltötte azt a szerepet, amely készen várt rá mellettünk – annak a szerepét, aki nem hagyhatta, hogy olyanokká váljunk, amilyenekké akartunk.

A vesztegzár hetei alatt volt időnk az előzményekről gondolkodni, és a szivárgó hírekből lassan megérthettük, mi is az a történet, amelynek a részesei lettünk, mi az a történet, ami végül elsőprő erejével maga alá gyűrte mindazt, ami velünk addig történt. Nem vigasztalt meg ez a tudás, félelmünket sem csökkentette, de legalább valamennyi tartást adott. Azzal, hogy megnevezhettük, legalább láthatóvá tettük az erőket, amelyek az életünket alakították. Bár talán jobb lett volna a kezdetek kezdetétől tudatlannak maradni.

Folyamatosan érkeztek a hírek, amelyeket szinte lehetetlen volt ellenőrizni. Sárospatakokon már százötven halott van, Újhelyen kétszáz. Terebesen megölték a gabonaraktárt őrző katonákat, és elkezdték széthordani a búzát, de a kikerkező század végül középük lőtt, hatan meghaltak, a többiek elmenekültek. Aztán a földesúr később mégis megnyitotta a raktárt és kiosztotta a gabona nagy részét, de akkor már nem merték megenni, mert két család is evett a korábban lopottból, és azok mind meghaltak, és ebből azt gondolták, a gabonát szándékosan mérgezte meg az úr. Több faluban is betörték a nemesi házakba és vittek minden mozdíthatót: először csak az étel kellett, végül az ékszer és a pénz is. A sárospataki tanárok felmenekültek Tokajba, az iskola szőlőibe és bezárkóztak a pincékbe: a szerzetesek ugyanígy tettek.

Nálunk Erzsó volt a legmegbízhatóbb cerberus, és ameddig ő velünk volt, bízhattunk abban, hogy nem fenyeget veszély: ahogy elkezdődött a járvány, mindenkinek kétszeres vehemenciával magyarázta, mennyire szegények vagyunk, nyomorult uraság milyen beteg, az asszonyba is csak hálni jár a lélek, és annyi tartalékuk nincs, amennyin egy egér élne, a könyvek bőrkötését rágcsálják és grófnő régi kottáiból főznek kását.

Erzsó nagyon értett ehhez, persze szüksége is volt a tudományára. Még így is sokkal jobban élt, mint bárki a faluban, és a családjának is jutott bőven. Persze nehéz lehetett úgy egyensúlyoznia, hogy megmaradjon a becsülete, de ne is tartsák ellenségnek, amiért egy *olyan* házban szolgál. Egy olyan házban, ahol az úr egykor felségárulásért elítélt államfogoly, a király és a nép ellensége, ördöggel cimboráló szabadkőműves, aki gyanús és érthetetlen, de legfőképp kártékony és veszélyes dolgokkal foglalkozik.

Igazán nem lehet okom panaszcra, mondogatta, ahhoz képest, hogy börtönviselt a gazdám, fő- és jószágvesztésre ítélt államfogoly, akit kis híján lefejeztek... Egy államfogoly. Egy szabadkőműves. Akit lefejeztek. Felségáruló. Ízlelgette a különös szavakat, amelyeket a házban felszedett, s amelyek olyan távolian és hivatalosan csengtek számára, olyan idegenszerűen és bőrkötés-szagúan, hogy szinte beleborzongott a gyönyörűségbe, hogy a nyelvére emelhetette őket, mint valami szemre gusztustalan, de állítólag megfellebbezhetetlenül elegáns táplálékot, mint a fecskéfészek vagy az osztriga.

Kis híján fejét vették Budán, de van az olyan rendes ember, én mondom, mint bárki más!

És kihúzta magát a piacon, hogy magasabbnak tűnjön a többiekénél, akiknek az urát nem ítélték soha halálra, de még csak az államfogoly státuszát sem kínálták fel nekik soha. Hevességével valóban ki is vívott némi tiszteletet, de mindig motoszkálhatott benne valami gyanú, hogy a háta mögött összesúgnak, össze nevetnek, amiért *olyan* háznál szolgál. És ez megkeserítette a napjait.

Mert mi azért mégiscsak *olyanok* vagyunk.

Ferenc kiment megetetni a disznókat.

Erzsó nem volt hajlandó etetni őket. Egy disznónk három éve megharapta, és azóta belevette magát ebbe az előjogba. Ekkor foglalta el az istálló melletti cselédszoba helyett az ebédlő melletti kisszobát, amit már mi is csak kisszobának hívtunk, pedig valamikor zeneszobának épült: itt várták a hangszerek a gyerekeket, akik majd sorban megtanulnak zongorán, hárfán, hegedűn, csellón, brácsán, kürtön és fuvolán játszani.

Ez is a nagy terv része volt, ahogyan a könyvek, a festmények, a térképek, asztrolábiumok, kövületek, távcsövek és szobrok: hogy művelt és széles látókörű embereket neveljünk, akik jobbak lesznek, mint a kortársaik. Ferenc az első terhességemkor a fejébe vette, hogy mindent biztosítani fog számukra, ami csak szükséges ehhez: géniuszokat fogunk nevelni, csupa drámaíró, költőt, komponistát, festőt, természettudóst, felfedezőt, filozófust és jogtudóst. Akkor még volt pénzünk arra, hogy meg is vegyünk minden szükségeset, és az érkező gyerekeket készen várták művelődésük kellékei.

Ez is ugyanolyan színpadi és megrendezett, megrajzolt és megkomponált volt, mint minden más is az életünkben. Nem csak a jelent szötte át, hanem átindázott a jövőbe, ahol harminc-negyven év múlva ezek a Kazinczy-gyerekek töltik meg közönséggel a képtárat, a színházak nézőtereit, az egyetemek előadótermeit.

A megkomponáltság már a fogantatás előtt megkezdődött.

Először a nevet találta ki, mintha a gyerek ugyanolyan mű lenne, mint egy vers vagy egy regény, mintha ugyanúgy a szó uralná, mint a könyveit. A címadás szenvedélyével kereste a

megfelelő nevet, ugyanazzal az esztétikai szigorral, mintha a könyve címén töprengene: hangzásában kellemes legyen, jelentésében pontos, és legyen újszerű, meglepő és friss. Számításba se jöhetett egyetlen átlagos, hétköznapi vagy megszokott név sem. Így találta meg a baljós Iphigenia nevet. A szerencsétlen sorsú görög királylányét, akit saját apja áldoz föl, hogy a sereg tovább tudjon indulni Trója ellen, s akinek a halálát majd tíz évvel később bosszulja meg az anyja a háborúból győztesen hazatérő Agamemnónon. Először azt hittem, hogy viccel, még nevettem is, bár nem különösebben nagy átéléssel. Erre sértetten magyarázni kezdte, hogy ez a név minden szempontból tökéletes választás, a jelentése nem abban van, hogy egyszer egy viselője szerencsétlenül járt. Micsoda maradi, babonás gondolat ez, pont olyan, mintha éjfélkor nem mernénk kiállni a keresztútra, vagy keresztet vetnénk, ha átszalad előttünk a fekete macska. Parasztnak való babonáság. Mi művelt és felvilágosult emberek vagyunk, a szavakat és a jeleket másképp értékeljük. Hallgassam meg! Mondjam ki! Micsoda zenéje van! Olyan, mint egy ív, magasan kezdődik, fent lebeg hosszan, majd a mély magánhangzóval érinti a földet, mint a szivárvány. És franciásan, zselével ejtve úgy fogjuk becézni, hogy Zseni. Az *iphi* azt jelenti, erő, erőben született, erősnek született, ezt jelenti a görög név, de a magyar fül számára az *ifi* az ifjúságot, a tavaszt, a derűt asszociálja, csupa zene, derű, tavasz, szivárvány és napfény ez a név, felejtsem el az apai házból hozott sötét miszticizmust és fekete alkímiát.

A forróláz úgy csavarta ki Zsenink egy éves kis testét az életből, mint a vihar a fácskát. Hónapokig marcangolt bennünket az önvád. Gyűlöltem magam, amiért hagytam, hogy a baljóslatú név megfojtsa a gyereket. Nem fogadhattam el, hogy mindez véletlen, és csak kétségbeesésem rendezi ok-okozati összefüggésbe az összefüggéstelen dolgokat: jelentést kellett látnom, hogy életben maradhassak, és okulnom kellett a tanulságából, hogy tovább léphessek, hogy újra reménnyel nézzek egy következő szülés elé: mert egy évre rá, hogy a kislányom eltemettük, megint teherben maradtam.

Ferenc később bevallotta, hogy ugyanaz az önvád kínozza, mint engem. Sokáig kereste az érveket, hogy meggyőzze magát, lehetetlenség, hogy a hároméves mítósz ölte meg a lányunk. Utánajárt, hogy tizenhat egyéves halt meg a környéken ugyanabban a hónapban, a legkülönfélébb nevek alatt, amelyek emberek tízezreinek, százezreinek sorsát hordozták már. Az orvos is megnyugtatta, hogy semmit sem tehetünk volna, a forrólázra nincs mentség, magyarázat, ellenszer. Mégsem tudott a lelkiismeretünk kitisztulni, s a következő gyerekünk így kapta óvatosságból az Eugénia nevet, amelyet ugyanúgy lehetett Zseninek becézni, mint Iphigéniát, de ördögűzés gyanánt magában hordozta az eu-t, a jót. A jószületésű név óvta a magzatot egész két napon át, ameddig majdnem meg nem halt ő is: már betekerte az orvos lepedőbe az élettelennek tetsző kis testet, vállvonogatva szabadkozott, hogy gyenge volt a tüdeje, híg volt a vére, amikor hirtelen vadállati erővel felsírt, és onnantól fogva olyan erővel kapaszkodott az életbe, hogy beleborzongtunk: talán mégiscsak apám mágikus világképének volt igaza.

Két évvel később Thália lányunk a maga múzsai nevével és kicsattanó egészségével megnyugtatót minket afelől, hogy a jövőről nem alkottunk egészen hamis képet. Már három évesen csacsogta Ferenc verseit, előbb, mint Zseni, és egész drámai monológokat tudott fejből, s mintha a színház múzsája valóban beleköltözött volna, kifogyhatatlan élvezetet talált a legkülönfélébb szerepek megformálásban. Valahányszor társaság volt nálunk, Ferenc nem mulasztotta el, hogy fellépést ne szervezzen számára, amelyben a nővére csak statisztá lehetett. Napokon át készültek, s vendégeink irigyen és ámulva

figyelték, hogy a kislány már nemcsak magyarul beszél választékosan és hibátlanul, a beleszületettek természetességével használva a Ferenc által alkotott új szavakat, hanem tökéletes hangsúlyozással szaval Euripidészt görögül és Senecát latinul. Olyan tökéletes utánzóképeség lángolt benne, hogy az érthetetlen szöveghez tartozó összes érzelmi gesztust is hűen visszaadta, ahogy azt Ferenc megtanította neki: Antigoné eltökélt fatalizmusát ugyanúgy, mint Médeia sértett, barbár bosszúvágyát.

Ferenc az új szavakat, amelyeket kitalált, az ő ajkukon próbálta ki: amelyikkel nehezen birkóztak, vagy a jelentését kényelmetlen volt elsajátítaniuk, azt Ferenc azonnal törölte a leleményei közül: Zseni ragaszkodott ahhoz a nyelvhez, amelyet a többiek beszéltek, és jobban vonzódott a cselédektől felszedett tót szavakhoz, de Thália még húsz éves korában is használt olyan szavakat, amelyeket csak kipróbálásra tanult meg. A maga kedve szerint bánt ezekkel, s miután Ferenc kiiktatta őket a rendszeréből, maga talált nekik új jelentést. Akkor is *látszómanyt*, *szemert*, *fürgencet* és *létszert* mondott, amikor ezek a szavak már rég csak valamelyik régi folyóirat hasábjain léteztek tovább: büszkén vitte magával ezeket a teremtés hevében félresodoródott, lemorzsolódott szavakat, amelyek az apjával olyan szoros közelségben eltelt gyerekevekre emlékeztették.

Akkor is Thália kötötte le minden figyelmét, amikor Emil és Antonius is megszületett. Fiúkként eleve kicsit lassabban fejlődtek, színészi talentum is kevesebb jutott nekik, nagyobb élvezetet letek abban, ha fakarddal kergethették a tyúkokat, és akkor már lassan elkezdett felénk kúszni az árnyék: a szegénység és a kudarc. A hatalmas könyvtárat már Iphigenia halálának évében, 1806-ban eladta Sárospataknak, csak a legfontosabb köteteket hagyta meg otthon, a kedvenc klasszikusait és a német és francia kortársakat, a szótárakat és a térképeket. Igyekezünk úgy tenni, mintha a veszteség nem lenne végzetes: elvégre Patak közel van, ha szükség lenne valamelyik könyvre, bármikor kölcsön lehet kérni onnan: ezt az előjogot biztosították Ferencnek. Az egészet be lehetett állítani úgy is, mint egyszerű észszerűségi kérdést: a rengeteg kötetből hadd tanuljon csak a sok szegény, tehetséges fiú, akiket a kollégium bizalmával kitüntet, nekik nagyobb szükségük van arra, hogy bármikor hozzáférjenek, mint nekünk, akik már kiolvastuk valamennyit: aztán lassan szembe kellett nézzünk azzal, hogy a könyvtár eladása csak egy hosszú és megállíthatatlan folyamat kezdete volt.

Emil '11-ben született, Antonius '13-ban, így csak 1817 tavaszán következhetett el az a pillanat, hogy a három gyerekünkkel a zeneszobában eljátszhattuk Mozart Esz-dúr zongoránegyesének első tételét.

Azt a keveset, amit maga tudott zongorán és hegedűn, korán megtanította nekik: elfogadta, hogy én jobban zongorázom, mint ő, de az volt a véleménye, hogy a zenét az esztétikával és a filozófia alapelveivel együtt kell megtanulnia a gyerekeknek, ezekben a stúdiómban pedig nem tartott engem eléggé jártasnak. Aztán be kellett látnia, hogy nem tud mindent maga csinálni: a perünk terhe és az irodalmi élet szervezése minden energiáját lekötötte, és a remény, hogy valamikor még akár gazdagok is lehetünk, lassan megszűntette a jelent.

Én vettem át a helyét a zongoránál, és ahogy magam is tanultam, gondos skálázással, ujjrenddel és szigorú gyakorlással tanítottam a gyerekeket, akiknek a természetével, úgy tűnt, nem igazán esett egybe ez a spártai módszer. Elkedvetlenedtek, és engedelmesen, de gépiesen pötyögtettek a billentyűkön: aztán megbetegedtem, az ízületeim évekre begyulladtak, és nem tudtam tovább foglalkozni velük.

Akkor még minden hangszerünk megvolt, bár már nem árasztották azt a bécsi hangszerbolt-illatot, amellyel érkezésükkor belehelték a házat. A klarinétot még meg sem fújta senki, a brácsa is csak porfogónak állt a polcon, így aztán elhatároztuk, hogy zenetanárt fogadunk. Sárospatakról járt át hetente Sándor, aki Bécsben tanult, és az első bemutatkozáskor egy tisztességesen eljátszott Haydn-szonátával örvendeztetett meg minket. A hegedűjátéka már nem volt kifogástalan, de nem volt pénzünk arra, hogy messziről, Pestről vagy akár Bécsből fizessünk meg valakit, úgy döntöttünk, hogy beérjük vele. Az alsó fekvésekben elboldogul, az egy-két évre elég lesz.

Az első hónapokban egész megnyugtatóan haladt a dolog. Sándor vidám, játékos gyakorlatokat eszelt ki és mindig valamilyen édességgel jutalmazta a gyerekeket, ha sikerült hibátlanul eljátszaniuk a tananyagot, aztán lassan kiderült, hogy a Haydn-szonáta mögül a zenei ismeretek szinte teljesen hiányoznak. Amikor megkértem, hogy játsszon nekem el egy új darabot, amelynek a kottája frissen érkezett, zavarba jött, és tennivalóira hivatkozva elsietett. Hetekig a színét sem láttuk, és amikor újra előkerült, vigyázott, hogy még véletlenül se terelődjön még egyszer a kottára a szó. A gyerekek skálázásán és feladatain is azt vettem észre, hogy kezdenek belefulladásba az önisméltésbe, de nem volt időm erre is alaposan odafigyelni: Roggendorf nagyanyámat kellett ápolnom, aki sipító hangon óránként elkukorékolta, hogy: *Schon gut! Nur dauert es nicht lange, mir ist für meine Wette gar nicht bange!* Nem tehetük meg vele, hogy öregségére magunkhoz ne vegyünk, miután az apai kastélyban szétestek a dolgok, apám és nővérem meghalt, és Pepivel elmérgesedett a viszonyunk.

Szűkebbre kellett venni az ennivalót, elő kellett venni és megfoltozgatni a kopott és szakadt ruhákat. Egy csomó festményt is eladtunk, meg vázákat, könyvtámaszt, ékszert.

Hatodik gyermekem születése után, akit csak azért nevezünk Anna-Iphigeniának, hogy megmutassuk a sorsnak, hogy csak azért is mi vagyunk az erősebbek, ágyunk estem, és hónapokig kétséges volt, hogy megmaradok-e egyáltalán. Ferencnek Pestre kellett utaznia, mert megint akadt egy ügyvéd, aki azt állította, hogy meg tudja sürgetni a dolgokat, és hamarosan megnyerjük a pert. Süketen és vakon hevertem egész ősszel: a nyakamon és az arcomon begyulladtak az idegek, mintha se látni, se hallani nem lennék tovább hajlandó azt, ami történik velünk.

Mire meggyógyultam, egy egészen új világba érkeztem, legalábbis ami a zenét illeti.

Sándor bevallotta, hogy a Haydn-szonáta csak afféle bocsánatos szélhámosság volt: ezt az egyetlen darabot tudja, rengeteget gyakorolta, ameddig megtanulta fül után játszani. Az az igazság, hogy egy csöppet sem konyít a kottaolvasáshoz. A bécsi mestere hamar kirúgta, miután sem tehetséget, sem szorgalmat nem mutatott a zenei stúdiók iránt, de a szülei és a város előtt nem vallhatta be a fiaskót: egy zongorázni tudó cimboráját kérte meg rá, hogy tanítsa be neki a Haydn-darabot, hogy amikor hazatért, mégse álljon itt üres kézzel, mint a tékozló fiú, és a trükk be is vált. Sárospatakon, amikor nyilvánosság előtt előadta, nagy tehetségnek kijáró tisztelettel fogadták és megtették városi zenetanárrá. Az amuzikális, botfűlű polgárok előtt még ez a szánni valóan kevés is mérhetetlenül soknak látszott. Most azonban gazdag menyasszonya van, hétmalmos molnár leánya, és ő mégiscsak egy becsületes magyar ember, bevallja hát, hogy bizony szélhámoskodott. Világéletében utálta a mesterkéltséget, rizsposros labanc zenét, amire egy rendeset még csak mulatni sem lehet, utálja a sok keresett, csinált, kiókumlált és kiméricskéltséget, ő a rendes, becsületes, szívhez szóló magyar zenét szereti, és mivel úgy gondolja, hogy az

úrnak és nekem csakugyan van okunk gyűlölni a németeket, megtanította a gyerekinkezt a rendes, becsületes magyar zenére.

És csakugyan, amikor Ferenc hazatért, a négy csillogó szemű gyerek, Zseni, Thália, Emil és Antonius ünnepi verbunkossal fogadta az apjukat, aki zavartan pislogott, és próbált úgy tenni, mint aki örül. Amikor aztán kettesben maradtunk, elmondtam neki az igazságot, nem tudtuk eldönteni, hogy sírjunk-e, vagy nevéssünk: de minthogy ez a pesti út is kudarcral végződött és újabb több éves pereskedésnek néztünk elébe, inkább sírtunk.

A gyerekek jöttek, a hangszerek mentek: a két legkisebb fiú, Bálint és Lajos már az őseik egyszerű nevét kapták, óvatosságból: olyan volt, mint egy aláírás a vereségünket bevalló kontraktuson. Meg talán a babona is dolgozott bennünk, hogy ha ilyen közönséges néven élnek, talán nem akadnak egyetlen irigyisten útjába sem. És úgy tűnt, valóban ideje volt elkezdeni az óvatoskodást és tanulni a szerénységet: a nyomor és az éhezés, amely a tízes évek végétől ránk köszöntött, arra figyelmeztetett bennünket, hogy valamit végzetesen elmértünk, akárcsak Carlo Radi a házunk alapjait.

A hangszereket először csak olcsóbbra cseréltük, a drága, csodálatosan zengő bécsi hangszerek helyett kopott ócskaságokat vettünk Kassán: arra azért még elég jók voltak, hogy egy gyerek megtanulja rajtuk a zene alapjait.

Ezeken a hangszereken kínlódtuk ki végül a pillanatot, a magunk és a gyerekek utolsó erejét beleprésselve a vállalkozásba, hogy a házban felhangozzék a Mozarti kamarazene. Hónapokig gyakoroltunk velük: vért izzadtak és gyűöltek minket érte: Ferenc azonban úgy gondolta, szüksége lesz mindannyiunknak egy ilyen pillanat emlékére.

A zongoranégyes borzalmasan hangzott: nem csak a hangszerek voltak csapnivalók, a gyerekek is kedvetlenül és értetlenül fogadták az idegen hangzású zenét, a nehéz futamokat és az egész érthetetlen szertartást. Hiába ecsetelte Ferenc lángoló elevenséggel, hogyan játszanak Bécsben vonósnégyest, kamarazenét a művelt házakban, a csemetéim csak álmosan és éhesen pislogtak. Az az igazság, hogy megszokták a verbunkosok és a cigánynóták egyszerű dallamait, és aztán titokban, ha Ferenc nem hallotta, azt gyakorolták óriási lelkesedéssel és csillogó szemmel rohantak hozzám, hogy bemutassák a tudományuk. Antonius és Emil kanásztáncra perdült, miközben Zseni és Thália a talpalávalót adták hozzá.

Ferencel levontuk az eset tanulságát.

Kétségbeesetten próbálta menteni, amit még lehetett. Igyekezett beléjük gyömöszölni ezt a sok idegen anyagot, a nyelveket, a zenéket, a képeket és az elméletet, amivel meg akarta ajándékozni őket, de már nem volt elég ereje hozzá. Miután a földgömböt és a térképalbumokat is eladtuk, kézzel rajzolt kis ábrákon próbálta velük megértetni a bolygó geográfiáját, a hegységek szerkezetét, a nagy folyók vízrajját, a földrészek arányait, az égöveket. Esténként, ha volt még ereje a napi két-három levél, tizenöt-húsz oldal fordítás után, Goethét olvasott föl nekünk, aztán egy sorról eszébe jutott Marmontel, belekapott abba, aztán Gessner, akitől fejből szavalt, aztán Rousseau, de arról meg kiderült, hogy már rég a pataki könyvtárban van, ettől aztán összeomlott, kétségbeesett, és fejből próbálta meg összefoglalni, hogy mit mondott a francia mester. Eszébe jutott egy-egy félmondat franciául, azt felírta a kis palatáblára. A gyerekek elszunyókáltak, én kétségbeesetten, karomon a fél éves Lajossal magamba roskadva figyeltem a küzdelmét, ahogy az egyetlen szobába zsúfolódva, amelyet ki tudtunk fűteni, megpróbálja megmenteni az álmait.

A gyerekek érezhették, hogy nagy a baj: a nagyobbaknak még rémlett kisgyerekkorukból, hogy társaság járt hozzánk, nagy vacsorákat adtunk, több nyelven folyt a társalgás, kacagás csengett, jeleneteket adtunk elő, táncoltunk a szalonban, szép ruhákban jártunk és létra vezetett a könyvespolc felső régióiba, ahol az anatómiai atlaszok gyerekszemnek tiltott ábrái lapultak. De ezek az emlékek is egyre halványabbak lettek, ahogy mi is egyre kevésbé mertünk emlékezni. A fiúk, akik a parasztgyerekekkel fogták délelőtt kézzel a halat a patakban, délután megvadulva rohangáltak az üres szobákban, összerugdosták a falat, és Emil egyszer kis híján ránk gyújtotta a házat, amikor, akárcsak a nagybátyja juhászi Ferenc börtönévei alatt, tüzet rakott az egyik szobában. Igaz, őt gyermekei kíváncsisággal az érdekelte, hogy megtudja, hogy viselkedik a teknőc, ha héjában sütik.

Először Tháliát és Antoniust küldtük el az unokatestvéremhez. Ott volt zenetanár, rajztanár, és az unokabátyám azonnal a mérnöki tudományokra kezdte tanítani a fiút. Hetente érkeztek a levelek, amelyekben beszámoltak a gyerekek tanulmányi előmeneteléről, és a felnőtt kéz írta sorokat egyre hosszabb beszámolókat követték Thalia és Antonius keze írásával: lelkesen számoltak be újonnan szerzett barátaikról, és érdeklődtek kitartóan, hogy mikor térhetnek haza.

A következő évben Emil és Anna-Iphigénia ment el otthonról: Emil Késmárkra németül tanulni Ferenc egy nőrokonához, aki egy német orvoshoz ment feleségül, Iphigéniam pedig Budára, anyám unokatestvéréhez, akiket csak gyerekkoromban láttam egyetlen egyszer. Zseni, amikor feltettük a szekérre, hogy leküldjük a pécsi karmelita nővérekhez, a második kanyarnál leugrott a szekérről és hazaszaladt: még két hónapig maradt, utána nagy nehezen, sok sírás és könnyörgés után meggyőztem, hogy jobb dolga lesz odalent, mint az itthoni nyomorban. Sértetlen, jéghidegen fordított hátat nekem, és évekig egyetlen levelet sem írt. Bálint és Lajos maradt velünk a legtovább: róluk végül Ferenc barátai gondoskodtak, szinte titokban szervezve meg, hogy Debrecenbe kerülhessenek.

Nem volt pénz arra, hogy itthon tartsuk őket, mert a pénz arra kellett, hogy Ferencnek mindig legyen elég papír, postaköltség és könyv, hogy lássa, mit írnak a többiek, a németek, franciák, magyarok. Nem lehetett kérdés, hogy inkább nem eszik, de az írásról és az olvasásról nem mond le: így egyeztem bele egyenként és lassacskán, hogy minden gyerekünk elmenjen a háztól.

Most, ahogy bezárult körülöttünk a vesztegzár, gondolatban szégyenkezve végiglátogattam valamennyit. Ferenc is tudta, miért sírok, amikor trágás nadrágban, sáros csizmában visszaért a disznóktól, és úgy, ahogy volt, lerogyott a fotelbe és elaludt.

Egész éjjel hallgattam, amit mesélt, de nem tudtam elaludni. Megittam a Ferencnek félretett kávéadagot is, kimentem a kertbe.

Erzsó ült a lépcsőn, és a lábujjkörmeit vagdosta. Visszamentem a szobába, az ablakhoz léptem: a kocsí épp akkor fordult újabb két halottal. Nem akartam tudni, nem akartam látni, ami történik. Ferenchez léptem és megsimogattam az arcát. Oldalt fordította a fejét és megharapta a kezem. Hát mégis résen volt az öreg faun. Ahogy a Természettudományi Múzeum tetőterében álltam a fekete test előtt, már úgy számolhattam el azzal a mozdulattal, mint az utolsó szikrával abból a tűzből, amely valamikor olyan erővel tudott perzselni minket.

Imádtam benne a tüzet, amellyel szeretett, amellyel hozzám nyúlt, amellyel elrabolt, mint egy óvatlan lánykát a tavaszi erdőn.

Ez volt a kedvenc játékunk, a faun az erdőn.

Ilyenkor átváltozhatott azzá, aki az ellentéte volt, a ragadozó, húsevő lényé, akit csak a test vágyai hajtanak.

Úgy vágyott erre az átváltozásra, mint más a részegségre vagy az ópiumra. Rajongó, boldog állattá változott, hálásan fetrengett a létezés gyepén, boldogan, hogy egy rövid időre megszűntetheti végre mindazt, ami egész nap, egész életében emésztette, hogy kikapcsolhatja a fejében végre azt a szörnyű, tüzes szerkezetet, amely egész nap dohogva gyártja a világítógázt, amely ragyogásban tartja szellemének minden zugát. Belevetette magát a boldog időtlenségbe, öntudatlanságba, a létezés elemi örömébe, amellyel a halivadék vagy a légyfárva fickándozik.

Lassacskán, lépésről lépésre fedezték fel ezt a világot, amely mindkettőnk számára új és idegen volt. Amilyen szenvedélytelenül és inkább baráti játékossággal kezdődött a házasságunk, olyan tüzes és harcos szerelemmé változott, amelyben olyasmiket tettünk meg egymással és egymásért, amire korábban egyikünk sem számított.

Nekem az öröme minden nap szükségem volt, és már hajnalban, az első ébredéskor belefúrtam a kezem a testembe. Hagytam, hogy a képek átáramoljanak rajtam, és egy éles kerettel választottam el a kép két felét, mint egy szárnyas oltárt: a bal oldalra nem volt szabad néznie, mert azon apám testét láttam, ahogy a laboratóriumában ondóját a kénes higanyba spricceli, és Pepit, ahogy a nővérem hátára forrva vonaglik, és a hájas fenekének két dombja minden lökésre összecsattan, amíg alatta Christine kutyamódra vonít, vicsorog és ugat. A kép másik oldalán az önfeledt állat- és emberpárokat láttam, a parasztokat a mezőn, akik nem is törődtek velem, még csak oda se néztek, amikor festőszerszámaimmal sétáltam a domboldalon, hogy megfelelő perspektívát találjak, a lovakat a réten, ahogy a kancából kicsusszan a hatalmas, remegő, izamos fasz, és a fejtől-lábtól egymáson izzadó lovászfűkat, akik rémülten pattantak le egymásról, mint a rugók, amikor észrevettek, és a cigányembert a patakban, az első idegen férfitestet, amelyet száguldó kocsink ablakából megpillantottam, ahogy hatalmas szerszámával kiemelkedik a vízből és kalapját felénk lengeti.

Maximilien, a *Miksa*, ahogy apám nevezte, riadt és titokzatos fiú volt: hosszú jegyben járásunk alatt háromszor találkoztunk, kétszer bálban, egyszer pedig a kastélyunkban. Mindannyiszor nagyon sokat ivott, és nem engedte, hogy megfogjam a lába között: nem szemérmetlennek talált, inkább megijedt, mintha le akarnék tépni valamit róla, vagy az erszényét keresném. Illendőségből megpróbáltam rá gondolni, miközben örömet szereztem magamnak, de a képe mindannyiszor elúszott, elhalványodott. Végül mindig a cigányembernél kötöttem ki: sártól csöpögő szakállal, sáslevelekkel fedett testtel ugrott ki a vízből, a hátára kapott és elfutott velem a nádasban az ismeretlenbe.

Amikor az ónodi kastélyban a gyógyulása után először engedtem meg Ferencnek, hogy hozzám érjen, még kíváncsian, óvatosan szeretett.

Kíváncsi volt a testemre, én pedig büszke voltam, amikor láttam rajta, hogy elbűvölöm és felizgatom. Élvezettel faggattam a nők körül szerzett tapasztalatairól, mert tetszett, hogy menyinyire zavarba jön ettől. Úgy viselkedett, mintha azt vártam volna tőle, hogy ártatlanul és érintetlenül kaphattam volna meg, vagy mint ahogy engem sértene és kisebbitene az, hogy akadnak már tapasztalatai a nők körül. Nehéz volt rávenni, hogy beszéljen. Az erkölcsstelen olvasmányok és a rossz lányoktól kapható betegségek miatt aggódó anyja, a beteges és gyáva tanítók, akik lelkük üdvösségéért aggódva még attól is öngyilkosok akartak lenni szégyenükben, ha éjszaka álmukban kifakadt belőlük az ondó, annyi

hallgatással és szégyennel bátyázták körbe a test kérdéseit, hogy Ferenc azt gondolhatta, hogy ez csak a cselédek, parasztok és állatok világában fordulhat elő. Neki is, mint mindannyiunknak, Rousseau vallomásai segítettek megbékélni, vagy egyáltalán szóba állni a saját testével, de ez mégsem tudta legyőzni a zavarát, ha faggatni kezdtem.

Úgy kellett kikönyörögni, hogy elmesélje kalandjait a Kassai és eperjesi, bécsi és grazi kuplerájok lányairól, a kikapós feleségekről, akik megvárták, amíg az uruk lerészegedik, és az ebédlőasztalon húzták magukra a házukba tévedt szerencsés ifjút, a nimfomániás asztalos-ikrekről, akik a debreceni pajtában lekötözték, és kis híján halálra csiklandozták. Eleinte csak foghegyről, röviden sorolta fel a kalandjait, mintha nem szívesen emlékezne, aztán amikor rájött, hogy engem ez mennyire szórakoztat, egyre alaposabban, egyre részletesebben mesélt, végül az egészen apró részletekig sikerült kipréselnem belőle a történetet, hogy milyen volt az illatuk, milyen volt a szőrzetük színe, milyen hangot adtak ki kéj közben, hogyan mozogtak. Nem vette észre, hogy tapasztalatlanságom hézagait foltozom ezekkel a képzeletbeli lányokkal.

Akadozott a szava, és kezdetben nem akarta nevén nevezni a testrészeket, nevetséges körülírásokkal kísérletezett, és rövidesen egy tucat szót alkotott, amelyekkel megnevezhette a nemi szerveket és az aktusokat, de mikor megpróbáltunk a *meredvények* és *kagyloncok*, *kehelycsek* és *húsbotok* nyelvén beszélni a testről, végül röhögésbe fulladt a kísérletezés. Így ez a régió a nyelvünkben megmaradt annak, aminek kezdettől fogva éreztük: parasztosnak és ősinek, barbárnak és műveletlennek, nyersnek és egyszerűnek, mint a töményre párolt szeszek. Kértem, hogy mondja ki, mondja ki sokszor, hogy fasz, pina, baszás, és így tanultuk meg átadni magunkat a nyers testi élvezeteknek, és többet nem szégyenkeztünk semmiért egymás előtt.

Alig vártuk, hogy egyedül maradhassunk, mert akkor előjöhett a faun.

Amikor előjött a faun, akkor Kazinczy Ferenc elköszönt.

A faunak nem volt neve, csak faja: félig ember, félig állatlény volt, erdőlakó. Öreg fák odvaiban, sziklás vízmosások partfalai alatt érezte jól magát, nagy gyökerek között az avarban, és zsenge lánykákra vadászott: már az illatukról felismerte őket, hátulról lopózott hozzájuk, és hosszan, mélyen a szoknyájuk alá szagolt. De olyan is volt, hogy a lányka eleve meztelenül járt az erdőn, akkor nem kellett a faunak a szoknyával bajlódnia. Akkor kimondta a nevét annak, amit megszagolt: pina, mondta a faun, és ettől magvadult. Az orrcimpái kitágultak, a szeme vérágas lett, tarkóig előntötte a pír, és elragadta a lánykát: vállára vette, az üregébe hurcolta és magáévá tette. Ha eleget kérlelték, megmondta, mit csinált: *megbaszta* a lánykát.

Ahogy öregedett a faun és vastagodott a lányka, egyre nehezebb volt elrabolni, de a faun nem törődött azzal, ha megbotlik közben és a térdét felsebzi, vagy elesik a lánykával a hátán és mindketten a sárba gurulnak és kékre-zöldre ütik maguk.

A faunak nem volt elég, hogy egyszer tegye magáévá a lánykát, ha egy kicsit pihent, és el is szenderedett pár percre, újra visszatért az ereje, és a lánykát, aki csendben szipogott, de nem mert volna a világért sem elszaladni, mert nagyon félt a vad teremtménytől, újra és újra megbaszta, amíg egészen ki nem merült.

Ez a vadság egészen szélsőséges formákat tudott ölteni, és ahogy haladtunk előre a magunk ösvényén, amely a szegénységbe és nyomorba vezetett, egyre hevesebben, bár egyre ritkábban tört elő.

Néha nem tudott kilépni a játékból: nem tudott visszatérni az erdőről, ahol elfelejthette Széphalom összes gondját. Vad volt, remegett, zihált, fel-alá rohangált a házban, rugdosta a bútorokat, beleöklözött a falba, beleharapott a saját kezébe. Hiába csitítottam, hiába öleltem, fogva tartotta a szerep, mint egy gyereket, aki nem tudja abbahagyni a toporzékolást.

Sokszor nem lehetett a házban tartani, kirohant a kertbe, botot ragadott és csépelni kezdte a bokrokat, nekiesett a fáknak, mintha gyökerestül akarná kiszaggatni őket. A cselédség, amíg még volt nekünk olyan, felébredt, az ablakokban megjelentek a kíváncsi, kaján arcok. Kuncogtak. Tudtuk, hogy nem kell tartani tőle, és tudtuk, hogy engem sem fog bántani, mégis volt az egészben valami félelmetes. Csak Erzsó nem félt tőle soha: az utolsó években, ha előfordult, hogy kirohant még néha a kertbe, egyszerűen ölbe kapta, bevitte a házba és rápirított, hogy ha tovább rendetlenkedik, megkínálja a sodrófával az oldalát.

Ferenc ilyenkor aztán mély álomba zuhant, amiből reggel derűsen ébredt, amíg újra el nem felhőzték a kedvét a gondjaink.

A faun látogatásának azonban következményei voltak.

A testemben rejlő lehetőségek igazi dimenzióit akkor fedezte fel, amikor megszületett Iphigenia a maga félelmetes görög nevével, aztán következett a teherbe esések és szülések tizenöt éven át folytatódó sorozata, az én kitöméseim és kitömöttségem, amikor a belém ömlött idegen anyagól sarjadó emberektől folyamatosan feszültem, aztán kiürültem, megint megfeszültem és megint kiürültem, néha hatalmassá dagadva, hogy rémülten bámultam a tükörben az eltorzult arcú, idegen asszonyt, akivé változtam, aztán összeaszva, mint a madárijesztő, hogy mindenhol fityegett rajtam a bőr, mintha kiköltözködtem volna a testemből.

Ferenc lenyűgözve figyelte ezeket a mágikus átalakulásokat, amelyeket az ő magja okoz. Megkóstolta a vérem, a könnyem, a tejem. Alig várta, hogy véget érjen a gyerekágy, máris várta, hogy újra gömbölyödni kezdjek. Minden nap végigsimogatott, hogy érezze, ahogy kifeszül vagy összemegy a mellem, duzzad a hasam, feszül vagy ereszkedik a húsom. Testem minden folyamata, átalakulása, tisztulása és megújulása lenyűgözte és feltöltötte étellel és vágglyal.

Az összes szülést végignézte, akárhogy tiltakoztam, és akármilyen rosszállóan néztek is a bábaasszonyok, akik még csak nem is hallottak olyasmiről, hogy egy szülésnél egy férj ott lábatlankodjon. De Ferenc nem csak egyszerűn lábatlankodott: megfigyelt, megjegyzett, és minden részletet, a vér, a szar, a nedvek minden mozzanatát olyan artisztikus precizitással figyelte és értékelte a tekintetével, mint egy műértő egy antik bronzot. Tárgy voltam a szemében, és tárgy volt a gyerek, és maga a folyamat nagyszerű előadás, amelyet katartikus drámává formált a természet, amely mögött a Nagy Építőmester emelgeti a vakolókanalat.

6. FEJEZET

Lobkowitz herceg elégedetten szemlélte a fiú fejlődését, de a nyugalmat hamarosan új aggodalom váltotta fel. Most már türelmetlenül várta a pillanatot, amikor tanítványa elméje végre színt vall, és kiderül, hogy vajon csak a tanultak puszta reprodukciójára képes-e, avagy eljut odáig, hogy az elsajátított ismeretekből valami egyedit és soha-nem-voltat teremtsen. Hogy ne csak szervesen, idegen anyag legyen elméjében a tudás, mint a preparátumokban a kóc, hanem hússá és vérré váljon benne, amely saját életet él. Talán maga sem tudta pontosan, hogy mire vágyik, de egyre türelmetlenebb és kíváncsibb lett. Már nem volt számára elég, ha Angelo hibátlan ujjrenddel skálázott végig az orgona regiszterein, vagy makulátlanul elragozta erős aorisztoszbán a *lambanein* igét, és a derekasan begyakorolt négykezesek és az improvizált latin költemények sem tették boldogabbá.

De mielőtt választ kaphatott volna ezekre a kérdéseire, kiderült, hogy előbb neki kell váratlan kérdésekre válaszokat adnia, s hogy a tökéletes mértani alakzatok változatlanságát is van, ami fenyegetse.

A szicíliaiak, akik már a spanyol Habsburgok uralmát is látványosan utálták, az osztrák Habsburgokkal képtelenek voltak megbarátkozni. A hercegnek nem egyszer kellett megalázva eloltatnia a kert díszkivilágítását és lefújnia a már előkészített tűzijátékot, amikor bebizonyosodott, hogy a császárnő születésnapjára rendezett ünnepségen egyetlen tősgyökeres szicíliai család sem fogja képviseltetni magát. A márki, Angelo első gazdája is csak egy üdvözlőkártyát küldött, arra hivatkozva, hogy már hajnalban hajóra száll Egyiptom felé.

A kis létszámú Habsburg kolónia nyomott hangulatban majszolta a bécsi krémeseket, s már a fókák ütemes csobbanásai sem hatottak kellemesnek.

1734 tavaszán a herceg hagyta, hogy a görög tűzmester elindítsa a szikrázó látványosságot, amit kettesben néztek végig Angelóval.

A fiú sokat nyurgult az évek alatt, kék felöltőben, keményített csipkés kézujjal állt az ura mögött, jobb tenyerén tartva az ezüst pezsgőtálcát. A herceg kortyolt egyet, miközben az öböl vizén tükröződő tűzijáték fényeit nézte, aztán csendesen közölte, hogy alighanem rövidesen véget ér a messinai tartózkodás. A spanyolok megállíthatatlanul nyomulnak előre északon, Don Carlosnak kétszer akkora lovassága van, mint a nyomorult alkirálynak. A helytartói megbízatásának alighanem vége, a sziget a spanyol korona alá kerül, úgyhogy ez a déli kaland most véget ér. Ősztől a lombardiai hadszíntéren kell lenni, ha a dolgokban addig nem következik be gyökeres változás. Angelo maradhat majd Milánóban, de jobban örülne neki, mondta a herceg, ha vele tartana a hadjáratba. Úgysem látott még tisztességes háborút. Mert ezek a lengyelek már megint belebonyolódtak valamibe, ahogy már ez régi szokásuk... de még nem is meséltem neked a lengyelekről, mondta. Belekarolt Angelóba, és egész hajnalig részletezte az európai politikai zűrzavart, amely most épp az itáliai királyságok fölötti marakodásban tör felszínre.

A herceg felesége már évekkorábban visszaköltözött Bécsbe, és olyan látványosan és tüntetően csalta az urát, hogy Lobkowitznak minden kedve elment attól, hogy valaha is visszatérjen a császárvárosba. Egyre jobban megszokta, hogy mindenhová magával viszi Angelót, és mivel mindig is megvolt az a sokak által utált, gyanús szokása, hogy magában beszél, ezt most végre mindkettejük előnyére fordíthatta. Elmondhatta valakinek a

gondolatait, Angelo pedig megtanult csehül: a herceg ugyanis, hiába beszélt kiválóan németül és olaszul, igazán gondolkodni csak az anyanyelvén tudott, s eddig orra alá dűnnyögött monológjai is ezen az idegen fül számára szokatlanul recsegő és csikorgó nyelven szólaltak meg.

Nyár elején, amikor Don Carlos elfoglalta Nápolyt, és a Habsburg alkirály elmenekült, a német hadsereg kelet felé próbált kitörni a spanyol harapófogóból. A bitontónál beszorult csapatok megsegítésére az egész szicíliai hadsereg a Lobkowitz-féle bámulatos mértani alakzatokban behajózott a messinai szorosba, miközben felhangzott a kikötőben összegyülekezett ünneplő szicíliaiak ujjongása. A városokban Habsburg színekbe öltöztetett szalmabábokat égettek, és minden tekintetben olybá tüntek, hogy a boldogságuk elől már csak ezt az egyetlen akadályt kellett elhárítani. A herceg fanyar mosollyal tűrte a megaláztatást, és szigorúan megtiltotta a katonáinak, hogy a köpködőknek, káromkodóknak bajuk essen. Mit számít egy kis civil hisztéria: egy a feladat, megőrizni a hadosztály rendjét és fegyelmét. *Aquila non captat muscas*, mondta egy római gőgijével, és roppant büszke volt, hogy Angelo kapásból csehre fordítja a latin szállóigét.

Június elején, amikor a herceg a bitontói vereség után megmaradt csapatokkal, halálos rosszkedvvel visszatért Messinába, Angelo átélhette a rettegés fenségét, és végre a saját szemével tapasztalhatta meg azt, amiről Hérodotosznál, Liviusnál vagy Sallustiusnál olvasott: a történelmi idő, mint egy szőnyeg egy végtelenbe vesző lépcsősor távolából, hirtelen egészen a lábáig gördült.

A spanyol flotta hatalmas hajói ágyúcsövektől tüskés oldalakkal az erőd felé fordulva felsorakoztak az öböl vizén, és a herceg csak a becsület kedvéért várta meg az első sorozatot – amelyet ugyancsak előzékenységből a spanyolok jóval az erőd fölé céloztak –, s csak akkor adta meg magát. A történetíróknak szóló gesztus után azonban kétségbeesett és kaotikus menekülés kezdődött: a naszádot követő kisebb hajókon érkező zsoldosok nem voltak hajlandók zsákmány és öldöklés nélkül kipipálni a feladatot, és talán a parancsnak ellenszegülve, talán egy titkos paktum engedélyével lopva partra szálltak és rajtaütöttek a Habsburg helyőrségen.

A zűrzavar látványa, az egymás hegyén-hátán menekülő katonák, akik elhagyták csapattestüket és eldobálták felszerelésüket, a felbomlott alakzatok, amelyek most egyetlen hörgő, ziháló, kormos és véres masszává olvadtak össze, hosszú hónapokra búskomorságba taszították a herceget: a rendetlenség és a tanultak látványos megtagadása jobban megviselte, mint maga a vereség.

Hajón menekültek észak felé, megosztva a helyet az osztrák uralommal lepaktáló szicíliai családokkal, akik a spanyol bosszútól rettegve most dühöngve és sírva hagyták ott otthonukat, s persze mindenért a kudarcot vallott hadsereget okolták, és kétségbeesetten faggatták a herceget, megterem-e a citrom és a narancs Bécsben.

A márkiról, Angelo első gazdájáról nem érkezett több hír.

Évekkel később, amikor, a szakadó, hideg esőben a Kárpátok déli átkelőinél a hadállásokat építő csapatoknál töltötték a telet, Angelo az ideje nagy részét a sebesültek körül töltötte.

Az idős Savoyai Jenő utolsó török háborújában hibát hibára halmozott, s a korábbi évtizedek Dunától délre megszerzett hódításait sorra fel kellett adni. Lobkowitz dühöngve verte az asztalt, és próbálta meggyőzni az aggastyán hadvezért terveit kivitelezhetetlenségéről, de az öregúr kézlegyintéssel söpört le minden ellenvetést. A

törökök sok évtized után újra ráéreztek az osztrák vér ízére, s a sorozatos kudarcok nyomán ezrével érkeztek a sebesültek.

Angelo akkor már sok mindent tudott az orvostudományról. Tudta, hogy sosem lehet orvos, és már csak a saját kielégíthetetlen kíváncsisága hajtotta, mert Bécsben hamar rájött, hogy a fekete embertől inkább a halált várják a hozzátartozók, sem mint a gyógyulást. Őt másfajta kíváncsiság és másfajta célok hajtották a szenvedő, a titkukat feltáró, kinyitott, kibontott, feltárt testek felé, mint azokat a fiatalemberket, akik megélhetést, megbecsülést, hatalmat, társadalmi elismertséget vártak ettől a diszciplínától.

Ő arra volt kíváncsi, hogy ő maga milyen. Abban már megnyugodott, hogy az ő különleges, undort és kíváncsiságot, feltűnést és gúnyolódást kiváltó teste is ugyanaz a test, mint a csodálkozóké, mégis úgy érezte, nem hatolt még elég mélyen ebbe a titokba.

Kuhn doktor, az öreg katonaorvos, aki eleinte hallani sem akart arról, hogy Angelót a betegek közelébe engedje, lassanként rájött, hogy a herceg tényleg nem füllentett, amikor azt állította, hogy a fiú az elmúlt két évben szinte ki sem tette a lábát a bécsi kórházakból, ahol mindent megtanult az emberi testről, a csontvázról, a porcokról, erekről, s főleg a sebek legkülönbözőbb fajtáiról, amit csak lehetett.

Bár néha hibázott még a latin szakkifejezésekben, s adós volt még néhány alapmű elolvasásával, biztos kézzel állította el a vérzést, rakta helyre a ficamot és varrta a sebet. Persze a békés bécsi évek alatt főleg civil sebesülésekkel találkozott, tetőről leesett ácsok, lovaskocsi gázolta öregek, parázsba esett gyerekek sebei mellett segédkezett, s a harctéri sérülések újak voltak számára. De az öreg orvosnak így is be kellett vallania, hogy az ifjú négernek különlegesen finom és szerencsés keze van, s ez a hír hamarosan a katonák között is elterjedt, s törésekkel, ficamokkal rövideken többen keresték fel őt, mint a tapasztalt és kipróbált katonaorvosokat.

Addigra már a herceg rájött arra, hogy Angelo különleges képessége nem a zenében, a matematikában vagy a történettudományban fog megmutatkozni, bár ezeket a diszciplínákat kifogástalanul elsajátította, megtanult fűgát eszkábálni, ismerte a hangszerek hangterjedelmét, biztos kézzel kísérte continuoval a herceg udvari zenekarát, órákat tudott magas szinten társalogni a római birodalom bukásának okairól vagy a lutheri és kálvini tanok káros voltáról, és a kamatszámításban, vagy egyéb közkeletű matematikai feladatban sem lehetett fogást találni rajta.

Mindent helyesen és alaposan tudott, mégsem terjeszkedtek a képességei egy bizonyos határnál tovább. A herceg azonban hamarosan rájött, mi az a különleges tulajdonság Angelóban, amelyet az első találkozástól fogva megsejtett benne.

Az első jelek szinte észrevétlenek voltak, s csak később kaptak értelmet, amikor a herceg visszagondolt, hogy Angelo gyerekként is első mozdulatra megtalálta a keresett oldalt a könyvben, s bármi elveszett a házban, csak ő volt képes előkeríteni, de ő aztán az első mozdulatra. A szobalányok és lakájok meg voltak győződve, hogy a gyerek ezzel próbál feltűnést kelteni: elcsen dolgokat, eldugja, aztán látványosan megtalálja. Sok ütleget, nyaklevest kapott ezért, de az esetek csak nem akartak ritkulni. Végül a herceg maga tette próbára védencét: a székpárna alá rejtette a tubákosszelencéjét, majd színlelt kétségbeesésében Angelóhoz fordult. A gyerek fél órán át kereste, felforgatta az egész lakosztályt, minden polc, könyv és párna alá benézett, kivéve azt az egyetlen egyet, amely alatt a szelence rejtőzött. A herceg bizonyítottan látta a személyzet vádját, és három napra egy kancsó vízzel a pincébe záratta Angelót.

A lakáj fülénél fogva vonszolta a kézzel-lábbal tiltakozó, visító gyereket a pince felé, amikor azonban ki akarta nyitni az ajtót, hiába kereste a kulcsot, amit az övén lógó karikán szokott hordani. Dühöngve matatott, beletúrt a nadrágja zsebébe, levette a cipőjét és kirázta, de a kulcs csak nem került elő mindaddig, amíg Angelo le nem nyúlt a fal tövébe és arrébb nem billentett egy követ: a lakájnak akkor jutott eszébe, hogy előző nap, amikor bezárta a pincét, valóban hallott valami furcsa csörrenést a háta mögött. Nevetve vitte vissza Angelót a herceghez, aki gondolkodóba esett, s most már a végső bizonyossághoz inkább megvárta, hogy a véletlen maga intézze a dolgokat.

Amikor néhány nappal később valóban elkeveredett egy levél, amelyet az alkirálynak írt, s Angelo diadalmas arccal halászta elő az íróasztal és az ablakpárkány közötti résből, Lobkowitz leszűrte a tanulságot, hogy a szerencse nem egyoldalúan működik – neki kell elvennie azt, amit ő akar visszajuttatni. Később is sokszor csodálhatta meg Angelo egészen kivételes és üde szerencséjének angyalát. A hadjáratokban közvetlenül a lábuk előtt becsapódó ágyúgolyók, fölöttük a falba fűrődő lövedékek, percekkel az érkezésük előtt leszakadó hidak, másodpercekkel a távozásuk után kigyulladó épületek jelezték, hogy az angyal jelen van, figyel és dolgozik. De hogy milyen az, amikor igazán kiterjeszti a szárnyait, Lobkowitz herceg már nem pillanthatta meg. Csak előleget kapott abból a kivételes és káprázatos szerencséből, amely Angelót aztán csaknem húsz évvel később érte Frankfurban.

Angelo húsz éves volt, a herceg ötvennégy, amikor már biztosan érezte, hogy sikerült létrehoznia önmagából egy majdnem tökéletes másolatot, aki ugyanazokat a könyveket olvasta, ugyanazokat a zenéket játszotta és ugyanazokat a matematikai képleteket ismerte, mint ő. Együtt silabizáltak – fél kézzel keresgélve a hangot a zongorán – Händel *Messiásának* vaskos partitúráját, amelynek az volt a különlegessége, hogy a londoni mester saját keze jegyzése volt: a herceg Willibald Gluckkal, apja erdészének fiával együtt vette Londonban a kincset, külön ezért téve meg a hosszú utazást, s nem akadt nap, hogy ne mélyedt volna benne el egy-két órára. A hatalmas fölió félig a herceg, félig Angelo ölében nyugodott, s miközben fél kézzel tartaniuk kellett, a szabad kezükkel keresgéltek a billentyűkön, s a teljesebb összehatás kedvéért elképzelték és utánozták a hangszercsoportok szólamait: Lobkowitz a fúvósokat szerette utánozni, összecücsörített ajakkal, vagy az ökléből trombitát formálva, Solimannak pedig a vonósok kara és a kórus jutott.

Ha a herceg olvasni akart, megkérte Angelót, hogy olvasson fel neki: megnyugtatta a mély tónusú, selymes hang, amelyhez, úgy érezte, tökéletesen illenek Cicero leveleinek bölcs körmondatai vagy Seneca sátáni gnómái.

Órákig görnyedtek a terepasztal fölött, hogy az ólomkatonák segítségével kirakják hol a cannaei, hol a philippi, hol a karthágói csata pontos mását, vagy amelyikhez épp kedvet kaptak Liviusból vagy Hérodotoszból. A herceg a terepasztal fölött a végletekig kiélvezhette mértani alakzatok iránti szenvedélyét. A leírásnak megfelelően állították be a domborzati viszonyokat, és ha a herceg készletében nem akadt alkalmas formájú domb vagy elegendő fácska az erdő sűrűjéhez, Angelo sebtében kivágott egy-két hegyet vastag papírból és zsákvászorból, vagy fákat fabrikált hurkapálca és lószőr segítségével. Hannibál csatáihoz az elefántcsontból faragott elefántok hátára a herceg Angelo kedvéért feketére pingált ólomkatonákat ültetett, amelyek lándzsát szorongattak, és a másik kezükben ösztökét. Néha hajnalig tologatták a katonákat a játéktájbán, és a herceg vörösbortól meglődult

fantáziával elemezte a hadvezérek döntéseit, míg végül homlokegyenest más kimenetelt nem kanyarított a csatának.

A háborúnak egyedül ezt az asztali, miniatürizált, és legkönnyebben alakítható, szagtalan és zajtalan változatát szerette. Illetve még egy formában tudott rajongani érte, amelyhez már terep és történelem sem szükségeltetett: a sakkéban.

Angelóval reggelente André Danican Philidor sakk-könyvét tanulmányozták, és pontról pontra ellenőrizték, nem lódít-e az angol mester a játszmaelemzéseiben.

Angelo tartotta a kezében a könyvet, mert a herceg mindenáron be akarta bizonyítani, hogy tud annyit, mint az a jöttment zenész, és csikorgó aggyal próbálta kitalálni, vajon milyen lépést eszelt ki a következő körre a szerző. Bonyolult és nehéz rituálé volt ez Soliman számára: úgy kellett egyensúlyoznia, hogy rávezesse Lobkowitzot a megoldásra, mégse legyen nyilvánvaló, hogy nem a herceg esze dobta ki végül a választ.

Philidor a gyalogokra építette a játszmáit, amivel halálra tudta idegesíteni Lobkowitzot.

Valamit nagyon megsértett ezzel a főrendi önérzet mélyén, és a herceg mindenáron be akarta bizonyítani, hogy a futók és bástyák megfelelő elhelyezésén múlik minden, a gyalogok pedig gyakorlatilag feleslegesek a pályán. Az elméletéből nem volt hajlandó engedni, és az esti próbabartiknál, amelyek inkább az elméletekről, semmint magáról a játékról szóltak, Angelónak sokszor kellett a végjátéknál szándékosan veszítenie, hogy a hercegi sakkelmélet ne szenvedjen csorbát.

Együtt sétáltak az Augartenben, amikor Lobkowitz gondolkodni akart.

Angelo annyit hallgatta a herceg magányos monológjait, hogy megtanult az ő ritmusában gondolkodni. A szavakkal együtt megtanulta az indulatokat és a gesztusokat is, s a Lobkowitzi világ tükörképe, vagy pontos mása épült föl benne: legalábbis a herceg közelsége egy ilyen illúziót tartott életben mindkettejükénél. Annyira közel állt a gazdájához, annyira sok időt töltött vele, hogy nemigen tudta elkülöníteni saját perspektíváját az övétől: megszokta, hogy a herceg reflexióit neki kell kimondania, és mint az öreg színész, aki beleragad egyetlen szerepbe, lassan azonosult is vele.

A herceg először érezte, hogy jól esik neki egy másik ember társasága: már rég elfelejtette azt, hogy Angelót másnak lássa, mint önmagát, a különbségeket elkoptatta a közelség. A fiai távol éltek tőle, szerteszét a birodalom különféle tartományaiban, és az anyjukkal tartottak az apjukról formált, lekicsinylő véleményben. Büszkék voltak arra, hogy nem az apjukra ütöttek, hanem anyjuk élelmes vérvonalát örökölték: a herceg nem számíthatott rájuk abban, hogy testi hasonlóságukon kívül bármi mást is tovább visznek belőle. Waldstein hercegnő fel nem foghatta, mért nem hajlandó az ura részt venni az udvari sürgés-forgásban, ahol a pénz terem, és a háborút hogyhogy nem képes, úgy, ahogy a többi tábornok és főtiszt, üzleti haszonnal lebonyolítani, és ráadásul hogy sülyedhet odáig, hogy egy néger társaságában mutatkozik. Ez az asszony számára a férje botrányos jellemtelenségeinek végső bizonyítéka volt.

Angelo akkor már évek óta Bécsben élt, s a herceggel mindketten azt hitték, nem mennek több hadjáratba. A háborús kudarcok sorra érték a birodalmat, a francia, spanyol és porosz fölény elkeserítően szembetűnő volt, és a hercegnek már nem volt kedve újfajta megoldásokkal kísérletezni. Angelo legtöbb idejét a kórházakban töltötte, esténként pedig lányok után járt, vagy Franz Gottwald udvari segédfogalmazó és Karl Freiheit egyetemi vívómester társaságában hajnalig kártyázgatott.

Lobkowitz számítása bevált: Angelo sokkal nagyobb feltűnést keltett, mint Waldstein hercegnő hűtlenkedéseinek híre, s a herceg elégedetten figyelte, ahogy a jelenlétükben lassan megváltozik az emberek viselkedése. Angelo társasága állandó feltűnést biztosított számára, megjelenésük eseményszámba ment, a fehér ember módjára beszélő és gondolkodó fekete a herceg különleges képességeinek bizonyítéka lett.

Sokan csak azért várahoztak már kora reggel a Lobkowitz-palota előtt, hogy megpillanthassák a nevelés e különleges remekművét, és egy-két szót válthassanak vele.

A herceg gondoskodott arról, hogy Angelónál mindig legyen elegendő nyalánkság és aprópénz: ahogy kiléptek a palota elé, a fiú szétosztogatta az ajándékokat a várahozók között. Létezésének megfoghatatlan rendkívülisége a herceget is átformálta, s Angelóban sokszor felsejlett a gyanú, hogy amiként ő el-elfeledkezik arról, hogy hiába osztoznak közös gondolatokban, mégis más, mint a herceg, a herceg is gyakran feledkezhetett bele abba a különleges fantáziába, hogy ha nem is fekete, de valami mégiscsak a körülötte gomolygó, egyhangú világ fölé emeli. Angelo társasága előjogokat, felmentéseket, kiváltságokat adott neki: végre olyan goromba lehetett embertársaival, amennyire csak végtelen mizantropiája diktálta, nem kellett attól tartania, hogy ez lesz a legfeltűnőbb tulajdonsága.

A városban a legkülönbébb pletykák terjedtek: sokan biztos forrásból vélték tudni, hogy a herceg és néger szolgája szeretők, mások meg azt, hogy ketten különleges varázslatokra képesek, nem fogja őket a golyó, elveszik az emberek akaratát és belelátanak idegenek gondolataiba. A női erényen kacagva gázolnak át, egyetlen asszony, se szűzlány, se meglett matróna, hercegnő, parasztlány vagy apáca nem képes ellenállni a csábításuknak, amit persze szintén varázslattal érnek el. Olyan irigyelt képességekkel ruházták fel őket gondolatban, amelyekkel mind szerettek volna rendelkezni, és olyan bűnök elkövetésével vádolták őket, amilyeneket a legszívesebben követtek volna el. Kétségtelen azonban, hogy Angelónak különös hatalma volt fölöttük.

Ekkorra már megszokta, hogy mindenütt feltűnést kelt, és azt is megszokta, hogy ez a feltűnés mennyire fizikai, testi természetű. Sokan nem elégedtek meg annyival, hogy a távolból bámulják, közel merészkedtek, és óvatos mozdulatokkal térképezték fel szándékait, mintha egy kiszámíthatatlan vadállathoz közelítenének. A nők a szemüket meresztgették, hajlongtak, dudorásztak, mellüket feszítették, térdüket mutogatták. Ha nem reagált, huhogni, tapsolni kezdtek, füttyögtek és dobogtak, belekiabáltak a fülébe, ráfújtak a szemhéjára. Egy fajtájukbeli férfi előtt sohasem viselkedtek volna így: Angelo jelenlétében olyanok lettek, mint a gyerekek, akik ugyan már tudják, hogy vannak bizonyos szabályok, de ezeknek a határait még kedvük szerint tologatják.

Angelo szeretett kiszámított dramaturgiát adni ezeknek a rituális közeledéseknek, s erre a pillanatra tartogatta azt a trükkjét, hogy szélesen vigyorogva, tökéletes bécsi németséggel megszólal, és mond valamilyen kacifántos udvariasságot.

Semmiel nem tudta jobban megijeszteni az embereket, mint éppen ezzel: a megszólítottak úgy viselkedtek, mintha a szőnyeg szaladt volna ki alóluk.

Azt hitték, hogy az anyanyelvük csak az ő, s a hozzájuk hasonlóak kiváltsága, amely megkülönbözteti, magasabb rendűvé teszi őket az állatoknál és az idegeneknél: most, hogy a feketét a saját nyelvükön hallották beszélni, megfordult velük a világ, magasabbrendűségük illúziója hirtelen eloszlott, és pórének, védtelennek, kiszolgáltatottnak és magányosnak érezték magukat, s félelmükből nem tudtak máshogyan kitörni, csak azzal, hogy erőnek erejével Angelo fölé kerekednek. A vízkék szemű, bamba

fuvarosok, akik többnyire valami cseh hangzású vezetéknevet viseltek, ilyenkor legyőzhetetlen viszketeget éreztek arra, hogy megüssék. A magyarok belerúgtak és kutyának nevezték. Az oláhok lökdösni kezdték, hogy álljon ki velük, ha mer. A németek egyszerűen csak leköpték.

Hamar megtanulta, hogy milyen ellentétes érzések laknak az emberekben, és azok milyen gyorsan tudnak váltakozni. Tudta, hogy változik a félelem agresszióvá, a gyengédség kegyetlenségé. A külseje minden embert jelleme és temperamentuma végső határáig ajzott, s így, miközben veszélynek tette ki magát, amikor találkozott velük, hamar meg is ismerhette őket: előtte képtelenek voltak színészkedni, mert eszükbe sem jutott, hogy szükség lenne rá. Angelo előtt nem kellett rejtőzködniük, nem kellett alakoskodniuk, nem kellett óvatos táncot lejtetniük, ameddig kiderül, ki az a másik és milyenek a szándékai, barát vagy ellenség, s abból is melyik fajta az ezerfokú skálán, nem. Angelo esetében végtelenül egyszerű volt a helyzet: ő maga az ellenség, az állat, az idegen.

Féltek tőle. Akármilyen szelíd arcot vágott, akármilyen ruhát öltött, akárhogy ment az utcán, akármit csinált, az emberek első reakciója mindig a rémület volt. Még azok is, akik jól ismerték, le kellett küzdjék az idegentől való félelem akadályait, valahányszor csak találkoztak vele. Lehet, hogy Gottwaldnak vagy Freiheitnak ez már csak egy szempillantásba telt, de akkor is ott volt: csak a rutinjuk gyorsította meg a folyamatot. Aki meg először látta, abban megdermedt a vér. Szájtátva, sápadtan álltak az emberek, amerre csak ment, utána fordultak a falhoz lapulva, mintha attól tartanának, hogy visszafordul és beléjük dőf, rájuk dob, köp, fúj valamit. Utána napokig rosszakat álmodtak, nem mertek egyedül maradni, és az ismerőseiknek még évek múltán is azt mesélték, hogy a fekete ember rájuk támadt az utcán. Nem emlékezettek másképp, hiszen akkor saját létük értelmét kellett volna kétségbe vonniuk. Így aztán nem csoda, hogy akibe szorult egy kis bátorság, nem tehetett mást, mint hogy neki támadt, mint a kígyó, ha a farkára lépnek.

De akiből nem váltott ki agressziót, azok közül is kevesen állták meg, hogy meg ne érintsék.

Végigtapogatták az arcát, beletúrta sűrű, göndör dróthajába, megnyomkodták az orrát, kitapogatták a mellizmát, a bordáit, a hátát, mintha arról akarnának megbizonyosodni, valóban minden az emberi anatómia szerint van-e elrendezve, s nincs-e a ruha alatt eldugva valami addicionális testrész.

Az érintés mindenkiben kiváltott valami különös izgalmat: Angelo pontosan tudta, hogy a kitágult pupilla, a felgyorsult légzés, a kipirult arc, a nedvessé váló tenyér mit jelent.

A férfiakon éppúgy megfigyelhette ezt a jelenséget, mint a nőknél: ha egy férfi ért hozzá, a szemében olyan fény csillan, mintha a vágya egy harmadik nemet, egy férfi és nő közt álló, de számára is megközelíthető, engedélyezett variánst talált volna. Mintha úgy éreznék, a fekete bőr idézőjelbe tenné Angelo férfi voltát, s egyfajta kétneműséget, vagy nemtelenséget kölcsönözne neki, amely már szabadon használható a vágy céljaira. Aki visszarettent volna attól, hogy egy állattal, vagy egy férfival szerelmeskedjen, abban is felgerjedt valami szunnyadó ösztön. Sokszor azt érezte, úgy gerjedtek vágyra iránta, ahogy egy képen ábrázolt feltárulkozás, meztelen szobortest, márványból domborodó tompor iránt sóvárgást érezhet az ember. Mintha tapasztalatuk azt súgta volna, hogy akit maguk előtt látnak, a fekete test valójában nem is igazi, nem lehet igazi, ezért bármit meg lehet tenni vele. Angelo teste csak valami mesterséges, valami szándékoltan természetellenes alkotás lehet, hiszen a természet az ő fehér testükben lakik és az ő pártjukon ál.

A vágyukon keresztül azonban már a pórázukat is a kezükbe adták, s Angelo ezt a megfordult hatalmi helyzetet kíváncsiságának kielégítésére használta.

Tüzetesen és alaposan tanulmányozta, ki mire, hogyan reagál, mit kérdez, hogyan tusakodik magában az idegenkedéssel és az undorral, vagy hogyan veti magát az ismeretlenbe, és hogy oldódik benne fel.

Típusokat állított föl, alak, hajszín, nemzetiség, vallás alapján osztályozta az embereket, és figyelte, hogy viszonyulnak hozzá.

Sokkal több férfi és nő fejében fordult meg a gondolat, hogy ölelkezzen vele, mint ahányan végül ezt nyíltan is ki merték mutatni, s a legtöbbet végül mégis visszatartotta a félelem vagy a viszolygás: sokkal izgatóbb volt az aktus gondolatának lehetőségével eljátszani, azt az undor és a megkívánás közötti határon ide-oda mozgatni, mint beteljesíteni.

Hamar megtanulta, hogy türelmesnek és szelídnek kell lennie, ha sikereket akar a nők körül: az erőszakos és durva magatartást, amit a fehér férfiaktól sok nő elvárt, tőle megbocsáthatatlanul ijesztőnek tekintették volna. Szolgálólányok, szakácsnők, nőrszök és társalkodónők álltak sorba a kegyeiért, de aki végül tényleg odaadta magát, az sem tudta ezt önfeledten megtenni: lefoglalta őket a csodálkozás, amit az idegen állagú, szagú, formájú és színű test érintése jelentett. Úgy mozgatták a fiút a lábuk között, mint valami meglepő játékszert, s az ölelésből kibontakozva a lábuk közé nyúltak és a tenyerükre pillantottak, nem kenődött-e rá fekete anyag. Angelo rájött, hogy a legjobb, amit ilyenkor tehet, ha kacag rajtuk: miután a nők megbizonyosodtak, hogy a férfiből ugyanolyan színű és állagú ondó került beléjük, mint amelyet a fajtájukbeliektől megszoktak, megcibálták a haját, vagy kiosztottak neki egy-két sértett nyaklevest a nevetésért cserébe.

Míntha jobban megfelelt volna a fantáziájuknak a fekete.

Persze nem csak az alsóbb néposztályokba tartozó nők kívánták meg, sőt. A különlegest épphogy a nemesek és az arisztokrácia részesítette előnyben a megszokotthoz képest.

Ilyenkor a hölgyek egyszerűen herceghez fordultak, aki olykor engedett a kérésnek, és megkérte Angelót, hogy tegyen a kedvére ennek vagy annak.

Lefüggönyözött kocsikban, titkos ajtókon át vezetett az út, sokszor azt sem tudhatta, hova viszik, és kihez, és a titokról sokszor még az aktus közben sem lebbent fel a fátyol: néha vaksötétben tették magukévá azok a nők, akik nem akarták, hogy a kilétükről tudomása legyen. De olyan is akadt, aki épphogy a pletykát kereste, vagy valami sötét, kétségbeesett perverziónal a férje, az apja, a barátnője szeme láttára akart szerelmeskedni vele.

Visszatérve a Lobkowitz-palotába Angelo alaposan elmesélt minden részletet a hercegnek, aki a történetekben egyre több okot talált arra, hogy gyűlölje és megvesse az embereket.

Angelo megbízhatott benne: sosem árulta el senkinek, hogy a négertől tudomást szerzett a legbelsőbb titkaikról. A herceg amúgy sem hitt semmiféle magasabb rendű szerelmi érzelemben: az egész célcót az érzelmek körül pusztán a természet szemfényvesztésének tekintette, amelyet megtevesztésül emelt a szaporodás barbárul egyszerű aktusa köré. A szerelemnek kizárólag a megvásárolható formáját tartotta emberhez méltónak, és ha elfogta a vágy, elküldte Angelót, hogy hozzon neki egy megfelelő kurvát valamelyik spittelbergi bordélyból. A közepesen testes, nem túl nagymellű, terjedelmes fenekű barnákat szerette, ezekből hetente elfogyasztott kettőt-hármat.

Angelo gondos kimutatást vezetett a lányokról, mert a herceg nem szerette az ismétlődést. Mivel azonban a készletek még kurvában sem voltak kimeríthetetlenek, néhány hónap után óhatatlanul bekövetkezett némi ismétlődés. Angelo ilyenkor alaposan kioktatta a lányt,

hogy más néven mutakozzon be, mint előző alkalommal, s tessen értetlenséget, ha a herceg a valódi nevéen szólítja. Aztán hamar észrevette, hogy a herceg, hogy ne bosszantsa feleslegesen föl magát, inkább úgy tesz, mintha nem venné észre, hogy az újnak mondott lány már járt nála valamikor.

Angelót szerették a bordélyházakban.

A lányok sokszor fordultak hozzá védelemért, kikérték a tanácsát ügyes-bajos dolgaikban, perpatvaraikban barátnőikkel, anyjukkal, a bordélytulajdonossal. Angelo egyre több család életébe látott bele, és az évek alatt lassan minden lányról megtudta, hogy és miért került a Spittelbergbe. Különös tehetsége volt a hallgatáshoz: még azok is megnyíltak előtte, akik örökre megfogadták, hogy senkihez nem lesznek többet őszinték. Elmesélték erőszakoskodó apjukat, dühöngő bátyjaikat, a temesvári büntetőtelepen töltött éveiket, ahová Mária Terézia szigora számúzta őket keservesen hosszú hajóúton, a nyilvános megkorbácsolásokat, a megalázásul kopaszra nyírt fejet. Felajánlkozni nem mertek neki, mert tudták, hogy magasabb körökben forgolódik, illatos, parfümben fürdetett dámákkal hempereg, nem ilyen bűdös utcalányokkal, mint ők. Felkérték a gyerekeik keresztapjának, meghívták disznóölésre a falujukba. Felnéztek rá.

A tulajdonosok megbíztak benne, és mivel többnyire maguk is a megvetettek és idegenek közé tartoztak, a néger természetes szövetségüknek tekintették, miközben persze természetük és helyzetük foglyaként sokkal több olyan jellemvonást tulajdonítottak neki, amivel ők rendelkeztek, mint amennyi volt benne.

Természetesnek vették például, hogy lop, és amikor őszintén bizonygatni kezdte, hogy soha nem emelt el semmit a herceg vagyontárgyai közül, megértően ráhunyorogtak, s csak még jobban felnéztek rá azért, amiért tud titkot tartani és nem fecsegő természetű. Egy darabig ajánlgatták a segítségüket, hogy átveszik a lopott holmit, biztos és diszkrét vevőt szereznek mindenre, de aztán rájöttek, hogy a néger valószínűleg még náluk is nagyobb gazember, aki nem fogja az orrukra kötni, miben mesterkedik.

Kicsit félni kezdtek tőle, de nem mutatták: azt azért nem viselte volna el a büszkeségük.

Részen nagyotmondó történetekkel traktálták, hogyan öltek, hogyan raboltak, hogyan aláztak meg ártatlanokat. Soliman velük nevetett. Hiába ismerte őket, hiába érezte biztonságban magát közöttük, mégsem mert megkockáztatni, hogy nyíltan ellentmondjon nekik, vagy elutasítsa a közeledésüket. Ilyenkor szégyenkezve kellett bevallania magának, hogy nem tud az elveivel összhangban cselekedni, s a biztonságérzetért cserébe rosszabbnak kénytelen mutatkozni, mint amilyen valójában.

Nagyobb betörések előkészületeinél kikérték a véleményét, és jóllehet nem mondott soha semmit, később úgy emlékeztek, hogy hasznos tanácsokat adott. Tudni vélték, hogy alkalmi bérnyilkosságot is vállal, legendás bűntényeket kötöttek a nevéhez. Azt suttogták, odalent Bécs alatt, a Duna-parti fővenyben sok holttest nyugszik, akiket a pénzükért Angelo tett el láb alól és penderített a folyóba. A Hansot. A Karlit. A Jerzyt, a Pistát. Bárki bármilyen hihetetlen történetet mesélt légyen róla, elhitték: idegensége hihetővé tette ezt is.

Leültek vele kártyázni, és ők is megfigyelhették azt, amit Lobkowitz herceg már gyerekkorában megállapított: hogy a szerencse egészen sajátos viszonyt ápol vele, mintha tartozna neki. Vagy kölcsönösen tartoznának egymásnak valamivel. A Fáraóban még a legöregebb kártyajátékosok sem láttak ilyen ördögien szerencsés lapjáraást, akik gyerekkorukban még Landsknecht néven játszották a német parasztháborúk idején nyomtatott elkoptathatatlan kártyalapokkal. Főleg a piros szín kedvelte Angelót, és

kártyapartneri mindig összerendezték, ha a bank osztója ezt a szint dobta a feketének. Akkor mindenki biztos lehetett benne, hogy üres zsebbel megy haza.

Ha Franz Gottwald udvari segédfogalmazó vagy Karl Freiheit, az egyetemi vívómester nem ért rá, sokszor a lányok kísérték hazáig, nem mintha félnék természetű lett volna, hanem mert többször megesett, hogy botokkal felfegyverkezett teológushallgatók várták a sötét kapualjban, hogy gyakorolják rajta, miként kell ördögöt úzni, egyszer meg egy örült apa, akinek szabadságos katonák becstelenítették meg a lányát, fejébe vette, hogy a romlás és erkölcstelenség szellemét Angelo árasztja a városban, és egy hosszú késsel le akarta vágni a fejét.

Angelót a megaláztatásoktól többnyire megvédte tanultságának tudata.

Fehérbőrű mesterei Arisztotelésztől Senecán át Spinozáig annyit értekeztek az erényről, a bölcs szerepéről, a hívságok megvetéséről, az ataraxiáról, mintha sejtették volna, hogy egyszer majd maguknál sokkal sérülékenyebb tanítványokat kell felvérezni a világ gonoszságai ellen. Megtanították kordában tartani és elrejtteni az indulatait, megtanították, hogyan emelkedjen felül az aljasságon és a mocskolódáson. A legkegyetlenebb rabszolgatartók, a rómaiak tanították a legtöbbet: Sallustius lett a legszeretettebb mestere, akinek fekete hőseiben magára ismert. Egyre többször feledkezett bele abba a gondolatba, hogy maga is királyi vérből származik, s elképzelte, mit tenne most, hogyha eljön a trónra lépés ideje. Ez a gyerekkorából őrzött történet, amelyet a herceg egyszer sem mulasztott el megismételni, valahányszor dicsekedni kellett vele, idővel egyre terebélyesebb, egyre színesebb lett.

Amikor a márki a hercegnek ajándékozta, azt a kurta történetet mellékelte hozzá, hogy a fiút az országában kitört háború juttatta portugál kézre: az ellenséges törzs rajtaütött a királyi családon, akiknek a további sorsáról semmit sem tudni. A gyereket a győztesek a többi fogollyal együtt heteken keresztül hajtották a dzsungelen át a tengerpartig, ahol – ő, micsoda szükségszerű ironia – maguk adták el őket a portugáloknak. A történet valódi csattanója ez volt: a fajtársaikat rabszolgának eladó feketék. A fiú egy fehér lóba került – ez volt az első, állítólag megragadható csereérték, amellyel Angelo Soliman elkezdhetette meghatározni önmagát.

Évekkel később, amikor a történetet a herceg mesélte el, már szerepeltek a királyi család békés hétköznapijai, a jámbor és bölcs atya, a méltóságteljes királyi tevelgelések, a kis királyfi szelíd, fehér elefántja, aki kutyaként kísérte mindenhova, a királyi palota körül legelésző struccok, a palota kertjében hangoskodó cserfes paradicsommadarak. Földrészek flórája és faunája keveredett össze paradicsomkerti békében a történet plauzibilitása kedvéért. A rajtaütés és az elrablás horrorisztikus részletekkel bővült, a gyereke életéért sírva könyörgő anyát megbecstelenítik, és botokkal agyonverik, az ősz, jámbor királyt, miután felesége borzalmas sorsát végig kellett néznie, elevenen megnyúzzák, az udvarhölgyeket, miután őket is megbecstelenítették, a többi életerős és fiatal férfival és nővel együtt rabláncra fűzik és a tengerparti rabszolgapiacra hajtják, ahol vérszomjas és kegyetlen portugálok veszik meg őket.

Ezek a részletek mind növelték az Angelo iránti részvétet és megbecsülést, meg a herceg amúgyis előszeretettel színezgette kedvenc történeteit. Angelo hiába tudta ezt, szomjazva rá, hogy minél többet megtudjon önmagáról, pontosabban: arról az önmagáról, aki valamikor volt, azért, hogy gondolatban felépítse belőle azt, aki lehetett volna, végül csak beillesztette ezeket a mozaikokat is az óvatosan építgetett képbe. Fantáziáiban, amelyekbe

magányos óráiban elmerült, aprólékosan kidolgozta ezt a képzeletbeli világot, amelyhez az évek során a további kellékeket olvasmányokból, múzeumokból, a herceg barátainak gyűjteményeiből szerezte be – vagy magától Lobkowitz hercegtől kapta ajándékba, aki kimeríthetetlen érdeklődést mutatott a téma iránt, és többször megígérte Angelónak, hogy mielőtt lezárul a porosz háború, felkerekednek, és megkeresik Angelo szülőházát, esetleg a királynő dicsőségére meg is hódítják.

Harmincadik születésnapjára, amelyet keresztelője napjához, szeptember tizenegyedikéhez kötött, mivel semmilyen tudomása nem maradt arról, hogy pontosan mikor született, a herceg Solimant egy kitömött krokodillal lepte meg.

Bizonyára nem a legnagyobb krokodil volt, az egyik lába is hiányzott, és korábbi vándorlásai során a fogai nagy részét is kitörögették, Angelo az első perctől fogva mégis úgy kötődött hozzá, mint mások kedvenc kutyájukhoz. A szobájában tartotta az ágya mellett, s csak egészen ritkán, különös kivételképpen engedte meg, hogy más is hozzáérjen. Ugyanolyan ritka és szokatlan lény volt Bécsben, mint ő.

Amikor először láttam a krokodilt, a Freyungon, a fotelje mellett, az állatot már csak egy vastag lakkréteg tartotta egybe, a sok költözés és az eltelt idő elmállasztotta, megrepszította, pedig Soliman sok időt töltött azzal, hogy javítgassa, foltozgassa, cserélgesse benne a fűrészport és a lószórt, amelyet előszeretettel laktak be a hangyák és a bolhák, néha még az egerek is. Ekkor már csak nagy odafigyeléssel lehetett megállapítani róla, hogy valamikor krokodil lehetett, inkább egy szétlapult kígyóra emlékeztetett a poros, nyári kocsiúton.

Az első komolyabb baleset, amelyben egyik hátsó lábát, és az alsó állkapcsát is elvesztette, akkor érte a preparátumot, amikor a herceg halála után Angelo, akárcsak a többi ingóság, lovak, díszkocsik és fegyverek, Wenzel von Lichtensteinhez került a hagyaték részeként, és új otthonában a lakájok és az inasok egyiküket sem látták valami szívesen, és ellenszenvüket minden lehetséges módon igyekeztek kimutatni.

Angelo régóta ismerte már Lichtenstein herceget, de nem tudta legyőzni azt a kínzó gyanúját, hogy a számos találkozás ellenére a herceg még mindig nem ismeri őt, sőt, talán még a létezéséről sincs tudomása.

Lichtenstein hercegnek megvolt az a hátborzongató képessége, hogy a tekintetével meg tudta szüntetni, ki tudta törölni az embert. Erre a félelmetes sajátságra Angelo először egy páрмаi bálon figyelt fel, amelyet az ifjú József társcsászár jövendőbelije, Izabella tiszteletére tartottak. Közvetlenül Lobkowitz mellett, egy lépéssel mögötte állt, arcán azzal a mosollyal, amely a legkívánatosabb távolságban tartotta tőle az embereket. Egy fokkal szélesebben kellett mosolyognia, mint a legigyekvőbb lakáj, de ez nem is esett nehezére: a legvigyoribb udvaronc sem tudott olyan széles mosolyt erőltetni az szájára, amekkora Solimannak erőfeszítés nélkül sikerült. Kitapasztalta, ha közönyös vagy kedvetlen képet mutat, közelebb jönnek és megpiszkálják, ha meg túlságosan jókedvű, mindent megtesznek majd, hogy felbosszantsák. Finoman kellett egyensúlyoznia.

Már órák óta sikerült megtartania az elviselhető térközt önmaga és az előkelőségek között, csak a többi szolgára kellett figyelnie, mert azok szokás szerint megint avval kísérleteztek, hogyan tudnák elgáncsolni, fellökni, vagy bármilyen módon megalázni, és fogadásokat kötöttek, sikerül-e úgy felbuktatnia valamelyiküknek, hogy a néger tálcáján álló hercegi pezsgőspohár egyenesen egy előkelőség ruhájára boruljon. Az este eddig nagyjából azzal telt, hogy a lakájok újabb és újabb fortélyokkal közeledtek, könyökkel meglökték, tüvel

megszúrták, a szemébe citromhéj maró olaját permetezték, nádszálból farigcsált alkalmi fűvócsóból borsószemet lóttak a nyakába, vagy egyszerűen csak bokán rúgták hegyes orrú cipővel, miközben mosolyogva tálcát egyensúlyozott.

Most azonban a herceg közelsége megóvta a többiektől, fellelegezhetett. Miközben a trónörököszt várták, Lichtenstein, aki nemrég lépett a terembe, a herceghez sietett, körbehordozta a pillantását a környezetén, és közben úgy siklott át a szeme Angelón, mintha a látása akadálytalanul hatolna át testén, s csak a mögötte álló gobelinen venne szemügyre valamit.

Míntha csak egy kardot suhintott volna meg a levegőben.

Angelo még soha nem érezte ilyen jelentéktelennek, értéktelennek önmagát, karja-lába elzsibbadt. Az életerő, ami eddig szakadatlanul táplálta, ettől a pillantástól megkocsonyásodott, ledermedt és megállt. Úgy érezte, szoborrá merevíti a pillanat, és soha többet nem fog tudni megmozdulni.

Mialatt a két herceg társalogni kezdett az aktuális hadihelyzetről, a szolgák megérkeztek Strabónnal, Lichtenstein perui meztelen kutyájával, aki olyan különlegesen és kivételesen ronda állat volt foltos, szőrtelen bőrrel, kilógó agyaraival és a feje tetején meredező világossárga szőrpamaccsal, hogy Angelo azonnal megérezte a nála különlegesebb lény jelenléte miatt leselkedő veszélyt.

Lichtenstein letérdelt a kutyájához és az ajka közé vett egy fűrjecsét, amit a kedvenc gyors nyelvmozdulatokkal kilefetyelt a gazdája szájából. Még egy kicsit huzakodtak is. Aztán a zsebéből sípot vett elő, amely állítólag az emberi fül számára érzékelhetetlenül magas hangot adott, megfújta, s az állat, amint meghallotta, táncra perdült, és különleges lépéskombinációkban grasszált keresztül-kasul a teremben, majd rángás fogta el, szeme kifordult, felakadt, és a kutya merevgörcsbe rándulva összeesett. Senki sem gondolta, hogy ez is a mutatvány része volt, a hölgyek aggódalmasan felkiáltottak, a szolgák azonban paskolgatással és masszírozó mozdulattal gyorsan életre keltették Strabónt, aki újra vidáman ugrabugrálni kezdett.

Lichtenstein herceg ekkor újra megfújta a sípot, amitől a kutyát ismét rángás fogta el, majd – most némileg határozottabban, mondhatni tragikusabban – megint feldőlt. Csak ekkor leplezte le a herceg a síp titkát: ha elég sokáig fújják, a kutya akár napokra is merevgörcsben marad, noha a jelenség okait és értelmét még senkinek sem sikerült megfejteni. A vendégek egymás kezéből kapkodták ki a sípot, mindenki ki akarta próbálni, a herceg azonban egy határozott kézmozdulattal jelezte, hogy ehhez csak neki van joga.

Lobkowitz herceg csak a halála pillanatában vallotta be Angelónak, hogy csak kicsin múlt, hogy a bál másnapján el nem cserélte Lichtensteinnel a kutyára. Könnyörgött Angelónak, hogy bocsássa meg a gyengeségét: de értse meg, egy pillanatra úgy érezte, hogy a perui meztelen kutya még nála is feltűnőbb különlegesség.

Angelo harminchárom éves volt ekkor, s mielőtt a végzetes napon elindultak volna a herceggel az operába, ahol aznap este Gluck *Hébé és Herkulesét* játszották, olyan kínzó fejfájás fogta el, amelyet sem azelőtt, sem azután soha nem tapasztalt. Míntha ácskapcsokat ütöttek volna a koponyájába, és azoknál fogva rángatnák. Szégyellt üvölni, a sarokba kuporodott a szobájában, és várta, hogy meghaljon: biztos volt benne, hogy ez a fájdalom mással nem érhet véget. A kín alkonyatkor sem csillapult, félig öntudatlanul kapaszkodott fel a herceg mellé a kocsiba. Az út végtelennek tűnt, minden egyes rázkódásra, minden egyes utcakövön átdöccenve azt érezte, szétreped a feje.

A Grabenen felvették Willibald Gluckot, mert a herceg ragaszkodott ahhoz, hogy a színház előtt az ő társaságában mutakozzon. Miközben a kövér, szuszogó zeneszerző beszállt, nem vette észre a vörös kárpiton vörös libériában gubbasztó fekete alakot, és ráült. A derűtség enyhített valamit a fejfájáson, de Angelo így is hányingerrel küzdve, verejtékezve kínlódta végig az előadást, amin a herceg méltóságteljesen elszunyókált, miután hangerejére egy csöppet sem ügyelve a nyitány alatt elmesélte Angelónak, és lényegében az egész nézőtérnek, hogy a remek és méltán Európa-szerte híres mester gyerekkorában családjá erdészének fiaként mezítláb szaladgált a csehországi birtokon, olyan sovány volt, hogy még a csontja is zörgött, és az apja, valahányszor azon kapta, hogy hangszeret vesz a kezébe, irgalmatlanul és kegyetlenül megbüntette, egyszer még az ujjait is eltörte, hogy ne merjen többet hegedűhöz nyúlni.

A második felvonás alatt maga Angelo is úgy érezte, hogy mindjárt elalszik.

A fejfájás elmúlt, valami tompa zsibbadás bizsergett az agyában, amely édes volt, mint az alkohalmámor, mégsem vette el teljesen a józanságát. Szédülve merült le egy-egy ravasz harmónia-átmenetbe, amelyeket a karmesteri pulpituson izzadó Willibald választékos kézmozdulattal terelgetett fel a színpadra. Amikor a finálé utolsó harsonazengése is elhalt, a zsibbadás hirtelen eltűnt Angelo tarkójából, és ugyanekkor jókedvű dübörgéssel megszólalt az égbolt: jókora nyári zivatar csapott le a városra. A csapkodó esőben, villámok fényénél kocsiztak hazafelé, miközben az ablakok belülről bepárasodtak a csuromvizesre izzadt Gluckból áradó nedvességtől. A herceg egy adoma közepén tartott, amely az öreg Gluckról, apja erdészéről szólt, hogy hogyan baktatott, övére fűzött nyulakkal és fácánokkal hazafelé, amikor a történetben hirtelen megtorpant, és minden átmenet nélkül Dunican Philidor egyik játszmáját kezdte elemezni, majd *futók, bástyák előre!* Kiáltással hátrahanyatlott a párnákra.

Nem is tért többet magához.

Hajnaltól még egyszer kinyitotta szemét, csodálkozva végignézett a szobán, a körülötte virrasztó szolgaseregen és az érvágó késekkel és piócás üvegekkel sürgölődő orvosokon, aztán egy nagy lélegzetvétellel kilehelte a lelkét.

A herceg nyakig el volt adósodva Lichtensteinnek, s Angelo Soliman, maga is az adósság fejében örökül hagyott ingóságok egyikeként, kezében a tételeket felsoroló okirattal, melyben önmaga is szerepelt, mint no. 496, néhány nap múlva ott állt Wenzel herceg mágikus tekintete előtt, amely most is, akár csak Pármában az első alkalommal, jeges magabiztossággal hatolt át a testén, és nyugodott meg a mögötte álló díszesen faragott íróasztal oroslánfejes fiókfogantyúján.

Angelo úrt érzett a gyomrában.

Ijedten vette észre magán, hogy a lába remeg.

A herceg dolgozószobája felé a lépcsőn Albert, a főkomornyik alaposan kioktatta, néhány egyszerű tőmondatban foglalva össze tudnivalói lényegét.

Nem ember vagy, csak egy szaros majom, úghogy kuss legyen.

Ha játszod az okost, elvágom a torkod.

A fizetésed felét minden évben leteszed nekem.

Itt csak én lophatok.

Nem beszélsz latinul, nem beszélsz görögül, nem beszélsz csehül, nem beszélsz franciául, csak németül egy kicsit.

A sakkban mindig én nyerek, a herceggel szemben is.

Nyomatékul, mielőtt belökte volna a hercegi dolgozószoba ajtaján, főkomornyiki botjával orvul vesén döfte, hogy Angelo féloldalt görnyedve, kintől gyöngyöző homlokkal tántorgott Wenzel von Lichtenstein elé, akinek mintha egy pillanatra mosoly szaladt volna át az arcán. A pillantás valahol a köldöke táján hatolt át a testén, mint egy láthatatlan tengely, amely körül megpördülhetne, ha kibillentenék, mint egy fabábu. Később, amikor visszanyert valamennyit a lélekjelenlétéből, többször kísérletezett azzal, hogy óvatosan úgy dőljön vagy hajoljon, hogy a szeme beleessen a hercegi tekintet lövonalába, de akárhogy igyekezett, nem sikerült rátalálnia erre a láthatatlan sugárnyalábra, mintha a herceg egy középpont nélküli világban létezne, amelyben minden dolog egyforma távolságra esik tőle.

Akkor sem sikerült behajolnia, amikor a rituális orgiákon szultáni turbánnal a fején valamelyik résztvevő lábát, combját vagy fejét kellett tartania, hogy a kívánt póz ne legyen túl kényelmetlen, vagy ne álljon be merevgörcs, és akkor sem, amikor a herceg fújtató, ziháló és nyüsztítő hangokkal kísért kényeztetését kellett elviselnie. A szemek ekkor is, még a kéj pillanatában is megragadhatatlanok maradtak számára, és akkor sem kapcsolódtak a pillantásába, amikor a herceg háton fekvé, lábait felhúzza a rózsaszín ánuszt meresztette felé, mint egy vakargatásra vágó kutya.

Úgy tűnt, hogy a szerencse, amely Lobkowitz idején olyan sokszor tett a kedvére, most elillan az életéből, és sorsa örökre belesüpped a megalázott szolgálátba. Hosszú éveken át semmi sem történt, ami egy csöppnyi reményt adott volna. Csak kocsmái kártyapartneri, a vívómester és a segédfogalmazó tartották benne a lelket, és orvos barátai a közkórházból, akikhez szerda délutánoként ellátogatott, hogy végignézzon egy-egy nyilvános boncolást.

Amióta elkezdett közeledni a negyvenhez, másképp tekintett ezekre a sápadt-lila, tehetetlen és kiszolgáltatott testekre, amelyek, miközben az orvosi vágószerszámok dolgoztak üregeikben, ugyanolyan ütemesen lökődtek ide-oda a márványlapon, a hájredőikben terjedő lassú hullámokkal, mint a hercegi orgiák élői.

Ebben az időben következett be az is, hogy elszállt a tagjaiból az a könnyedség és lebegés, amit a teste idegensége adott. A tudat, hogy bárkire néz, az pont nem olyan, mint ő, hogy az egész világ különbözik tőle, most lassan elvesztette a felhajtóerejét, s úgy érezte, megállíthatatlanul süllyedni kezd lefelé.

És mintha ez is összefüggött volna a szerencséjével.

A piros szín, amely eddig a kártyában mindig mellette állt, most közönyösen lapult meg a többi között. Lichtensteinnél kék ruhában kellett járnia, és a kocsik, a kárpitok, de még a virágok is kékek voltak a kastélyban. Az istálló fölött elhelyezkedő szobájának kék falai közt a krokodil, amelyet a szolgák Albert vezetésével kötélén vonszolva rugdostak végig az udvaron, dideregve lapult az ágy mellett. Nem múlt el nap, hogy Angelót ne alázták volna meg valamivel: az ötletekben kifogyhatatlannak bizonyultak.

Amikor esténként hazatért a lőtérrel, ahol a herceg újfajta tűzéri technikákkal kísérletezett, és zúgó fejjel, csengő füllel ledőlni készült, biztos lehetett benne, hogy várja valamilyen kiszámíthatatlan meglepetés. Volt, hogy sündisznót dugtak a párnájában, tűt a matracában, forró kövek hevertek a lepedője alatt, ürülék bűzlött az asztalfiókjában, patkánycsalád ugrott ki visítva a krokodil belsejéből. A jegyzeteit összefirkálták, teletűzdelték mocskolódással és sértésekkel, a naplójába undorító betoldásokat ejtettek, kedvenc görög szótárát, díszes amszterdami Platón-kiadásait lóhúgyban áztatták. Albert még arra sem sajnálta az időt, hogy egy öreg koldusasszonyt tetőtől talpig feketére mázoljon, és menyasszonyi fátyollal a fején, holtrészegre itatva Angelo ágyába csempéssze.

Az egész napos lóteri lótás-futás után kábán ért vissza, félájultan, ruhástul dőlt végig az ágyán, és talán agyon is nyomja reggelre az öregasszonyt, ha az még idejében vinnyogva ki nem furakodik alóla.

Nyilvánvaló volt, hogy a túlerő legyőzhetetlen, nyílt konfrontációban esélye sem lehetett, segítségért pedig nem volt hova fordulnia, hacsak maga is nem akart elaljasodni, amire nyilván lett volna lehetőség: a kuplerájok gazdái, az orgyilkosok, betörők és egyéb akasztófavirágok többször felajánlották, hogy elteszik láb alól Albertet, vagy bárki mást, akit Angelo megnevez, eddig azonban nem mert elmerészkedni. Végtelen különbözősége amúgy is a negatív hatalmak cimborájának tüntette fel, keleti varázslónak, kannibál vadembernek, pogány gyilkosnak, a sátán szolgájának, feketemágusnak és liliomtiprónak: a legszörnyűbb perspektíva volt, hogy egyedül, megvetetten és elhagyatva egy egész világgal szemben kell alulmaradnia. Ezért aztán, ha csak lehetett, elkerülte őket: olyan későn járt haza, amennyire csak lehetséges volt, és már hajnalban elillant. Feladatai alól persze nem bújhatott ki, ezért aztán ördögi ügyességre és találékonyságra volt szüksége, hogy megússza a megaláztatásokat.

Hogy erőt merítsen, szüksége volt magányra: egy kis szobáskában rendezkedett be a Pelikánhoz címzett bordély tetőterében: az ablakocska képkivágásában a bécsi háztetők tengerére látott, melyben úgy tátongott a Graben ürege, mint egy örvény sötét torka. A vékony falakon áthallatszott az üzekedő párok nyögdecselése, hörgések, nyüszítések és sikolyok, a sáros udvaron lúgban főttek a fehérneműk és a lepedők, a konyháról sült hús, káposzta és sör illata áradt az emeletre, és a lányok beszélgetése, akik délelőttönként kiültek a sápadt, tavaszi napsütésbe az udvaron a küszöbre, és azon vitatkoztak, melyikük anyja hogy készíti knédli káposztát és a kacsasültet. Ide húzódott vissza Angelo Soliman Sallustiust és Plutarkhoszt olvasni, és ezzel még azok gyanakvását is kivívta, akik eddig maradéktalanul megbíztak benne. Az, hogy ilyen furcsa nevű emberek érthetetlen nyelven írt könyveiben búvárkodik, már a striciknek és bérgyilkosoknak is megfeküdte a gyomrát. De legalább békén hagyták.

Angelo most vette hasznát mindannak, amit Lobkowitznál megtanult.

A sorssal dacoló görög és római hősökben, mint megannyi antik tükörben hol erről, hol arról az oldaláról tekinthette meg önmagát, és ujjongva csapott az asztalra egy-egy mondat olvastán, amely jelenét épp telibe találta, vagy megmagyarázott egy észrevétlenül maradt összefüggést. Ez volt az egyetlen lehetőség, hogy belemerüljön a rejtélybe, hogy kicsoda ő, mi lakik benne, hol van a világban és mi történik vele. Néha csodálkozva kapta föl a fejét a görög szövegből, melyet úgy festett alá az ágynyirkorgás, dobogás és nyögdecselés, mint valami különös dobzene. Különös összhangzatok keletkeztek az időbe süppedt holt nyelv és a pillanatba ragadt üzekedés zajaiból, amelyek nehezen megragadható és nehezen megnevezhető érzéseket és sejtéseket hoztak létre az elméjében: mintha elfelejtett volna valamit, amit valamikor nagyon határozottan, nagyon alaposan tudott. Mintha lenne mindenre, ami foglalkoztatja, egy még jobb, még pontosabb válasz annál, amit az antik szerzőkön megtükrözött gondolatai adnak. Mintha a válasz ott lenne eleve benne, mint a papírban a vízjel, csak még képtelen kiolvasni. A pillanat, a forró lúg illata az udvarról, a nyögések, a káposztaszag, a bécsi háztetők a Graben gödrével, mintha ez mind szükségképpen egy szétválaszthatatlan tömböt alkotna, amely azonos ezzel a belső válasszal. De ez az érzés csak egy-egy rövid pillanatig tartott, aztán szétpergett külön zajokra, szavakra és illatokra. Küzdött, kapaszkodott, hogy elkapja, hogy szavakba foglalja,

hogy rögzítse ezt az érzést, de képtelen volt rá. Az angyalt nem lehetett marasztalni, vert egyet a szárnyával és elrepült.

Sokszor csak hajnalban ért vissza a Lichtenstein-palotába, ahol a strázsák átkozódva nyitotta ki a kaput, és a reggelek mindig ugyanazzal a rettegéssel kezdődtek: vajon milyen megaláztatást találnak ki kínzóik, a főkomornyik és az udvaroncok.

Így aztán egyáltalán nem volt csoda, hogy először mindenki a négerre gyanakodott, amikor 1763 október közepén Albertet elvágott torokkal találták egy reggel egy közeli kapualjban. Amikor kiderült, hogy a kérdéses napon Angelo hajnaltól éjszakáig a lőtéren volt, hogy az újonnan kifejlesztett ágyú pusztító erejéről készítsen feljegyzéseket, és alaposan lajstromozza a *becsapódási napló*ban a kárt, amit a lövedék a céltárgyban okozott, átfogalmazták a vádat: a fekete nyilván felbérelt valakit az alvilági barátai közül. Nem vitették el, de a szobáját kívülről bezárták és strázsát állítottak elé. Az ablaka alatt huhogtak, majomhangokat utánoztak. Csak három nappal később lett meg a valódi tettes, a főkomornyik apja: felkötötte magát, és a búcsúleveléből derült ki az igazság – az öreg molnár megelégedett, hogy a fia, ha csak teheti, gögösen triumfál fölötte, azzal kérkedik, hogy ő bezzeg a főkomornyikságig vitte, és a gyerekkori verésekért a hercegi címeroroszlánnal díszített pálcával vesz elégtételt. Az apa részegségében annyira nekikeseredett, hogy éjszaka elrejtőzött egy kapualjban abban az utcában, amerre Albert kocsmába szokott járni, és az alkalmas pillanatban berántotta magához peckes léptekkel, hercegi sétatálcát lengetve közeledő fiát, és elvágta a torkát.

Az eseten a herceg roppant jól szórakozott, és kitalálta, hogy a két holttestet is felhasználja a hadi szimulációkhoz, amelyekre eddig csak döglött disznókat és juhokat kötöztek a cölöpökhöz. A hivatalok engedtek a hercegi nyomásnak, és a család már csak a holttestek eltűnéséről kapott pecsétes jelentést.

Mióta a poroszok és franciák csúnyán elpáholták a Habsburgokat – a vereségeikért minden szakértő egybehangzóan a tűzérés gyengeségét okolta – a birodalom minden valamirevaló ágyúöntője, puskaművese, fegyverkovácsa és feltalálója azon ügyködött, hogy újfajta pusztító fegyverekkel rukkoljon elő. A találmányok a hercegnél landoltak, aki maga is szenvedélyesen érdeklődött a különféle robbanó, hasadó, magából apró ólomgolyókat, szegeket, márványtörmelék, forró pakurát, löporral kevert ként spriccelő lövedékek és a különféle kilövőszerkezetek iránt, és egyáltalán, minden iránt, ami robban, durran, pukkan, szikrázik, sistereg és éget.

Angelónak a rét északi végében, az erődsávval körbevett dombok előtt kialakított célterületen, egy föld alatti bunkerben kellett meghúzódnia, miután megbizonyosodott arról, hogy a disznó- és juhögök, amelyek az ellenséges gyalogság szerepét játszották, megfelelően helyezkednek el és kellően rögzítve vannak. Ahogy a sivitva közeledő lövedékek célba értek, a por és a füst leülepedett, előmászott a bunkerből és az előre meghatározott szempontok szerint beírta a *becsapódási napló* rubrikáiba, milyen kárt tett az élőerőben a találat, hány testet tépett szét és mekkora területen szórta szét a maradványokat.

Miközben Albert és az apja holttestének rögzítéseit ellenőrizte, elfogta valami homályos és nehezen indokolható lelkiismeret-furdalás: mintha, ha nagyon áttételesen is, de ő lenne a tragédia okozója. Nem értette, miért nem önti el a jogos elégtétel érzése, miközben egykori kínzója testén megszorította a rögzítőcsavarokat. A robbanások után nem volt ereje kimenni a bunkerből. A segítségére beosztott katonát, egy Franz Hebenstreit nevezetű

prágai fiút küldte föl, hogy készítse el a feljegyzéseket, és csak akkor merészkedett elő, amikor a maradványokat szállító szekerek nyikorgása elhalt a távolban.

Hebenstreit eddig nem szólalt meg.

Folyamatos függelemsértései miatt, büntetésből helyezték erre a legmegalázóbbnak tekintett posztra, de most, hogy az emberi testekkel végzett kísérletet végig kellett néznie, megeredt a nyelve. Izzó gyűlölettel ostromozta a nemességet, sérelmei hosszú sorát emlegette, amikor nyilvánvalóan jobb képességei és teljesítménye ellenére megelőzték, megalázták a nemesi származású kortársai, akik szeretőt, pénzt, rangot, előmenetelt egyformán elhalásztak előle. Keserű dühe korán öreggá tette, az arcát mély ráncok árcai szabdalják, a szemei körül szürkéslila gödör sötétlett, onnan villogott elő a tekintete. A kezét mindig ökölbe szorította, és hol az asztalt, hol a térdét, hol a mellette ülő hátát csapkodta, amit sokan rossz néven vettek, és pofonnal viszonztak. Az apját is épp most penderítették ki a prágai egyetem filozófiai tanszékének éléről, hogy egy grófi származású ostoba és tudatlan senkinek helyet csináljanak, aki nem tudja megkülönböztetni a *substantiát* az *accidentiától*. Szegény öreg most tüzelő nélkül fagyoskodik egy külvárosi pincelakásban, és olcsó pálinkával issza el csodálatos gondolatokat teremtő eszt. Hebenstreit sírva gyűrögette a becsapódási naplót, amíg Angelo óvatosan ki nem fejtette az ujjai közül.

Hebenstreit egy ideális államberendezkedésről készült könyvet írni, amelynek első fejezete arról értekezik, hogyan kell megtisztítani az utat az új társadalom számára. Tulajdonképpen mindenkit ki kell irtani. A papokat egytől-egyig felakasztotta volna az arisztokráciával együtt, és báróknak is csak akkor kegyelmezett volna, ha tíz év önkéntes ingyenmunkát vállalnak a társadalom javára. A babonás parasztokat és a bibliát rejtegető polgárokat is kiirtotta volna, a vallásukhoz ragaszkodó zsidókkal és muzulmánokkal együtt. Lényegében alig maradt társadalmi csoport, amelynek megkegyelmezett, a filozófusokon és a költőkön kívül. Egy közelgő gigantikus világégről vizionált, amelyben vértengerbe fullad az undorító és elkorcsosult, régi rend. A forradalmat majd ő vezeti, az Újvilágból gyűjtve hozzá pénzt és toborozva katonát.

Részletesen elmesélte szökési tervét: az éjszakák leple alatt kel át az Alpok hágóin, Genovában hajóra száll, és meg sem áll Amerikáig. Hosszan ecsetelte Angelónak Amerika előnyeit, és felajánlotta a segítségét – mind terminológiai, mind politikai értelemben –, ha a feketének esetleg kedve támadna kidolgozni Afrika felszabadításának tervét. Mindenesetre azt is a misszionáriusok és rabszolgakereskedők legyilkolásával kell kezdeni. Utána közös munkatelepeket kell létrehozni, ahol a különböző törzsek gyermekeit összekeverik az európai arisztokraták gyerekeivel, matematikát és közgazdaságtant kell oktatni nekik, törzsi bálványait pedig a feszületekkel és szentképekkel együtt kell eltüzelni. A filozófus fia annyira belemelegedett a jövő tervezésébe, hogy felkapaszkodott a kocsmá emeletére vezető korlátba, ahol a lányok szobácskái sorakoztak, és a magasból szónokolt a pipázva kártyázó kocsmaközönségnek, akik jókat derültek a fiatal forradalmár furcsa szóhasználatán, melyben Arisztotelészi kategóriák keveredtek Rousseau és Diderot terminusaival.

Ekkor még egyikük sem sejtette, hogy harminckét évvel később Angelo ugyanígy fog felpillantani egy emelvényre, amelyről Hebenstreit az utolsó szó jogán szónokol nagyjából ugyanígy, s azt a szónoklatot is röhögés és gúnyolódás kíséri. Angelo csak hetekkel később

értesült arról, hogy Hebenstreit dezertált: legalábbis az eltűnésére ez volt az egyetlen elfogadható magyarázat.

Angelo egyelőre annyiban volt biztos, hogy az aszályos évek elmúltak, és Albert halálával talán ismét visszafogadja a szerencse.

1764. április harmadikán koronázták német-római császárrá Józsefet a Majna-menti Frankfurtban, és erre az alkalomra a herceg egész díszkíséretének pompás ünnepi öltözéket készítettek. Angelo a császárt szállító dízkocsit kísérő hercegi fogat mögött lépkedett, és mindenütt aranyzsínór, paszomány, tüll, fátyol és csipke lebegett rajta. Egy hatalmas bőségszaruból aprópénzt szórt a nép közé, akiket keresztbe fektetett lándzsákkal szorított a falhoz a katonaság. A koronázásra a kontinens minden tájáról Frankfurtba gyűltek a főrendek, a főpapok, miniszterek, szerencsevadászok, írók, portréfestők és színtársulatok, az összes fogadó tömve volt, minden polgárház rendelkezésre bocsátott egy berendezett szobát, hogy vendégül lásson valakit az előkelőségek közül. Mindenki vadászott valamire, jobb állásra, gazdag özvegyre, fiatal szeretőre, politikai előmenetelre, magas kamatra, olcsó hitelre. Angelót is vállára vette az ünnepi hangulat, a fényárban úszó város, a virágfüzérék, illatos szökőkutak, és valami különös zamat az újrakezdés ígéréteiből.

A koronázás éjszakáján úgy tűnt, senki nem fog nyugalomra térni, és Angelo a herceg udvaroncaival, akik Albert halála óta tétova respektussal békén hagyták, együtt járta végig a mulatóhelyeket. Az udvariasság kedvéért beszállt egy fáraójátszmába, két körben vesztett, abbahagyta, aztán kiderült, hogy valaki más is ki akar szállni, kérték, hogy maradjon még egy kört, kötélnak állt, és a harmadik osztásnál azon vette észre magát, hogy benne van egy veszélyesen magas licit kellős közepében. Nem is ismerte a kártyapartnereit, valami báró ült ott északi vezetéknévvel, de Vries, vagy van Olsen, egy főkomornyik a bajor választófejedelem udvarából és valami olasz lovag. A bankot egy vörös hajú, langaléta fiatalember adta, akit csak márkinak szólítottak. *Va banque*, hangzott el újra, Angelo tartotta a tétet és nyert. Csak ekkor nézte meg alaposabban a lapokat: ismét a pirossal volt szerencséje. A nyereményét feltette a következő körben, megint nyert, és megint. A főkomornyik és a márki kiszáradt torokkal, sápadtan és dühtől remegve követelt egy utolsó kört: készpénz már nem volt kettejükénél, az északi vezetéknévű bárótól kértek kölcsön. Nyilvánvaló volt, hogy nem hajlandók beletörödni, hogy egy néger elnyerte a pénzüket, és biztosak voltak benne, hogy a pofátlanul részrehajló szerencse ebben a körben már szükségképpen megfordul.

Angelo a szállásán csodálkozva és ijedten bámulta a pénzkupacot, és hajnal lett, mire neki mert állni, hogy megszámolja. Harminchárom évnyi fizetését nyerte meg azon az éjjelen. A szabadság árát. Pontosabban: annak éppen a felét; eleget annyira, hogy élete végéig éljen belőle egyedül, vagy, hogy vegyen egy házat, hogy végre saját tulajdona legyen, de akkor meg nincs miből élnie.

Gazdag volt, de csak feleannyira, amennyi ahhoz kellett volna, hogy egész ember legyen.

Akkor megcsapta valami ősvilági, mitológiai rémület. Hogy milyen hatalmas erők alakítják vajon az ő sorsát ennyire plasztikusan meseszerűvé, ilyen megkomponáltan könyvbe-illőre. Olyan volt ez a nyeremény, mint egy kérdés. Mint egy nyitva hagyott mondat, amelynek befejezésével tanúsítja, mennyit ér. Mint egy nagy játszma nyitólépése, amelyből már sejteni lehet az ellenfél taktikáját, de annak a végső kontúrjait csak a viszonzásul adott lépések fogják megadni. Soha nem érezte még ilyen veszélyesen egyértelműnek, hogy az életet sokkal nagyobb tétben játsszák, mint a játékosok élete. Mintha a saját személyében

nagyobb erőket, világokat, csillagokat mozgató energiákat képviselne, egy távoli, hatalmas, transzcendentális birodalom nagyköveteként.

A pénzt a „Stegnern és fia” bankházban helyezte el, ameddig ki nem találja, mit kezdjen vele. Akkoriban ömlött a bányákba a pénz, bármekkora összeget könnyű volt kiadni magas kamatra. Angelo minden este eltöltött egy fél órácskát azzal, hogy leült a földre, elővette a letéti igazolást, kitergette a krokodil hátán, és kétszer-háromszor alaposan végigolvasta. Lenyűgözte, hogy egy olyan kontraktus jogalánya lehet, amilyennel csak gazdag, szabad és fehér férfiak szoktak rendelkezni. Hullámokban fogta el hol az eufória, hol az önutálat. *Angelo Soliman tőketulajdonos.* Olyan összegegyeztetetetlen volt a két dolog, annyira képtelenségnek tűnt egymás mellé illeszteni őket és annyira nem tudtak egymásba gyökeret eresztetni, hogy Angelót még hónapok múlva is az az érzés fogta el, ha maga elé suttogva kimondta, mintha valami természetellenes és sötét ügybe keveredett volna.

Meggazdagodásának híre új gyűlölethullámot indított el.

Nem csak a pletykák áradata indult meg – a pénzt nyilván lopta, fekete mágiával teremtette elő, gyilkolt érte, elárulta a hazáját, az ördöggel cimborált, árvákat fosztott ki, özvegyeket mérgezett meg –, hanem mindenki kötelességének tekintette, hogy kölcsön kérjen tőle, amit ő következetesen megtagadott. Nem örömmel, sőt, szégyenkezve, de következetesen. Biztos volt benne, hogy soha nem kapná vissza a pénzt, és ebben az egy dologban megmakacsolta magát. Bárkinek bármiben segített, amiben tudott, de pénzt nem adott ki a kezéből. Ezzel meg is adta a játék lényegét. Kérni tőle, könyörögni, megalázkodni, aztán gúnyolódni a fősvénységén.

Innentől kezdve a bordélyházak népe sem érezte maguk közé valónak, gúnyolódtak vele, méltóságos úrnak nevezték, hajlongtak előtte, beszédükbe az arisztokrácia kedvelt divatszavait biggyesztették.

Szedelőzködni kellett a tetőtéri szobából.

Amikor Stegnern bárónének elpanaszolta, hogy soha nem volt még ennyire magányos, az asszony, miközben selyem köntösben állt a talpig érő tükör előtt, és saját idomait csodálta, megnyugtatta, hogy ettől csak még férfiasabb és még vonzóbb lett. Angelo hátradólt a párnákra, és megpróbált hinni az asszonynak. Ópiumfüst lebegett a szobában és fűszerillat: az asszony több bálányi gyarmatáruval érkezett vissza a száműzetéséből, amelyet északi-tengeri kikötővárosokban töltött.

Mária Terézia tiltotta ki Bécsből a Stegnernéket több másik zsidó családdal együtt, épp abban az időben, amikor Lobkowitz meghalt, és Angelo sorsa megváltozott.

Solimannak fájt az asszony hiánya, mert vele tapasztalt meg először valamit a szerelemből, és vele történt meg először az, hogy nem kellett ezt a gyomortáji, gyötrően édes érzést erőnek erejével visszafojtani magában. Stegnernné volt az első asszony, aki *megantonizálta*, aki előtt sem idegennek, sem egzotikusnak, sem pedig rútnak nem látta önmagát. Az előtte megismert nők társaságában eddig csak e három közül válogathatott, és nagy rutinra tett szert abban, hogyan lehet eltüntetni az alkalmatlankodó érzelmeket, amelyek kivétel nélkül minden alkalommal feléledtek a gyomrában, miután egy nővel ágyba bújt. Még a legmohóbb, legromlottabb, legrútabb asszony után is fájó zsibbadást és sóvárgást érzett, és sok kupa vörösbort kellett ledöntenie a torkán a külvárosi bordélyházak csapszékeiben, hogy enyhítsen a fájdalmán.

Stegnernnével azonban minden más volt.

Lobkowitz révén ismerte meg az asszonyt, azon bonyolult és szövevényes kalandok egyikében, amelyek azzal kezdődtek, hogy a herceghez tapintatos érdeklődés érkezett, nem adná-e kölcsön Angelót egy diszkrét légyottra.

A spanyol követ felesége volt épp soron, aki a mulatságra több barátnőjét is meginvitálta a külváros egyik eldugott, de fényűző palotájába. Egyikük, Stegnernné egyszer-egyszer maga is csatlakozott a szerelmi csoportozathoz, de inkább azzal töltötte az időt, hogy a nagykövet bámulatos festménygyűjteményét, Velázquezeket, El Grecókat, Boschokat bámulta, vagy a könyvei közül szemezgetett, amelyek közt ritka granadai alkimista kéziratok is lapultak.

Amikor a többiek leitták magukat, odakucorodott Angelo mellé, fejét a férfi ölébe hajtotta, úgy lapozgatta a könyveket. Nem akart semmit, nem kért semmit. Ha megtetszett neki egy-egy mondat, felolvasta. Le akarta fordítani Angelónak németre, de a férfi jelezte, hogy latinul is értette. Akkor addig kutatott, amíg héber szöveget nem talált, amivel Angelo nem nagyon boldogult, és abból fordítgatott neki. Később, a Rothenturm utcai házban az asszony megengedte neki, hogy a füstpamacsokon áttűző délutáni napfényben alaposan végigtanulmányozhassa a testét, olyan alapossággal, milliméterről milliméterre vizsgálgatva és csókolgatva végig bőrének minden egyes négyzetcentiméterét, mintha titkos üzenetet keresne a testén. Ekkor csúszott ki véletlenül Angelo száján az Akhilleusz név. Az asszony nem sértődött meg, inkább groteszk volt a dolog, mint sértő, de legalább alkalmat adott arra, hogy Angelo elmesélje a palermói évek e különös tapasztalatát, a száján vonagló Akhilleusz és az ölében lovagló Patroklosz történetét, és összes akkori szorongását saját testével és különbözőségével kapcsolatban.

Angelo később sokat járt a Stegnern-házba, és megismerkedett a férjjel is, Mojsessel – őt később az asszony a keresztségben felvett nevén következetesen Josephnek nevezte –, aki érdeklődve és előzékenyen fogadta. Megvitták a politikai helyzetet, miközben az asszony elfeküdt közöttük a pamlagon és legyezgette magát. Délutánonként sakkoztak, a nagyjából kiegyenlített küzdelemben hol ő nyert, hol a bankár. Aztán amikor a férj elment, szerelmeskedtek Agnesszel. Az asszony ragaszkodott hozzá, hogy Angelo a házában szabaduljon meg a rémes díszöltözettől, férje ruhatárából választott neki házikabátot, papucsot. Angelo pipázott a kandalló előtt és végigolvasta a német és francia lapokat. Az asszony nem talált ebben semmi kivetnivalót, olyan természetességgel illesztette Angelót az életébe, mintha mindig oda tartozott volna. A test szükségleteihez és vágyaihoz ugyanezzel a magától értetődő természetességgel viszonyult, és a száműzetést is ezzel a problémátlanossággal fogadta.

Lobkowitz herceg halála előtt néhány hónappal, amikor Angelo egy szerda délután szokás szerint Stegnernnéhez tartott, és bekanyarodott a Rothenturm utcán, utazókocsikat, ládákat cipelő embereket pillantott meg a ház előtt.

Stegnernné összeszorított szájjal, sápadtan állt a kapuban, de nem sírt. Vigyázott, hogy a drága porcelánokat a kellő óvatossággal pakolják. Mojses nem volt ott: már két napja elindult, hogy előkészítse új életüket. Csak amikor minden holmi biztonságban felkerült a kocsikba, akkor szaladt vissza az asszony Angelóval a házba, hogy egy soha nem tapasztaltan heves szerelmeskedéssel elbúcsúzzon tőle. Nem volt hajlandó elárulni, mi vezetett a királynő haragjához, és az egykor a spanyol nagykövet könyvtárában olvasott granadai alkimista kézirat egyik mondatával búcsúzott: az élet örök vándorlás. Angelo számára is hanyatlás kezdődött, és vándorlásának legsötétebb, legvigasztalanabb birodalmába érkezett a Lichtenstein házban töltött első öt évében.

Az asszony a bordélyházi szobájában talált rá.

Akkor már napok óta nyomozott utána: tudta, hogy Angelo, amíg ő távol volt Bécsből, gazdát, házat és sorsot váltott, de nem akarta a hercegen keresztül megkeresni. Pedig szégyellnivalója már egyáltalán nem lehetett: a férje hazatérésük előtt néhány héttel meghalt, miután mindketten felvették a keresztséget. Ezzel megmenekültek egy rakat joghátránytól, ami zsidóként érte őket, az udvar pedig immár nyugodtan vehetett föl tőlük kölcsönöket, mondván, hogy zsidókkal nem üzletelnek. A céget így most már a legidősebb fiuk vitte tovább, aki régóta jó barátságban állt II. Józseffel, és Londonból, ahol kijárta a jogi egyetemet, újfajta gondolatokkal, könyvekkel és temperamentummal érkezett vissza Bécsbe.

A bárói cím határozottan jól állt az asszonynak, ahogy az öt év alatt felszedett kilók is. Ahogy az ópiumfüsttől homályos szobában heverték, és Angelo elmesélte, mi történt vele az eltelt időben, az asszony kedveskedve harapdálta a férfi fülcimpáját. Percekig nem tudta abbahagyni a nevetést, amikor Soliman elmesélte, milyen sorsra jutott kínzója, Albert, és Hebenstreit milyen átkozódás és dührohamok közepette takarította össze az apa és fia testéből maradt törmeléket. Látod, Angelo, mondta az asszony, az angyalod mindent elintéz helyetted, ami a létezésedhez kell. A bosszút, a pénzt. Most már csak a nőt kell elhoznia.

Angelo meg akarta nyugtatni Stegnernnét, hogy nőnek ott van neki ő, de az asszony leintette. Nem szerette az eltúlzott gesztusokat és nem szerette a végletes kijelentéseket. Megpaskolta Angelo fenekét, ugyan már, ő csak egy barát. Aztán megint rávetette magát, összeharapdálta, végigcsókolta tetőtől talpig. Kábultan heverték másnap délelőttig, amíg be nem sütött a szobába az októberi napfény. Mielőtt a férfi visszaindult volna a Lichtenstein-palotába, az asszony magához húzta a kapuban, megint a nyakába harapott, amíg Angelo fel nem kiáltott fájdalomában, aztán elégedetten nézett körül a sétálóktól nyüzsgő utcán, és gúnyosan figyelte, ahogy a közönyt színlelő bécsiek összesúgnak, milyen szégyentelenül viselkedik a néger és a zsidó.

Stegnernnének persze megint igaza volt.

Később, amikor Angelo és Magdalena a Kärntnertornál sétált, csodálkozva mesélték egymásnak a megismerkedésük előtti hónapok különös eseményeit, amelyek mintha mind csak azért történtek volna, hogy ők egymásra találjanak. A sápadt napsütésre következő, mennydörgéssel kísért hóvihar, amelyet még a legtöbbet látott öregek sem tapasztaltak, néhány óra leforgása alatt hóba fullasztotta a várost, és a francia özvegy, vékony talpú szalagos cipőjében evickélt a térdig érő hóban, amikor Soliman a tiltakozások visszautasítására is felkészülve ölbe kapta és átsegítette a hótengeren.

A tiltakozás elmaradt, de az asszony máris tüsszögött és fújta az orrát: ruhatárát, amelyet rövid itt tartózkodásra tervezett, nem készítette föl ilyen zord, alpesi viszonyokra, panaszkolta Angelónak, aki mindjárt meg is bizonyosodhatott erről, miközben az emeleti lakásban meleg holmi után kutatott, hogy bebugyolálja a vacogó asszonykát. Meleg holmit ugyan nem, de tucatnyi, Bécsben szokatlan harisnyakötőt, masnit, pántot, szalagot és csipkét talált, melyeket leplezetlen érdeklődéssel bámult végig.

Angelónak ekkor adatott meg először, hogy elmerüljön az édes hazugságok habjában, s rácsodálkozhasson arra, milyen mennyei harmóniát kölcsönöz a világ értelmezésének a szerelem. Ha nem tanult volna meg sok mindent önmagáról Stegnernné mellett, most önfeledten zuhant volna az érzelmek kábulatába: így mindig maradt annyi józansága, hogy mulasson kicsit önmagán. A fekete és tüzes zsidó asszonnyal szemben Magdalena szőke

volt, édes volt, lustácska, göndör hajú, cseresznyeajkú, és sajátos összefüggésekben látta a világot. Lichtenstein herceg, ez a karót nyelt, jéghideg bronzszobor szerinte egy bájos, brummogó mackó volt, a kapuknál őrt álló zord tiroli legények pelyhes kiskacsák, az elaggott királynő pedig, aki kétmázsás farával már képtelen volt egyedül ki-beszállni a hintójába, egy kedves, zöld levelibéka. A világ ennivaló cicuskákkal, kutyusokkal és madárkákkal volt tele. Az állatvilág és az emberi univerzum sajátos váltószámok mentén került relációba egymással és mindig valamilyen meghökkentő végeredményt produkált. Még a szállásadónője, egy szurtos, részeges, rosszindulatú teremtmény, aki lopkodta kedvenc csipkéit és drága, otthonról hozott cipőit, ő is kiérdemelte a „mókás bagoly” elnevezést. Még csak véletlenül sem hasonlított bagolyra.

Az asszony hadifogságba esett ura után indult Bécsbe, miután hiába várta, hogy hazaeresszék, de mire ideért, Christiani ulánus százados egy szerencsétlenül végződött lovasmutatványban gerincét törte és meghalt.

Magdalenának nem volt elég pénze, hogy visszautazzon francia földre, férje maradék vagyónkájából bérelt szobát, és hamar összebarátkozott a városban élő többi franciával. Rövidesen nélkülözhetetlen társalkodónő vált belőle, és pártalan gyakorlati érzékkel néhány hónap alatt mindent kiismert a városban, amire neki és barátnőinek szüksége lehetett: név szerint emlegette az összes cipészt, kalapkészítőt, varrónőt, ruhaszabászt, szakácsot, cukrászt, fogadóst, és pontosan emlékezett a kutyájuk, a macskájuk, a kanárijuk nevére, gyerekeikre, unokáikra, szeretőikre és uzsorásaikra, és hónapokra visszamenően napra pontosan arra, hogy milyen szoknya, kalap, kendő, cipő és nyaklánc volt rajtuk. Nem ismert megoldhatatlan nehézséget, ha egy elszakadt cipőről, kifakult kalapról vagy süteményreceptről volt szó. Ebben a sajátosan színes és illatos kis univerzumban maradéktalanul jól érezte magát, és egy milliméterrel sem volt hajlandó kijjebb lépni belőle.

A bécsiek minden alkalmat megragadtak arra, hogy érzékeltessék vele, mennyire nem tartják közéjük valónak, s hogy ez mekkora baj. Aki nem közülük való, aki nem bécsi, abból valami alapvető alkatrész hiányzik ahhoz, hogy teljes ember lehessen. A birodalom keleti lakóit, a barbár, koszos, konok, hisztérikus és lusta magyarokat, románokat, tótokat, lengyeleket és mindenféle balkáni népet lesajnálták és megvetették egyszerűen csak azért, mert nem képesek emberhez méltó minimumra sem: nyugati szomszédjaik megvetéséhez azonban rafináltabb, szofisztikáltabb mércét és számítást kellett alkalmazniuk. A francia asszony erkölcsstelen volt, hazug, csapodár, tolvaj, túl sokat beszélt, affektált és semmi ízlést nem mutatott az elegancia terén.

Stegnernné megértő iróniával fogadta az asszonykát, és egy időre, legalább ameddig a szerelem hevesen izzott, békén hagyta harapdálásaival és tüzes lovaglómozdulataival a férfit. Magdalenát azonnal megajándékozta fél tucat kalappal, amivel teljesen lekenyerezte, és eloszlatta minden ellenérzését, pedig első vendégeskedésük alkalmával a francia kisvárosok budoárjaihoz szokott asszony amúgy gyanakodva és idegenkedve méregette Stegnernné házának különös berendezési tárgyait és sajátosan idegenszerű eleganciáját. Nem értette, mért vannak itt: ekkor még nem tudott arról, hogy Angelo a bankárözvegy fiánál kamatoztatja a nyereségét, amelyről eddig amúgy is csak mendemondákat hallott, s Angelo következetes óvatossággal mindig a tizedét emlegette előtte a valóságos összegnek.

Megtanulta, hogy a pénzt semmi mással nem szabad összekeverni.

Angelo sosem tudott rájönni, hogy Magdalena kiszámított rafinériából vagy valami félreértelmezett tapintatból nem hozza szóba soha, hogyan viszonyul ahhoz – már ha viszonyul –, hogy a bőre fekete.

Míntha egyáltalán észre se vette volna.

Úgy viselkedett vele, ahogy a többi asszony a maga fehér testű kedvesével, és egy pillanatra sem látszott észrevenni a megvető vagy megbotránkozott pillantásokat, amelyeket az emberek feléjük lövelltek. Soha semmilyen visszajelzést nem adott arról, hogy különösnek vagy szokatlannak találná Soliman testét: amikor a férfi megkérdezte tőle, hogy talán azért, mert volt már őelőtte is fekete bőrű kedvese, Magdalena felkacagott, butuska kis aranybogaramnak nevezte Angelót és nagy puszikat nyomott a fejére.

A társaságából másnak is volt az előkelőségek udvarában szolgáló szeretője, férje, vőlegénye, így Angelo még arra sem gyanakodhatott, hogy esetleg a Lichtenstein-házban viselt tisztsége vonzza benne Magdalenát. Kénytelen volt letenni a kényszerképzetéről, hogy valami titkos szándéka van. El kellett fogadja, hogy egyszerűen őt szereti. És akárhogy is történt, számításból vagy angyali butaságból, Angelo vágyat érzett arra, hogy egyre beljebb masírozzon ebbe a feltűnésmentességbe. Rákapott az ízére, milyen az, amikor az emberben nincs semmi rendkívüli; amikor az övéi közt, ugyanazt a nyelvet beszélve, ugyanolyan ruhában, ugyanolyan vágyakkal és félelmekkel a fejében rója az utcát ugyanolyan okokból ugyanolyan helyek felé tartva, mint a többiek. A hivatalból hazafelé, otthonról a hivatalba. Annyira sok időt töltött már magányos világítótornyaiban, kakasülője exkluzív megfigyelőpontján, annyira kitanulta az elkülönbözés, feltűnés, különösség és érdekesség grammatikáját, hogy most már másra vágyott: be akart hatolni egy olyan életbe, ahol nem kell éberem a saját szokatlanságára figyelnie, ahol végre elpihenhet, ahol végre nyugodtan behunyhatja a szemét és elfeledkezhet önmagáról.

7. FEJEZET

Ahogy ott álltam a Természettudományi Múzeum raktárában, szemben a kitömött, fekete testtel, eszembe jutott, hogy a családjainkat ugyanúgy áthatotta az elrontott mérték, ahogy széphalmi házunk, és a hiba itt sem a tervből származott.

A terv és a megvalósulás között mintha itt is állt volna egy csalódott demiurgosz, egy életunt, kicsúfolt Carlo Radi.

Mintha semmi sem lehetett volna meg saját ellentéte, önmaga torzképe nélkül. Mert a zsarnokság urai a börtönnel összetörték ugyan Ferenc ifjúkorát és elvették legszebb éveit, de akkor kerítették csak igazán hatalmukba, amikor tulajdonképpen már megszabadult tőlük. Az igazi, legfájdalmasabb támadás nem az állam távoli központjaiból, még csak nem is a vármegye uraitól, nem a hivataloktól és nem a titkosügynököktől, nem Bécsből érkezett.

Ennek az egész, gyalázatos és szomorú világnak a szennyét Ferenc családja öntötte ránk – a két öccse, Dienes és József, s az indulatok és a zúrzavar ősforrása, az Éjkirálynő, a nagyságos mama, Bossányi Zsuzsánna. Nem volt elég a bajból, hogy az én öcsém ellopta tőlem az örökségem, és a végtelenbe nyúló pörrel a nyomorba és a reménytelenségbe taszított bennünket. A sorsnak ez valahogy nem volt elég szimmetrikus. Mi is csak akkor mutattunk jól, ha kétfelől voltunk a keresztre szögezve. Az eszkatológia nyelvénél maradván: testünket az én öcsém gyötörte, a konok és ostoba Pepi, a lelkünket viszont Ferenc öccse, a gonosz, sunyi és alattomos Dienes. Míg egyik oldalon, Pepinél, Ferenc *emembersége* állt szemben a Pepi-féle *valósággal, földdel és arannyal*, Dienesnél az állítólagos családi becsület, tisztesség, az ősi név Ferenc árulásával, bűnével és gyalázatával.

Mert Ferencet a testvérei és az anyja attól a perctől fogva, hogy a börtönből kiszabadult, azzal kínozták, hogy gyalázatot hozott a családra és tönkretette mindannyiuk életét. Annnyival jobb, tisztább, nemesebb és okosabb volt náluk, hogy a sorstól nem is kaphattak volna nagyobb ajándékot, mint épp ezt: ürügyet arra, hogy besározassák.

Dienes minden tekintetben Ferenc torzképe és karikatúrája volt. Ferenc elé az ördög tartott tükröt, s ebből a képből származott az öcs. Dienes arca Ferenc arca volt, de az ember nem győzte csodálni, a természet milyen bizarr ötletességgel képes ugyanabból az anyagból két homlokegyenest különböző verziót előállítani. Ami Ferencen elegáns volt, titokzatos, nemes és szerethető, az Dienesen otromba, taszító, lompos és alantas lett. Az orra olyan volt, mintha Ferencét méhcsípés érte volna, s be lenne duzzadva – ez a duzzanat azonban Dienesnél sosem lohadt le, évről évre puffedtebb, bibircsókosabb és gennyesebb lett. Az ajak, amely Ferenc arcán enyhén ferdén, örök mosolyban, s szemernyit mindig gúnyosan állt, Dienes arcán torz grimaszba rándulva, átlósan futott a jobb szeme alól a bal állkapcsa felé, hogy az ember szinte szerette volna az ujjával kiegyenesíteni, vagy odafogatni az arccsontjához egy szöggel. Ferenc füle a koponyájához simult, s a vége enyhén kihegyesedett, mint a hiúznak, mintha örökké résen lenne és fülelné. Dienesé, miközben formája ugyanolyan volt, fáradtan, erőtlően, petyhüdtén fityegett, mintha elfelejtették volna vérrel feltölteni. A szemük színe is szinte megegyezett, de míg Ferencé örökké csillogott és élénken ugrált arcról arcra, Dienesé rövidlátóan, fénytelenül hunyorgott, s a semmibe révedt. És így tovább, a járásuk, a kezük formája, a hangjuk, a nevetésük, de még a testük illata is ugyanilyen viszonyban állt egymással – Dienesét, mint általában azokat az

embereket, akik félnek, állandóan savanyú, viszolyogtató ecetesuborka-szag vette körül. Egyszóval minden, ami Ferencen szép volt, az Dienesen torzra sikeredett.

Dienes élete már kisgyermekkorától azzal telt, hogy bebizonyítsa az anyjának és a világnak, hogy különb, mint a bátyja. Szörnyű sérelemként élte meg, hogy másodikként jött a világra, és ezt a méltánytalanságot minden erejével igyekezett megtorolni. Se szeri, se száma nem volt a gyerekkori – akkor még – csínyeknek, amelyekkel igyekezett letromfolni és megelőzni a bátyját, de miután belátta, hogy sem számolásban, sem latintudásban, sem rajzolásban, sem testi játékokban nem tud fölé kerekedni, rájött arra, amit a gonoszak hamar felismernek: nem önmagát kell jobbá tennie, épp elég, ha a bátyja erőseit befeketíti. Az anyjuknál a legválogatottabb hazugságokkal árulta be Ferencet, megvádolta, hogy lop, hogy káromkodik, malackodik, hogy a szomszédságnak a nagyságos mamáról terjeszt rágalmakat. Titokban beosont a szobájába, a rajzait elrontotta, belefirkált, elkente, elmaszatolta. A fogalmazásain pacát ejtett, kisatírozta az ügyes retorikai fordulatokat – persze nem mindig ismerte fel, mi a jó, s gyakran olyasmit rontott el, ami mellékes volt.

A nagyságos mama a vádakat hitte is, meg nem is. A gyanakvás ellen azonban nehéz védekezni. Ferenc minél jobban bizonygatta, hogy ártatlan, annál gyanúsabbá vált. Lassan már az is gyanús volt, ha nem csinált semmit. Akármerre ment a házban, magán érezte anyja vádló tekintetét, s ettől valóban úgy kezdett viselkedni, mint akinek takargatnivalója van. Dienes hamar rájött, hogy Ferenc két tűz közé került, s hogy elvesztette az anyjuk bizalmát, és fölényét kihasználva zsarolni kezdte. Részt kért az ételéből, a ruháiban pompázott, elvette a kiskardját, és azzal dicsekedett, hogy megkapta ajándékba: legnagyobb és legkedvesebb zsákmánya azonban mégis az édesség volt – a bátyja minden nap engedelmesen beszolgáltatta neki az aktuális aszaltgyümölcs- vagy mézessütemény-adagot, amit aztán Dieneske az éjszaka folyamán, elővéve titkos, ágy alatti rejtekhelyéről, elégedetten és alaposan elcsámcsogott. Ki is gömbölyödött tőle rendszeren.

Ferenc eleinte tűrte a zsarnokságot, és az egésztest inkább játéknak érezte, s nem engedte meg magának, hogy harag ébredjen a szívében a testvére ellen. De az öcs hatalomvágya nem ismert határt, és Ferenc türelmének hamarosan vége szakadt. Két hónap alatt odáig jutott a dolog, hogy az anyja rendszeresen lecsapott rá, nem művel-e épp valami illetlenséget. Ha a ház mögött nyílvesszőt farigcsált, zsebkésével hegyezve a végét, a nagyságos mama árgus tekintete az ütemes mozgást biztos, hogy rosszra magyarázta, és már cserdült is a pofon a nyaka közé. Dienes vádjai, hogy a tanulásban csal, puskázik, füllent és idegen tollakkal ékeskedik, annyira megfertőzték az anyja bizalmát, hogy Ferenc a leckefelmondásba végül már azért sült bele, mert maga sem hitte el, hogy képes felidézni fejből a tananyagot.

Amikor új házitanító érkezett, a véletlen elhozta a bosszú lehetőségét is.

A magyarul alig értő Kassai fiú hamar észrevette Ferenc különleges képességeit és a testvérek furcsa viszonyát. Nem értette, hogy a nehéz fejű, lusta Dienes hogyan uralkodhat okosabb és agilisebb bátyja felett, de mivel a fiúk, ha el akartak titkolni valamit, magyarul beszéltek, a házitanító nem nagyon boldogult a dolgok kiismerésével. A húsvéti rokonlátogatáson a fiúknak számot kellett adni ismereteikről, és Ferenc elérte a házitanítónál, hogy ne az előre megbeszélte tudnivalókból vizsgáztassa őket a családi bizottság előtt, hanem egy másik, nehezebb tananyagból – hogy végül ők, gyerekek, s maga a tanító is annál zajosabb sikert arassanak. Dienes abban a hitben futott neki a nagy napnak, hogy minden a megbeszéltek szerint zajlik majd – magára osztotta a mindent tudó

jófiú szerepét, Ferencnek pedig az lett volna a dolga, hogy a megbeszélte pontokon belesüljön a válaszokba, amit majd Dienes kijavít. A házitanító lepődött meg a legjobban, amikor az első kérdésénél felismerte, miféle csapdát állított Dienesnek Ferenc, de akkor már késő volt megmenteni a helyzetet. Leendő sógoromat a felsülés olyan váratlanul érte, hogy szerepéből kikökenve a méltóságteljesen hallgató keresztapák és nagybácsik szeme láttára nekiesett Ferencnek és kétségbeesetten csépelni kezdte, azt üvöltve, hogy „*nem ezt beszéltek meg, te áruló!!!*”. A rokonság könnyezve röhögött, a meghallgatás botrányba fulladt, a nagyságos mama tarkóig vörösödve rohant a hátsó szobába, és földhöz vágott néhány testesebb porcelánt.

Ferenc hatvan évvel később is önváddal és önundorral emlékezett vissza erre az epizódra, Dienes pütkösdi királyságának gyászos lezárulására, fölényének biztos tudatából a megalázott megsemmisülésbe taszított pufók kis ember kínjára. Rémálmaiban kísértette a szuszogó, izzadó, dundi pofa, a mente szegését markolászó, elfehéredett ujjak, a reszkető térdek, s a hirtelen előtörő savanyú pánikszag, ami a kis ember testhajlataiból áradt.

Ferenc annyira viszolygott az erőszaktól és mások megalázásától, hogy még a jogos bosszúban, a megérdemelt elégtételben sem lelte örömét. Dienesben azonban a megaláztatás a maradék jóságot is elölte. Én nem láttam benne soha semmilyen más szándékot, mint hogy a bátyját legyőzze végre: az egész nyomorult és jelentéktelen életét erre az igyekezetre tette fel.

Onnantól fogva a családban persze már senki sem hitte el Dienesnek, akármit gyalázkodott is Ferencről, ezért a kis ember életében először kénytelen volt elkezdni megdolgozni valamiért. Hosszú és reménytelen küzdelembe kezdett. Montesquieu-t és Diderot-t kezdett olvasni, láthatóan azzal a szilárd elhatározással, hogy járatosabb lesz a francia irodalomban, mint a bátyja. Levelet írt német szerzőknek, s tanácsokat kért arra nézve, miként válhatna nagy íróvá. Az írófejedelmek nem válaszoltak. Dienes nyüzsögni kezdett. Nem szalasztott el egyetlen alkalmat sem, ahol műveltségét fitogtathatta: kereste a testvére társaságát, behízelegte magát egynémely körbe, ahol Ferencet szívesen látták, Ferenc pártfogóit különféle indokokkal felkereste, s ezeken a helyeken, ha kellett, ha nem, francia idézeteket szőtt a mondókájába, filozófiai, esztétikai, sőt, politikai összefüggésekre utalgatott, aztán várta a hatást. Mivel azonban előadásmódjából, s egész lényéből hiányzott az a különös valami, amit *charis*nak, kellemnek neveznek, az a sajátosan áldott állapot, ami a beszélő szavait mágikus erővel érdekessé és vonzóvá teszi, felszajkózott mondatai mögül hiányzott a személyes érdeklődés, fűtöttség, szenvedély, beszélgetőtársai inkább átsiklottak a felkínált magasröptű társalgás lehetősége felett. Olyanok is voltak, akik provokátornak nézték a felforgató francia eszméket ismételtető köpcös kis földesurat.

Ugyanígy járt aztán a költészettel, a német elégiákkal, a svájci bukolikával, az olasz pindarizmóval, az angol metafizikai poézissel: egyikkel sem sikerült tetszést bezsebelnie. Ekkor úgy döntött, hogy pokolba az irodalommal, ami most ráadásul végképp bebizonyította teljes használhatatlanságát és értelmetlenségét, irány újra az intrika, csak most okosan.

Amikor Ferenc iskolafelügyelő lett, s apámmal, aki akkor már pártfogója, *Az erényes kozmopolitához* címzett páholyban főmestere, s barátja volt, a felső-Magyarországi városokat járták – és senki sem sejtette, hogy a hatéves kislány, aki akkor voltam, egy bő évtized múltán átrendezi majd a viszonyokat –, Dienes végigloholta az összes hivatalt, és szemforgatva, álságos körmönfontysággal figyelmeztetett mindenkit bátyja várható furcsa

viselkedésére, mintegy előre bocsánatot kérve mindenkitől. Azt sugallta, hogy a bátyja bolond, s erkölcsében laza. Szemét ájtatosan forgatva sóhajtozott, rejtélyesen célozgatott, az anyja szégyenét, családjuk fájdalmas titkát emlegette, majd újra Ferencre terelte a szót. Mint a pók, betekerte nyálas fonállal. De mivel ő azért elvégre mégis *csak egy Kazinczy* volt, apám meg *gróf Török*, hát persze, hogy aki végül meg akart tudni valamit, a magasabb ranghoz fordult.

Apám eleinte sehogy sem értette a dolgot, számára annyira idegen volt ez a viperai magatartás, hogy azt hitte, ilyesmi csak francia vígjátékokban létezik. Amikor viszont rájött a turpisságra, s megértette, hogy a Ferenc köré szövődött gyanakvó légkör mögött a kis ember mesterkedése áll, alaposan megrángatta Dienest, aki a grófi tekintélytől megszeppenve egy időre visszavonult duzzogni és bosszúterveket szőni. Sokat átkozódhatott ez alatt – ki tudja, talán a parasztok közt dívó rontásokhoz és babonaságokhoz folyamodott –, mert innentől tizenöt éven át minden úgy alakult, mintha a Dienest támogató démonok szabadultak volna rá a világra.

Ferencet elbocsátották állásából – Bécs arra hivatkozott: nem járja, hogy egy protestáns legyen a katolikus iskolák felügyelője; de ekkor már mindenki, aki egy kicsit jobban tájékozott volt a világ és az udvar dolgaiban, tudta, hogy az ok nem ez. József, majd Lipót halálával az új hatalom egyszerre akart megfojtani minden veszélyesnek tekintett mozgólódást, s mivel nyílt titok volt, hogy Ferenc sűrűn látogatja a bécsi és budai páholyokat, s olyan emberek ismeretségével dicsekedhet, akik nem csak távoli lehetőségként emlegetik, hogy királyok, papok és háborúság nélkül lehet majd élni, hanem naponta cselekszenek is érte, a kancellária minden pénzcspot elzárt, amelyről csak a gyanú is felmerülhetett, hogy szándékaival ellenséges eszméket táplál. Ferenc, akinek az állami megbízatás nemcsak pénzt jelentett, hanem burkolt bátorítást is, hiszen protestáns és szabadkőműves létére tényleges befolyást kapott egy olyan fontos és jövőt meghatározó területen, mint az iskolaügy, elbocsátásakor azt hihette, hogy ez a legrosszabb, ami történhet vele. Nem csak a jól jövedelmező állását veszítette el, hanem magabiztosságát és a jövőbe vetett hitét is. Aztán persze kiderült, hogy ez még nem maga a vihar volt, csak afféle előszél az igazi, mindent elpusztító ítéletidőből.

Ferenc elfogatása napján Dienes disznót vágatott, csapra verette pincéje féltve őrzött, drága óborait, és egy álló hétig mulatott cigánnyal, lengyellel, kurvával, felvirágozott hintóval, félrekapott süvegben. Hajnalonként kukorékolva adta tudtára a világnak, hogy immár ő az úr a bátyja birtokain. A frissen felépült széphalmi házat azonnal megtette birkaistállónak, s a félig elkészült könyvszekrényeket odaadta a juhászoknak, hogy azzal tüzeljenek a télen. A frissen hozatott stukkókat összetörte, falhoz vagdosta, s a törmelékkel feltöltötte a virágágyások árkaikat. A széphalmi dombról, ahonnan Ferenc ifjúkori álmai szerint esténként emelkedett tárgyakról folytatott beszélgetés, pohárcsengés és zeneszó hallatszott volna le a füzesbe, most birkabégetés és a juhászok részeg káromkodása folyt lefelé, mint a trágyalé. Mintha a kis ember azért fizettetett volna most ezzel elégtételt, amiért ifjú korában sehogy sem fért a fejébe, miért sóhajt föl mámorosan a jövőbe tekintve Ferenc, valahányszor elkocsiztak az akkor még gazos dombocska mellett. Fantáziája akkor képtelen volt megragadni azt a képet, amit a bátyja eléjük vetített: timpanonos kastélyépület a domb tetején, mely szalonjának ablakaival a tágas völgybe tekint. Cicero Tusculanuma, Horatius Sabinuma, Akadémosz ligete. Dienes dühöngve, sírva zsarolta a nagyságos mamát, hogy ne adja oda Ferencnek azt a földet, s mikor Ferenc mégis megkapta, és a felpántlikázott

építőcsapatot tánclépésekben vezette a kiásandó alap cölöpjeihez, melyek később annyi zűrzavar okozói lettek, Dienes telesutyorogta a sátoraljaújhelyi papság fülét, hogy Ferenc az ördögnek épít odafenn templomot. Elvégre az összes barátja istentagadó szabadkőműves, krisztusgyilkos zsidó, a legjobb barátja és pártfogója, Török Lajos aranycsináló rózsakeresztes, erkölcstelen libertinus, ördöggel cimboráló alkimista.

Ábel füstjének érezte, hogy a bátyja börtönbe került, mielőtt még befejezhette volna a házat: úgy érezte, az isten mutatott utat számára ezzel, s hogy most végre kézzelfoghatóan bebizonyosodott, hogy igenis ő járt a helyes úton, az ősök, a Biblia, az igaz ember ösvényén, s a bátyja a gonosz hatalmak hitvány szolgája volt csupán. Elpusztíthatott egy álmot, s ezzel Dienes nyomorult lelke megtelt elégtétellel, hogy végre minden visszatért a normális kerékvágásba, s a borzalmas epizód, ahol költészettel, művészettel, német és francia írókkal kellett vetélkednie, csak rémálom volt, amely, hála a jóságos császárnak és a derék rendőrminiszternek, idejekorán véget ért.

Hét évig élvezhette a győzelmét: hét évig, amely alatt a széphalmi ház szalonjában méter magasan rakódott le a birkaszar, a hálósobákban lakó juhászok üstje alatt ropogó könyvszekrények enyves füstje átitatta kátránnyal a vakolatot, a kerti ösvényeket, a virággyásokat, a kardvirágok, jácintok, tulipánok drága hagymáit kitúrták a disznók, a szilvafákat, a platánsort, a ház mögé ültetett jegenyéket kivágták és szétkaszabolták tanulatlan kezek, ami meg valahogy túlélte, azt úgy megrágták a kecskék, hogy csak néhány csökkent hajtást eresztettek, miniatűr levelekkel, mint a hullán növe borosta.

Dienes biztosra vette, hogy a bátyja nem jön ki élve a fogságból. Valami kezdetleges szómágia is volt abban, hogy a nagyságos mamát nem restellette hónapról hónapra „felkészíteni az elkerülhetetlenre”. „Vigasztaló” leveleiben, amelyek többnyire szó szerinti Seneca-idézetekből álltak, a halál feletti bánat értelmetlenségét taglalta hosszasan, és minden második mondatba beleszötte a „Ferenc” és „halott” szavakat, s időnként még a feltételes módról vagy a jövő időről is megfeledezett.

A királyi kegyelem hírére először nem volt hajlandó elhinni, a vármegyéhez, majd a Helytartótanácsához szaladt cáfolatért, ahol mosolyogva erősítették meg a hamarosan elkövetkező szabadulás tényét. Dienes hisztérikusan nevetett és sírt egyszerre, a megáradt Dunának szaladt, végül belegabalyodott a halászok hálójába, akik kirángatták és elagyabugyálták.

Egy rövid időre úgy tűnt, megbolondul.

De talán a megbolonduláshoz is kell valamennyi szellem és fantázia, Dienes elméje ezért aztán a rémület ellenére ugyanolyan szikkadtan és fantáziátlanul ép maradt, mint annak előtte volt, és nem védte meg a kis embert attól, hogy szembe kelljen néznie a valósággal. Amikor elmúlt az első rémülete, elhatározta, hogy taktikát változtat. Az anyósomhoz szaladt, a kétségbeesett és tanácstalan özvegynek azt kezdte magyarázni, hogy hiába nagy öröm, hogy Ferenc kiszabadul, ez mit sem változtat azon a tényen, hogy a család gyalázata majd csak most kezdődik igazán. Mert ami folt esett a Kazinczy néven, azt Ferenc halála úgy-ahogy lemoshatta volna, elvégre minden valamirevaló családnak jól jön egy mártír. Ez a felemás helyzet viszont, hogy mártír is, de nem teljes jogon, hiszen azt csak a halállal érdemelte volna ki teljes egészében, megoldhatatlanul zavaros helyzetet eredményez. Bárcsak hívnák őket Sigraynak vagy Óznek, Hajnóczynak vagy Szentmarjaynak, most a nemzet rokonszenve áradna feléjük – de így csak a megvetést és a gúnyt vonják magukra.

Ferencet el kell dugni valahogy, el kell nála érne, hogy húzódjon vissza. Legjobb lenne, ha a nagyságos mama magához venné a saját házába, és fogadna néhány embert, hogy örködjének fölötte, nehogy valami galibát csináljon.

A nagyságos mama erre azért már felmordult, hogy az azért mégsem járja, hogy frissen szabadult fiát újra börtönbe vesse.

Na jó, mondta erre Dienes, nem is úgy gondolta, nem is úgy gondoltam, csak arra céloztam ezzel, hogy Ferencről nem várható el, hogy úgy viselkedjék, ahogy illendő, s ahogy a családjához méltó. Azt nem is mondom, hogy úgy, ahogy az a családjának előnyös, mert arra boldogtalan bátyám mindig is képtelen volt. De ha már nem nézi a mi érdekünket, legalább szánt szándékkal ártani ne hagyjuk! Legalább a könyvektől el kellene tiltani, nehogy megint teleolvassa magát valami német vagy francia zöldséggel, és megkerüljön itt nekünk. A Biblián kívül ne legyen könyv a házban, anyám, könyörögve kérem! Mert minden baj a könyvekből származott, s abból, hogy Ferenc elbizakodott, és elfordult az ősei szokásaitól. Az istentelen szabadkőművesek között zsidókkal, afrikai négerekkel, sárga bőrű ázsiaiakkal, indiánokkal, és csak az ördög tudja még miféle népségekkel barátkozott. Még jó, hogy valami betegséget be nem hozott a házba! Vagy ki tudja, már be is hozta, s nemsokára kitör! Az istentől szabott rendet, amelyben az erényesek és az igazak élnek, izgága sületlenségekkel fel akarta forgatni. Elárulta a hazát! Elárulta atyám emlékét! Elárulta édesanyámat! A családjá ellen fordult! Az osztálya ellen! A nemzete ellen! A királya ellen!

Királya az a rossebnek, morogta erre a nagyságos mama, elvégre mégiscsak protestáns asszony volt, aki Rákóczi emlékezetén nevelkedett.

De Dienes már látta, hogy győzelmet aratott.

Elmosolyodott a szája szögletében, és azzal folytatta, hogy valóban, igaza van nagyságos Édesanyámnak, nem vethetjük újfent fogságba. Nem lenne emberséges dolog, s meg is szólnának érte. Abból pedig már bőven elég volt! Vissza kell állítani a család jó hírét! Az lesz a legjobb, ha még annál is nagyobb szabadságot adunk neki, mint amit itthon élvezhetne. Történetesen, nocsak, hát nem most jut eszembe, ismerem én hallomásból egy özvegyasszonyt lent Zalában. Nagyon férjhez szeretne menni az a szegény jó asszony.

Hogy hívják, kérdezte a nagyságos mama.

Báró Antalóczyné, mondta Dienes. Báró Antalóczyné, Özvegy Báró Antalóczyné.

Özvegy Kazinczyné hallgatott egy darabig, aztán bólintott.

Ezzel el volt intézve a dolog. Dienes innentől csak arra figyelt, hogy jól az anyósom eszébe vesse, mik azok a birtokrészek és vagyontárgyak, amelyeket Ferenc megkaphat. Tegnap felmentek a birkák, *amik majd a Ferencé lesznek*, a hegyi legelőre, mondta, és hosszan nézett az anyja szemébe. A harmincöt birka a semlyéni akolból. Vagy: vágatni kell fát a kólyi erdőből, *ami a Ferencé lesz. Ferenc disznaiból* kettő megellett. *Ferenc szőlejét* tönkretették a seregélyek. *Ferenc malmában* meghalt a molnár. Így rajzolta körbe lassan Ferenc leendő jussát, amelyek persze egytől egyig értéktelen, gyenge minőségű földek, erdők, szőlők voltak, sovány legelőn tengődő hitvány állatok, korhadt, zihálva, utolsó erejükkel dolgozó malmok, és olyan kocsmák, ahol a bérlők az utolsó fillérig mindent elloptak. Anyósom pedig, aki talán valóban azért viselkedett Ferencsel mindig olyan ziláltan, kiszámíthatatlanul és szenvedélyesen, mert őt szerette a legjobban az összes gyereke közül, lassan maga is úgy érezte, hogy a Dienes sugallta kiosztás a saját eredeti szándéka volt. Sokat kellett hazudnia magának, hogy úgy érezhesse, igazságosan bánik a fiával. Az

megint csak az ő zűrzavaros és anarchikus természetére jellemző, hogy végül nem egészen úgy alakultak a dolgok, ahogy Dienes belésulykolta.

A szabadulás napján Dienes kiadta az utasításokat, hogy tegyék rendbe a két hátsó szobát a regmeci házban, és június elsején, ahogy később hangsúlyozta: *felvirágzott* hintóval megjelent a munkácsi börtön kapujában, hogy hazavigye Ferencet. Ami a virágokat illeti, a kocsi kalapjában valóban lengett néhány szál árvalányhaj, de Ferentől merőben független okokból. A kocsi oldalán pedig állítólag rózsák voltak, de erre később Dienesen kívül senki sem emlékezett.

A börtönkapitány nem kerített nagy feneket a dolognak: a papírokkal egykettőre végeztek, a két közepes méretű utazóládával két legény kettőt fordult, és még alig volt reggel kilenc óra, Ferenc szabályszerűen és papíron is szabad volt. Ahogy az ezt megerősítő mondat elhangzott, szó nélkül félrelökött mindenkit, futásnak eredt lefelé a júniusi virágokkal tarkított hegyoldalon, a legelő tehenek között, mint egy kiscsikó, és buckáról buckára szökdelve-bukfencezve ünnepelte szabadságának első perceit. Dienes fülig vörösödve állt a megértően hümmögő börtönszemélyzet és a kuncogva összesúgó mosónők és parasztlányok gyűrűjében, és összehajtogatta a csak az imént széthajtogatott, ez alkalomra írt üdvözlő beszédét, amely tele volt gonosz célzásokkal és burkolt fenyegetésekkel.

Amikor Ferenc már hosszú percek óta nem mutatkozott, Dienes intett a két legénynek, hogy induljanak utána: a fűben oldalt heverve, fájdalomtól eltorzult arccal találtak rá, mindkét lába görcsöt kapott, a bokája kificamodott. Hét éve nem szaladt tizenhét lépésnél többet: ekkora volt az udvar, amelyen hetente egyszer sétálhatott, s ha az őr megszánta és félrenézett, még futhatott is egy kicsit.

Még akkor sem tudott lábra állni, amikor a szekér bekanyarodott a regmeci ház udvarára. A nagyságos mama a küszöbön állva, bordó mentében, méregzöld, vastag ruhában, fején fekete brokátkendővel, kezét, pontosabban: mutatóujján a frissen csillogóra dörzsölt rubint csókra nyújtva várta Ferenc közeledését, majd amikor látta, hogy a kocsi és a legény hozza befelé a hóna alá nyúlva, s kiderült, hogy az ok nem egészségének általános állapota, hanem valami banális baleset, türelmetlenül toppantott, és hátat fordított. Túlságosan eltervezte ezt az eposzi pillanatot, s most nehezebbre esett lemondani róla. Az első ölelés így csak később történhetett meg köztük, amikor Ferencet már ágyba fektették, és az anyósomban felolvadt az eltervezett helyzet megghiúsulása miatt befagyott jég.

Másnapra Ferenc szinte újjászületett, és összeírta a listát, hogy kiket akar meglátogatni. Türelmetlenül toporgott felöltözve, már háromszor utasította az inast, hogy hozza a kocsit, de nem történt semmi. Végül, amikor már nem lehetett tovább odázni, Dienes toppant be, és közölte, hogy egy szabad kocsi sincs, az összes munkában van, meg lesz is, és egyáltalán, Ferenc jobban tenné, ha nem kockáztatná az egészségét, hanem szépen otthon maradna galamblevesen, zsíros malacsültön, párolt káposztán.

Ferenc kiment az istállóba, a színbe, a karámhoz, és tényleg, egyetlen ló és egyetlen szekér nem volt sehol. Dühöngve, de megadta magát a sorsnak, s az öccse lelkére kötötte, hogy másnapra mindenképpen gondoskodjon kocsiról és lóról, különben forspontot lesz kénytelen kérni. Másnap Dienes lefizette a környék összes kocsisát, hogy ha Ferenc hozzájuk fordulna, valamilyen ürüggyel mondjanak nemet. Erre az én uram még mindig sántikálva, gyalog vágott neki a hegyeknek, hogy átmenjen Kassára. A nagyságos mama sírógörcsöt kapott, széttört néhány vázát és poharat, majd a fia után penderítette Dieneskét. Az öcs dühöngött és ordított Ferencsel, aki még mindig nem értette, mi is a

probléma lényege. Azt hitte, hogy féltik, hogy túlságosan meg akarják óvni a veszélyektől, ezért csillapítani igyekezett a testvérét, hogy nyugodtan menjen csak haza, ő igazán szívesen gyalogol most akár napokat, heteket is. Dienes fogcsikorgatva vette maga mellé a kocsi, és elvitte Kassára, de megígértette vele, hogy estére hazamennek Regmecre. Ferenc úszott a boldogságban, baráttól barátig szaladt, a főtéren ölelgette az embereket, és még az sem zavarta, hogy a jó részük megpróbál láthatatlanná válni és elrejtőzni az ölelése elől, nehogy a hatalmasok fülébe jusson, hogy nyílt utcán egy frissen szabadult státuszfogollyal barátkozott.

Másnap Ferenc mindenképpen Kázmérra akart látogatni, mihozzánk.

Valakitől hallotta Kassán, hogy hazajöttem a zárdából, és azt is tudta már, hogy apám betegeskedik. Dienes elöntötte a hideg verejték. Ez volt a legrosszabb, amitől csak tartott, hogy Ferenc megint a Török grófokkal áll össze, a vén aranycsinálóval és a boszorkány lányával, akiktől oly sok gúnyolódást és csipkelődést kapott annak idején, nem is beszélve a grófi sétapálcáról, amely a háta közepén csattant egyszer Budán, amikor apám rájött, hogy Ferencet rágalmazza. A gonosz kis ember gondoskodott tehát, hogy a kocsis az út harmadánál keréktörést szenvedjen. Kora délutánig rostokoltak, amíg előkerült néhány paraszt, estére lett csak új kerék. Fogadóban aludtak, ahol Dienes beborozva nekiesett Ferencnek, hogy vegye tudomásul, azok után, amit a családjával tett, nincsen joga önállószkodni, meg ide-oda flangálni, meg összevissza olvasni mindenféle istenverte nyelven, meg könyveket rendelni drága pénzen, meg festményeket venni Bécsben, nem, ennek vége, mostantól rendes emberhez méltó életet fog élni, megházasodik, pocakot növeszt, szakállat ereszt, délutánonként a méhesben olvassa az Énekek Énekét, és legfeljebb a megyegyűlésbe jár el néha, de ott sem szólal fel. Punktum.

Jól van, aludjunk, mondta Ferenc. Nem szerette a részégeket. Még ekkor sem fogta föl, hogy másodszorra is börtönbe került.

Másnap csak eljutottak Kázmérba, ahol apámmal sokáig szótlánul ölelték egymást és zokogtak. Akkor még nem értettem, mit jelent ez a hosszú ölelés. Akkor még nem tudtam, hogy a korán árvaságra jutott Ferenc második, s az elsőnél igazabb apját tisztelte apámban. És azt sem tudtam még akkor, hogy teltek a nyolcvanas évek, születésem és apró gyermekkorom ideje, amikor apám bevezette Ferencet a rózsakereszt testvériségébe, s ketten kutatták a lélek és az anyag rejtelmét. És így azt sem tudhattam, hogy apám bűnösnek érezte magát abban, hogy segített Ferencnek arra az útra lépni, amely végül a börtön rettenetes hét évében ért véget: csak azt láttam akkor, hogy mélyen, az elképzelhetőnél mélyebben szeretik egymást.

Három napot töltött nálunk: én tulajdonképpen akkor láttam őt először. Persze emlékeztem rá kislánykoromból, de az a Ferenc egy másik Ferenc volt. Én huszonegy éves voltam ekkor, Ferenc negyvenkettő: mágikus aritmetika. 14 éves koromból, amikor utoljára láttam, egy tüzes szemű, lobogó, csupa kacaj és derű fiatalemberre emlékeztem, most egy töprengő, fanyar, titokzatos férfi állt előttem, aki bátortalanul nyújtotta a kezét, majd sután fogadta az ölelésemet. Miközben közel hajoltam hozzá, akaratlanul is visszatartottam a lélegzetemet: attól féltem – bár nem tudtam, mire készüljek –, hogy börtönszaga lesz. Később sokat szégyenkeztem emiatt, bár sosem célzott rá, hogy észrevette volna. Kevés fogalmam volt akkoriban arról, hogy milyen szörnyűségek ment keresztül, s az események, amelyek megrázták akkoriban a világot, személyes elfogultságaim fénytörésén át jelentek meg.

1795-ben, amikor hazatértem Bécsből a szaléziánus nővérek kolostorából, reggelente az apai kastély ablakából sírva néztem a nádfedeles viskókat, és képtelen voltam elfogadni, hogy ezentúl itt kell élnem.

Én Bécsben tíz éven át minden reggel a Belvedere parkjára néző szobában ébredtem, és ahogy a kinyitottam a tágas ablakot, beáradt a frissen nyírt pázsit és a rózsák illata. Prinz Eugen titokzatosan karcsú kastélya üdén pompázott a dombtetőn, a fehér murvával felszórt kerti utak végén. Addigra már szinte elfelejtettem magyarul, tökéletesen megtanultam viszont németül és franciául: az otthon illata és emléke lassan elenyészett. Minden reggel azzal az érzéssel ébredtem, hogy különleges, kivételezett, ritka, értékes és megismételhetetlen vagyok. Esténként áthallatszott a zárda ablakain át a kertből a zeneszó és a pohárcsörgés, és izgatottan lestük, ahogy a sűrű sövénybokrok titkos öbleiben egymásba fonódnak a felhevült szerelmespárok, és elképzelhetetlen malacságokat suttoznak.

Ha a császár is megjelent, elparancsoltak bennünket az ablakokból, és a refektóriumban kellett énekelnünk, hogy e sejtelmes háttérzenével gyönyörködtessük az uralkodót. 1792-ben egy kora nyári délután jégeső törte be a melegház üvegtetejét, és tenyéryni, lila és bordóvörös trópusi pillangók repkedtek a kolostor kertjében, tucatnyi *prepona chromus*, *urania ripheus*, *sasakia charonda* és *agrias beatifica beata*, amelyek preparátumait a kolostor szertárában évek óta olyan odaadó csodálattal nézegettem. Ez a szertár volt az egész kolostorban a legderűsebb, legártatlanabb hely, ahová egy idő után külön bejárást kaptam, miután a nővérek észrevették, hogy mennyire vonzódom a természettudományok iránt – persze természettudományból csak ezt a nőknek szánt és engedélyezett szegmentumot ismerhettük meg, a trópusi növények lenyomatait, trópusi rovarok preparátumait és a csodálatos, titokzatos őskövéleteket, amelyek gigászi csigák, szertelen formájú tengeri állatok és bizarr víz alatti növények lenyomatait őrizték.

Minden vágyam az volt, hogy egyszer majd, gazdag és kalandvágyó férjem oldalán magam is egzotikus vidékeket fedezek fel, ismeretlen állatoknak adok nevet, s kastélyunk külön természettudományi termet kap, amelyben a ritkábbnál ritkább preparátumokat őrizzük, s egy vadásztermet, amelyet a férjem által elejtett vadak trófeái töltenek meg. Ezekkel az álmokkal tértem nyugovóra. Esténként suhogva érkeztek a kastélytóra a hattyúk a Dunáról, a vadsparkban pávák rikoltoztak. Amikor kilencet ütött a Karlskirche harangja, a szökőkutak csobogása is megállt, s a nagyváros távoli kocsmazaja, a vidám bécsi nép mulatozásának távoli hangjai ringattak álomba: kacéran kárhozatra hívó hangok egy zárdanövendék számára.

Ónodi kastélyunkat hiába vette körül rózsakert, a kőfalat hiába árnyékolták illatos vörösfenyők, ezek együtt sem tudták feltartóztatni a háziállatok ürülékének mocsárszaggal keveredő bűzét, amely a falu felől áradt. Részeg parasztok átkozódtak a kerítés tövében. Minden, ami megmozdult, szenvedett: nyögött a paraszt, hörgött az ökör, sírva nyikorgott a kocsikerék, még a madarak is kinkeservvel, kedvetlenül verték a levegőt. Mintha az időnek nem volna kedve telni, a világnak előre forogni, minden visszavágyott a sárba, a földbe.

Elviselhetetlennek éreztem az itteni életet.

Visszavágytam Bécsbe.

Kisgyerekkorom kódéből rémllett a név, amelyet apám és anyám olyan sokat emlegetett hazaköltözésem hónapjaiban: Kazinczy Ferencé. Egy huszonéves fiúra emlékeztem, akinek a kacagása felüdítette a vastag falú, komor kastélyt, emlékeztem, ahogy a hajába

csimpaszkodom, s rémlett, hogy egyszer eloroztam a nyaksálját és hetekig azzal aludtam: most furcsa volt hallani, hogy a fiúra felségárulás miatt halál vár. Haragudtam rá, hiszen elvégre az én imádott Bécsemet árulta el, s az uralkodóházat, melyet a szaléziánus nővérekkel reggeli imáinkba foglaltunk tíz éven át. Aztán ahogy lassan megbarátkoztam a megváltoztathatatlanul, és elfogadtam, hogy Ónodon kell élnem, apránként, innen-onnan rakva össze a részinformációkat, azt is megértettem apámék miről is beszélnek. Ekkoriban szokásommá vált, hogy mindent kihallgattam, amiről a házban szó esett. Függyönyök mögé, ágyak alá rejtőztem, s lassan mindent megértettem, ami a szüleimmel, a nővéreimmel és a cselédekkel történt. Amit meg nem értettem, annak bűnösen zamatos titkát élvezettel majszoltam hónapokon át. Tudtam, ki kinek a szeretője, ki kicsoda után sír titokban egyedül, tudtam, mit csinálnak az emberek, ha egyedül maradnak, tudtam, ki lop és hogy ki az orgazda. Tudtam, hogy az öcsém milyen megalázó malacságokat művel a nővéremmel, tudtam, hogy az apám hogy keveri az ondóját a tégelyeibe, tudtam, hogy anyám hogy bolyong magányosan a könyvtárszobában. Sok mindent tudtam, és mindent tudni akartam, mindenre kíváncsi voltam.

Egyetlen egyszer kaptak rajta: amikor ájultam estem ki a nagyszalon függönye mögül. De addig, az ájulás bekövetkeztéig minden egyes szóra tűpontosan emlékszem.

Apám aznap délután feldúltan érkezett haza, sápadt volt, verejtékezett és nyugtalanul járkált föl-alá a kertben, ameddig anyám haza nem érkezett. Akkor kézen fogta és maga után húzta a házba. Én a szobám ablakából követtem az eseményeket, és ahogy apámék elindultak befelé a házba, átrohantam a szalonba és elrejtőztem a függöny mögött. Nem csalódtam az ösztöneimben: anyám és apám is hamarosan a szalonba lépett. Apám először hevesen letérdelt anyám elé és megcsókolta a kezét. Aztán a fejét a keblei közé fúrta, és sokáig úgy maradt. Anyám unszolta, hogy beszéljen, de apám csak rázta a fejét. Ahogy kibontakoztak végül az ölelésből, apám bort töltött, leült, maga mellé húzta anyámat, és elmesélte neki, mit hallott a budai kivégzésekről.

Azt mondta, hogy Martinovics Ignác, amikor a feje még csak félig volt leütve, emberfeletti erővel kiszakította a széket a földből, és futásnak eredt, miközben a nyakából lövellt a vér. A katonák csak nagy sokára érték utol, és csak sokadszorra sikerült lenyiszálniuk a fejét. Erre a látványra az addig ellenségesen hallgató bámész tömeg felmordult: akik addig az összeesküvők fejét követelték, hirtelen megszánták az elítélteket. Az osztrákok sietősre fogták a dolgot, de így sem akadályozhatták meg, hogy az utolsó szó jogán Sigray Jakab ne tartson egy gyújtó hatású beszédet, amely annyira feltűzelte a tömeget, hogy az emberek nekilódultak, és át akarták törni a kordont. A kivégzést felügyelő parancsnok erre sortűzet parancsolt, ami lekaszálta a lázongókat, öreget, gyereket, asszonyt válogatás nélkül. A nagy zűrzavarban senki sem figyelt a kivégzésre várókra, akik közül kettőnek, Hajnóczynak és Laczkovicsnak alighanem sikerült kerekét oldania, mert éjszaka aztán, amikor a kivégzettek testét kordéra rakták, hogy egy titkos helyre temessék, csak három holttestet számolt meg a foglár, akitől az értesülés származott. Sigrayt hátulról érte a golyó, Szentmarjay pedig azért nem tudott elmenekülni, mert már akkor elájult, amikor a vérpadra kötötték, mígnem valaki elnyisszantotta a torkát a nagy zűrzavarban. A sortűz áldozatainak sebtében ástak árkot a várfal egy eldugott szögletében, ahová sehonnan nem lehetett belátni, és az általános zendülésnek azzal vették elejét, hogy titkos megbízottaik a város több pontján is tűzvészt támasztottak. A házaikat féltő polgároknak aztán a kisebb gondjuk is nagyobb lett hirtelen, minthogy a sortűzzel foglalkozzanak.

Másnap Buda várában déli tizenkét órakor, amikor a Helytartótanács tagjai épp gyűlésre igyekeztek, egy fekete lovak vontatta vörös bőrrel burkolt dízkocsi állt meg a templom előtt, és kiszállt belőle Martinovics Ignác. Levágott fejét a hóna alatt tartotta. Cseppet sem sietett, komótosan a Helytartótanács tagjaihoz lépett, akik moccanni sem mertek a jeges réműlettől, és jobb kezével egyenként mindegyiknek megérintette a mellkasát a szíve fölött. De hogy ezután mi következett, arra már nem emlékszem, mint ahogy arra sem, hogy apám mindezt nevetve, vagy a történetnek hitelt adva mesélte-e anyámnak, mert ebben a pillanatban ájultan zuhantam ki a függöny mögül. Pontosabban: egy valamire még emlékszem: anyám mondatára, aki feldúltan ziháló, s az önkényen háborgó apám kezét megragadva határozottan a szemébe nézett, és ezt mondta.

Lajos, azért ezek mégiscsak jakobinusok voltak!

Hét évvel később, amikor Ferenc kiszabadult, és elmondta, mire jutott a helyzet tisztázásában, és mit sikerült megtudnia a kivégzések lefolyásáról, amelyet a maga szemével nem láthatott, csak a vesztőhely fölötti égdarabot, rá kellett jönnünk, hogy a kivégzésről őrzött képünk hamis, és annak idején valaki jócskán felültette apámat: de akkor már késő volt ahhoz, hogy az elménkbe égett képet megváltoztassuk. Ebben Ferenc sem tudott segíteni, hiszen számára még nagyobb fejtörést okozott, hogy az ellentmondásos beszámolókból kihámozza valahogy az igazságot, és egyre reménytelenebbnek tűnt, hogy összeálljon egy végső, hiteles verzió.

Mintha ez is apám komor nézeteit igazolta volna az ügyetlen és gonosz demiurgosz által teremtett világról, ahol a távoli, ismeretlen isten által küldött lélek hasztalan próbál kiszabadulni a fénybe. Ferenc fogcsikorgatva küzdött, többek között azért, hogy épp ezt gnosztikus sötétséget megcáfolhassa, de minél több egykori állítólagos szemtanúval beszélt, a kép annál zavarosabb, annál szétfolyóbb lett, egészen a végső kudarcig. De ezzel is csak jóval később szembesültem, 1810-ben, apám halála után, amikor a temetésről hazafelé tartva, amelyen összesen ketten vettünk részt Ferencsel, szóba került ez a megfejthetetlen kirakós játék. Így engedek az erősebb történetnek, Martinovicsot, hóna alatt levágott fejével akkor is csak a vörös utazókocsiból látom kilépni, ha százszor is meggyőzőm magam, hogy ez csak mese volt.

Az új század, amelybe annak az évnek januárjában léptünk, még mielőtt elérkezett volna, maga alá temette az előzőt. Akkor már hetedik éve tartott, Ferenc bebörtönzése és apám műhelyének megsemmisülése óta. Lehet, hogy a gyerekkort keverem tévesen össze a tizennyolcadik századdal, pontosabban a gyerekkorom derűs levegőjét vetítem rá az egészre, mégis meghatározta a századforduló évét az a felismerés, hogy valami, aminek nem is voltunk egészen tudatában, visszavonhatatlanul elsüllyedt a múltban: erre akkor jöttem rá, amikor hét év után újra megöleltem Ferencet.

Mire kijött a börtönből, már elmúlt bennem a harag, amiért Bécsset ott kellett hagynom, jegyben jártam egy emigráns francia márkival, s lassan elérkeztem abba az életszakaszba, amikor a gyerekkor hirtelen visszahozhatatlan, ragyogó aranyidővé változik. Ferenc is ezzel az aranyporral behintve érkezett. Hiába törték össze az évek, hiába veszett el csillámló jókedve, hiába vált minden tündöklő játékossága negyvenkét éves korára titokká, az ölelésében, a levegőjében, a hangjában és a mozdulataiban ott rejtőzött mindaz, amire a múlt századból emlékeztem. Gyerekkorom százada jött vissza általa – és veszett is el szinte rögtön, mivel Dienes gondoskodott róla, hogy valamilyen ürüggyel már másnap távozásra bírja. Hat hónapig nem láttam ezután – hat kínzó feszültségben, álmatlanságban töltött

hónapig, s mint kiderült, ez az időszak kis híján mindkettőnk számára végzetes volt, mintha megint csak valami különös szimmetria lépett volna munkába a sorsunk szövedékében.

Amikor Ferenc hazatért, az özvegy már ott volt Regmecen. Mivel mit sem sejtett az anyja és a testvérei által tervezett hadműveletből, hódolattal és megkülönböztetett udvariassággal üdvözölte az asszonyt, mert mint később kiderült, első pillantásra összekeverte az egyik harmadfokú nagynénjével, akit gyerekkorában látott utoljára, és már akkor is szánni valóan csúnyának talált. Az özvegy vacsorára is maradt, Ferenc sajnálattal állapította meg, hogy mióta legutoljára látta, még meg is sántult szegény. Vagy mindig is sánta volt? Ez az a nagynéni, akinek az egyik lába születésétől fogva rövidebb, s a cipészek hajukat tépik, amíg megfelelően aszimmetrikus lábbelit tudnak készíteni neki?

De ezeket a kérdéseket akkor még nem lehetett megnyugtatóan tisztázni.

Másnap mindnyájan elutaztak Félixfürdőre.

Az utazásra névleg Ferenc egészsége miatt volt szükség, bár az időpont nagyjából egybeesett azzal, amikor a nagyságos mama amúgy is fürdőre szokott utazni, hogy fájdalmas ízületi gyulladásai, ami főleg a csípőjén és a könyökén kínozza, enyhüljenek valamit. Ferenc örült, hogy emberek között lehet, és előre boldog volt, hogy régi ismerősöket üdvözölhet majd. Mint a kölyökkutyát, minden érdekelte, a szagok, a színek, a hangok, az arcok, s reggeltől estig nyugtalanul koslatott. Anyósom leginkább azzal volt elfoglalva, hogy minduntalan jelét adhassa, hogy rangban és tisztességben nem tartja magával egyenrangúnak özvegy Antalóczyt, aki olyan pironkodva, zavartan viselkedett Ferenc jelenlétében, mintha sosem látott volna közletről férfit. Szegény asszonynak még arra sem volt érkezése, hogy észre vegye, milyen megalázóan bánik vele „leendő anyósa”. Dienes volt azonban négyük közül a legnagyobb izgalomban, éspedig jó okkal. Neki ugyanis nemcsak azzal volt gondja, hogy megszervezze az özvegy utazását, előkészítse a terepet, s közben a szerető testvér áruhájába bújva kisemmizze és száműzze a család közeléből a bátyját, hanem szövevényes és hisztérikus szerelmi ügyei is a körmére készültek égni. Pruszkay Antónia, akivel már évek óta heves és igen zűrzavaros viszonyban állt, szokásához híven már megint bizonytalanságban hagyta, hogy vajon eljön-e a fürdőre, avagy sem.

Ez a bécsi kisasszony, aki alig pár szót gagyogott magyarul – sosem tudtam eldönteni, valóban elfelejtette-e a nyelvet, vagy csak a mi bosszantásunkra, na és persze jól kiszámított ravaszságból tesz úgy, mintha csak németül értene –, szemmel láthatóan (kivéve persze Dienes szemét) abban lelta a legnagyobb örömét, hogyha zűrzavart, bizonytalanságot, viszályt és ellenségességet kelthetett az emberek között.

Az ördög tudja, hogy nem volt Dienesben annyi életösztön, hogy megszabaduljon tőle, mert nem úgy tűnt, mintha különösebben élvezné, hogy állandó érzelmi zűrzavarban kell élni, de az is lehet, hogy ennek az érzéketlen és tompa eszű embernek épphogy erre volt szüksége ahhoz, hogy úgy érezze, él egyáltalán. Úgyhogy bőven volt minek kiobbannia a Félixfürdői kiránduláson, mintha csak lóporos hordókon utaztak volna.

A fürdőházat és a hozzá tartozó szállást, amelyben két szinten huszonvalahány szoba volt a vendégek számára, három évvel azelőtt fejezték be, de tavasszal megint vakolni és festeni kellett, mivel egy földrengés csúnyán megrongálta a falakat. Ugyanennek a földrengésnek azonban egy másik, meglepő és örömdetes következménye is lett: a víz, amely addig langyosan tört föl, váratlanul forróvá változott és sárgás árnyalatot öltött. A szaga enyhén kénessé vált, és még napok múlva is megérezte a bőrön. Az ősz hajtincseket befogta, az

ezüstöt megfeketítette, az orvosok szerint azonban gyógyító és üdvös tulajdonságai tovább szaporodtak, s immár nemcsak az ízületi és gerincbántalmakra javallott, hanem a bélrenyheség, a gyomorhaj és a máj kezelésére is. A vízkóros, elefántlábú öreg alkoholisták literszámra hörpölték az ivókútnál, ahol egy mosogatóasszony állandóan gondoskodott tiszta ivóalkalmatosságról.

A nyári forróságban sokan nem bírták a testmelegnél is magasabb hőfokot, s kádakat hozattak, melyet kihűtött forrásvízzel töltöttek meg, és azokban heverésztek a deszkakorláttal körbevett, kikövezett medence szélén, hogy társalgási távolságban maradjanak az izzadást választó társaikkal, ugyanakkor a víz jótékony hatásait se kelljen nélkülözniük. A vendégház falai mellett itt-ott még malterosládák, meszesgödrök álltak, a tetőn még kopácsoltak az ácsok. Olyan üde és reményteli volt az egész, mint a kezdete valaminek. Csak a medencét körbevevő hársfák és tölgyek álltak őszi sárgán, élettelenül, kivágásra várva: a gyökereik nem bírták a forróvá változott talajt, amelyet a hangyák, vakondok és a csúszómászók is messzire elkerültek.

Amikor Ferencék megérkeztek, Dienes tűvé tette a környéket Pruszkay Antónia után, de nem járt sikerrel. Csüggedten, dühösen, átkozódva ért vissza, és gorombán leteremtette Ferencet, aki bekérezkedett volna hozzá hálótársnak. Ferenc fel nem foghatta a visszautasítás okát, amikor pedig világossá tette mindenki számára, hogy képtelen egyedül aludni egy keskeny szobában, amely a börtöncellára emlékezteti. Dienes foglárként lökdöste be az ajtón, és megfenyegette, ha sokat cirkuszol, még a zárat is ráfordítja.

Dienes még akkor is dörmögött, öklével verte a falat és dobogott a padlón, amikor özvegy Antalóczyné kezében egy szál gyertyával, rózsaszín köntösben, ezüsthímzésű brokátpapucsban besurrant Ferenc szobájába.

Ferenc annyira azért nem volt mulya, hogy ezt meg ne értse, és óvatosan elhúzódva az asszonytól egy karosszékekben keresett menedéket. Sallustiusról kezdett beszélni, aztán áttért a történetírás általánosabb, elméleti jellegű problémáira. Az özvegy udvariasan hallgatta egy darabig, még egy viszonylag helyénvaló megjegyzést is tett, ami arról tanúskodott, hogy hallott már Hérodotosz és Thuküdidész történelemfelfogásának különbségeiről, aztán az arcán eluralkodott az unalom és a tanácsstalanság. A szál gyertya fényében az arca ettől még aránytalanabbnak és rútabbnak tűnt: horgas, ferde, talán valamikor törött orr, penge ajkak, hegyes áll, mélyen ülő, szűk szem, előreugró, erőteljes homlok, sűrű, bozontos szemöldök. A zavarodottság azonban csak egy pillanatig tartott, aztán özvegy Antalóczyné felállt a díványról, és villámgyors, szinte észrevétlen mozdulattal kigombolva rózsaszín köntösét, Ferenc mellé lépett, és melleit az arcához lendítette. És akkor kimondta azt a mondatot, amit Ferenc később olyan sokat idézett kuncogva nekem.

Nézze, milyen szépek a kebleim, Ferenc, mondta, s megragadva a mellére tette Ferenc kezét.

Nagyon sok minden futott át ekkor Ferenc fején. Elsősorban is az, hogy az asszony mellei bizony szépek, bár a görög szépségideálhoz képest talán túlméretesek. És az is, hogy a rövid Kassai kitérőt leszámítva, amely egy jól ismert mellékutca jól ismert épületébe vezette, nem érintett nőt lassan már nyolcadik éve. Majd rögtön ezek után belecsapott a felismerés, hogy ha most belemegy ebbe a játékba, holnap az öccse, az anyja, s vélhetően Antalóczyné egész, lesben álló rokonsága kórusban fogja követelni, hogy haladéktalanul vegye feleségül az özvegyet, vállalja tette következményeit, viselkedjen férfiként, ne tiporja meg egy asszony becsületét, és így tovább. És egy pillanatra a jövőbe is belelátott, látta magát örök másnaposságban tántorogni a bikaistállónál, látta magát hajnali erdőn kocsikázni az

asszonnyal, aki „fiam”-nak szólítja és a hideg lábát a kabátujjába süllyeszti, látta a sógorait véreshurkát enni januárban, bajszukon csorgó zsírral, s ezektől a látomásoktól végül egészen kijózanodott. Megsimogatta az asszony mellét, megdicsérte a formáját, a terjedelmét, és biztosította a meghökkent özvegyet, hogy harci díszei bizonyára nagy örömet okoznak majd egy arra méltó, megfontolt és tiszta múltú férfiúnak. Egy ilyen börtönviselt, rosszéletű ember azonban, amilyen ő, nem lehet méltó egy ilyen nagyszerű asszony bájaira.

Özvegy Antalóczyné nem volt különösebben eszes asszony, és nyilván halálosan meg is volt sértődve, összegombolta tehát a köntösét, bozontos szemöldökét összehúzta, és jéghidegen közölte, hogy ebbe az egész bolondságba kizárólag a nagyságos mama kérésére ment bele, s Ferenc az ő ízlésének amúgy is könnyűcske és cingár. Ha verekedésre kerülne a sor, akár egy ütéssel leterítené, neki ilyen férfi nem kell. Nagy dérral-dúrral ment ki a szobából, de arra azért ügyelt, hogy ajtócsapkodással ne adja az egész fürdőház tudtára a fiaskót. Egy perc múlva újra benyitott: ellenőrizni akarta, Ferenc nem gondolta-e esetleg meg magát. De mondani csak annyit mondott, hogy reméli, számíthat a diszkréciójára. Ferenc megígérte, hogy úgy fog viselkedni, mintha az égvilágon semmi nem történt volna közöttük. Erre az özvegy megint megsértődött, és most már véglegesen távozott.

Ezzel az éjszakával azonban Ferenc vesszőfutása még nem ért véget.

Másnap reggel megérkezett Pruszkay Antónia, akkora kalapban, hogy oldalvást kellett csapnia a fején, hogy beférjen vele az ajtón. Négy méretes utazóláda is érkezett vele, valamint egy francia kisasszony, akinek egérfogai voltak, és egyfolytában vihogott valamin, még akkor is, ha egyedül ült egy sarokban. A hölgy, Girault kisasszony, a forradalom idején kivégzett Antoine François Girault márki húga volt, földönfutóvá vált, s Bécsben élt kegyelemkenyéren. Akkor még egyikőnk sem tudhatta, hogy éppen ő lesz az, aki olyan fontos szerepet játszik majd abban, hogy felbomlik a jegyességem francia vőlegényemmel, s hogy Ferencel végül összeházasodunk.

Pruszkay Antóniának minden képessége megvolt arra, hogy magába bolondítsa a férfiakat. Már megérkezésének reggelén felpezsdítette az ellustult fürdőéletet. Minden épkézláb férfi neki igyekezett feltűnni, sőt, a halál szélén tébláboló öregurak is erőre kaptak a közelében. Pedig Antónia – ahogy Ferenc később leírta – nem volt szép. Közönséges viszont igen: feltűnő, közönséges, harsány, szabadszájú és exhibicionista, aki úgy parádézott a lenézett, bárdolatlan magyarok társaságában, mint egy angol hercegnő a hamuban kuporgó indiaiak között. Nagyvilági rutinja, társasági éleselméjűsége és intrikus természete fel volt vértézve az összes szükséges képességgel. Képes volt az első szempillantásban feltérképezni az ellenfél gyengéit, s szavai – már annak, aki kellő mélységben ismerte a bécsi városszéli kuplerájokban felnőtt lány sajátos szókincsét és kétértelműségeit – elevenbe találtak. Zseniálisan tudott hízelegni, sértődni, unatkozni és lelkesedni. Ráadásul ezek a tulajdonságai, amelyek nyilván Bécsben sem lobogtak alacsonyabb lángon, itt a messzi idegenben, más szokású, tétovább, lassabb emberek között kétszeres nagyságúnak tetszettek, és saját magukat táplálva, napról napra hevesebben égtek, mint a bányatűz. Kisugárzása olyan erős volt, hogy Ferenc később mindig innen vette a példát, ha a kirkéi varázst, a megmagyarázhatatlan, falakon és tereken áthatoló, holtakat a földből visszaparancsoló nőtényi erőt akarta jellemezni: mi magunk között csak *antonizálásnak* neveztük. Egyszóval: Dienest és Félixfürdő férfilakóit Pruszkay kisasszony alaposan megantonizálta.

A nagyságos mamát Antónia érkezése meglepetésként érte. Pontosabban: eleinte nem lehetett meglepetésről beszélni, mert az asszonynak fogalma sem volt arról, hogy Dienes és a bécsi lány viszonyban állnak egymással. Mint bármilyen hasonló esetben, valahányszor társadalmi rangban nála alacsonyabban álló személy került a közelébe, Bossányi Zsuzsanna arca megkövült, szeme a felhőket kémlelte, és az egész magatartásán látszott, hogy semmit sem hajlandó meghallani, sem meglátni abból, ami körülötte történik. Csak akkor mutatott valamiféle élőkéhez hasonló reakciót, amikor észrevette – akárhogy is próbálta ezt Dienes megakadályozni –, hogy a kiszáradt tölgyes törzsei közt bújócskázva Antónia legyezőjével Dienes kezét csapkodja, miközben az illetlen helyekre nyúl. Ferenc számára hamar nyilvánvalóvá vált, hogy Dienes még nem avatta bele az anyját a történetbe, sőt, úgy tűnt, az a terve, hogy megússza, hogy bárkivel is beszélnie kelljen a dologról. Valahogy úgy érezhette magát, mint a gyerek, amikor a tenyere mögé bújik, és azt hiszi, hogy ha ő nem lát, akkor a többiek számára is láthatatlan. Antónia azonban vitálisabb és bajkeverőbb hajlamú volt annál, semhogy meg lehessen vele úszni egy ilyen kísérletet.

Rejtélyes és mágikus érzékének első nyilvánvaló jeleként már az első napon összebarátkozott özvegy Antalóczynéval, pedig, mint később kiderült, még senki sem említette neki, hogy Ferenc és az özvegy összehoronzására milyen hadmozdulatokat végzett már el a család. Sőt: Dienes nem, hogy nem avatta be ebbe a történetbe, szemmel láthatóan még azt sem döntötte el, hogy Ferencnek bemutatja-e egyáltalán.

Ferencet azonban persze nem kellett féltetni.

Rögtön észrevette, hogy a bécsi kisasszony Dienes miatt érkezett, és amint megfelelő pillanat adódott, bemutatkozott. Gyors szélroham szaladt át a kiszáradt tölgyesen, őszi lombvihár támadt. A nő gúnyos mosollyal mérte fel, hogy nem tetszik Ferencnek, s okos orrával azt is kiszagolta, hogy a férfinak valami tágasabb összefüggés miatt van szüksége arra, hogy az öccsét megelőzve tegyen szert az ismeretségre. *Áh! A halott ember!*, dűnyögte, miközben hanyagul nyújtotta kesztyűs kezét. *Egész jó színben van!* Ferencnek nem tetszett a nő hetykesége. Nem azért, mert a fogságán gúnyolódott – azzal már megbékült. Az árulás lehetősége miatt nem tetszett, amelyet a nő titkon felajánlott általa. Nem akart egy Pruszkay Antóniával összekacsintani Dienes háta mögött, pedig ekkor még nem tudhatta, hogy az öccse a fogsága alatt hogyan áskálódott ellene, hát még, hogy a jövő mit tartogat.

Miközben jól mulatott a nő szabadszájúságán és pimaszságán, nem tagadhatta le maga előtt, mennyire félti Dienest. Az erőssorrend nyilvánvaló volt, s talán csak egyedül az öccse nem vette észre, hogy gúnyos mosolyok kísérik, s a háta mögött összesúgnak pipogyaságán. Mint egy lihegő kiskutya, koslatott a nő körül, aki közben leplezetlen élvezettel fogadta a legkülönbözőbb hódoló udvarlásait, és ügyet sem vetett arra, ha ezzel a kiskutya farkára lép.

Egy tüzérkapitány azzal szórakozott, hogy valahányszor megpillantotta Antóniát, ruhástól belevetette magát a vízbe: néha meg se száradt két ugrás között. Egy másik tiszt, aki mankóval érkezett, s egyik lábából egy jókora darab hiányzott, ahogy összetalálkozott a rózsaszínben és sárgában pompázó, virágkehelyforma nővel, eldobta mankóit, s bicebócán futásnak eredt, mutatva, micsoda varázserőt áraszt ki rá a szépség. Egy brassói patriciuscsemete, aki bizonyára kísértethistóriákon nevelkedett, éjjel sírt ázott magának a parkban, s amikor Antónia reggel arra sétált, földet prüszkölve támadt föl halottaiból. Antónia csengő-bongó kacaja és turbékoló gerlehangjai visszhangoztak a pavilonok között.

Mások kacsintgattak, leveleket írtak, öngyilkossággal fenyegetőztek, és felajánlották a vagyonukat. Éjszaka sűrű volt a jövés-menés Antónia lakosztálya körül, ajtók és ablakok nyikorogtak. Dienes fortyogott, dúlt-fúlt, füstölgött és egyik részegségből a másikba itta magát, hogy valahogy elviselhesse a féltékenység kínjait. Ferenc pedig tétovázott, hogy mit tegyen: hagyja, hogy menjenek a dolgok a maguk útján, vagy próbáljon tenni valamit Dienes védelmében.

Akkor döntötte el, hogy nem hagyja tovább, hogy a testvére megalázza magát, amikor egy uzsonna alkalmával Antónia Dienes németjén gúnyolódott. Már előző nap is alig bírta megállni, hogy meg ne szúrja valamilyen megjegyzéssel a beképzelt és ostoba asszonyt, amikor az éppen Dienes sújtásos mentéjén gúnyolódott – persze némi joggal. A mente, az a fránya, zsinóros mente –, azt bizony a nagyságos mama miatt viselnie kellett. Semmin sem tudta magát annyira felhergelni az anyósom, mint hogyha valaki a bécsi viseletet majmolta. Miközben a királya felemásul hú alattvalója, az uralmi rend feltétlen tisztelője volt, s minden tisztség és a méltóság előtt ájultan leborult, az öltözködésben megmaradt kurucnak. Talán maga sem volt tisztában a dolog ellentmondásosságával: ez volt az egyetlen olyan területe az életüknek, amelyben egyértelműen és visszavonhatatlanul ő parancsolt.

Antónia gúnyolódása akaratlanul is olyan pontot talált, ahol sokféle érzékenység és fájdalom közös gócpontja lüktetett: Dienes arca azonnal el is szürkült, s rémült kis disznószemével a nagyságos mamát kereste, nem volt-e véletlenül fültanúja a borzalmas szavaknak. Az az incidens szerencsére következmények nélkül múlt el. Ferenc visszafogta a haragját, Dienes pedig gyorsan megivott egy kupa erős hegyaljai bort, és ettől olyanná vált az arca, mintha agyagból volna.

Másnap, amikor az ebédnél Antóniának újból csipkelődő kedve támadt, karikírozni kezdte Dienes német kiejtését, már nem lehetett megállítani a dolgokat. Annál is bántóbb volt a dolog, mivel szerencsétlen kis ember kínosan ügyelt arra, hogy a legválasztékosabb bécsi kiejtést használja, selypegett, csücsörített és szójátékokkal próbálkozott, amelyek persze sosem sikerültek viccesre. Ferenc szerencsére épp néhány perccel az előtt hallotta, ahogy Antónia Girault kisasszonnyal beszélgetett, ezért aztán gyors válaszával biztosra ment: *ha kegyed csak fele annyira beszélne jól franciául, mint az öcsém németül, akkor egy párizsi szalonban érezném magam.*

Antónia felhúzta az orrocskáját, ajkát összecücsörítette, nyilván valami éles ríposzton törte a fejét, aztán jobbnak látta, ha megadja magát. Megvonta a vállát.

Örülök, ha egyáltalán megértetem magam ezen az ördögi nyelven.

Mélyen Ferenc szemébe nézett, ahogy csak egy ilyen bordélyban felnőtt lány tud. És villant a tekintetében valami, amiből Ferenc megérezte, hogy részéről ennyivel nincs befejezve a dolog.

Ferencnek nem volt kedve a további szócsatához, és irtózott a gondolattól, hogy ellenségeskednie kell, ezért aztán, ha csak tehetett, elkerülte a találkozást. Félixfürdő azonban aprócska hely, és nem mindig sikerült kitérni. Pruszkay Antónia nyíltan vállalta a konfrontációt, még szorosabbra fűzte a barátságát Antalóczynéval, karonfogva sétálgattak, és ha összetalálkoztak Ferencsel, kuncogva összesúgtak. Antónia behajlított mutatóját fityegtetve jelezte, mit gondol Ferenc férfiasságáról és a fasza állapotáról, ezzel visító röhögőgörcsöket indukálva Antalóczynében. Ferenc elfordult, s egy idő után csak könyvvel

a kezében járkált, hogy mindig legyen ürügye, mért nem veszi észre, hogy ő a gúnyolódás célpontja.

A hölgyek eközben hadmozdulataik másik irányát sem hanyagolták el: a vízbe ugráló katonaember hamarosan az özvegy hálójába került, lelkesen kísérgette őket, és igyekezett szövetségesre lelteni a mogorva Dienesben. A kompánia hamarosan egy újabb férfival is kiegészült, a nagyhangú brassói patrícuscsemetével, aki azzal szórakoztatta a társaságot, hogy esténként néhány gyertya, tükör és lepedő segítségével a jelentkezőkről árnyrajzot készített, amelyben Girault kisasszony volt a segítségével, aki, mint kiderült, igen ügyesen bánik a rajzolóeszközökkel.

A fiú nyilvánvalóan Antóniába volt szerelmes, de mivel sem elég pénze, sem komolyabb társadalmi rangja nem volt, minden próbálkozása esélytelennek bizonyult, és végül, úgy tűnt, beéri Girault kisasszonnyal. Esténként, akit csak lehet, rávettek arra, hogy modellt üljön árnyképrajzoló masinájuk előtt, amelyből élethűbbnél élethűbb portrék kerültek ki. A nagyságos mamánál is megpróbálkoztak, Bossányi Zsuzsanna azonban az ötletet egy lendületes nyaklevessel honorálta, amely a brassói fiatalember nyakába zúdult. Talán maga is elcsodálkozott a hirtelen indulaton, mintha egy álomból ébresztené fel ez a váratlan kitörés: ekkor nyílt ki a szeme arra, hogy mi is zajlik körülötte. Különös módon ugyanezen a napon érett meg Pruszkay Antóniában is a szándék, hogy közelebb kerül leendő anyósához, akivel eddig egyszerűen átnéztek egymáson, mintha a másik ott se lenne.

A délutáni kánikula idején mindenki a napernyők árnyékában üldögélt, és még a legbátrabbak sem merészkedtek a forró vízbe. Dienes az egyik hűtött vizes kádban hevert részegen. A vízen hánycsodák lebegtek könnyedén. Antónia egy körkörös farmozdulattal az anyósom mellé huppant a padra, s legyezőjét kecsesen billegetve egész mosolyával rázuhant, drága mamának szólította, és az egészsége felől érdeklődött. Anélkül, hogy szemtanú lettem volna, pontosan el tudom képzelni a mozdulatot, hiszen később eleget láttam magam is, amellyel Bossányi Zsuzsanna felszegett fejjel, méltóságteljesen feláll, és hátat fordítva a kisasszonynak, szó és köszönés nélkül elvonul.

Ferenc épp akkor ért oda a kiszáradt fasorból befordulva, és azonnal észrevette anyja segítségkérő tekintetét. *Modortalán banya...!* – sziszegte Pruszkay Antónia feléjük, biztos lévén abban, hogy Ferenc nem akar majd botrányt és nem szól vissza. Tévedett. Megkapta a nyakába mindazt, ami Ferencben napok óta sűrűsödött: hogy bűdös kurva, nyomorult kerítő, cselszövő ribanc, pimasz és álszent, ostoba és kapzsi, aki kizárólag a férfiak pénztárcájára utazik, és bizonyára azért vadászik mostanában errefelé, mert Bécsben már nem akad férfi, aki hagyná magát még egyszer megkopasztani. Antónia felhúzta a szemöldökét, elfintorította az orrát, és kimondta a mondatot, amellyel ha nem is határozta meg Ferenc egész későbbi sorsát, de nagyban hozzájárult az események alakulásához:

Barbár magyarok!

És kalapját megigazítva elrobogott.

A nagyságos mamának ezek után nem volt maradása, másnap reggel összecsomagoltatott, és Ferenc kíséretében elhagyta Félixfürdőt. Csak hónapokkal később tudták meg, hogy a brassói fiú felakasztotta magát, az átlótt lábú katonatiszt azonban – akár a víztől, akár Antóniától – visszanyerte egészségét, és mankó nélkül utazott vissza állomáshelyére. Dienes és Antónia viszont még hetekig ott maradt – egészen az augusztusi hűvös beköszöntéig, amikor a vastagabb pénztárcájú férfiak elfogytak a környékről.

Akkor Antónia az állapotos Girault kisasszonnyal együtt visszatért Bécsbe, Dienes pedig sápadtan, felpuffadt hassal, bevizesedett lábakkal, lidércnyomástól gyötörve hazaérkezett Regmece. A legjobban kétség kívül Özvegy Antalóczynénak sikerült a félixfürdői kiruccanás: ő diadalmas zsákmányként vihette magával Zalába a vízbe ugrálós tisztet.

Ferenc lelkében egész ősszel izzott a tű, amelyet Pruszkay Antónia beledöfött. Hiszen ez ugyanaz a tű volt, amellyel ő is kínozta önmagát: a barbárság vádjá. Attól a pillanattól kezdve, amikor gyerekkorában apja kezét fogva először ment végig a Grabenen, ott parázslott benne a megaláztatás fájdalma, s a rettegés attól, hogy valóban kisebrendű azoknál, akik lenézik, s hogy lényegénél fogva, születetten megvetésre méltó, s magára sem tekinthet másképp, mint megvetéssel.

1771 októberében, néhány nappal tizenkettedik születésnapja előtt történt.

A szabó épp az utazás előtt lett kész a zöld mentével, a zsinóros kiskabáttal és a feszes, piros nadrággal. A gyermek olyan újnak, üdének és tökéletesnek érezte magát, mint egy frissen festett olajkép, amelyen épp, hogy csak megszáradt a lakk, s most feszül rá az aranyozott keretre. Az apja is készülődött a nagyváros megpillantására – titokban persze, hiszen a világ minden kincséért nem vallotta volna be, hogy jó színben akar feltűnni a császárvárosban. Húsz éve, hogy nem látta Bécsset, s most ő is, akárcsak a fia, szoruló torokkal várta a találkozást. A fiú, mint az apa kiköpött mása: ugyanaz a ruha, ugyanazok a színek, ugyanaz a tartás. Az oldalán görbe, magyar kard, csizmáján sarkantyú, amit ha megperdít, zsírozott tengelyén percekig forog. Igaz, hogy itt ez nem szokás, sem a mente, sem a süveg, sem a sarkantyú, sem a kard, de hát ők mégiscsak magyarok: nem fognak német módra bohócot csinálni magukból. Ferenc számára az egyforma öltözet egy beavatással ért fel: most már ő is olyan, mint az apja, hatalmas, tekintélyes, erős férfi. De viselete nem csak az apjához való hasonlóságát jelenti: ez most azt az egész dacot is mutatja, amit a győztes birodalom göggyével szemben érez. Ez az ő nemzete, az ő törzse, ez a kardot viselő, sarkantyús, harcias nép. Talán még félni is fognak tőle a gyáva labancok.

Amint odakint a császárváros első házai feltünedeztek, az arcát az üveghez szorító fiú büszkeségtől remegő kézzel simította végig magán a zöld mentét. Csizmájáról letörölte az időközben rátelepedett porszemeket. Megilletődve és szorongva várta, hogy megpillantsa azokat a hatalmas és díszes épületeket, amelyekről az apja mesélt, s amelyeneket sosem láthatott Magyarországon. Bécs az évek alatt a képzeletében valóságos mesevárossá épült, ám szépsége idegenül, hidegen ragyogott, hiszen ellenséges civilizáció lakta, kegyetlen, katolikus nép. A császárváros. Az ellenség, a birodalom szíve. Az új Babilon, ahogy dühöngő, protestáns ősei szidták.

Behajtottak a városkapun, s a Kohlmarkton elkanyarodva ráfordultak a Grabenre. A kocsi megállt, a két magyar, kurucos módra prémmel szegett süvegét megigazítva kiszállt az októberi napsütésben pompázó főúri házak között. A téglalap formájú teret, közepén a szentháromság-szobor gomolygó tömbjével, amely mögött bal kézre már a Stephansdom felhőkbe csipkézett tornya látszott, mézes sütemény, friss pörkölt kávé és baracklevár illata töltötte be, s még valami elegáns és nagyvárosi aroma, amelyet talán az új bútorok, frissen lakkozott zongorák, hegedűk és képkeretek árasztanak. A színes homlokzatok és a tisztán csillogó ablakok üdén ragyogtak az őszi ég alatt. A templomokban delet harangoztak. A látvány annyira szíven ütötte a szépség iránt túlságosan is fogékony fiút, hogy az álla remegni kezdett, a torkát forróság öntötte el. Megfogta az apja kezét, aztán zavartan elengedte. Köröttük nyüzsgött a bécsi nép: tarkabarka ruhákban, hatalmas

főkötőkkel, fodrok és masnik örvényében a nők, a férfiak élénk színű kabátokban, piros és sárga, türkiz és ibolyakék nadrágokban, toronymagas kalapokkal a fejükön, sétabotjukat pörgetve, pödrött szakállal. A falak mellé húzódva a szolganép és a prédára leső dologtalanok. A két csodálkozó magyar rövidesen zátonnyá vált ebben az áramlásban, s elkerülhetetlenül bekövetkezett, hogy valaki fellökte Ferencet. A magas, piros arcú öregúr dühösen motyogott valamit az orra alatt, Ferenc nem értette, mit. Csak azt érezte, hogy hibázott, hogy valamit rosszul csinált. Mentéjét törölgetve, elgörbült kardhüvelyét egyengetve tápázkodott fel, miközben a falnál támaszkodó cselédlányok hangosan kuncogtak. Az apja lehajolt, hogy segítsen szerencsétlenkedő fiának, de ekkor egy újabb lökés őt is feldöntötte. Most két ifjonc volt a ludas, és talán a lökés sem volt teljesen szándéktalan. Az apja prémes kuruc süvegje leesett, valaki rátaposott, az idős Kazinczy szitkozódva nyúlt volna utána. Ekkor már többen álltak körülöttük, és kárörvendően kacagtak. Főleg a kuruc süveget találták nevetségesnek, de a gyerek elgörbült kardja is bőven adott okot az élcelődésre. Szégyentől égve, összekoszolódott ruháikat porolvasártalanítva szedelőzködtek, amikor ismét előkerült az előbbi két ifjonc. Talán visszafordultak a jó móka reményében. Az egyikük, aki bő, kék köpenyt viselt, sétapálcáját ügyesen úgy helyezte, hogy az rézsút az apja lába mögé kerüljön, miközben a másik, akinek a bal arcán hatalmas tűzfolt éktelenkedett, elé ugrott, és mintha csak a ruhát segítene leporolni, mintegy véletlenül mellbe taszította a tenyerével. Az idősebb Kazinczy, aki első pillanatban gyanútlanul, hálásan fogadta a segítséget, hátra akart lépni, hogy el ne veszítse az egyensúlyát, de persze a lába megakadt a sétapálcában, amely szilárdan támaszkodott két utcakő között. Ferenc, látva a bajt, ösztönösen az apja után kapott, hogy megtartsa, amire persze a súlyviszonyok miatt nem volt esély: a hanyatt eső apa magával rántotta a fiút, és ott heverték a Graben közepén egymáson egyforma ruhában, rémülten pislogva.

Kitört körülöttük a röhögés, amit az apa már nem tűrhetett tétlenül.

Tajtékozva ugrott talpra, és a tömegben a bűnöst kereste. A tűzfoltos arcú ifjuncot nem volt nehéz felismerni, de amint a felbőszült magyar meg akarta ragadni a gallérját, az ártatlanságát bizonygatva a társára, a kék köpenyesre mutogatott. Az apa összezavarodott, dűhe most a másik férfi ellen irányult, az azonban megelőzve a támadást egy jól irányzott pofonnal megállította idősebb Kazinczy Ferencet. A prémes kuruc süveg újra messzire repült, egy cselédlány felkapta, és amint a tulajdonosa utána akart kapni, már át is dobta valakinek. Az apja tehetetlen dühében felordított, erre még hangosabban, még fesztelenebbül tört ki körülöttük a nevetés.

Barbár magyarok!, vetette oda a tűzfoltos arcú, a kék köpenyes pedig egy jól irányzott köpéssel telibe találta a fiú csizmáját. Majd elégedetten odébb álltak.

Ferencet soha többet nem hagyta nyugodni ez az emlék.

Gondolkodásának legmélyébe fészkelte magát az a fájdalom, amit akkor megtapasztalt. Nem is az volt a legégetőbb, hogy az apját a szeme láttára alázták meg, hanem a visszavonhatatlan és megfellebbezhetetlen evidencia, amellyel barbároknak tekintették őket. Sokkal elviselhetőbb lett volna, ha gyűlölettel fordulnak feléjük, ha egyszerűen csak idegenként vagy ellenségként kezelik őket. A fintorgás, ami az idegent fogadja, vagy az utálat, ami az ellenséget, még ebben is, abban is egyenrangú emberi lényt lát. A megvetéssel a méltóságukat, az ember voltukat vették el tőlük. Mintha két elkóborolt, megzavarodott vadállat tévedt volna be a Grabenre.

Ezek után a legkézenfekvőbb az lett volna, ha levedli a bőrét, s követve megannyi honfitárs példáját, német divat szerinti öltözéket vesz, arcára méltóságteljes arckifejezést erőltet, szemét sokatmondóan meresztgeti, s az állát időnként előrenyújtogatva-emelgetve békaformájúra csücsöríti az ajkait, ahogy ez Bécsben szokás. Ferencnek azonban nem ment ez a meghunyászkodás, ez a rovarokra jellemző mimikri. Valahányszor Bécsbe indult, sosem mulasztotta el, hogy egy rend magyaros öltözéket ne vigyen magával, és az utcán ritkán mutatkozott kard, sarkantyús csizma és mente nélkül, kuruc süvegét pedig a legnagyobb becsben tartotta, óvta molytól, esőtől, széltől, bár már foszladozott az előregeedett vászon és bőr, nem volt hajlandó újat csináltatni, inkább javíttatta, foltoztatta az eredetit: hiszen ez a süveg ugyanaz a süveg volt: az apjától örökölte.

Valahányszor sétára indult a pörkölt kávé-, hegedülakk- és baracklekvár illatú utcákon, a süveg, és a süvegben lakó szégyen emléke ott izzott a homlokán, még akkor is, amikor már csak mosolygott, ha egy bécsi város lakó szemében észrevette a megvetést és az undort.

A gyermek bizonyára még ott a Grabenen döntötte el, hogy soha többet nem akarja megtapasztalni ezt az érzést. És abban a pillanatban az én sorsom egy része is eldőlt, noha ekkor még meg sem születtem. Ferenc ekkor határozhatta el, hogy azt az elviselhetetlen megalázottságot, amelyet az alacsonyabb rendűsége okoz, nem úgy fogja legyőzni, hogy külsőleg a németekhez hasonul, hanem azzal, hogy belülről szünteti meg azt az üregességet, amitől fogást találhat rajta a megvetés – hiszen épp a barbárság vádjá azért érinthette olyan fájón, mert maga is saját barbárságától rettegett a legjobban.

Minden nap ellenőrizte magát, hogy vajon a szelleme elég ép-e még; emlékszik-e a nyelvekre, amelyeket megtanult, a versekre, a regényekre, a zeneművekre, a festményekre, az összefüggésekre, a térképekre, a filozófia tükörpalotáira. Dührohámot kapott, ha nem jutott eszébe egy német vagy francia szó, ha elfelejtette egy Shakespeare-darab valamelyik mellékszereplőjét vagy egy Goethe-vers következő sorát. Hajtotta, úzte, korbácsolta magát, hogy ízlése minél kifinomultabb, esztétikai ítélete minél megalapozottabb, olvasottsága minél szélesebb legyen. Ez az igyekezet azonban nem állt meg a szellem dolgainál: a hétköznapiakba is átszivárgott, de ebben a szerves és labilis közegben már nem egészen olyan hatást okozott, amilyet Ferenc elképzelt.

8. FEJEZET

Ahogy álltam a Természettudományi Múzeum tetőtéri raktárában, szemben a fekete testtel, amely a vörös szekrény izzó mélyéből lépett felém, eszembe jutott apám temetése, amelyen a családból mindössze ketten vettünk részt Ferencsel.

A kőrisfák alatt egy öreg cigány kínozta a hegedűjét: össze-vissza játszott, alig állt a lábán a pálinkától, amivel bátorságot öntött magába, hogy egy boszorkány hírében álló gróf holttestének közelébe merészkedjen. Miután a pap megtagadta, hogy az istentagadó alkimistát eltemesse, a városi méltóságok is megijedtek, és jobbnak látták, ha testületileg távol maradnak a szertartástól, amely így végül minden szertartásosságot nélkülözött.

Pepi nem jött el: akkor már évek óta megszakított minden kapcsolatot apánkkal, miután hosszú ideig hiába próbálkozott, hogy elfoglalja a szívében az őt megillető, elsőszülött fiúi helyet, és kitúrja onnan a betolakodót, Ferencet. Az anyám pedig, aki utolsó éveit szótlánul és magányosan élte le szerelmes regényekkel mennyezetig megrakott lakosztályában, ahol úgy álltak a könyvtornyok, mint egy megkövült őserdő csonka fatörzsei, végül lassan elsorvadt és örökre elaludt a hintaszékében, ölében egy szerelmes regénnyel, két évvel azután, hogy összeházasodtunk. Ott várta a családi kriptában szemrehányóan apámat, akinek a koporsóját kettőnknek kellett befalazni, minthogy közel s távol nem akadt egyetlen kőműves, aki vállalkozni mert volna a feladatra. A parasztok, akik a kriptánál levették a koporsót a kocsiról, és a falfülke előtt várakozó bakra tették, sápadtan, reszkető inakkal futottak el a falu felé. A hegedülő cigányon és rajtunk kívül csak az öreg kocsis maradt ott, a bakon pipázva várakozott, és egy zsoltárt dúdolt magában.

A feltámadását százhusz évvel későbbre előre bejelentő márványtáblát – POST CXX ANNOS PATEBO –, ami már évek óta készen állt a nyitott falfülke mellett a kriptában, Ferenc felirattal befelé falazta a nyílás elé. Egyetértettünk abban, hogy nem hagyhatunk magunkon megmosolyognivalót, hiszen mindketten tudtuk, hogy a felirat egy idézet Christian Rosenkreutz történetéből.

Apám két héttel a halála előtt tűnt el, 1810. Június 10-én.

Sosem derült ki pontosan, mi és hogyan történt, nem akadt szemtanú, sem olyan feljegyzés apám papírjai között, ami az eset körülményeit megmagyarázhatta volna. Ferencsel azonban eléggé biztosak voltunk abban, hogyan zajlottak az utolsó napok, és miért indult el végül az útra, amely végzetesnek bizonyult.

Apám abban az időben már meg volt győződve, hogy akárcsak Christian Rosenkreutz, képes láthatatlanná válni, s egyszerre lenni két helyen. Rögeszméjévé vált ez a meggyőződés, és úgy kapaszkodott belé, mint egy végső, minden ellenkezést lefegyverző bizonyítékba, amely végre igazolná, hogy nem volt hiábavaló a sok évtizedes erőfeszítés, és a laboratóriumra, a kísérletekre és könyvekre elfolyt vagyon, anyám elhidegülése, osztálya megvetése és a rettegő parasztok, akik néha éjszakákon át nem mertek aludni, nehogy az úr békává vagy pelikánná változtassa őket.

Szívszorító, ugyanakkor zavarba ejtő volt az az igyekezet, amellyel a végső igazság, a cáfolhatatlan bizonyíték után kutatott, főleg úgy, hogy nem tudom megnyugtatóan elúzni magamból a gyanút, hogy valami különös és megmagyarázhatatlan csakugyan történt vele azokon az utolsó napokon. Végre tényleg valami olyasmi, amiért az egész életét feláldozta – valami, ami nem csak önmagáért történt, hanem végső soron értem is. Elöntött a lelkiismeret-furdalás, mert Ferencsel távolságtartóan és lekicsinylően viszonyultunk az ő

világához, amelyben felnőttem, és amelyben olyan sokáig magam is hittem, s amelynek végső soron én voltam az egyetlen valóságos bizonyítéka. Én, Sophia, a gnosztikus istennő, a teremtés női princípiuma.

Tíz éves koromban, amikor már elég értelmesnek talált arra, hogy beszélgessem velem, megengedte, hogy belopózzam a műhelyébe.

Nagy és váratlan megtiszteltetés volt ez, mert a nővérem és az anyám számára tilos volt a belépés a kastély keleti szárnyába. A szolgák babonás félelemmel kerülték az épületnek ezt a részét, s a hosszú évek alatt végül egyetlen félkegyelmű, öreg inas tartott ki rendületlenül apám mellett, s vállára vetett seprűjével füttyörészve megjelent néha a laboratóriumban, és összeseperte a rakoncátlan higanygolyócskákat, kénport, rézforgácsot és különféle gyanús szagú amalgámokat.

Anyám néhány botrányosan végződött adeptustalálkozó után nem is volt kíváncsi arra, hogy apám mivel foglalkozik, de a nővéremet apám többször durva szitkok közepette, hajánál fogva penderítette ki, vagy hirtelen feltépve az ajtót, rajta kapta, hogy leselkedik, és az egész cselédség előtt megszégyenítve spionnak, árulónak becsmérelte. Azt hittem, az életemet kockáztatom, amikor először besurrantam a tiltott területre. Elbújtam egy láda mögött, a szívem hevesen vert. Apám úgy tett, mintha nem venne észre, de hamarosan rájöttem, hogy amit hallok, nem monológ: hozzám beszélt.

Épp valami párolási folyamat közepén tartott: az üveglombik falára vörös, ragacsos anyag csapódott ki, ezt a folyamatot csodálta rajongva. A laboratóriumot ennek a lombiknak a fénye töltötte be, és még valamilyen láthatatlan fényforrás ragyogása, amely lentől, a falak tövéből sugárzott. A szoba kör alakú volt, falait egybefüggő polcrendszer borította, amelyen alig lehetett felfedezni az ajtó és az ablak nyílásait. Minthogy főleg éjszaka folyt itt a munka, nem volt szükség a napfényre. Ha valamilyen átváltozási folyamathoz mégis a külső napra volt szükség – ellentétben a belsővel, amely apám szerint minden anyag mélyén ott izzott –, akkor ott volt a déli fal mellett felhúzott keskeny torony, amelynek belsejében csigalépcső kúszott a bástyaszerű tetőre, ahol nyolcszögletű tükörborítás sokszorozta meg a nap fényét: a nyolcszög közepén elhelyezkedő emelvényre kellett helyezni az anyagot, s annyi ideig tartani ott, amennyi az előírás volt. Néha hetekig álltak itt a különféle amalgámok és koagulátumok, párlatok, olajok, gőzök és oldatok, ameddig a kívánt mértékben át nem alakultak.

Miközben apám le nem vette a szemét a lombikról, magához intett és a térdére ültetett.

Nézzed, mondta, ezt épp neked készítem.

Az a kis csíra, ami ott az edény belsejében ragyogva növoget, nem más, mint az *arbor aurea*, az aranyfa, más néven a filozófusok fája, amely az utolsó lépések egyike a bölcsék kövének megalkotásához vezető úton, amely az örök fiatalság, egészség és boldogság végső kulcsa lesz. Hiszen ez a fácska, amely itt igyekszik a szemünk előtt, már tartalmazza az *aurum vivumot*, az élő aranyat, amely minden más földi anyagtól különbözik. Ez nem az a nedvességgel és földi nehézséggel, hideg holddal kevert, halott fém, amely a bányák dermedt mélyéről vagy a halottak szájából származik, nem. Ebben már, Sophia, benne van a mag, a termékenység képessége. Mert minden anyag, mondta, miközben eltolt az öléből, a Teremtő szándékai szerint három dologból áll. Három dologból. Úgy mint higany, kén és só. Ez volt az első test, amit isten teremtett, amíg a többi elem ki nem fejlődött. Paracelsus ezt írja. Persze, ha tekintetbe vesszük, amit Albertus Magnus mondott, akkor a levegő és a tűz

is elem. A tűz is elem, de a föld, az már nem. Hermész Triszmegisztosz persze ezt is elemnek nevezi, de ezt most hagyjuk figyelmen kívül. Hagyjuk figyelmen kívül.

Apám elkomorult, a homlokát masszírozta, fel-alá járkált, az olvasópulthoz lépett, gyertyát gyújtott, felütötte a könyvet, amely a polcon feküdt, lapozgatta, valamit jegyzetelt. Hozzám fordult.

Nem mindenkinek van igaza. Van, ami igaznak látszik, de hamis. A szimbólumok nem egyértelműek. Sok a homály, nagyon sok a homály. De. De mégis minden nagyon egyszerű. A földből kinövő dolgok, teszem azt, a gyümölcsök, füvek, gyökerek, maguk a fák, vagy a virágok szétválasztása is sokféleképpen elvégezhető, hogy megbizonyosodjunk. Desztillációval kell kezdeni. Ez minden szétválasztás kezdete. Desztillációval először a nedvesség különíthető el, aztán kiválik a higany, majd az olaj, végezetül a kén és persze a só. Mindez természetesen csak akkor, ha spagirikus módon végzed. Ha például egy virágot, mondta, és egy rózsát vett elő a köpenye zsebéből, ha egy virágot ebbe a lombikba helyezek, és lassan hevíteni kezdem, elzárva a külső levegőtől, mert az ilyenkor tele van túlzott mennyiségű kénnel, a hevülés következtében először kiválik a higany. Nézd csak.

A rózsát belepottyantotta egy üveglombikba, az üveget óvatosan homokágyra helyezte, amely alatt már égett a láng. Szított a tűzön, és maga mellé húzott, hogy figyeljük, miként zajlik az átalakulás.

A higany, mondta, a hermafrodita Mercurius, nem más, mint a hideg levegő és a forróság vegyülete. Mint a nő és a férfi egyben. Sendivogius szerint. Sendivogius, mondta, majd hangosabban is elismételte a nevet, SENDIVOGIUS, mintha ettől a rég halott alkimista a maga testi valójában is megjelenne, Sendivogius azt mondta, hogy a fémek úgy keletkeznek, hogy a négy elem az erejét a föld magjába küldi, majd ezek az elemek a természet erejétől desztillálva és szublimálva a felszín felé törnek. Mert a föld lukacsos, mint a szivacs. És a levegő a föld lukacsain átszüremkedve vízzé oldódik, mert a víz minden dolog kezdete, amint ezt már Arisztotelész kimondta. Minden fém termőmagja az első anyagban, ami a *prima materia*, ugyanaz, ahogy minden más dolog magja is, mégpedig a pára. Ezért nevetségesek azok, akik oldott fémet keresnek a *prima materiában*! Az ostobák! Nevetségesség nevetségessége – harsogta apám, és a térdét csapkodva nevetett.

Ó, az ostobák! Oldott fémet a *prima materiában*! Mikor az párából van! Tudatlan ostobák!

Sokáig kacagott, aztán belefáradt. Megigazította a lángot a homokágyon pihenő lombik alatt, megkocogtatta az oldalát. Odabent a rózsaszirmai fonnyadni kezdtek, peremük beráncosodott, zsugorodott, színe barnásra váltott, itt-ott kisárgult.

Hagyjuk ezt még, mondta apám, és kezemet megragadva a másik lombik elé vonszolt, amelynek a falán tenyérnyi vörös ragacsok fénylettek. Nagyítót nyomott a szemem elé és közelebb tolt az üveghez. Nézd csak, mondta, ott az üveg alján, a vörös higanysóban növekszik az aranyfa. Nézd csak, hogy bontja ki az ágacskáit!

És ahogy jobban szemügyre vettem, csakugyan megláttam egy aranylő építményfélét, amely a nagyító alatt most úgy nézett ki, mintha apró kockákat ragasztott volna egymáshoz valaki. A kockák azonban maguktól rakódtak egymásra, de nem csak egy irányban nőtt a furcsa teremtmény, hanem oldalirányban is egyre több ágkezdeményt eresztett, amelyek mind újabb és újabb apró kockából álltak, és lendületesen gyarapodtak minden irányban, mintha megannyi kezeckét és lábacsokát növesztve azon törné a fejét a szokatlan kreatúra, hogy egyszer csak minden bátorságát összeszedve nekiiramodik és kereket old.

A vörös sárkány haragszik önmagára, ezért vérré változik, mondta apám, látva, hogy elámulok. Ez az ellentéte annak, ami a rózsával történik. Az ott disszolúció, ez itt koaguláció. Ott oldás, itt kötés. Ott a rendből káosz, itt a káoszból a rend. Mert a teremtés pillanatában az ég nem volt más, mint fehér kén összezapódva a só szellemével, és megtisztítva a higany által, s ezen elem keménysége jelenik meg a levegő átlátszóságában, s az égboltozatok szféráiban. Ezt erősíti meg Arisztotelész, idősebb Plinius, Albertus Magnus és mások.

Az utolsó névnel elbizonytalanodott, felpattant, a könyvespolchoz lépett, keresgélt, aztán leemelt egy könyvet.

Hosszan lapozgatta, előre-hátra pergette a lapokat. Aztán felderült a tekintete. Ez az! Aszondja... és halkán mormolva magában, olvasni kezdte.

Elkomorult.

Nem, mondta végül, nem ez az. Rosszul emlékeztem.

Visszatette a könyvet a polcra.

Albertus Magnus mást mond, de ezt most nem vesszük figyelembe, mert alighanem félreérthetett valamit. Minden nagyon homályos. Minden nagyon sokat kell gondolkodni. Hiszen ha a higany levegő, negyedrészes pára, az azt jelenti, hogy kénnel vegyítve, ha felhevül, már elő is áll a kétharmad érc...

Számolgotott magában, papírt rántott elő, valami ábrát skiccelt fel, számokat írt az ábra egyes öbleibe, majd némán fel-alá járkált a szobában. A rózsza körül közben emelkedni kezdett a füst, felszisszent valami, a rózsza megrázkódott, szára felhasadt. Egy pillanatra elhomályosult az üveg, az eredeti virágból már nem nagyon látszott semmi.

Apám visszatelepedett mellém.

A disszolúció... a káosz..., folytatta, mintha az előző gondolatmenetbe kapcsolódna vissza. Másodjára a három elsődleges rész kettővé változott, az egyik volt a levegő, a másik a káosz. A káosz. A kén elválasztotta magát a só szelleme által a higany folyadékában, mely folyadék maga az égből került a földre, persze, hiszen ez már következik az előzőekből. Pofon egyszerű. Az ég fehérségét és a köztes űrt alkotja. Ez a káosz, finom és átlátszó. Finom. Mint a selyem. Mint a hajnali pára a völgyben. Mint ezek a kis pihék az ajkad fölött. Minden sűrűség, szárazság és finom természet elvált belőle, s többé már nem olyan, mint annak előtte volt. Ilyen a levegő. Szívd be, lélegezd ki! Érzed, Sophia? A maradék harmadik elem meg, elmondom, hogyan kerül a levegőbe: ha fát égetünk, füstté válik. A levegőbe való átmenet során az alapelemek levegő formájában maradnak mindvégig, s végül válnak higannyá, sóvá és kénné, melyekből eredetileg a levegő kialakult, miként fából a füst. Ez valójában nem egyéb, mint a levegő három elemének füstje. Most nézd meg a rózsát! Látod? És tényleg, a rózsza körül, amely mostanra szinte feketévé aszalódott, finom füstköd lebegett, a lombik felületén pedig, amelyet eddig elhomályosított valami páraféle, apró, ezüstös foltok képződtek.

Apám ismét megkocogtatta az üveget.

Az ott, mondta a fehér pikkelyekre mutatva, már a higany szublimátuma. Egyelőre szellemi formában, de majd lassan, ahogy megerősödik benne a kettős természet, az androgün sajátosság, formáját is elnyeri.

Elégedetten csettintett. Megint megragadott, a másik lombikhoz rántott, az arcát az arcomhoz szorította, és most ketten bámultuk a nagyító alatt a filozófusok fáját, amint lankadatlan igyekezettel növekszik.

Palaolaj és borkőolaj keverékében tingáljuk az aqua régiában oldott aranyat. Ahogy elpárolog az olajokból a pára, a tiszta anyagot langy tűzön szárítva porrá őröltem, s ehhez öntöttem az aranyoldatot, ahogy a legtitkosabb könyvében Johannes Franciscus pontról pontra leírja. S most nézd, higanyos talaján, mely olyan, mint a legtisztább föld, a paradicsomkert földje, amelyet nem szennyezett még a halál sója, a romlás gyászos nedvei, az első avar előtti, az első halott fűszál előtti, az első halott hangya előtti tiszta föld a teremtés kertjében, melybe még nem járt a halál! A makrokozmosz és a mikrokozmosz teljes egysége, amelyben az elemek tiszta harmóniáját az égboltozaton sikló bolygók tiszta energiája úgy járja át, ahogy az óramű fogaskerekei siklanak tökéletes átfedésben egymáson, hogy a szemlélő számára előállítsák a éteri időt, a tökéletes absztrakciót.

Lenyűgözve figyeltem a lombikbeli átalakulásokat.

A szimbolikus nyelvezet, amely egyszerre nevezte meg a világ bennünket körülölelő jelenségeit és az előttünk izzó-alakuló anyagot, amely érzékelhető kapcsolatot teremtett szél, víz, éjszaka, nap, hold és a szénne izzó rózsa között, egyetlen lüktető és pulzáló rendszerbe foglalva mindent, elzsongított, elvarázsolt, rabul ejtett.

Látva fogékonyságomat, apám felütötte egy poros láda tetejét, amely alatt, most kiderült, egy klaviatúra rejlett.

Apám megropogtatta, összefonva és kifordítva kilazítgatta az ujjait, előrángatott a fóliánsok kazlából egy kottafüzetet, felütötte, és játszani kezdett.

Figyelj, mondta. Az Atalanta Fugiens! Minden egyes szólam egy szimbólumnak felel meg, minden hang egy-egy anyagnak, a moll és a dúr hangsorok az oldásnak és a kötésnek.

Belecsapott a billentyűkbe, ujjai először botladozva, majd egyre magabiztosabban futottak a fehér és fekete csontlapokon. Ez itt most a transzmutáció, mondta, és kezei ellentétes irányba indulva, a bal a mély régiókba, a jobb a magas hangok felé, ellentétesen összefonódó, édes dallamot játszottak.

A dallam, az Atalanta Fugiens fúgája olyan volt, mintha kergetőznének a hangok: az, amelyik elindult az egyik kéz szólamán, hamarosan feltűnt a másik kezén is, de megváltoztatott, transz-mutált formában, mintha közben összekeveredett volna valamivel. Mintha a nap a jobb kéz felől sütné, és minden, amit a bal kéz játszik, árnyékban állna. Aztán néhány erőteljes harmóniába torkollt mindez, apám hosszan hagyta zengeni a húrokat. A hangszer fedele alól por szállt fel: a kalapácsocskák, amelyek odabent dolgoztak, régóta nem állhattak szolgálatban. Aztán újra nekiiramodott a két kéz, újra feltűnt az előző dallam törmeléke, de most ezekből a törmelékekből új hangtest állt össze, új dallam csírázott ki a régiből, mint a rothadó magból a növényke.

És most, kiáltott fel az üteme közé szabva a szavait, és most ez itt a Mercurius, a hermafrodita! Egyszerre nő, a befogadó, az öntőforma, a mátrix, és férfi, teremtő, alakító és aktív! Ez most a legyőzhetetlen Nap, és itt tűnik fel bal kézről a harmóniák mélyéről a kölcsönfényű Hold! És most, és most figyelj, a hangnem váltásával hogyan fordul át Szaturnusból Marssá!

És így lépkedett végig a világ elemein, a bolygókon, az állatöv jelein, az alkímiai kötések és oldások során.

Becsukta a zongorát, arcom a két kezébe fogta, egészen közel húzott magához.

A lélek a legtisztább arany, mondta, amely csak létezik, a szublimált arany, amely ugyanakkor fény is. A napfényhez hasonló, de annál is tisztább, mert e komor vasvilágon túli nap fényéből származik. Az a nap, amely az égen bolyong, csak hasonmás, rontott

másolat, erőtlén fényében gyenge földi lények teremnek. A lelket, amelyben az igazi nap fénye lobog, igazi arany, a teremtett világon kívülről hozzuk, a legfőbb istentől. Ez a te neved hatalma, Sophia. Ez a világ itt, amiben élünk, az arkhónok uralma alatt áll, elrontott világ, melyet azért teremtett egy alacsony rendű isten, akit a Biblia tévesen a legfőbb istennek gondol, hogy a lelkünk aranyát foglyul ejtse, és ne engedje vissza a legfelsőbb napba. Ezért vagy ilyen idegen ebben a világban, mert a lelked idegen, magasabb rendű világból származik. Ezért érzed magad mindig úgy, mint aki eltévedt, ezért érzed örökké a lelkedben a honvágy fájalmát: mert visszavágysz a legfelsőbb istenhez. Mert érzed, hogy nem ide tartozol. Akárhova érsz, mindig csak azt fogod érezni, hogy átutazóban vagy ott, mint a fogadóban a vándor.

Nem lesz egy nyugodt éjszakád, mindig a zárat figyeled, nem nyitnak-e rád. Mert ezen a tolvaj világon az arkhónok uralkodnak, a sutakezű isten, a demiurgosz szolgálói, akit tévesen gondolnak az emberek a legfőbb teremtőnek. Az arkhónok nem angyalok: tolvajok ők, akik a lélek aranyát készülnek ellopni, mint a fogadóban éjszakázó vándortól a rablók az erszényt. Csak akkor szabadulhatsz meg az állandó rettegésből, ha felébredsz. Mert mindez körülöttünk csak álom, amit a világ mérgé vált ki. Mérgező, gonosz kábulat, amelyben, akár csak az álmokban, különös jelek utalnak arra, hogy valahol mégiscsak van ébrenlét. És mint az álmodónak, akit rémlátásai között, amikor már minden reményről le kellene mondania, elfog a megnyugvás, hogy ez csak álom, és amint ezt kimondja, a rémkép valóban szertefoszlik, és felébredve kibontakozik körülötte az igazi világ képe, amelyet álmában teljesen elfelejtett, így a legfelsőbb teremtőről, a világ nagy építőmesteréről megszerzett tudás felébreszt földi rémálmodunkból, és akárhányszor is alszunk vissza, újra és újra képes elűzni a rémképeket.

Rettegve ültem a laboratóriumban, miközben apám ezeket mondta. Olyan egyedül, olyan elhagyatottan éreztem magam, mint soha azelőtt. A szavai lerombolták körülöttem a világot, amit szerettem és ismerni véltem. Már csak ő volt és én. Akkor kezdett beszélni nekem az örömről, az aranyról, ami az örömben újra és újra felragyog, a távoli és e vasvilágon kívüli teremtő nap visszfényeként. A Vénusz emelkedik, mondta, az ereje duzzad.

A kezét az ágyékára tette és nyomkodni kezdte. Aztán elővette a vastag húst, dörzsölte, masszírozta. Mintha ott se lennék.

Mert a mozgás maga is fény, a fény pedig mars és Vénusz közös tüze, duruzsolta tovább.

Ahogy a lombikban a tűz ereje hevíti fel a fémeket, hogy eljusson végül az anyagban rejlő magig, úgy a testnek a mozgás jelenti ezt a tüzet, mely lassú tűz, minél lassabb, annál eredményesebb, annál teljesebben hevít. Közben ütemesen rángatta magát, a faszát, amely most üvegesen feszes és lila volt, egy kőtál fölé helyezte, amelyben porrá őrölt ásványok és különféle ércek amalgámjai álltak.

A természet, mondta, magot teremtett önmagának: először az anyatermészet tette ezt, férfi nélkül. Mert a tűz, az arany, a lélek és a mag, minden odafentről, e világon túlról származik. Minden teremtés csakis mag által lehetséges: a növényeké éppúgy, mint az ásványoké, az állatoké csakúgy, mint a csillagoké. Ezért nem tud mindent elrontani a sutakezű demiurgosz, a félreismert teremtő: mert a mag, az eredeti mégiscsak átüt a hibás formán, ahogy az ügyetlen szobrász keze munkáján is felismerni a modellt, amelyet mintául vett. Minden a magból sarjad. Épp ezért a legértékesebb anyag nem a termés, hanem a mag. Nem a fém, hanem a fém magja, nem az arany, hanem a mag, amelyből az arany terem, és nem a

lélek, hanem a mag, amely a mélyén pihen. A mag, akár a férfitest magja, maga az elixír, a kén balzsama, amely a fémekben nem más, mint a humidum radicale. A fémek, amikor a hevítéstől elfolynak, mondta, kiderül, mennyire egyformák: a folyékony mag a hevítéstől előnti őket. Így keletkeznek a fémek, folyamatos mozgás által. Az égboltozat és a föld maga folyamatos mozgásban van. A négy elem, a föld, tűz, víz és levegő e mozgás révén bocsátja ki a magot, amely lefolyik a föld méhébe. Onnan a szél ereje által ismét felszínre jön, s a felszínen számtalan élő formát terem, füvet, fát, madarat és fémet. Ezt a csodát műveli az a lassú mozgás, amelyet most a testemen végzek. Ugyanez a mozgás lüktet a zenében, a madarak röptében, a szél járásában, a bolygók siklásában, a lovak vágójában, és követhetetlen gyorsaságban ugyanez a mozgás vibrál a tűz lángjában is. Csak ott gyors, egészen gyors, követhetetlenül gyors lüktetés.

Amikor előntötte az öröm, a kötélbe felfogott magját összekeverte a fémek és ásványok törmelékével, kinyitotta az athanort, amely alatt már duruzsolt a tűz, és az egész keveréket fémedénybe zárva elhelyezte a belsejében.

Az athanort napokon át fűtötte, majd az elkészült anyagot végül felvitte a napfényre, a tükrökkel körbevett toronytérbe, hogy ott tovább szívhassa magába az arany napfényt. Mikor pedig úgy vélte, elkészült az elixír, amely a megfelelő gyógynövényekhez adagolva megfelelő időben a megfelelő betegség gyógyírja lesz, hozzáfogott, hogy kipróbálja a hatását. Fémdobozkába helyezte, és két tagbaszakadt szolgál kíséretében elindultunk, hogy a szignatúrákat kövessük, melyek majd útba igazítanak.

Apám a természetben és az emberekben, minden növényben, állatban, ásványban és természeti jelenségben a szignatúrákat kereste, és biztos tudással fejtette meg valamennyit. Bármerre fordultunk, minden tele volt jelekkel.

Egy alacsony növésű, fekete fácska, mely görcsös gyökerekkel kapaszkodik a köves talajon, egy törött lábbal északnak bicegő kutya, egy hosszú karú férfi, akinek hajlott a háta és a szemei zöldek, egy sápadt kavics, amelyen hússzínű sávok futnak keresztben, ezek mind a bolygók és az elemek, a vonzások és taszítások bonyolult rendszerének egyszeri konstellációi, amelyek magukon hordják származásuk, céljuk és sorsuk jeleit. Aki ismeri a világban uralkodó törvényszerűségeket, kiolvashatja ezekből a jelekből nemcsak azt, milyen sors uralkodik az épp megfigyelt tárgyon, hanem hogy milyen célra lehet felhasználni. Az elrontott világban ezekben a jelekben van írva a tudás: a rontó szándékon itt üt át a magban rejlő igazság.

Az emberek, akik elsuhantak körülöttünk, miközben lefüggönyözött utazókocsinkból a sárospataki utcákat figyeltük, mint önnön sorsukról tudatlan, feliratos kövek álltak apám mindentudó tekintete előtt, aki testük, arcuk, mozgásuk minden jelét megfejtette. A jelekből, amelyeket tudtukon kívül viseltek magukon, kibomlott az egész sorsuk a születésüktől a halálig. Királynőnek éreztem magam a lefüggönyözött utazókocsiban: apám a tudás végtelen hatalmát adta a kezembe: a világ olvasására váró, nyitott könyvként tárult fel előttem, amelynek most megismerem a nyelvét és a szavait.

Büszkeség töltött el, mert tudtam, hogy apámnak nagy tervei vannak velem, s a tervek megvalósulásának magvát már születésemkor elvetette bennem a névvel, amit adott: Sophia.

Hogy jobban megértsem mindezt, apám elvitt a Kassai városháza börtönébe, ahol halálos ítéletének végrehajtására várakozott egy gonosztevő, valami János.

A lefejezését vasárnapra tűzték ki, hogy a piac népe is lássa az elrettentő színjátékot, és visszariadjon a bűntől. Ez a férfi négy embert gyilkolt meg: először a mezőn kaszálás közben agyonütötte az anyját, állítólag azért, mert az nem adta neki oda elég gyorsan a vizeskancsót. A szörnyűséget látva odarohant egy a kaszálók közül, és megpróbálta lefogni Jánost, aki még mindig a halott anyját ütlegette, de az vékony legény volt, János felkapta, földhöz vágta, és a kaszával elmetszette a torkát.

Erre mindenki, aki ott volt a földeken, üldözőbe vette. Majdnem elkapták, de sikerült egérutat nyernie, bemenekült az erdőbe. Két napig nem hallott felőle senki, a harmadik napon az éhség előcsalogatta, megölt egy fazekast, aki szamárkordéjával épp vásárra igyekezett, elvette az ételét és a pénzét. A szamár hazabaktatott a véres, üres kordéval, a fazekas özvegye bement a bíróhoz, a bíró hajdúkat küldött, akik el is fogták Jánost. Az elfogásakor azért még egy hajdúval sikerült végeznie. Most ott ült vasra verve a priccsen. A hajdúk puskatussal kiverték a fél szemét, a gyulladt sebből lassan szivárgott a genny.

Apám töprengve, hosszan nézte a férfit, aki rémülten hunyorgott hol rá, hol rám az épen maradt fél szemével. Nyilván elképzelése sem volt, mit akarunk tőle. Apám ráadásul papírt is elővett, ábrákat rajzolt, számolgotott és hümmögött. Jánosból fájdalmas szűkülés szakadt föl: talán azt hitte, meg akarjuk kínozni. Apám közben végzett a megfejtéssel, elégedetten mutatta elém a lapot.

Az arkhónok megmérgezték haragjukkal ezt a szegény bűnöst, mondta. A higany, az örök Mercurius tüzet fogott a mars heve miatt, amely most Saturnus örök sötétjében ég. Lelkét mars mérgező fullánkja járja át. Vénuszának ereje a nyomorúság házába záródott, vize elszáradt, Jupiterének értelme örületté változott, a napja kihunyt, a holdja fekete éjszakába fordult. Nem gyógyítható másképp, csak az azonosság alapján. Csillapítani kell a szellemi Mercuriust, Venusszal kell elteljen, hogy megenyhítse a belső Marsot és Mercuriust. Akkor a napja újra világítani fog, Jupiter ismét felderül. De, hogy a belső ember meggyógyuljon, a külső embert kell kezelni és fordítva.

Különbéle porokat vett elő, amelyek a megfelelő arányban tartalmazták azokat a tulajdonságokat, amelyekre Jánosnak szerintünk szüksége volt, Saturnust, Vénuszt, olajokat, ezüstjodidot, higanyt. Végül az egésztest feloldottuk borban, és én a férfi szájához tartottam a korsót. Megérezve a bor szagát, mohón kortyolni kezdte, szinte egy hajtásra kiitta. Megtöröltem a száját. A résnyire szűkült szemben valami különös fény csillant. Rémmülten húztam vissza a kezem. Mögöttünk a pipázó strázsa nyugtalanul toporgott. Apám közelebb hajolt a rabhoz, mohón tanulmányozta az arcvonásait. A rab böffentett. Lába megrándult, megcsörrent rajta a vas. A kivert szem fölött levedző sebhelyből nagy cseppekben buggyant ki a genny. Aztán a rab csikorgó hangon megszólalt.

A gyereket. Megöltem a gyereket.

Két nappal azután, hogy leütötték a fejét, János erdei rejtékhelye mellett az avar és sár alatt rőzseszedők megtalálták egy gyerek holttestét. Mint később kiderült, véletlenül csapódott a fazekashoz egy faluvégi házból – talán az öreg megengedte, hogy vele tartson a városba, amit még sose látott, vagy a fiú ajánlkozott, hogy segít a piacozásban. Az anyja azt hitte, hogy csak elkódorgott valamerre, eszébe sem jutott keresni. Az azonban rejtély maradt, János miért nem hagyta ott az úton, mint a fazekas testét, miért vitte magával a rejtékhelyére, és aztán miért takarta be avarral: ezeken én is csak évekkel később töprengtem el, amikor Ferencsel szóba került ez a különös gyerekkori emlék.

Apám a váratlan vallomást a gyógyszer hatásának tulajdonította, és biztos volt benne, hogy helyesen okoskodott, amikor az összetevőket kimérte.

Számunkra minden azt bizonyította, hogy a gonosztevőben visszaállt az egyensúly, és a megbánás készítette vallomásra. Minden apám igazát bizonyította: a kivégzéskor leütött fej súlya, a holttest lábtartása, vérének színe és íze, a bőrén kiütözött foltok.

Töretlenül hitt medicináinak hatásosságában, és minden jelet a gyógyulás bizonyítékának magyarázott, még akkor is, ha a beteg meghalt. Akkor sem a halálnak volt igaza, vagy ha igaza is volt, nem úgy: nyilván egy újabb, váratlan hatás lépett föl, ami csak az arkhónok mesterkedése lehetett, akik, így vagy úgy, de mégiscsak képesek túljárni a halandó emberi észben, elvégre hatalmas erejű szellemlények, akiknek legfőbb hivatása a megtévesztés, az illúziókeltés és a cselvetés. S ilyenkor újabb papír került elő, melyre újabb ábrák kerültek, s a vég nélküli osztásszorítás újratekintődött. Mindenről eszébe jutott még valami, percenként ütött fel egy-egy újabb kötetet, ahol felrémlített, hogy valami lényeges tudnivaló lapul.

Végtelenül, megrendíthetetlenül bízott az auktorokban, és ha – mint oly sokszor – ellentmondásba keveredtek egymással, feszült és kétségbeeset lett, és nem nyughatott, amíg be nem foltozta valamilyen logikai bakugrással vagy filológiai okfejtéssel a szakadást. Nem volt hajlandó azt feltételezni, hogy valami, amit e szerzők betűvel írnak le, isteni származásunk legfőbb bizonyítékával, az hamis vagy téves lehet. Élete vége felé a nyilvánvaló ellentmondások annyira kikezdték az elméjét, hogy máglyába halmozva elégette a könyveit: akkor már csak egy hónap volt hátra az eltűnéséig.

Töretlen hitét abban, hogy az alkímia képes végső magyarázatokkal szolgálni, a nagyapámtól örökölte, akit halálosnak tűnő betegségéből egy magát rózsakeresztesnek valló alkímista gyógyított ki Bécsben.

A mérvadónak tartott orvosok sorban lemondtak róla, és a család is úgy döntött, ideje a papot hívni, hogy feladja az utolsó kenetet. Ekkor érkezett egy közvetítő azzal az ajánlattal, hogy van egy jelentkező, aki hajlandó meggyógyítani nagyapámat. A nevét nem tudhatják, az arcát nem láthatják. Az orvos a gyógyszerért és a kúráért nem hajlandó elfogadni egy fillért sem, csak a teljes gyógyulás után hónapokkal jelentkezik ismét. Akkor majd meglátják, érdemes-e továbbmenni. Az ajánlat gyanúsán hangzott, de minthogy nem volt mit veszteni, átvették az orvosságot, amitől aztán az öreg Török csodálatos gyorsasággal felépült, és erősebbnek, üdőbbnek látszott, mint megbetegedése előtt. Hajkurászta nagyanyámat, mulatni vágyott.

A csodás gyógyulásnak persze híre ment, az orvosok ámuldoztak, húzogatták a szájuk. A közvetítő három hónap múlva ismét jelentkezett. Az ismeretlen orvos most sem közvetlenül pénzt kért, hanem felajánlotta, hogy eladja a tudását: megtanítja nagyapámat az orvosság titkára. Az öreg Török azonban megelégedett annyival, hogy tovább élvezi az életet néhány évvel, és nem volt már kíváncsi semmire: a fiát küldte maga helyett.

Apám ekkor huszonnyolc éves volt, szenvedélyesen érdekelte a jogtudomány, az alkotmány, a királyság, a parlament, a nemesi jogok rendszere, Montesquieu-t, Blackstone-t, de Lolme-et olvasott, és nagy ívű terveket ácsolt arról, hogy miként lehetne a jogrendszert igazságosabbá tenni, és nem nagyon lelkesedett az ötletért: nagyapám és nagyanyám azonban addig győzködték, hogy ráállt. Talán csak az apjának akart örömet szerezni vele. Sohasem árulta el, ki volt az alkímista, és pontosan mi és hogyan történt az oktatás alatt. Ha egy-egy hangzatosabb név szóba került, titokzatosan hallgatott. Ferenc is apám nagy becsben tartott könyvei szerzőinek valamelyikében sejtette a mestert, akinek a

pontos személyét azonban még neki, fogadott fiának sem árulta el. Túlságosan fontos lehetett számára a titok, amit a névvel együtt őrizgetett, vagy még inkább: maga a titkolózás is hozzá tartozott az eredményes gyógyítás feltételeihez, csakúgy, mint az elemek, anyagok és a világot alakító erők ismerete. A titok, ami onnantól kezdve ugyanúgy átszötte az életét, mint majd később Ferencét is, akit ő vezetett be a titkos rendek rendszerébe.

Apám Bécsben lett szabadkőműves, miután kiderült, hogy csak így nyerhet jogot arra, hogy elsajátítsa a gyógyítás rózsakeresztes művészetét. Bizonyára kivételt tettek vele, hiszen elvileg éveket kellett volna várnia, mire a szabadkőművesség három lépcsőjén feljutva bebocsáttatást nyer a felsőbb fokozatokba. Ezekben az években Mária Terézia még eltűrte a titkos társaságok működését, csak az évtized végén vetett véget az egésznek, amikor i. Ferenc is elkezdett a páholyokba járni, és azt már nem nézhette jó szemmel.

Apámat hajlama mindig arra vonzotta, hogy gyökerestül alakítsa át a dolgokat: számára érdektelen volt a szabadkőművesség kontemplatív szimbolikája, ő bele akart nyúlni, bele akart szólni a dolgokba. Az a meggyőződés, hogy létezik a teremtett világon túl egy tökéletes, amelyre emberként jogot formálhat, nem hagyta nyugodni. Az ismeretlen isten jelei utáni kutatás töltötte be nyughatatlan elméjét, amely hosszú hónapokig lázasan lobogott, annyi ötletet dobva elé, hogy aludni sem tudott tőlük, aztán egyik pillanatról a másikra lefékeződött, megállt, s akkor ötletlenül, bágyadtan hevert a laboratóriumában a díványon, és papírgalacsinokkal dobált célba a lombikok szájába. Az élete fél év éjszakában és fél év nappalban telik, mondta sokszor, és ebben is újabb jelentőségteljes összefüggéseket vélt megpillantani.

A kísérletezésről akkor sem mondott le, amikor a sors váratlan lehetőségként kínálta fel számára, hogy az annyit tanulmányozott alkotmányos és jogi rendszereket a valóságban változtathassa meg.

József császár felelőtlenül napfényes évtizedében az egész észak-Magyarországi kerület tanügyi igazgatója lett, és elégedetten nézhette végig, ahogy az utált és gúnyolt szerzetesek kihurcolkodnak a kanszagú rendházakból. Apám végre tort ülhetett a gyűlölt és megvetett papság felett, akiktől annyi aljasságot és gáncsolódást kellett elviselnie. Büszkén és kérlelhetetlenül képviselte az új eszméket, s aki őt látta, biztosnak érezte, hogy az idők tényleg visszafordíthatatlanul megváltoztak, és nem is érdemes reménykedni benne, hogy a régi visszatérhet.

Ez az időszak egybeesett azzal, amikor Ferenc ifjú lendülettel vetette magát az új világba, ahol mindenki azt gondolta, hogy a dolgok menete röpiratokkal megváltoztatható. A török kor kábulatába dermedt, szendergő országon olyan erővel söpört végig a nyugatról indult lendület, hogy az udvarházak mélyéről hirtelen ezrével bukkantak elő azok a fiatal emberek, akiket a földindulás kirázott az ágyból, és talán maguk sem tudták, mire vágynak azon kívül, hogy el akarnak szakadni apáik világától. Ferenc maga sem látta akkor még világosan, hogy Török grófban második, igazibb apját találta meg, és azt sem tudhatta, hogy apám, amikor maga mellé vette oktatásügyi tanácsosnak, megtagadott és megutált édes fia helyett választotta, hogy a szívében támadt űrt betöltse, és hogy továbbadhassa tudását. Szíve sugallata egybe esett a kor különös vonzalmával a dramaturgiai fordulatok és mesebeli igazságtétel iránt, s így Ferenc személyében a katolikus iskolaszervezetet épp egy protestáns kéz bontotta le. Nemcsak a szabadkőművességbe vezette be az új, s a természettől kapottnál tökéletesebb gyereket, hanem szenvedéllyel osztotta meg vele a titkokat, amelyeket a rózsakeresztes kísérletezés közben megtudni vélt. Az egész,

összefüggésektől terhelt világot tette le a lábai elé. A titkokat, amelyeket Ferenc kezdettől fogva gyanakodva és idegenkedve figyelt, aztán a börtön hét éve alatt végképp leszámolt velük. Ebben az egyben éppen úgy viszonyult apámhoz, mint Pepi – csak míg Ferenc túlnőtt azon, amit apám gondolt a világról, a bátyám nem érte föl ésszel. Ami titok van, az csak a nyelvben van, a szavakban és a történetekben, mondta Ferenc – ott is csak olyanok, amelyeket mi magunk tettünk oda. Csak ember és ember között van titok. Csak a Természettudományi Múzeum raktárában állva értettem meg e mondat mélyebb és igazi értelmét.

Amikor a párizsi terror nyomán végigsöpört Bécs és Buda fölött a rémület, és egyik napról a másikra mindent betiltottak és megszüntettek, ami a királyság és az egyház hatalmát megkérdőjelezhette, s Ferenc börtönbe került, apám magát hibáztatta a bekövetkezett katasztrófáért. Rögeszméjévé vált a meggyőződés, hogy nem lett volna szabad a világba kilépnie, meg kellett volna maradnia laboratórium mélyén, a tudomány oldalán. Szenvedő lelkiismerete az események különös láncolatát rajzolta meg, amelyben minden tragikus végkifejlet valamelyik ártatlannak tűnő cselekedetéből származott. Magát hibáztatta Ferenc szenvedéséért és a Budán levágott fejek miatt. Újra és újra elmondta, hogy keveredett az életébe Martinovics Ignác.

Ismerte régről a tüzes szemű albánt, gyakran álltak meg beszélgetni, miután felfigyeltek arra, hogy mindketten nyugtalanul róják a vízivárosi utcákat, hogy áradó gondolataikat utol tudják érni. Eleinte viszolyogva figyelte a csuhás ferencet, megvetette a rendházak hisztérikus, sutyorgó, szadista és narcisztikus lakóit, és a horgas orr fölött meredező, összenőtt fekete szemöldök is megmagyarázhatatlan ellenérzéssel töltötte el, de miután megtudta, hogy szüntelen összeütközései vannak feletteseivel és lázadozik, rokonszenvet kezdett érezni iránta.

Valahonnan azt hallotta, hogy a ferences rendházban Martinovics hasonló kísérleteket folytat, mint ő, és miután végighallgatta néhány lendületes és csapongó eszmefuttatását a fizikáról, óvatosan puhatolózni kezdett, hogy vajon mit tarthat a rózsakeresztes tudományokról.

Hamar kiderült azonban, hogy nem egy nyelvet beszélnek.

A fény kapcsán, amelyet apám első témának felhozott, Martinovics a beesési szögről kezdett okfejtésbe, amelyről áttért a légköri nyomás mérésének mechanikai nehézségeire, amin éppen dolgozott. Apám fanyalogva hallgatta. Szánalmasan szellemtelennek talált mindent, ami számokkal, súlyokkal, sűrűségekkel és hasonló fogalmakkal írta le az anyagot, és ki akarta ragadni az ember személyes sorsában és az aiónokban lüktető összefüggéseiből. Hogy dűlőre vigye a dolgot a nyughatatlan fiatalember világnézetéről, Jacob Böhme néhány komoran homályos tételét vetette elé csalinak. Martinovics azonban, ahogy úgy érezte, valami bizonytalan talajra akarják húzni, tüskéket növesztett, mint a sündisznó, és gorombaságokat vágva apám fejéhez, megszakította vele a beszélgetést.

Ezek után igyekeztek úgy alakítani a sétáikat, hogy többet ne akadjanak össze az utcán.

Sokáig csak hátulról látta elsuhanni a fekete csuhás alakot, aki kezeit háta mögött összekulcsolva, leszegett fejjel tört utat magának a kofák és a hajókról kirakodó halászok között, meg-megcsúsztatva szandáljában a halpikkelyes köveken. Apám úgy látta, a lázadó ferences szánt szándékkal célozza meg a legsűrűbb tömeget, hogy véletlenül álcázott lökdösődésével minél nagyobb galibát okozhasson.

Egyszer, egy lejtős utcán, a várhegy oldalában azonban újra belé botlott, de szinte szó szerint. Martinovics a kereszteződésben állt, és maga elé bámult: apám odacsapta a lépteit a kövezetre, hátha meghallja, és észrevéve őt, odább áll, s nem kell majd a köszönéssel bajlódni, Martinovics azonban nem reagált a hangra, sőt, az erősebb hangra sem, amellyel az utca végéről a vízfordó kocsik közeledtek. Apám félrehúzódott a falhoz, és ekkor látta, hogy a fekete alak az utca közepéről nem mozdul. A kocsis hátrafelé nézegetett a bakról, egy asszonnyal tréfálgzott, aki kihajolt egy emeleti ablakon. A lovak gyorsítottak, de a kocsis a lengén öltözött nővel volt elfoglalva, miközben Martinovics, mint egy szobor, még mindig lehajtott fejjel, kezét állához emelve állt ugyanott. Apámon átszaladt a kép, ahogy a paták és kerekek alatt összeroncsolt test felett áll, és győzelmét ünnepli, de közben már lendült is, hogy az utolsó pillanatban megtaszítsa a szobrot, és a csattogva elszáguldó kocsik mellett egymáson hemperegve feküdtek el a sárban. Martinovics csodálkozva pattant föl, és mogorván nézett körbe, hogy nem volt-e tanúja a fiasónak, és amikor észrevette az ablakban fedetlen mellekkel kacarászó asszonyt, hosszú, csontos ujjával megfenyegette. A nő riadtan elhallgatott.

Apám aztán évekig nem hallott felőle.

Amikor újra találkoztak, Martinovics már otthagya a ferences rendet, amelynek földalatti börtöneit, aljas üzemait és a fegyelem ellen vétőkre kirótt középkori kínzásait röpiratban leplezte le. Bár reverendájától még ekkor sem szabadult meg, ekkor már a lemergi egyetem fizikaprofesszora volt, és repülő szerkezeteken dolgozott.

József császár halála után a nemesség nagy részével együtt ekkor apám azon a véleményen volt, hogy mivel a császár nem koronáztatta meg magát Magyarországon, a nemzet újra visszanyerte a királyválasztás jogát. A politikaelmélet pesti professzorával, Gyurkoviccsal ültek a problémán hosszú hónapokig, és névtelenül megjelentetett röpiratokat fogalmaztak. Amikor belefáradtak a jogi csűrés-csavarásba, és a végtelen latin körmondatok állítmányainak és mellékmondati konjunktívuszainak egyeztetésébe, borozni kezdtek.

Egy ilyen estén állt eléjük Martinovics Ignác, megvetően szimatolva a borszagot, a maga csikorgó józanságával és előtetővé sűrűsödött szemöldökével, amelybe már ősz hajszálak keveredtek. Apám később esküdött rá, hogy első pillanatra azt hitte, az emeleten lakó jurátus diákok, akik zajos és vidám életet éltek, egy viaszfejjel akarják megtréfálni a beborozott professzort, olyan mozdulatlanul és rezzenéstelenül úszott a lámpafényben a krétafehér arc és a bozontos szemöldök. A test többi része a szoba homályába veszett a fekete reverenda miatt, amit Ignác még mindig hordott, annak ellenére, hogy már rég kilépett a rendből.

Apám ismét ugyanazt az idegenkedést érezte, ami az első, vízivárosi találkozások idején elfogta, de az érzést megint erőnek erejével elhessentette magától.

Martinovics, anélkül, hogy leült volna, félig hunyorogva egy szuszra eldicsekedte, hogy feltalált egy újfajta dohányvágót, egy légkörmérőt, értekezést írt a szögmérésről és a kör tulajdonságairól, és cséplőgépét a császár személyesen tekintette meg, Born udvari tanácsos pedig a kémia legnagyobb tudósának nevezte. Majd egy készülő munkájáról beszélt, amelyben lerombolja a keresztény egyház és hit még meglévő, ingatag oszlopait, amit a rövidesen megvalósuló néphatalom úgyis végképp eltakarít majd. De őt ez alapvetően nem érdekli, alapvetően matematikus, és nem ér rá emberbaráti ügyekkel foglalkozni. Isten problémája mellékes és lényegtelen. A test egy kupac rohadni készülő

hús, lélek nincsen, s csak a tudományos vizsgálódások által érezhetjük magunkat különbnek az állatoknál, de ez is csak illúzió.

Hosszasan ecsetelte apámnak a káros lemergi klímát, a sűrű és párás levegőt, amelyben mérgező miazmák tenyésznek, és mintegy mellesleg megemlítette, hogy most már lényegében egyenrangúak, mivel nemrég megkapta az udvartól a nemességét.

Hosszú hatásszünetet tartott.

Apám kedvetlen időszakában volt, és sem a lemergi klímára, sem az újonnan elnyert nemességre, sem a kereszténység összedőlő alapjaira nem reagált, istennel pedig neki is bonyolult volt a viszonya. Csak akkor élénkült fel valamennyire, amikor Martinovics, látva, hogy Gyurkovics elszunyókált, a bolthajtásos ablak üvegének dőlve fojtott hangon beavatta egy újonnan alakuló titkos társaság bizalmas részleteibe. Csehországban, Lengyelországban, a horvát területen, Bécsben, és egyáltalán, mindenütt küszöbön áll a forradalom. Az illuminátusok mindenütt jelen vannak, minden rítus és minden páholy egy közös célért dolgozik, a zsarnokság felszámolásán, a szabadság kiterjesztésén. Hollandiát a franciák rövidesen elfoglalják. Európa Franciaország mellett az erőegyensúly és az örök béke biztosítása kedvéért három monarchiából fog állni: a németből, az oroszból és a görögből. A Dunántúl a német, a Dunától keletre eső rész a görög monarchiához tartozik majd. Ez történelmi szükségszerűség. Felesleges érzelmekkel bíbelődni. Csak matematika van, anyag és történelem. Bécs már kerületekre van osztva, Blumauer és Hebenstreit a vezetők. Blumauer és Hebenstreit.

Martinovics elhallgatott, és úgy tett, mintha egy vacsoráról maradt húscafatot igyekezne kiszabadítani a fogai közül, de apám látta rajta, hogy minden idegszálával azt figyeli, miként reagál ezekre az információkra.

Nem szoktam mágnásokkal megosztani, amit gondolok, mondta, nem szoktam mágnásokkal megosztani, de méltóságod felülemelkedett ezeken az idejétmúlt bilincseken. Tudom, hogy testvér. És ekkor megszorította apám kezét, és a kézfogásban megadta a szabadkőművesek jelét. Ez apám bizalmatlanságát és idegenkedését egy pillanat alatt eloszlatta.

Később sohase bocsátotta meg magának ezt a gyengeséget.

Apám ellágyulását kihasználva Martinovics olyan neveket sorolt föl titkos társasága támogatóiként, hogy apám nem mondhatta rá, hogy egy ilyen társaságból ki akar maradni.

Ferencet, aki ekkor már évek óta szabadkőműves volt, lelkesen értesítette az új lehetőségekről, és a találkozás napja is ki volt tűzve, amikor majd pontosabb részleteket is megtudhatnak.

Martinovics megbízottjával, akitől megkapják a társaság kátéját és beavatják őket a jelekbe és hieroglifákba, amelyekről a jövőben a tagok egymást felismerhetik, a pest-budai színtársulatnak otthont adó egykori istállóépületben kellett találkozniuk, ahol aznap este Sehy Ferenc játszotta Fitzondi szerepét Brühl *Talált gyermek* című darabjában.

Bár már március volt, újra jégtablák úsztak a Dunán. Kemény fagy szorongatta az osztrák tartományokat, s a hideg hirtelen megint összerántotta a vizet, s a folyó mentén egy időre visszatért a tél. A hajóhidat, amelyet már februárban újra felállítottak, most a feltorlódozó jégtablák miatti félelemből megint darabokra szedték: a négyesével pallóval fedett széles uszálytestek feketén sorakoztak a part mentén. A csónakosok, akik a szigetek forgalmát bonyolították, most a nagyobb haszon reményében ellepték a megüresedett hídfők környékét. Pipáztak. Vastag köd állt a Duna fölött.

Apám korán érkezett. Meg akart még valakit látogatni, mielőtt a színházba megy. A csónakos egymagában is átvitte volna, de ő inkább bevárt még két hosszú köpenyes alakot, akik oldalazva lépkedtek lefelé a sáros partoldalon a várhegy déli vége felől, mintha valahonnan a Tabán házacskái felől érkeztek volna. A révész csáklyával ellökte a csónakot a parttól, aztán evezőt ragadott, és a csónak orrával megcélozta a túlsó partot. A folyó közepén jártak, és mindkét partot eltakarta előlük a ködfüggöny, amikor apám arra lett figyelmes, hogy már egy ideje nem hallja az evezők csapkodását. Eltapogatózott a csónak végébe, majd az elejébe, de a révész nem volt sehol. Némán sodródott lefelé a két útitárssal, akik mozdulatlanul, szótlánul ültek a padon. Mintha mi sem lenne természetesebb annál, ami történik. Apám néha úgy érezte, egészen közel kerülnek a parthoz: a köd mögül hatalmas épületek körvonalai rajzolódtak ki, magas homlokzatok és tornyok, amelyek mögött nem látszott és nem hallatszott semmilyen emberi élet. Az útitársakat hiába szólongatta, nem feleltek. A jégtáblák sisteregve ütköztek egymásnak.

Soha nem érezte még a létezést ennyire álomszerűnek, s az ébredés lehetőségét annyira közelinek, mint akkor. Végül a csónak megfeneklett, és apám a jeges vízben gázolva partra szállt. Hanyatt-homlok menekült a két szótlán alak elől, mert csak arra bírt gondolni, hogy azok némították el és lökték vízbe a révészt, s már az ő sorsáról is döntöttek. Promontornál lukadt ki, és már hajnal volt, mire sikerült kerítenie magának egy fogatot, és visszaért a városba. A két útitárs sehol sem mutatkozott: mintha szükségképpen ott kellett volna maradniuk a csónakban.

Mire apám Budára ért, Ferenc már rég végzett a színházban.

Annak rendje és módja szerint időben megjelent, végignézte Sehy Ferencet Fitzondi szerepében, közben el is szundított kicsit, mert bemelegedett a kabátjába, amit a hidegre való tekintettel magán hagyott, és amikor véget ért az előadás, várta, hogy végre valaki megszólítja, végre valaki odajön hozzá, de semmi ilyesmi nem történt. Mivel pártfogóját sem látta sehol, látványosan köhécselve téblábolt még egy kört a hazaszállingózók között, aztán maga is haza indult.

Apámmal hónapokig nem találkoztak. Lipót császár halála, majd az új császár trónra lépése, és az ezt övező politikai felfordulás átszabta az időrendeket. Martinovicsról az a hír járta, hogy az új uralkodó, II. Ferenc megvonta eddigi évjáradékát, amit mint kémiai főtanácsadó élvezett. Apám rövidesen otthagya Budát: egy asztaltársaságban kigúnyolták, amiért királyválasztáson gondolkodik, amikor pedig a népfellegnek jött el az ideje, és a királyokat rövidesen mindenütt lefejezik és a rendi kiváltságok mindörökre megszűnnek. És miközben az azonnali változásokat remélő jakobinusok kinevették maradi eszméiért, az új császár egész addigi munkájának eredményét, az új iskolarendszert egyetlen rendelettel lerombolta, és menesztette az állásából őt is és Ferencet is. A papok diadallal tértek vissza, a városok főterein örömtüzek gyúltak, hogy véget ér a veszélyes bizonytalanság, és újra visszatér a biztos, régi rend.

Szent iván éjszakáján jogászhallgatók ellepték vendéglátója, Abaffy házat, forradalmár módra rövidre nyírt hajjal, kokárdákkal feldíszítve, melyeket a Vácra érkezett francia hadifoglyoktól kaptak. Az este fénypontja egy papírmáséból készült, de dermesztően élethű nyaktiló volt, melybe az egyetlen jelenlévő arisztokrataként apámnak kellett behajtania a fejét, amit általános üdvörlégés közepette szimbolikusan lecsaptak.

Itt telt be a pohár.

Másnap zúgó fejjel és égő gyomorral kocsiba szállt, és sértetten húzódott vissza Ónodra, ahonnan egy évig ki sem dugta az orrát. Ott értesült róla, hogy Ferencet mégiscsak megkeresték azok, akik a Sehy-féle szintársulat előadása alatt is végig figyelték, s akkorra már lemásolta és továbbadta a forradalmi kátét, amely a későbbi vádpontokban a fegyveres forradalmi készülődés legfőbb bizonyítékának minősült.

Sértődékeny természete apámat épp a legjobbkor lökte el az események útjából, miután már a véletlen, vagy ki tudja, miféle erő, amely az éjszakai Dunán a márciusi jégzajlás idején uralkodott, utat vágott ebbe az irányba. Ferencet azonban ugyanaz az erő a sodrás kellős közepébe vetette: csak a bíróság előtt szembesült avval, hogy a vád szerint a legveszedelmesebb jakobinusok közé keveredett, akik hamarosan halomra ölték volna a fél országot.

Csak sokkal később, apám halála után nyugodott bele, hogy az árulás, besúgás, vádlói manipuláció és a gyávaság olyan sűrű szövedéket alkotott, hogy lehetetlen megítélni, mekkora is volt az összeesküvés valódi mértéke, és hogy ki milyen szerepet játszott a dologban. Csak az látszott biztosnak, hogy a vád annyira nevetségesen túlzó és a letartóztatások annyira óraműszerűek voltak, hogy már csak azon kell gondolkodni, vajon milyen titkos érdekek és praktikák húzódhattak meg a háttérben, s a császári udvaron kívül kinek milyen érdeke fűződött ahhoz, hogy ezeket mozgassa. Erre pedig mindenkinek a maga válasza tűnt a legkézenfekvőbbnek.

Mintha éppen ez a körülmény játszott volna közre abban is, hogy a résztvevők feledése a szokottnál gyorsabb volt és mélyebben törölt.

A kivégzés részleteire, amelyet Ferenc a saját szemével nem láthatott, annyi variációt hallgathatott végig, ahány egykori szemtanút csak megkérdezett. Apám ebben is azt látta igazolva, amit a világról a gnosztikusokkal együtt gondolt: hogy elrontott teremtés, a kaosz hona, ahol esély sincs arra, hogy az igazságot meg lehessen érinteni. Egykedvűen bólogatva hallgatta végig Ferenc dühöngését, amikor hónapok kutatása és beszélgetései után sem tudott egyértelmű koreográfiát összeállítani arról, ki hogyan is viselkedett a kivégzés alatt, ki hol állt, kinek hanyadszorra sikerült leütni a fejét. Főleg az utolsónak kiáltott szavak emlékezetében volt bosszantó a zűrzavar, mignem kiderült, hogy az összes emlék csak idézet Plutarkhoszból vagy Suetoniusból. Apám természetesnek tekintette, hogy sehogy sem akart összeállni a végső, megkérdőjelezhetetlen variáns, és eleve kudarcra ítélnék tekintette Ferenc igyekezetét, amellyel a végső igazságot kereste. Talán csak az öregebbik budai hóhér tudta volna hitelt érdemlően elmondani a részleteket, de Ferenc csak az után tudott a nyomára bukkanni és felfedni bosszútól való félelmében álnév alatt éledgélő öregember lakhelyét, amikor már egy éve halott volt. Talán csak neki nem lett volna oka hazudni, hiszen ő is vesztese volt a történetnek: a legtöbb tanú, akivel Ferenc beszélni tudott, egybehangzóan állította, hogy megremegett a keze Sigray gróf lefejezésénél, és csak a harmadik ütésre tudta lecsapni a fejét, amikor a pallos lapjával már két ütéssel szétverte az arcot. A készenlétben várakozó hóhértanuló, akit kudarcot vallott mestere helyére parancsoltak, hogy befejezze a kivégzéseket, már szintén nem élt, kocsmái verekedésben késelték halálra, így a pontos részletek Martinovics és a többiek haláláról örökre elvesztek.

Apám sosem tudott kigyógyulni a búskomorságból, amit az önvád okozott: nem értette, mért nem engedelmeskedett annak az erőnek, amely Martinovics közeléből mindig távolabb lökte volna. Újra és újra felidézte, hogyan lendült előre önkéntelenül a teste, amikor a robogó kocsit megpillantotta: egyre inkább meggyőzte magát, hogy egy tőle

idegen erő volt, amely mozgásba hozta a testét és Martinovicsot megmentette. A márciusi, zajló Dunán töltött titokzatos éjszakát pedig egyértelműen az archónok művének tekintette, akik Ferencet akarták megakadályozni abban, hogy kiszabaduljon ebből az elrontott teremtésből, és kifejlődjön isteni természete. Dühöngött, hogy a világon uralkodó erők azzal is megalázták, hogy Ferenc eltiprásának eszközéül éppen őt választották. Úgy érezte, neki kellene a börtönben sínylődni, és megfogadta, hogy ha Ferenc túléli a pokoli éveket, kárpótolni fogja a szenvedésért.

A szabadulás után tiszta lelkesedésével azt hitte, Ferencsel ugyanott folytatják majd, ahol abbahagyták. Biztos volt benne, hogy a börtön, ahogy őbelőle az önvád, kiölte Ferencből a világi cselekvés vágyát, és figyelmüket innentől kezdve az utolsó percig a lélek fényének kiszabadítására fordíthatják, és felemelkednek az ismeretlen istenhez, legyőzik az archónokat és megszabadulnak az elrontott anyag, a félresikerült teremtés káoszából.

Soha nem voltak ehhez közelebb, mint épp azokban a napokban, amikor Ferenc félig megbénulva, elerőtlenedve és összetörve az ónodi kastélyba érkezett. Apámhoz menekült gyűlölködő és bosszúszomjas családja elől, akik a szabadulás után még sötétebb pokollá tették az életét, mint amilyen a börtön pokla volt.

Évekkel később, amikor már házasok voltunk, Ferenc elmesélte, hogy azon a kocsiúton, amely Debrecen felé vezetett, sokáig hánykolódott a kétségei között. Ide-oda ingott az önvád és a körülmények hibáztatása között, de mindkét érzésben közös volt a tudat, hogy ő már nem más, mint egy szerencsétlen, megalázott, pénztelen, eszköztelen nyomorult, aki méltán fog elsüllyedni a feledésben.

Minden vádpont igaz, amelyekben az anyja és a testvérei elmarasztalják, most is nekik van igazuk és régen is nekik volt. Tévedett, megtévesztette a gőg, a műveltségébe vetett túlzott hit, elcsavarták a fejét a könyvek, a nyelvek, a képek, Rousseau, Diderot, Voltaire, a Moniteur hagymázos cikkei, a filozófusok mennyországa: az utókorba vetett remény; a tájképfestők, az ateisták, az illuminátusok, a börtön pedig csak még rosszabbakká tette eleve rossz jellemvonásait.

Bocsánatot kér mindenkitől, elsősorban Török gróftól, és bevallja, hogy értelmetlen volt a szeretetére, méltatlan a fogadott fiúi rangra. Megtévesztett mindenkit, aki szabadkőművesként, íróként, barátként, fiúként, bátyként, szeretőként bízott benne. Ideje befejezni a hamiskártyázást, beadni a cinkelt paklit, visszaadni a kicsalt nyereséget és búcsút inteni. Annyira erőtlenség volt, annyira nem maradt mire és kire támaszkodnia, hogy gondolatai el-elszakadtak a valóságtól, és mire hozzánk ért, teljesen biztos volt benne, hogy minden szerencsétlenség azért szakadt a nyakába, mert hátat fordított apám világának, a régi tudománynak, Hermész Triszmegisztosz örökségének. Nem volt ereje a dolgokat fegyelmezettebben és messzebbre vizsgálni, így nem maradt számára más magyarázat, mint az önvád. Volt ideje visszaemlékezni arra, milyen volt a nyolcvanas évek csodálkozó öröme, amikor apám feltárta előtte, ahogy a mondatok, a szimbólumok és az anyag átalakulásai egybeesnek, s mind visszautalnak az égi jelekre és a teremtésre. Amikor feltárta előtte az ember isteni hatalmát és rangját, amely magasabb rendű, mint az Ótestamentum demiurgoszáé. Volt ideje visszaemlékezni, hogy akkor egy igazi apa vezette az értelmét, és mutatott számára irányt. Nemcsak a nagyobb erőnek engedett: tapasztalatai is ugyanoda vezették. A költészet varázsában ugyanez a világot átölelő összefüggésrendszer fénylett: apám kísérleteiben az anyag poézisét pillantotta meg, és a

maga poétai kísérleteiben a világot átszövő erőket, s ebben Goethe és Vergilius egyszerre támogatta.

Sem azelőtt, sem azután nem érezte annyira otthon magát, mint épp apám közelében. Cingár, ideges, örökké köhécselő édesapjának emléke puhán és engedelmesen olvadt bele ebbe a nagyobb és erőteljesebb apaságba, és a fenyegető, sötét, kaotikus, kiszámíthatatlan és veszélyes anyai hatalom engedni látszott a főúri fénynek: Bossányi Zsuzsánna minden alkalommal meghátrált, ha a sarastrói akarat a fia révén megkívánt tőle valamit. Dienes és Józsi, Kazinczy-öccsök fülük-farkuk behúzták a gróf előtt. A kozmikus rend ebben is óraműszerű pontossággal működött, és a kétségbeesett lélek belekapaszkodhatott ebbe a bizonyosságba.

Ónodi kastélyunkban, amikor megalázva, családjától kiteszítva, a megsemmisülés szélén tántorogva megérkezett, ugyanezzel a bizonyossággal ismerte fel, hogy ebben a mindenséget átfogó ábrában én állok középpontban. Egyértelmű volt, hogy egymás számára mindketten az egyetlen, ráadásul a tökéletes megoldást jelentjük, épp úgy, mint az alkímia szimbolikájában az egymásra áhító elemek. Mintha minden apám igazságát igazolta volna: Ferenc maga volt a balkezes demiurgosz által félreteremtett anyag, akiben szenved, és felfelé törekszik a lélek. Maga volt a *prima materiában* rejtőző arany, akit transzmutálni, desztillálni, szublimálni kell. Annyiszor hallgattam végig gyerekkoromban az alkímiai átalakulás folyamatát, hogy Ferenc börtönéveit, melyeket sötét, föld alatti cellákban töltött, nem is értelmezhettem másképp, mint eltemettetésnek a *venter equinumban*, ahol utoléri a *nigredo* és a *putrefactio*: megfeketedik és elrothad, mint a bölcsek kövének diadala felé haladó *prima materia* a nagy átalakulás második fokozatában. Ahogy álltam a Természettudományi Múzeum poros tetőtéri raktárában, a kitömött állatok, akkurátusan katalogizált kövületek között, szemben a kitömött, fekete testtel, mely vörös szekrényének mélyéből lépett felém az öröklétté merevített mozdulatban, eszembe jutott, hogy apám csak az utolsó napjaiban vallotta be, hogy annak a rengeteg energiának, amit a régi könyvek bűvárolásába és a világ természetének kutatásába fektetett, egyetlen eredménye volt: én magam. Én, Sophia, a bölcsesség istennője, a teremtő isten női fele, a gnosztikusok fényhozója. Mintha születésem pillanatában megelőlegezte volna a végső beismerést, hogy hiába faggatta az anyagot a világ titkaiért, végül mégiscsak az emberek világában kell majd keresnie. A nevemmel célt adott: úgy kellett éreznem, hogy feladatomban van a világban, az elrontott teremtést kötelességem rendbe hozni. Egy elrontott világban kell képviselnem a romlatlant, az eredetit, a tökéletest. Szemben a fekete testtel különösen esendőnek és kudarcra ítéltnek tűnt a gyerekkorból örökölt lelkesedés, amellyel igent mondtam Ferencnek: úgy éreztem, hogy a házassággal a nevemben hordozott ígéretet és apám szándékait és vágyait egyszerre tudom majd beteljesíteni.

A formális lánykérés a harmadik napon történt, amikor apám végre kiengedte a laboratóriumából a megkerült fiút, és kézen fogva vezette elém. Tudománya talán sosem alkotott olyan tökéleteset, mint éppen akkor: Ferenc arca kisimult, szeme tisztán fénylett, arcáról elmúlt az ideges rángatózás, bénult fele újra életre kelt, testébe visszatért a szimmetria, hangja lágy volt és selymes. Amikor megkérte a kezem, a nevem ősi, görög változatát mondta ki: Sophia. Ez lehetett volna apám kísérleteinek végső állomása, a tökéletes kémiai menyegző, melyről sosem sikerült megtudnom, mióta szerepelt a terveiben.

1804-ben, amikor egy ideiglenesen lakhatóvá tett melléképületből elkezdtük Széphalmon az életünket Ferencsel, Ónodon senki sem maradt, aki apámat önmérsékletre bírhatta volna. Talán ő maga sem látta előre, mekkora hiányt fog okozni a távozásom, és én is csak utólag jöttem rá, hogy a jelenlétem egyfajta stabilizáló erőt jelentett számukra.

Ahogy kivettem onnan a lábam, sorra érték a kastélyt a csapások, mintha elszabadult volna valami, amit addig láncon sikerült tartanom.

Az első télen tűz pusztított, leégtek az istállók, és a megfeketedett, füstölgő húskupacokban nehéz volt felismerni Pepi pompás hátszlovait, amelykért egészen Toszkánig vagy Varsóig hajlandó volt elutazni. A következő évben egy komornyiknak támadtak látomásai, és sorra öldöste a falvakban a serdülő lányokat: apám hónapokig járt a kúriához, amíg az ügy részletei végleg ki nem derültek. Szélvihar söpört végig a hátságon, letarolta a tetőt. A falakon titokzatos eredetű repedések támadtak, amelyek napról napra szélesedtek. Felvizesedtek, penészedtek a falak, megroppantak a tetőgerendák.

Apám ezekről a csapásokról szánt szándékkal nem vett tudomást. A laboratóriumot újabb szárnyal bővítette, mázsaszámra hozatott méregdrága alapanyagokat és könyveket, aztán hetekig nem lehetett látni a szabadban. Őrült tempóban dolgozott – de alighanem már csak a pénze után futott, ami az évtizedek alatt elfolyt az alkimista könyvtárra és kísérletezésre. Sosem tudtam eldönteni, ekkor mennyire vette még komolyan magát –, ez is az ő titka maradt. Lehet, hogy volt egy időszak, amikor már túlságosan sok pénzt költött ugyan, de még töretlenül hitt abban, hogy eredményt fog elérni, bár valószínűbb, hogy már nem engedhette meg magának, hogy bevallja a kudarcot. A bölcsek köve, az örök élet titka, az anyag igazi természete csak nem akart előállni.

Elhatározhatta, hogy elmegy a legvégsőig, és kifacsar mindent a tanokból, amit csak lehetséges: ha már felkínálja az anyag, felteszi neki a végső kérdéseket, és megteszi mindazt, amihez korábban nem volt bátorsága, mert gyerekei jövőjére, felesége boldogságára, bérlőire, szolgálóra, ősei nevére, a haza üdvére kellett gondolnia. Most, hogy már egyik sem érdekelt, nekiveselkedhetett a végső kísérletnek, és nekilátott, hogy igazán kifaggyassa a teremtet, milyen titkokat tartogat.

A pestisjárvány idején, amely keleten, az orosz és a török területeken pusztított, és kis híján átcsapott a Kárpátokon is, a határőrizetet kijátszva átszökött Törökországba, hogy próbára tegyen egy újabb tinktúrát, amelyen hosszú éveket dolgozott.

Nem érdekelt a hivatalos orvosi álláspont, sem a vesztegzár megsértőit fenyegető büntetés. Tudása és tapasztalata legjavát ötvözte ebben a szerben, és a rózsakeresztes eszménynek megfelelően névtelenül és ellenszolgáltatás nélkül akart gyógyítani. Valószínűleg vonzotta a ragály sűrűje, a kihívás, hogy az ellenség kellős közepén veheti fel a harcot. Próbára akarta tenni démonait, meddig mernek elmenni vele szemben. Abban a sémában, amit addigra a világról kialakított, a betegség a kártékony és fakezű teremtető szándékos gonoszságának bizonyítéka volt, és a harcot ellene személyes párbajnak fogta fel.

A törökök gyanakodva fogadták, és senki sem értette igazán, mit akar. Minthogy azonban nagyobb kárt nem okozott, hagyták, hogy a haldoklókba töltögesse a tinktúrát, hiába bizonygatta, hogy a szer a megelőzést szolgálja, és az egészségeseknek kell fogyasztani, hogy a betegség ne fogjon rajtuk. Végül Szaloniki parancsnokát, aki gyakran járt Párizsban, és rokonszenvesnek találta a megszállott magyart, aki a határon átszökve vállalta a veszélyt, sikerült rávennie, hogy bevegye a gyógyszert. Hajnalban, amikor a beteg már órák

óta hányt, a hóna alatt és az ágyékán kifakadtak a fekete kelések és percről percre gyengébb lett, kénytelen volt elmenekülni, pedig biztos volt benne, hogy a baj nem a tinktúrából származott, hanem a késlekedésből: a ragály előbb érte el a parancsnokot, minthogy a gyógyszer kifejthette volna a hatását.

Már majdnem sikerült visszajutnia Erdélybe, amikor elfogta a német katonaság, és hiába magyarázta, hogy ő egészséges, mert a gyógyszer megvédte a ragálytól, hiába tiltakozott az eljárás ellen, mint mágnás főrend, kíméletlenül vesztegzár alá vették, és három hetet egy huzatos istállóban kellett töltenie az éppen beköszöntő nyirkos őszben.

Lesoványodva, eltetvesedve ért haza. A háziak is alig ismertek rá. Talán ekkor fordulhatott el az anyagtól és a kísérletektől, hogy figyelmét teljes egészében spekulatív irányba fordíthassa. Visszatért oda, ami mindig a legkedvesebb volt a szívének: a régi mesterek könyveihez.

A nővérem akkor még élt.

Majd csak két évvel apánk halála után vett búcsút tőlünk egy franciát, németet és latint keverő, hosszú költeménnyel, amelyből nem sok mindent lehetett kihámozni azon túl, hogy nagyon-nagyon boldogtalan. Kérlelhetetlen egyszerűséggel kötötte fel magát a kerti lakban. Sem a bátyánk, sem Ferenc nevét nem írta le, de a mitológiai férfialakok, a feledékeny Iaszón, a hűtlen Héraklész és a jellemtelen és gyöngye Parisz mögött nem volt nehéz felismerni őket, bár határozott arcélt az egymásra halmozott célzások és tudósnak szánt hivatkozások zűrzavarából nem sikerült teremtenie. Biztosra vettük, hogy mindent elkövetett, hogy ne kelljen sem magának, sem nekünk bevallania az igazat, s szegény azt hihette, hogy a hosszú irományok mást célt sem szolgálnak, minthogy el lehessen bújni mögéjük. Persze, sajnos mindent tudtunk, nagyrészt olyasmit, amit sose szerettünk volna megtudni. Az utolsó pillanatig nem tudott úrrá lenni a lelkében dúló érzelmi rendetlenségen: azt hitte, Pepibe és Ferencbe egyszerre szerelmes, és mindkettő szánt szándékkal teszi őt boldogtalaná. Pedig csak az egyikük volt az, aki valóban mindent megtett azért, hogy ezt az esendő, védtelen és gyermeteg lelket tönkre tegye.

Amikor apám megkapta a császártól a hivatalát, véglegessé és helyrehozhatatlanná vált elidegenedésük Pepivel, aki képtelen volt arra, hogy kiszakadjon a nővérem bűvköréből, és arra is, hogy dühét és erőszakos hajlamait elfordítsa róla. Talán épp apámtól várt valami erőteljes lépést, hogy eltiltsa őket egymástól, vagy valamilyen más módon megfékezze őket. Talán maga az egész testvérszerelem sem volt más, mint egy kétségbeesett kiáltás azért, hogy apám felfigyeljen rá. Hacsak nem apám támasztott fel praktikáival valami szunnyadó archónt, amely Mercurius androgün szellemét szabadította boldogtalan testvéreimre. Az eseményeket a nővérem elbeszéléséből ismerem, akit felkerestem néha, amikor már nagyon gyötört a lelkiismeret-furdalás. Akkor már bomlott elmével a kerti toronyban élt elmondhatatlan mocsokban, száz macska közt, és a történetei gyakran ellentmondtak egymásnak. De egy motívum minden történetében újra és újra felbukkant: hogy Pepi kiszámíthatatlan időközönként egyszer csak megjelenik nála, durván szidalmazza, ütlegeti, és sorsa egész keserűségét rá öntve kínozza és gyötri a lelkét: azzal vádolja, hogy ellene fordította az apját, hogy aljas praktikákkal megbűvölte, hogy más nővel ne használhassa a férfiasságát, hogy az elméjét ólmossá és lassúvá tette. Christine meg úgy viselkedett, mintha valóban elkövette volna mindazt, amivel Pepi vádolta, mindenért, amit az öccse a szemére hányt, büntette és sanyargatta magát.

Napokig nem evett, vagy ha igen, csak száraz bogáncsot és fűrészpport tömött magába. A combját összeszurkálta villával, leborotválta a haját, kifeküdt meztelenül a hóra. Pepi ezekért a bolondériákért újra és újra megbüntette, megverte és szidalmazta. Érzelmek olyan sokszorosán összegabalyodtak, hogy esély sem volt rá, hogy valaha kioldozzák belőle egymást. Erre valóban csak egy külső, nagyobb erőnek lett volna csak esélye.

Amikor a kerti lakban rájöttem, hogy mit művelnek Pepivel, sokáig nem tudtam, mit kezdjek a hírrel. Senki sem volt a házban, akiben annyira megbízhattam volna, hogy nyugodt szívvel helyezek a kezébe egy ekkora titkot. Legkevésbé apámnak mertem volna elmondani, hiszen épp elég bonyolult volt közöttünk is minden. Végül mégis neki tártam fel a helyzetet. Szótlanul és kifejezéstelenül bámult a lombikban gomolygó sárgás gőzbe, mintha nem is jutna el a tudatáig, amit mondok. Elbizonytalanodtam, hogy talán valami helytelent cselekedtem azzal, hogy elárultam a titkot, ami a tudomásomra jutott, vagy mégiscsak félreértettem a helyzetet, és igazából nem történt semmi kifogásolható.

Apám nem mondott semmit.

Idővel megszoktam, hogy a legritkább esetben tud egy helyzetre azonnal megfelelően reagálni, vagy egyáltalán visszajelezni, hogy felfogta, amit a tudomására akarnak hozni. Többnyire csak napokkal vagy hónapokkal később tért vissza rá, rendszerint akkor, amikor már az egész tárgyaltalan lett, és elmúlt, megoldódott vagy időközben érdektelenné vált. Sosem tudtam eldönteni, hogy mi készíti erre: a világ változatlanágába vagy a jelentéktelenségébe vetett hit. De lehet, hogy egyszerűen csak értelmetlennek találta, hogy bármit is tegyen: az elrontottság a világ alapszerkezetében van, a javítgatás ilyen lenti, alacsony szinten képtelenség: talán ezt gondolta Pepiről és Christine-ről, és hagyta, hogy a dolgok gördüljenek, amerre természetük szerint adja a lejtés.

Mindannyian sejtettük, hogy a Ferenc iránti rajongás nem cseréli le, nem váltja föl Christine-ben a Pepi iránti bonyolult és megfejthetetlen szenvedélyt. Érezhető volt, hogy valamiből tragédia lesz, hát az nem ez: az egész hűhó és felhajtás, amit a nővérem Ferenc körül csinált, a szabadulására épített, vérével megszentelt oltár és a műveiből vett idézetek láncolata, amely lassan annyira átszótta a beszédmódját, hogy egyedülként talán csak neki lett az anyanyelve, csak bábjáték, amellyel Pepiről akarja elterelni a figyelmet – a sajátját és a miénket is.

Talán épp ez volt az, ami Pepit egyre jobban felháborította és egyre inkább szembefordította Ferencsel.

Sajátos, különös féltékenység volt ez, hiszen olyasmit féltett Ferencről, amit az soha nem akart tőle elbirtokolni. Nyilvánvaló volt, hogy nem kellene egymásnak, és Christine lett volna a leginkább meglepve, ha Ferenc netán közeledni kezdett volna hozzá. Lassanként, óvatosan vezettem rá Ferencet az igazságra, vigyázva, nehogy meggyűlöltessem vele irtózva is szeretett testvéreimet. Amikor végül megértette, hogy mi a viszonyuk lényege, azonnal cselekedni akart: csak az nem volt hirtelen világos, hogy kit kell kitől megmenteni. Csak apránként elemezgetve jöttünk rá, hogy ha kölcsönösen meg akarjuk szabadítani őket egymástól, másféle világot kellene körülöttük építenünk, mint amibe belenőttek, s ez a mi világunkat is értelmetlenné tenné.

És ez a belátás megint szűkített egyet a horizontunkon. Amikor nyilvánvalóvá vált, hogy a nővérem elméje megbomlott, Pepivel már reménytelenül ellenséges volt a viszonyunk.

A bátyámból minden indulat, amit önmaga, Christine és az apánk ellen éreznie kellett, Ferenc felé fordult. Rólam meg, úgy tűnt, nem vesz többet tudomást. Megszűntem számára,

elvesztem, elenyésztem. A nevemet nem mondta ki, soha többet nem nézett a szemembe. Apám temetése volt az a pont, ahol a dolgoknak ez a fele véglegessé és megfordíthatatlanná vált: Pepi a távolmaradásával tüntetett, a nővérem pedig képtelen volt kilépni a kerti toronyból, a száz macska közül, mert egy ideje az a volt a rögeszméje, hogy az égből rázuhan valami, és agyonüti. Olyan riasztóan üres minden odafönt, mondta. Mint egy végtelen kamra, tele üres üveggel. Ebből a kényszerképzetből sejtettem, hogy apám és Christine az utolsó időkben mégiscsak beszélhettek egymással – hiszen apámnak ekkor kezdett a mániájává válni, hogy valahol a szférákban, az aiónok terében léteznie kell egy égi változatnak, egy tervrajznak, egy üres, feltöltetlen, emlékek és sors nélküli, időtlen variánsnak mindannyiunkról.

Ekkor már minden anyagi kísérlettel felhagyott: a kedve és a pénze egyszerre fogyott el.

Újra visszatért a könyvekhez, amelyek világába a bécsi csodadoktor, egykori beavatója vezette be. Sosem értettük Ferencsel, hogy egy ilyen szellemes és okos emberből hogyan fogyhatott ki minden kritikai képesség abban a minutumban, ahogy írott szóval találkozott. Úgy merült alá ezeknek a szövegeknek a világába, mint egy geológus a szénbányák kővültekkkel és fossziliákkal teli járataiba, ahol minden fejlődéstani ellentmondás csak látszólagos, és arra utal, hogy az osztályozáson és a fejlődéstanon kell változtatni. A szimbólumok és allegóriák nyelve, a bizonytalan és olvadékony jelentések termékenyítő és bizsergető világa volt az egyetlen, ami képes volt mozgásba hozni és fénnel megtölteni az elméjét akkor is, amikor a lelke a szorongás és kedvetlenség sötét szakadékába zuhant. És mindenek előtt rózsakereszt Krisztián története volt az az erő, amely magnetikus középpontként maga köré gyűjtötte és csoportosította a gondolatait.

A rend létezését és ősi voltát ugyanolyan biztosra vette, mint Paracelsus vagy John French mondatait, fel sem merült benne a lehetőség, hogy a rózsakeresztesek létezésének híre esetleg magából a róluk szóló könyvből származott. Mint Don Quijote a lovagregények világában, úgy merült el apám a teozófiai, alkímiai és rózsakeresztes irodalomban, és kereste az északmagyar tájban az olvasottak földi mását. A rózsakeresztes alapmítosz egyre mélyebben átjárta az elméjét. A Szentföldet megjárt orvos sorsa, aki a tudományokat megismerve hazatér, és németföldön maga mellé véve egykori rendtársait, gyógyítani kezd, és különleges tudását nem haszonszerzésre fordítja, hanem a szenvedő emberiség gyógyítására áldozza fel, újra és újra meggyőzte, hogy helyes úton jár. Biztos volt benne, hogy neki is, akárcsak Rosenkreuznak, százhusz évvel a halála után megnyílik a sírboltja, s a világ végre megtudja, kit nem vett észre, amikor még lehetett volna. Már csak az volt hátra, hogy megtalálja az örök fényforrást, a lenti napot, amely a sírboltját, akárcsak Rosenkreutzét, bevilágítja.

Úgy spekulálhatott, hogy ehhez a megkettőződésen keresztül vezet az út: ha képes lesz megtalálni a bilokáció titkát, a feltámadás és a lenti nap rejtélyét már gyerekjáték lesz megoldani.

Egy hajnalban, 1810 október végén hírnök érkezett Széphalomra: apám Ferencnek üzent, hogy jöjjön gyorsan, mert közel a mindent eldöntő pillanat. A hírhozó, az öreg cseléd, aki egyedülként mert apám környezetében maradni, mert a kaszálón egyszer a szemtanúja volt, ahogy egy villám halálra sújt két kisgyereket, és azóta úgy döntött, hogy nincs isten, ergo Sátán sincsen, és ezért nincs mitől félnie, semmi közelebbit nem tudott mondani azon kívül, hogy Török gróf nagyon izgatott és türelmetlen, már hetek óta nem alszik, és a

laboratórium környékén különös fényjelenségek tapasztalhatók. De ne féljünk: mindez csak anyag. Nincs isten, nincs túlvilág, nincs mitől félni.

Ferenc épp nem volt otthon. Talán pont Pesten járt, megvitatni a magyar nyelv ügyét a barátaival, döntést hozni néhány lényeges kérdésben, amely alapvetően befolyásolja majd a jövőt, nem tudom. Kénytelen voltam a nevében nemet mondani, bár az aggodalom rögtön összeszorította a torkomat. Képtelenség volt, hogy én menjek oda: a gyerekek kicsik voltak, és így hirtelen, előkészület nélkül lehetetlenség volt elszabadulnom. Meg jókor is jött, hogy a gyerekeimre hivatkozhattam magam előtt: nem akartam látni, hova jutott apám a bolondériáiban.

Azt üzentem vissza Ferenc nevében, hogy nagyon sajnálja, de nem akar részt venni egy újabb kísérletben, és újtára bocsátottam az öreg istentagadót, aki olyan hideg pillantást vetett rám, hogy biztos voltam benne, hogy mindennel tisztában van. Tudnia kellett, hogy ezzel a válasszal fog hazatérni. És nem hazudtam sokat: nyilván maga Ferenc is valami hasonlót üzent volna apámnak.

Addigra már mindkettejük számára nyilvánvaló volt, hogy a világmépük gyökeresen különbözik, még akkor is, ha húsz évvel korábban annyi mindenben egyet tudtak érteni. Ferenc számára a régi, öreg és poros alkímia akkor fénylett föl utoljára, amikor engem a feleségévé tett. A legerőtlenebb, legelgyengültebb pillanatában sietett a segítségére, és ha más nem, hát ez épp elég volt, hogy örökre tisztelettel őrizze a szívében. De ezután már többet nem volt fölötte hatalma. Ott nyert utoljára értelmet a szimbólumok anyaghoz kötött nyelve és a régi vallások történeteinek felélesztési kísérlete. Ferenc úgy vihetett át engem egy új világba, hogy bennem megadta a tiszteletet a réginek: a Sophia név, és amit apám belesűrített a régi világ tudásából, az új talajban is megfogant.

Mindvégig az égi bölcsesség felé törekedtünk, csak a nyelvet cseréltük le, amellyel beszéltünk róla. A régimódi vizsgálódás innentől kezdve idegenné vált számára. Iszonyodott tőle, talán épp apám eldönthetetlen természete, bizonytalan titokzatossága, határozottságra képtelen, imbolygó fantasztasága miatt: de biztos azért is, mert az alkímiában és a teozófiában is benne volt minden, amitől viszolygott a régi világból. És ez pedig az volt, hogy minden szimbolikus nyelv, költői túlburjánzás ellenére mégiscsak egy cél határozta meg az egészet: végül eljutni az aranyig. Nemigen akadt olyan mágnás család, amelyikben ne akadt volna családtag, aki a felvidéki kastélyok pinceboltjai alatt, a bécsi paloták titkos hátsó kamráiban ne ütött volna össze egy alkímiai laboratóriumot. Úgy tartozott hozzá a kísérletezés és a kísérletekről folytatott, tudósnak álcázott beszélgetés az enyéim hétköznapijaihoz, mint az agárverseny, a kártya vagy a vadászat. Csak az tehetett úgy, mintha megvetné az arany utáni kutatást, akinek magának eleve sok volt, vagy aki, mint apám is, végül belebolondult a keresgélésbe.

Ferenc végtelenül megvetett mindent, aminek az alján minden mellébeszélés és köntörfalazás ellenére végül mégiscsak ott gőzölgött a nyers hús, a lüktető vágy, megvetett mindent, ami nem a szépségért, nem a művészi tökéletességért keletkezik: és minél szegényebbek lettünk, annál inkább gyűlölnie kellett. Apám tudományában ez is taszította: az anyag mélyén, a transzmutációk, desztillációk és koagulációk folyamatában nem keletkezett semmiféle szépség, semmiféle magasabb rendű jelentés, minden kormos volt, bűdös, minden szétpergett, összeolvadt, elpárolgott, és a kísérletezés végén többnyire nem maradt egyéb egy marék hamunál, amelyhez hosszú, dadogó kommentárokat fűztek.

Apám arca tanúskodott erről: egész életén át a retorták, üstök, párlók, hevülő fémek gőzében élt, és agg korára olyan heges és foltos volt az arca, mint egy újra meg újrafoltozott, öreg pásztortarisznya. A gyakori laboratóriumi szerencsétlenségektől a bőre tele volt üvegszilánkkal, fémtörmelékkel, forró savak, felcsapó gőzök égették, marták, cserzették össze. Az arca beszélt legegyértelműbben a disszonáns tanulságról, amit Ferenc, ahogy a temetésről hazafelé kocsizva felidézttük ezt a szomorú nézetkülönbséget, amely biztos nagy fájdalmat és sok fejtörést okozott apámnak, s amely az utolsó évekre annyira eltávolította őket egymástól, szomorú iróniával felemlégetett: hogy a tudománya lényegében nem volt egyéb, mint konyhaművészet, ehetetlen alapanyagokból.

Szégyenkezve mosolyogtam meg apámat a háta mögött.

Ugyanez a szégyen öntött el akkor is, amikor négy nappal az üzenete után egyszer csak beállított Széphalomra.

Derűs volt, és egy csöppnyit zavart. Fél lábon álldogált a küszöbön, mintha bizonytalan volna abban, át szabad-e lépnie. Erzsó is tétován, értetlenül toporgott mögötte, és várta, hogy átadja a köpenyét, mely portalan volt, fekete, és ropogva csapkodott a szélben, és a sétatálcáját, amelyen olyan frissen fénylett a lakkréteg, mintha most lépett volna ki vele egy bécsi üzletből. Apám azonban, úgy tűnt, egyiktől sem akar megválni. Erzsó vállat vont és motyogva visszament a konyhába: nem jött rá, hogy a furcsa idegen az apám, aki máskor mindig bozontosan, kócosan állított be, porosan és sárosan, mint egy vándor kuruzsló. Ha Erzsó tudta volna, ki mögött áll, sikítva menekült volna el, és egész nap vetette volna utána a keresztet, annyira rossz volt akkorra már a parasztok közt az ördöggel cimboráló gróf híre.

Behívtam és leültettem.

Borral kínáltam, de egy kézmozdulattal elhárította. Kérdezgettem, hogy vannak, hogy telnek a napok a kastélyban, de csak vonogatta a vállát és bólogatott. Aztán felpattant, körbejárt a szalonban. Odalépett Charlotte von Lengefeld arcképéhez, és belebámult a szemébe. Felnyitotta a zongorát, leütött egy hangot. Megdermedtem, hogy újra felhangzik az Atalanta Fugiens, de apám óvatosan, lassan visszacsukta a fedőt a billentyűkre. Megkérdeztem, hogy nem szeretné-e látni az unokáit: hátul vannak, a kerti pavilonban, és épp egy színdarabot próbálnak. A csivitelés, amit hall, az ő hangjuk. Apám intett a kezével valami nem-szerúséget. Még egyszer körbefordult a szobában, aztán kilépett a kertbe és elindult toronyiránt, keresztül a fűvön a kapu felé. A kavicsal felszórt kerti úton indultam utána, mert sáros idő volt, és féltettem a cipőmet, de akárhogy igyekeztem, nem értem utol. Ahogy kilépett az útra, eltűnt a szemem elől.

Csak este, amikor a lámpafénynél olvasgattam, jutott eszembe, hogy hiszen nem is hallottam kocsi hangját sem akkor, amikor érkezett, sem akkor, amikor távozott. Erre összeszorította a torkom a félelem.

Egy héttel később, amikor megtalálták a testét a mocsárban, kiderült, hogy már azon az estén eltűnt, amikor az öreg cseléd Ferenc nélkül ért vissza a kastélyba. Csalódott a hírre, hogy nem vagyunk rá kíváncsiak, dühöngött, csapkodta az ajtókat, ordított. A cselédek bezárkóztak az istálló mögött a jégverembe, és várták, hogy elmúljon a haragja: régi rutinjuk volt már a bujkálásban. Amikor végre csend lett, előmerészkedtek: akkor hallották a faluból a hírt, hogy apám, két fáklyát tartva a magasba, elindult bele az éjszakába. Csak akkor mertem Ferencnek elmesélni apám különös, délutáni látogatását, amikor Szentgyörgyi, aki megvizsgálta a holttestet, hogy nem gyilkosságnak esett-e áldozatul,

megesküdött rá, hogy már aznap meg kellett halnia, amelyen eltűnt. A tövig égett fáklyák is ott voltak mellette, amelyeket eltűnése estéjén magával vitt. Nyilván kereshetett valamit vagy valakit: csak remélhettem, hogy ez a valaki nem az az ember volt, aki négy nappal később meglátogatott.

Mivel nem tudhattuk biztosan, mi történt, hogy valóban sikerült-e végül megtalálnia a megkettőződés titkát, sikerült-e megjelenítenie az égi mását, csak a földi következményekkel kellett szembesülnünk: azzal a gyanakvással, rettegéssel és utálattal, ami a parasztjai és a környékbeliek részéről áradt felé, s a szánnivalóan magabiztos sírkővel, amely a rózsakeresztes feltámadásba vetett hitét hirdette volna, ha Ferencsel nem döntünk úgy, hogy inkább az íratlan felével kifele illesztjük a koporsóüreg szájára, hogy elejét vegyük a további bonyodalmaknak, és megkíméljük apám nevének jövőjét a nevetségessé válástól.

Ezután kezdődött, az örökség kiosztásakor a per Pepivel, elszegényedésünk és megkeseredésünk folyamata. S valahol a távol-keleten, Bengália bűzlő ciszternáiban már készülődött a kolera, hogy elinduljon Széphalom felé, hogy szétzilálja a világot, amiben éltünk: furcsa volt ott az egykori szalonunk üres falai közt felidézni, hogy az eltelt időben mennyi minden már akkor benne volt, amikor még nem tudtuk, hogyan kell kiolvasni a jeleit.

9. FEJEZET

Ahogy álltam a Természettudományi múzeumban, és velem szemben, a vörös szekrényben ott állt a fekete test, eszembe jutott, hogy billent át bennem a vesztegár utolsó napjaiban tettvágyba a tétlen rettegés.

A tömegsír addigra már megtelt halottakkal: miközben Ferenc Angelo Solimanról beszélt, a szavai alatt, mint egy ősvilági, monoton és réveteg zene, állandósult a halottas szekér kerekeinek nyikorgása és eresztékeinek zötykölődése. Erzsó naponta kétszer fordult a rémhírekkel. A kuruzslóktól, vándor csodadoktoroktól és magukat perzsának, inkának vagy kínainak hazudó, elmaszkírozott bécsi szélhámosoktól annyi talizmánt, varázskövet, rontás elleni karperecet, ősi egyiptomi csodafejdíszet vett, hogy úgy nézett ki, mint valami bizarr trópusi madár. A biztonság kedvéért azért negyedóránként meg-meghúzta a butykosát is, és gyakran megfordult a katonák állomáshelyén, ahol klórmészfüst-fürdőt vett és megszórta magát bizmutterrel.

Minden fordulónál újabb és újabb történeteket hozott: Patakon megégettek a parasztok két zsidót, mert azt gondolták, hogy ők terjesztik a ragályt. Ongán a kövér grófnőről nem tudták lehúzni a sok rászorult gyűrűt, ezért lenyisszantották az ujjait. A katonák Újhelyen belelőttek a tömegbe, két asszonyt, ráadásul terhest, keresztüllőttek. Egy parancsnok pedig kartáccsal akart lövetni, azt meg a saját katonái fogták végül le, és láncra veretve Budára küldték. Vannak falvak, ahol már alig lézeng élő. Máramarosban már embert esznek az oláhok. Terebesen pedig a grófkisasszonyt, mielőtt agyonverték volna, megerőszakolták. Egy kis szünetet tartott. Négyen.

Valami ördögi kajánság villant a szemében. Úgy sorolta ezeket a híreket, hogy közben árnyalatnyit mondatról mondatra ércesedett a hangja: láttam rajta, hogy élvezetet talál abban, hogy megrémíthet bennünket. Minden hír után felemelte a hangszúlyt, felhúzta a szemöldökét, széttárta a kezét; egyszerre játszott el két dolgot: azt, hogy ő nem tudja, igaz-e ez, vagy sem, ő is csak úgy hallotta; másrészt, hogy lám-lám, végre igazságot tesz a nép: rettegjetelek.

Míntha magában kezdené úgy érezni, még ha egyelőre nem is mondja ki, hogy itt volt már az ideje ennek. Mi sem mondtuk ki, de mind a ketten tisztában voltunk vele, hogy nem élhetjük túl ezt a kalandot.

Ferenc tikkadtan állt az ajtóban.

Az utóbbi két napban, amióta Angelo Soliman történetét mesélte, szemmel láthatóan lefogyott. Enni se kért, csak néhány korty vizet ivott.

Akkor már kezdtem érteni, hogy ezt a történetet valóban nem mondhatta volna el senkinek. Vagy kinevették volna, vagy azt hiszik, hogy hazudik, de mindenképpen örökre komolyan vehetetlené tette volna magát, azok előtt is, akik felnéztek rá, és azok előtt is, akik gyűlölték. Nem beszélhetett az önmagukba beleszerelmesedett magyaroknak arról, hogy a barátját, egy fekete szabadkőművest, aki ráadásul bécsi volt, kitömték, mint a majmot. Értettem, mért rejtegette ezt a történetet az idegenek elől, és már azt is sejteni véltem, mért titkolta előlem: a teljes jelentését azonban csak később fejtettem meg.

Éjszaka, amikor én aludtam néhány órát, hallottam, ahogy éberén járkál a másik szobában. Még nem tudtam a történet végét, és furdalt a kíváncsiság, de meg kellett neki hagynom az időt, hogy úgy mesélhesse el, ahogy eltervezte magában: az utolsó előadásnak szánt

precizitással és a megfelelő időben. Ha már ennyire megtervezte a végjátékot, hagynom kell, hogy végigcsinálja.

Fel-felébredtem, hallottam közben a motoszkálását, de nem mondtam neki semmit. Máskor ágyba könyörögtem volna, de most éreztem, hogy úgymint hiába: megállíthatatlanul dolgoztak benne az emlékek, és tudtam, hogy most azokat a mondatokat fogalmazza, amelyeket el akar majd mondani nekem, ebben a különös rituáléban, amelyben a hangja volt a toll és a tinta, és az én emlékezetem a papír. A története a folyadék, én az edény, ő a gyertyaforma, és én a viasz, én a negatív, ő az izzó bronz, ő a kéz, és én a báb, én a mérleg és ő a súly, én az üllő és ő a kalapács.

Rám akarja hagyni ennek az utolsó pillanatig tartogatott történetnek a súlyát és a felelősségét; ez a történet az utolsó vésőmozdulat a szobron, amivé formált a kezdeti anyagból, ez az utolsó marék kóc, az utolsó lapát fűrészpor a kitömésében, amellyel tökéletes preparátumot, kiállítási tárgyat formál belőlem; a nyílást a halála varrja be és a neve emlékezte állít végül a talapzatra.

Gyűlöltem és vágytam ezt a játékot, megvettem magam érte és büszke voltam rá.

Délután, augusztus tizenkilencedikén egy köteg posta érkezett: még ha hézagosan is, de működött az állam, és a hetekkel korábban feladott levelek csak átjutottak valahogy a fertőtlenítő állomások füstjein. Mohón vetette rá magát barátai leveleire, és nekilátott, hogy sorban megválaszolja valamennyit: mindenkinek beszámolt a forrongás részleteiről, amelyekről persze nem mindig tudtuk eldönteni, hogy rémhírek-e, avagy hitelt érdemlő értesülések: csak este tudtuk meg, hogy a valóság még annál is sötétebb, mint amilyenek Erzsó történeteiben mutatkozott. Vörösmarty elküldte az egyik versét: dühöngve szedte ízekre, csapkodva, üvöltve pocskondiázta a formátlan, gomolygó, értelmetlen szómágiát.

Egy másik levélben Pyrker, egri érsek és Heves megye örökös főispánja küldte el németül írt eposza fordításához a megjegyzéseit. Ez a tehetségtelen és tökkelütött egyházi, aki azonban magas ranghoz és sok pénzhez jutott, nem áttalott piszkálódni és elégedetlenkedni, amiért a frissen megjelent fordítást, amelyért Ferenc végre tisztességes pénzt remélt, a kritika pocskondiázta. Ferenc fordítását hibáztatta, amely képtelen volt visszaadni az ő német nyelven elért költői nagyságát, és kilátásba helyezte, hogy nem fizeti ki a fordításért még esedékes összeget, ha Ferenc sürgősen nem tesz valamit. Nem értette, hogy Ferenc csak azért alázta meg magát, a tehetségtelen, ájtatos tákolmányára, amely bibliai történeteket gajdol, azért szánt rá időt, hogy ne haljunk éhen.

Az utolsó években egyre többet barátkozott papokkal és egyházi méltóságokkal: szorongott és átkozta magát, amiért későn ismerte fel a képmutatásban rejlő lehetőségeket. Azt mondogatta, ha a börtön után egyből az egyház lábai elé veti magát, mára talán már gazdagok vagyunk, Pepi ide vagy oda; vagy még valószínűbb, hogy hamarosan akadt volna egy kegyes főrend, aki a javunkra billenti a törvény szerint amúgy is felénk álló mérleget, és most már birtokon belül lehetnénk.

Vén korára tanulta meg, hogy kell hízelegni azoknak, akik a pénzen és az ostobaság hídfőinél ülnek: csodálkozva tapasztalta, hogy többnyire betegesen hiú emberek, és egytől egyig félbe maradt drámaíró, költő és filozófus az összes, akik csak a kényszert s a közösség iránt érzett felelősséget hibáztatják, amiért a pályájáról letérítette őket, és azok a szavak, hogy hitványság vagy tehetségtelenség, nem is szerepelnek a szótárunkban.

Ferenc ravasz biztatására – amelyet sokszor segítettem neki kifőzni, patikamérlegesen mérve a szavakat, hogy a levél kellő arányban tartalmazza a hízelgést és az alázatot, a szakmai

öntudat rangját és a pénznek és rangnak szóló főhajtást –, elővették fiókban kallódó műveiket, a tehetségtelenség, szolgálalkúság, mondanivaló-hiány és becsvágy szörnyű és szálnalmas keverékeit, melyeket, miután leküzdte hányingerét, Ferenc ügyesen felmagasztalt, miközben ravaszul rámutatott kisebb hibáikra is, hogy hiúságuk lüktető éberségét elaltassa ezzel, majd miután így a markában voltak, megszerkesztésükre, s miután többnyire latinul vagy németül íródtak, lefordításukra és kiadásukra vállalkozott.

Barátai rosszállását, szájhúzogatóását kénytelen volt eltűnne: abban reménykedett, hogy egyéb irodalmi érdemei hatalmas árnyékában eltűnnek ezek az apróbb makulák. Arra azonban kínosan vigyázott, nehogy egyetlen levélben is leleplezze magát: rettegett a titkosügynököktől, és meg volt győződve róla, hogy az összes levelét végigolvassák, és lemásolva Bécsbe küldik, ezért mindig úgy fogalmazott, hogy ne lehessen fogást találni rajta. Csak a régiek közül néhányan, az egyre fogyatkozó barátok, akik még emlékeztek arra, milyen volt egy olyan légkörben élni, amikor kézzelfoghatóan közelinek tűnt a pillanat, hogy eltűnik az egyház, a zsarnokság, az önkény és a szolgaság, csak azok érthették, micsoda fekete irónia rejlik a szavaiban, amikor az egyház kappanjait és ájtatos zöngeméneiket dicséri.

Este hat óra körül ismerős kiáltozás hallatszott a kapu felől. Szekerek zörögtek, katonák kiáltoztak, de minden hangot elnyomott az ismerős tenor: Dienesé.

A fején csákovával, bozontos szakállal, kolerabiztos karszalaggal állított be, és egy hatalmas termetű, óriási fenekét dőcögve cipelő asszonnyal, akiben csodálkozva ismertük fel Pruszkay Antóniát.

Antónia foghegyről vakkantott valamit felénk, leseperte Ferenc asztaláról a leveleket és a kéziratokat, lecsapta rá az útitáskáját, lezöttyent a székre, és a táskából különféle iratokat vet elő. Kitergetett egy térképet, nézegetni kezdte, megfordította, nézegette, megint megfordította. Dienes, miközben udvariasan, de hatalmát és hivatalának fontosságát erőteljesen éreztetve köszöntött bennünket, gyorsan odaugrott, és a helyes irányba állította a térképet. Antónia morgott valamit, hogy ő is tudta volna magától, ne okoskodjon itt neki, aztán ceruzát fogott, és összevont szemöldökkel pontokat rajzolgatott és összekötötte őket vonalzóval. Rosszul fogta a ceruzát, kicsúszott a kezéből. A nagy hasától nem tudott lehajolni érte, Dienes odaugrott, felvette. Ezért is kikapott. Zavartan heherészve zökkent le a fotelembe és felhörpölte a maradék kávémat.

Nagy baj, nagyon nagy a baj, mondta, de már rég valóságos katasztrófa volna, ha Antónia és ő nem dolgoznának pihenést nem ismerve éjjel-nappal. Cudar dolog ez a járvány, és a jóisten tegye a faszát az összes szélhámós orvosba, hát nem tudnak ezek semmit.

Antónia felszisszenve fordult hátra, amennyire hájas nyaka engedte. Dienes megszeppenve húzta be a magáét. Nem szabad előtte istent káromolni, suttozta nekünk, mert

Antónia nagyon vallásos.

Már ezen sem lepődtünk meg.

Bort kért, aztán elmondta, hogy az orvosok az őrületbe kergetik. Hetekig arra kötelezték, hogy az összes kútba szórjanak bizmutot, éjjel-nappal keresték azokat a rohadt kutakat, ütötték-lőtték a parasztot, ha akadékoskodott, erre most Budán kitalálják, hogy nem kell a bizmutpor. Most azt találták ki, hogy a víznek semmi köze a kolerához: egy orvos a szemük láttára ivott meg egy pohár vizet, amelybe egy kolerás beteg ürülékét és hányását kanalazta bele. A demonstrációt több helyen is megismételte, még a Helytartótanács előtt is, és kutya baja sincs. Most annyira meggyőzte a kancelláriát, hogy azok el is döntötték, hogy nincs

több bizmut, hanem az emberek jövés-menését kell megakadályozni. Ha meg valaki megkapta a betegséget, azt ecetes-rozmaringos vízzel kell dörzsölni, hogy ne pangjon a kór, bár a rossebb egye ki, aki tudja, hogy ez mit jelent.

Most hordószámra küldik az ecetet, minden létező rozmaringtövet letaroltak, de a parasztokat az istennek nem lehet rávenni, hogy az utasítások szerint cselekedjenek. És hogy akadályozza meg ő a jövés-menést olyan katonákkal, akiket magukat is tizedel a kolera? A parasztok meg most persze, hogy a bizmutport követelik rajta, két raktárt is feltörtek, és megöltek egy tucat katonát, azt gondolva, hogy rejtegetik a port és csak az uraknak tartogatják. Amiről eddig azt hitték, hogy a kiirtásukra szolgál, most hirtelen csodaszerré vált a szemükben. Meglehet ebben bolondulni. És persze a parasztok meg vannak egészen vadulva. Nem értik meg, hogy a lázongókat éppen az ő érdekükben kellett elhallgattatni, hogy a hatóság biztonságosan és eredményesen végezhesse a dolgát. Most törnek-zúznak, felgyújtják a kastélyokat és borzalmakat művelnek. És a java még csak most következik. Itt még alig hálnak az emberek, hála az ő erőfeszítéseiknek, de mi lesz, ha rosszabbra fordul a dolog? Keletebbre már maga a pokol tornáca nyílt meg. Itt még ideig-óráig ellenőrzött mederben lehet tartani az indulatokat, de mi lesz, ha itt is elvadulnak a dolgok?

Ferenc csendesen azt mondta, hogy talán nem kellett volna középük lövetni, amire Antónia pulykavörösen felpattant, és azt visította, hogy egy ilyen istentagadó királygyilkos ne mondja meg neki, hogy mit csináljon, ő éjjel-nappal a szegény népért fárad, miközben Ferenc sületlenségekkel körmöli tele a papírokat, amivel még a saját családját sem tudja eltartani. Ma is két órát imádkozott, hogy a jóisten vegye el végre ezt a csapást szegény uralkodó feje fölül, akinek nem elég, hogy háborúznia kell az ellenséggel, akik a birodalomra törnek, még most a hálátlan, lázongó parasztok miatt is álmatlanság gyötri.

Erre még Dienes se tudott megszólalni, és egy óvatlan pillanatra bocsánatkérően sandított ránk. Aztán megköszörülte a torkát, megigazította kolerabiztos karszalagját, mellkasát kifeszítve felállt, és megragadva Antónia karját, a szemébe nézett, és hivatala teljes státuszával kijelentette, hogy ő sem érez másképp. A szíve az uralkodóért dobog. Ez itt az ő megyéje, és nem fogja hagyni, hogy olyan borzalmak történjenek, mint Beregben vagy Szatmárban.

Antónia helyeselt, és a térképre mutogatva magyarázni kezdte, hol kell megerősíteni a katonaságot. Feltétlenül szükség lesz néhány statáriális kivégzésre, hogy a nép megtanulja tisztelni az államot, és Dienes megmutassa, hogy vele nem lehet packázni. Olyan rend lesz itt, hogy csak na. Ha az uralkodó elégedett lesz velük, velük, ismételte, hangsúlyozva, hogy Dienesnek nem egyedül kell megküzdenie az elemekkel, innen már egyenes Dienes számára az út a főszolgabírói, vagy ki tudja, milyen magas pozíció felé.

Lemossák a szennyet a Kazinczy névről, amit Ferenc ráfröcscentett.

És keményen, összeszorított állkapoccsal nézett a szemünkbe.

Csak este mentek el, miután Dienes az utolsó cseppig megitta a maradék borunkat és leesett a székről. Közben részletesen elmesélte, milyen rémségek történtek a környéken.

A hét elején egy főszolgabíró, Reviczky Jánost és egy szolgabíró, Szulyovszky Józsefet, aki Ferenc egyik rabtársának a fia volt, és a lányát, akinek épp a születésnapját ünnepelték, meg az összes többi vendéget, aki akkor ott volt a vacsorán, összesen tizennégy embert agyonverték és összekaszaboltak a parasztok baltákkal, rudakkal, vasvillával, pöröllyel. Azt hitték, azért gyűltek össze, hogy megszervezzék, hogyan lehetne kiirtani az összes

parasztot. Varannón egy özvegy grófnőt, Forgácsnét, aki rendszeresen jótékonykodott, és ingyenkonyhát tartott fönt a nincsteleneknek, megerőszakoltak és összeverték, épp azok, akinek évek óta enni adott: néhány nappal korábban nála járt az orvos, és azt gondolták, mérget vitt neki, hogy majd belefőzze az ételükbe. Jobb és bal kezéről is elvágta két-két ujját, amelyekről nem akart lejönni a gyűrű. Az összes bútort és tükröt összetörték, a festményeit felhasogatták, a zongoráját kivonszolták az udvarra és felgyújtották. Ezekre a tárgyakra különösen haragudtak valamiért. Kiszten egy földmérőt, kozma Ferencet, aki önként jelentkezett, hogy segít kiosztani a bizmutport, megtámadtak a házában, de az idejében fegyvert fogott és ötüket lelőtte: erre még többen jöttek és rágyújtották a házat. Terebesen a patikát összetörték, akkurátusan, egyenként zúzva szét a tégelyeket, üvegeket, de a patikus megmenekült, mert a katonaság még idejében odaérkezett: a sortűzben tizenöt paraszt halt meg. Órmezőn a földesúr szemét a saját juhásza dőfte ki karóval, és úgy vitték aztán megvakítva Meskó bárónéhez, hogy az öregasszony adja elő az aranyát: mikor megtette, szórakozásból levágták a megvakított ember fejét.

Amíg Dienes adomázott, addig Antónia kiadta az utasításokat a tisztéknek, akik illedelmesen és reszketve vették tudomásul, hogy lövetniük kell a parasztra, ha csak egy pissenést tapasztalnak.

Délutánra aztán elcsendesült a ház.

Ferenc levitte a postát a poszthoz, ahol már nem füstölték meg a leveleket, mint eddig, csak hosszú botra tűzték, és úgy vitte át egy katona a poszt túloldalára, ahol a postakocsi várakozott.

Alkonyatkor, mire Ferenc hazaért, távolról már hallatszottak a lövések: alighanem Antónia maga állt ki a kolerabiztosi vezénylőkarddal, és adta ki a tűzparancsot.

Megettem a disznókat és behoztam a vacsorát: egy kevés rántott levest és főtt tojást. Borunk már nem volt leöblíteni.

Angelo néhány hét alatt végigszágulott a lejtős terepen – folytatta Ferenc a történetet –, és egy olyan univerzumban találta magát, ahol azok a szavak, amelyek eddig a legnagyobb messzeségben álltak tőle, s a körülötte tenyésző idegen világból a legismeretlenebbül, a leghidegebben csengtek, hirtelen otthonosak lettek és megteltek étellel: feleség, család, gyerek, otthon. Gyerekszoba, nappali, szalon. Zongora, hálószoba, nörsz.

Magdalena volt az ősforrása ezeknek a szavaknak, amelyek már németül is úgy bugyogtak az ajkán, mintha gyerekkorától ezt a nyelvet beszélné.

Angelo nagyon hamar azon kapta magát, hogy ami csak nyelvi kísérletnek indult, játéknak a szavakkal, amelyeket még soha nem ízlelt, s most végre a szájában forgathatott, hirtelen egy ígéret, egy szerződés, egy elkötelezettség közepébe varázsolta. Egyértelmű volt, hogy összeházasodnak. Ehhez azonban a herceg engedélye kellett, aki az utóbbi hónapokban különös szenvedéllyel kezdett viszonyulni Angelóhoz. Mintha egyszerre felforrósodott volna a férfi körül a levegő, mindenki, aki épp közel állt hozzá, megsokszorozott érzelmekkel fordult felé.

A herceg érzelmeinek változását először akkor vette észre, amikor a lőtérrel hazafelé tartva Lichtenstein váratlanul előreküldte a saját kocsiját, és hozzájuk, a szolgálatra beosztott katonákhoz és a személyzethez szállt be. Az egyik katona csupa korom volt, a herceg ujjait végighúzta a katona bőrén és a kormot a saját arcára kente. És akkor, először az életben, belenézett Angelo szemébe, aki a meghökkenéstől először szó szerint ledermedt. Moccanni, mukkanni sem tudott. Később sokat gondolkodott ennek a pillanatnak a jelentőségén:

vajon mért csak feketére pingált arccal mert először a szemébe nézni a herceg, s mért éppen akkor, amikor megszületett a lelkében az elhatározás, hogy változtat a sorsán. Mintha Lichtenstein hatodik érzéke súgta volna meg, hogy Angelo szökni készül, hirtelen kinyújtotta felé félelmetes csápjait. Mintha öt év kellett volna ahhoz, hogy elfogadja Angelo létezését, most a legváratlanabb pillanatokban toppant elé, hevesen megcsókolta, tenyere közé fogta a fejét és hosszan, kutakodva nézett a szemében. Szeretsz te engem? – kérdezgette, s csak rázta, rázta a néger fejét, mint a kutyaét szokás.

Egy hajnalban Angelo arra ébredt az istálló fölötti szobájában, hogy valaki fekszik mellette, és lihegve az ágyékánál matat. Felpattant az ágyról, gyertyát gyújtott, és hátrahőkölt. A herceg volt az, női ruhában, fején vörös parókával. Angelo lábaihoz vetette magát, és könyörgött, hogy ne legyen vele szívtelen. Nézze meg, ő egy vágytól izzó nő, csupa tűz a teste, annyira epekedik Angelo után. Zokogott, elterült a padlón. Letépte magáról a ruhát, a mellét masszírozta.

Angelo nem tudta eldönteni, mire megy ki a színjáték.

Attól tartott, a herceg egyszer csak felpattan, ledobja a maskarát, és jeges kacagásával közli, hogy csak móka volt az egész. De a helyzetben az is benne volt, hogy egyre beljebb lovalja magát a hisztériába, és a végén még valami kárt tesz magában. Olyan hangosan zokogott, annyira verte magát a földhöz, hogy felébredtek rá a kastélyban. Mozgolódás támadt az udvaron, fáklyák gyúltak. A herceg akkor sem látszott magához térni, amikor többen megfogták, hordágyra tették, és visszavitték a kastélyépületbe. Motyogott, sóhajtozott. Még napokon keresztül félrebeszél, láza volt, és arra panaszkodott, hogy férgek laknak az agyában. Angelo után sírt, aki orvosai tanácsára távol tartotta tőle magát. Egyre inkább úgy érezte, megfullad a Lichtenstein-házban. Tennie kellett valamit.

Stegnernné ajánlkozott, hogy bemutatja Migazzi hercegérseknek, aki az ő keresztelkedésük ügyét is segítette: okos ember, nem sokat ad a formásokra és az előítéletekre, ha valaki, ő biztos tud tanácsot adni a házassági szándék kivitelezhetőségéről. Annyi iróniát és óvó aggodalmat töltött a hangjába, amennyit csak tudott, de Angelo fülei süketek voltak minden figyelmeztetésre. Stegnernnétől különben is csak féltékenykedésnek vette volna.

A Stephansdomban került sor az esküvőre a lehető legnagyobb titokban.

Migazzi, aki előtt Angelo feltárta a helyzetet, és megosztotta vele a szorongásait, úgy látta jónak, ha nem is kéri a herceg engedélyét, amit úgysem kapnának meg. Elég, ha a trónörökös tud róla és rábólint: ez Stegnernéken keresztül meg is történt. Angelo az egész szertartás alatt behunyt szemmel állt: szégyellte volna, ha egy reverenda látványa miatt nyilvánosan el kellene ájulnia. Franz Gottwald udvari segédfogalmazó és Karl Freiheit egyetemi vívómester, a két régi, bevált kártyapartner és barát volt a tanú, és Magdalena a Grabenen végre meglobogtathatta a legszebb ruháját. A lakodalmi vacsorára a Spittelbergen került sor, „A kőoroszlánhoz” címzett vendéglőben, ahol kóválygott még néhány elhasznált, alkoholtól elhülyült nő a régi, Lobkowitzi időkből, akik szeretetükkel körberajongták a kicsit meglepett menyasszonyt.

Az udvarban, a palotákban, a hivatali épületekben hamar elterjedt a hír, hogy Angelónak titokban felesége van. Mindenki roppant mulatságosnak találta a történetet, s úgy látszott, ez az a fordulat, amely kielégít minden dramaturgiai igényt. A titokban, külvárosi házban, talán láncon vagy pincébe zárva tartott ártatlan fehér asszony esete, akire éjszakánként rájár a dúvad néger, megerőszkolva, megkorbácsolva, megalázva szegénykét, megfelelt az általános fantáziáknak, s végre mindenki úgy érezhette, hogy igaza volt, amikor fejcsóválva

mesélte valamikor a vacsoraasztalnál, hogy látta ma is az utcán azt a Solimant, *hát istenemre mondom, előbb-utóbb még valami nagy gazságot fog művelni az a sátáni majom.*

Aneglóban közben tovább dolgozott valami zakatoló, nyugtalan szerkezet, amely az újonnan meghódított szavakból nyerte az erejét, és követelni kezdte, hogy egyre beljebb és beljebb hatoljon ezen az újonnan felfedezett földrészen. Barátai egyetértettek abban, hogy még soha senkit sem láttak ennyire örülni annak, hogy megházasodhat. Angelo minden szabadidejét arra használta, hogy berendezze a közös családi otthont, amelyre egy külvárosi kertes házat találtak a legalkalmasabbnak. A kertben volt egy alma- és egy körtefa, némi szőlő, zöldségeskert, kis pince két öreg, korhadt hordóval, az eresz alatt kecskelábú deszkaasztal, lopó az ablakban, sárlemez a kapuban, az eresz alatt esővízes hordó. Mennyei birodalom, a mesék hona: Angelo Stegnernéknél őrzött tőkéje és a hercegi fizetés elegendő volt arra, hogy részletekben kifizessék, s még kényelmesen meg is éljenek. Ennyi elégnek tűnt, időből is, pénzből is.

Angelo úgy érezte, nem akarhat többet.

Magdalena pompás ételeket készített, hol nyúlpestétom, hol töltött fácán várta Angelót, hatalmas húсок, illatos sültök bújtak elő a sütőből, mártásos tálak, kompótok, mustárok sorakoztak az asztalon. Habos süteményekkel, fűszeres borokkal kényeztette, a hálószoba hétről-hétre csinosodott valamivel, új függöny, selyem párnahuzat, csipkézett, pliszírozott hálóköntös, bojtos papucska, virágos főköttő. Virágok lepték el a szobácskákat, mindenütt illatozott valami, a nappaliban kanárik csicseregtek a kalitkában. Magdalena csodás terítőket, abroszokat hímzett, mindenütt virág, inda, pillangó és madár. A barátnők, akikkel megosztotta magányát, ha a férje nem lehetett otthon, illedelmesen elpárologtak, ahogy meghallották a kapuban Angelo lépteit.

Most már minden percet, amit a herceg palotájában töltött, kinszenvedésnek érzett. Lichtenstein rohamai alábbhagytak, az erős délolasz borok, amelyekkel gyógyította magát, eltompították, lelassították. Csak néha fogta el valami fájdalmas sóvárgás, olyankor Angelóhoz simult, benyúlt a nadrágjába és egy kis kedvességért könyörgött. Néha meg minden átmenet nélkül elillant belőle a vágy, megrázta magát, csodálkozva nézett körül, mintha az előbbi ember nem is ő lett volna. Kihúzta magát, krákogott, elvörösödött. Folyamatos küzdelem zajlódhatott a belsejében, amelynek sem a tétjét, sem a célját, sem az értelmét nem lehetett kikalibrálni: alighanem a herceg maga is teljes rejtélyként volt kénytelen önmagára tekinteni. Nem volt elég okos ahhoz, hogy rájöjjön, mi gyötri, így aztán egyre nagyobb zűrzavarba kormányozta magát.

Néhány hétig tartott az álruhás ostrom.

A legények már tudták a dolguk, amikor meglátták, hogy vörös parókában, abroncsos szoknyában oson Angelo lakrésze felé a harmatos kerten át, zsákot dobtak rá, és udvariasan, óvatosan megkötözték és ágyba kényszerítették. Orvul picit belerúgtak, tudták, hogy másnap úgyse fog rá emlékezni. Női hangon kiáltozott és fenyegetőzött, hogyha nem engedik el, bepanaszolja őket a hercegnél, és akkor vége az életüknek. A szolgák bűnbánó arcot vágtak, de nem tágitottak.

Amikor rájött, hogy nem tud a fekete közelébe kerülni, az állapota és a vonzalma hirtelen megváltozott. Nem érdekelte többet Angelo, nem dörömbölt éjszakánként sírva az ajtaján, és nem írt hozzá több szerelmes költeményt, hanem a függönyökből és festményekből csinos máglyát rakott a dolgozószobája közepén, meggyújtotta, és meztelenül melegedett a lángok mellett. A füst szerencsére hamar kikergette a szobából, és a szolgák gyorsan

eloltották a tüzet, de másnap már senkinek sem volt ekkora szerencséje. A herceg a fegyverműhelyben tett váratlan látogatást, érdeklődött az új fejlesztésekről, megtekintette egy kísérleti golyóbis öntési folyamatát, kicsivel több kén és foszfor hozzáadását javasolta az egyik robbanótöltethez, és amikor senki sem figyelt, orvul gyertyát helyezett az egyik lőporral teli fémtál alá. A kijáratnál várta meg az eredményt: az ajtónyíláson kitörő robbanás, mint egy ágyútorokolat, jó tizenöt méterre repítette. Összeégve, törött bordákkal tápázkodott föl, és elégedetten szemlélte a látványt: az épület egyik fele megsemmisült, és szerte a fákon és a környező épületet tetején megpörkölődött emberi testrészek füstölögtek.

Elviselhetetlen súlyú az élet! – üvöltötte a herceg, és sírva verte-kaparta a földet.

Felépülése hónapokig eltartott, és már vége felé járt az augusztus, amikor orvosai engedélyével újra megjelent a Burgban.

Dühös volt, és minden rá szegzett tekintetben azt kereste, vajon mennyit tudnak megbolondulása részleteiről. Ordítani kezdett, ha azt látta, hogy a gyertyák, tűzszereszámok gyorsan eltűnnek mellőle, és minden gyúlékony anyagra épp valahol máshol van szükség. Még József is talált alkalmat a viccelődésre, mondván, égető szüksége volna egy tüzes szeretőre. A herceg morgott valamit a gallérjába, és onnantól egy szót sem lehetett kihúzni belőle. A trónörököszt szórakoztatta a dolog, és további okokat keresve arra, hogy bosszanthassa, arról érdeklődött, nem okoz-e Angelo hoppmesteri feladatainak ellátásában fennakadást, hogy megnősült. És hogy úgy hallja, tüzes francia asszonyka az ara, nem csoda, hogy Soliman újabban ennyire meg van pörkölődve.

Ezt Lichtenstein már nem bírta tovább, fogcsikorgatva szembefordult a trónörökössel, a torkából artikulálatlan hangok törtek elő, köhögni és fuldoklani kezdett, hátat fordított és köszönés nélkül elviharzott. József pedig csak napokkal később jött rá, hogy egy tréfa kedvéért elárulta a rábízott titkot, amikor már mindenki tudta, hogy amint hazaért a Burgból, a herceg üvöltve tört rá Angelóra, összepofozta, áruló, hitszegő pogány gazembernek, erkölcstelen majomnak nevezte, a holmiját kidobálta az ablakon, a krokodilt pedig megtaposta, hogy az állat hasa több helyen kirepedt.

Örökre kitiltotta Solimant a palotából, udvaroncainak megtiltotta, hogy beszéljenek vele, a fizetését megvonta, és számtalan vádpontban bevádolta. A kancelláriánál azonban sejtették, mi lehet a helyzet, és a feljelentési papírokat csendben eltüntették, s aztán a herceg maga sem tért többet vissza rá.

Angelo nevét viszont nem lehetett többet kiejteni előtte.

A vendégeinek előre kellett beszélni erről a körülményről, mert több kínos eset is előfordult, amikor olyanok, akiknek nem volt tudomásuk Angelo kegyvesztéséről, a nevezetes fekete emberről kíváncsiskodtak. Lichtenstein ilyenkor értetlenül bámult, majd tömören közölte, hogy itt alighanem valami tévedés lesz, soha nem volt semmiféle néger udvaronca, összekeverik Lobkowitz-cal, azzal a hülyével.

Így zökkent bele végleg Angelo abba az életbe, amelyet kívánt magának: lezuhant a külvárosi Bécs nyárspolgárai közé, a hentesek, kocsisok, vendéglősök világába, és immár nem védte meg a hercegi libéria és a hatalom közelségének aurája sem.

Szabad préda lett.

Szomszédjaik, északról Prohaskáék, délről Winterék naponta érdeklődtek az asszonykánál, hogy minden rendben van-e, és közben alaposan körülnéztek, kitakarított-e, nem rohad-e valahol egy otffelejtt holttest, vagy nem lógnak-e ki emberi testrészek a lábosból.

Szimatolták a levegőt, kártevők, patkányok, kígyók, furcsa madarak iránt érdeklődtek. Nem voltak hajlandók elhinni, hogy a veszélyes idegenhez nem tartoznak egyszersmind veszélyes állatok. A krokodilt, akit az asszonyka sem nézett jó szemmel, és mindig úgy intézte, hogy jövés-menés, söprögetés közben elbotoljon benne, s olyankor fájdalmas arccal hosszasan tapogatta a bokáját, Soliman ekkor számúzta a padlásra, ahol évekig korhadt, berakódott galambürülékkel és egerek fészke lett. Egyszer, '70-ben felment letakarítani, és bebugyolálta olajos ronggyal, a belsejét pedig újságpapírokkal tömte ki, nehogy összeroppanjon a pergamenszár az bőr, beszakadjon a súlyos bőrpikkelyekkel pitykézett hát.

Rossz lelkiismerettel gondolt rá, mintha elhagyott volna egy gyereket.

A szomszédok gyakran konzultáltak orvosokkal, hogy egész biztos-e, hogy a néger nem terjeszt valamilyen ragályt, és hetente hívták a papot, hogy beszentelje, füstölővel körülengesse és litániákkal körbekántálja a házat. Szentképecskékkel, Mária-szobrocskákkal pakolták tele a homlokzatot, a verandát, olyan volt, főleg a Prohaska család portája, mint egy búcsújáró hely. A Solimanék felé eső ablakokat befalazták, a kerítést megnagyobbították, mázsás lakatokat és láncokat szereltek minden ajtóra. Nagyobb kutyát vettek, mordályaikat sokatmondó alaposággal, feltűnően tisztogatták a verandán. A gyerekek lesben álltak a környező kapualjakban, és amikor látták, hogy Angelo kilép otthonról, visitva menekültek és az utcasarokról kikukucsálva lesték, nem üldözi-e őket. Hiába készített Magdalena minden nap nyalánságokat, hiába kínálgatta a környékbelleket süteménnyel és kandírozott gyümölcsökkel, csak nem sikerült meglágyítani a szíveket, eloszlatni a gyanakvást és csillapítani a gyerekek gonoszkodó kedvét. A kilincsökre kutyaürüléket kentek, az ablakaikat betörték kavicssal, a macskájukat felakasztották az ereszre, télen jégpályává locsolták a házuk előtt a járdát.

De nem elégedhettek meg annyival, hogy kellemetlenné teszik a létezés számukra.

A két szomszéd családfő összebeszél, és egy ügyvédet küldtek Soliman nyakára, aki pénzt követelt tőle ügyfelei nevében azért, mert ingatlanuk értéke a szomszédsága miatt jelentősen lecsökkent. Amikor nem volt hajlandó fizetni, fájdalomdíjúl a hátsó kertből követeltek tulajdonrészt. Mikor erre sem volt hajlandó, egy éjszaka odacsődítettek néhány rokont, és nagy csendben elkerítették a maguk birtokához a gyümölcsöst. Amikor Soliman számon kérte őket, értetlenséget színlelve pislogtak, miközben az asszony meg a sógor kint kuncogott a kamrában. Angelo nem akart verekedést, megtanulta már régen, hogy ő az utolsó, aki erőszakhoz folyamodhat a birodalomban, hazament és megivott három palack vörösbort.

Magdalena sírógörcsöt kapott, átrohant Winterékhez és kikelt a rablás ellen: Winter né francia kurvának, majom faszán pörgő ribancnak nevezte, megtépte a haját, elszakította a kedvenc csipkés-plisszírozott barackvirág-égbék csíkos nyári ruháját. Másnap Angelo régi barátai, Franz Gottwald udvari segédfogalmazó és Karl Freiheit egyetemi vívómester segítségével visszaásta a kerítést az eredeti helyére. Prohaska és Winter erre mellüket verve az őket ért méltánytalanság miatt telebőgték az utcát, hogy a néger meglopta őket. Tenni viszont már nem tettek semmit: alighanem arra számítottak, hogy Angelo nem meri majd visszatenni a kerítést, s most a merészsége visszaretentette őket.

Winterék kisebbik gyereke, a Hansl, miközben egy körtét akart elcsenni Solimanék kertjéből, és túlságosan átnyújtózkodott a kerítés fölött, leesett és eltörte a karját. Amikor az apjának magyarázatot kellett adnia, hogy történt a baleset, és egyáltalán, hogyan került

odaátra, a fiú azt találta mondani, hogy a néger édességgel csábította, és amikor a kerítéshez lépett, egyszer csak átnyúlt és emberfeletti erővel átrántotta. Valószínűleg meg akarta enni, mert a száját hatalmasra tátotta, és kés és villa is volt nála, de ő annyira kiáltozott, olyan keményen küzdött, hogy végül csak a karját sikerült eltörnie, majd elmenekült.

Hajnalba füst gomolygott elő a hátsó épületből, ahol a tüzelőt és a téli ruhákat tartották, és hamarosan lángnyelvek csaptak fel. Összeszaladt az utca, mindenki vödörrel rohangált, és idejében sikerült eloltani a tüzet, mielőtt még tovább terjedt volna, de Angelo számára nyilvánvalóvá vált, hogy itt tovább nem maradhatnak.

Most már tudták, hogy a következő otthonukat milyen szempontok alapján kell kiválasztaniuk.

Angelo heteket töltött a keresgéeléssel, kikocsizott az elővárosokba, az elővárosokat övező falvakba, ahol a városi lét kellékei már csak nyomokban léteztek, aztán már abban sem. Ahogy egyre kijebbe jutott a városból, egyre beljebb a parasztok közé, egyre gyermekibb gonoszságot, egyre döbbenetesebb idegenkedést és undort tapasztalt. Egyre kevésbé tekintették embernek és egyre későbbnek mutatkoztak, hogy azonnal megöljék. A kapuk becsukódtak, az ablaktáblákon kattant a zár, a függönyöket elhúzták, és az utat szegélyező almafák törzse mögül kést szorongató gazdák figyelték minden lépését.

Fulladozva menekült vissza a belvárosba, a megszokott ellenségek közé.

Olyan helyet kellett találni, ahol még élnek a városi szabályok, de nincs kíváncsi szomszédság. Gottwaldnak jutott eszébe a megoldás, nagynénje rokonságából kihalt egy magányt kedvelő agglégény, aki után maradt egy ház a belvárostól északra: így jutottak Alsergrund északi peremére, kovácműhelyek, kádárműhelyek, kerékgyártók közé. Az alsergrundi ház egyik felől a patakparttal volt határos, ahol egy tíz méteres sávon libalegelő húzódott, a másik oldalon pedig egy kovácműhely volt, ahol csak nappal dolgoztak, éjszakára csak egy púpos és sánta őr maradt, aki többnyire eszméletlenségig itta magát. Kocsisok, inasok, lovászok laktak a környéken akik a városba jártak dolgozni és többnyire látásból már ismerték Angelót, aki még így is igyekezett olyan keveset mutatkozni, amilyen keveset csak lehetett.

Délelőttönként sétálgatott a városban, piacra járt, kávéházakban üldögélt, elolvasta az újságokat, könyvesboltokban nézelődött, összevásárolta a legújabb irodalmat. Meg-megállt beszélgetni, szívesen elegyedett szóba érdeklődő idegenekkel. A Grabenen figyelte az embereket, igyekezett kitalálni, ki milyen ügyben jön-megy. Mivel őt is mindenki megbámulta, még az is, aki már sokadikára látta, nem volt feltűnő, hogy bámulja az embereket: ha valaki mégis kötekedésnek vette, bocsánatot kért és igyekezett elmagyarázni, hogy csak a kíváncsiság hajtja.

Minél többet figyelte az embereket, annál jobban kínozza a kétség, hogy nem ismeri őket, hogy mindig marad valami megfejtethetlen titkosírás céljaik és jellemük mélyén, amit talán ők maguk sem ismernek. Marcangolni kezdte az aggodalom, hogy ő is, önmaga előtt is csupa megfejtetlenség és megfejtethetlenség. Úgy érezte, valami hiányzik, valamit még meg kellene értenie, valamilyen összefüggéseket meg kellene még pillantania, nem lehet a teljes kép ilyen szaggatott és összefüggéstelen. Volt a lelke mélyén valami éhség, valami hiányérzet, ami hajtotta és nem hagyta nyugodni. Nem tudta, hogy mivel tölthetné be ezt az űrt. Nekifogott, hogy megírja Afrika történetét, könyvtárakba járt, felkereste a történettudomány jeleseit, hogy tanácsot kérjen, de hamar rájött, hogy egyszerűen nincs

elegendő forrásanyag, amivel munkához lászson, kedvetlenül tologatta a jegyzeteit, nézegette a térképeket, amelyek a partvonal rajzolatának kivételével csupán fehér ürességet kínáltak és képzeletből, vagy antik minta után újrarajzolt állatokat, úszóhártás lábú zsiráfokat, oroszlánfejű zebrát.

Szülőföldje valahol ebben a kétségbeejtő ürességben feküdt, ezer, tízezer, százezer négyzetmérföld fehér rostanyagban. Ezt azért mégsem írhatta le: semmit sem írhatott le abból, amit gondolt, és amit érzett, anélkül, hogy ne vált volna végtelenül nevetségessé. Aki a terra incognitán született, elvileg nem is létezhetne. Felfedezőként, egy flotta, majd egy hadsereg élén, hódító fegyverekkel, a királynő zászlaját tűzve az elfoglalt terület magassági pontjaira, ahogy Lobkowitz-cal egykor erről félig tréfásan álmodoztak, az lehetne az egyetlen lehetőség, hogy behatoljon ebbe az ismeretlenségbe, amely részben ő maga is. Saját magát is ezzel az expedíciós hadsereggel hódíthatná csak meg, micsoda végtelen ironia, bizarr önellentmondás. Bárhonnan gondolta is el a problémát, feloldhatatlan ellentmondásokba ütközött, csupa áthidalhatatlan, groteszk fogalomzavarba. Felhagyott tehát a tervvel, csak Afrika partvonalterképét vette néha elő, végigvezetve ujját a majomkoponya formájú kontinens peremén, ameddig a hajós kíváncsiság és nyereségvágy a vízen elmerészkedett. Esténként unatkozva ült a vörösbor fölött Gottwalddal és Freiheittal, akik kocsmái életbölcseiségekkel igyekeztek eloszlatni rosszkedvét, és sokszor csak hajnalban ért haza az egyre elégedetlenebb asszonyka mellé.

Egy éjszaka, amikor hazafelé tartott, egy részeg társaság tartóztatta fel.

Tapogatták, belenyomták egy tócsába a fejét, hogy lemossák róla a festéket és így kiderüljön a turpisság, majd amikor rájöttek, hogy tényleg fekete, kicsit megszeppentek. Az egyikük csodát emlegetett: hogy lehet, hogy most itt van, mikor egy fél órával ezelőtt verték félholtra a schönbrunni úton? Kijózanodva, sápadtan hátráltak, eltűntek a sötétben. Angelo nem értette, mit akarhattak, s a titokra csak egy évvel később derül fény.

Magdalena, bár belátta, hogy költözniük kellett, nem érezte jól magát az új helyen. Messze volt mindentől, a kovácsműhelyben egész nap zajongtak, szemben hordódongát kalapáltak, odébb nagy gatterral vágták a deszkát. A libalegelőről zengett a gágogás. A kovácslegények, kádársegédek durva udvarlása feldühítette. A barátnői fintorogtak, ha meg kellett látogatni. Alig hallották egymás szavát az üllök csengésétől, a fűjtatók nyikorgásától. Egyre többször tartott Angelóval, együtt mentek be a városba, sétálgattak, leültek egy kávéházban, szótlánul néztek ki az ablakon, kavargatták a kávé. Magdalena beszaladt egy kalapboltba fecserészni, órákra ott ragadt. Angelo türelmetlenkedett, de maga sem tudta megmondani, mit akar. Mindenben akadályozni kezdték egymást, az egyik mindig mást akart csinálni, mint a másik.

Angelo egyre többször ragadt ott Stegnernnél, egész nap ópiumfüstbe burkolózva heverték az ágyon. Az asszonynak fájdalmai voltak, nem esett neki jól a szeretkezés, és felajánlotta Angelónak az anusát. Reméli, mondta nevetve, nem fogja Lichtenstein hercegre emlékeztetni. A kábult kacagásban hirtelen megfoghatatlanul távolinak tűnt minden, Lobkowitz, Lichtenstein, mintha egy képtárban látta volna csak őket.

Az asszony elmesélte, hogy a minap dermesztően rossz érzés fogta el Schönbrunnban, amikor az állatkertben sétált. Egy pillanatra azt hitte, hogy Angelót látja az elefántok ketrecében, amint szénabálakat emelget és közben majom módra huhog, hogy szórakoztassa a közönséget. Még kiabált is neki, Angelo, Angelo, amire a fekete odafordította a fejét. Ekkor látta, hogy az arca egészen más: utánakérdezgetett a dolognak,

és kiderült, valóban került a városba még egy afrikai, állatgondozó Schönbrunnban, rettenetesen töri a németet és híres kocsmái verekedő és táncos.

Angelo zavartan vette észre, hogy rossz érzés keríti hatalmába a hír hallatán. Nem akart úgy tekinteni önmagára, mint akit az tesz boldoggá, ha az egyedüli néger lehet egy fehér városban, de úgy látszott, már ezt a csapdát sem tudja elkerülni.

Rosszkedve lett.

A tavasszal és a báli szezon kezdetével Magdalena kijelentette, hogy a ruhatára kimerült, csupa divatjamúlt, kopott holmival van tele a szekrény, neki elege van, úgy néz ki, mint saját nagyanyja, tessék neki új ruhákat venni. Meg cipő is kellene három-négy pár, na és a megfelelő kalapok. Meg köpeny, kabát, sál, és azok az újfajta nyakékek, amelyeneket mostanában mindenki visel. Meg új bútorok is kellenének, pohárkészlet, tálaló. Függyönyzsinór. Fiúkanári. Ezüstözött szikrarács. Ez így nem élet. Angelo érezte, hogy eddig lehetett tartani a titkot, s eddig volt képes maga előtt is úgy tenni, mintha nem engedhetnének meg maguknak egy fényűzőbb, kényelmesebb életet. Mindig vigyázott arra, az első pillanattól fogva, hogy a nyeresége tényleges mértékéről senki se tudjon semmi biztosat. Kezdetől arra panaszkodott még közeli barátainak is, hogy meg kellett adnia tetemes adósságait, maga is sokat vesztett azóta kártyán, és hogy nem is annyit nyert, amennyit Frankfurtban pletykáltak, azt csak az ellenségei találták ki, a valóságban csak 10.000 guldent nyert, de abból ötezret már aznap este elvesztett egy másik helyen. Egyedül Stegner né tudta, mennyi pénze van pontosan, és egyedül ő tudta, miért titkolja mindenki előtt: olyan volt Angelónak ez a pénz, mintha lenne egy könyv, amelyben minden kérdésre benne lenne a válasz, de az ember nem merné kinyitni, nehogy valami fájó igazsággal szembesüljön. A jövő, a titkokat és ajándékokat, örömet és távlatot rejtő jövő záloga volt mind a tizennyolcezer gulden, és napról napra kamatozott.

A házat, majd a második házat is Magdalena örökségéből és Angelo pénzéből fizették ki, amiről azt állította az asszonynak, hogy sokévi szolgálata alatt takarította meg apránként, nagy szorgalommal és önmegtartóztatással. Magdalenának tetszett ez a magyarázat, talált valami csodálnivalót a természetével olyannyira ellenkező aszkézisben, nagy tisztelettel emlegette az egyház önsanyargató szentjeit, szeretett sírdogálni a történetükön és mindig dobott pénzt a perselyükbe. A városban kerengő pletykákat a nagy nyereségről Angelo következetesen cáfolta és azt füllentette az asszonynak, hogy nyert ugyan, de abból adósságot fizetett, egy részét meg kölcsön adta, és az ördög tudja, visszakapja-e valaha.

Most azonban érezte, hogy a nőben megváltozott valami.

Megváltozott az alapritmus, gyorsabbá vált az élet. Amikor Magdalena már semmi másról nem volt hajlandó beszélni, csak a vágyott ruhákról és ékszerekről, Angelo bejelentette, hogy visszakapott valamennyit a kölcsön adott pénzből, és most már megengedhetik maguknak, hogy bátrabban vásároljanak.

Stegner né húzogatta a száját, amikor Angelo zavart köntörfalazás után kinyögte, hogy kivenne valamennyit. Nem hagyta nyugodni a férfit, amíg az teljesen le nem tett a hazugságokról, és részletesen be nem számolt Magdalena kedélyének változásáról. Az asszony óva intette: Magdalena öregszik, egyszer már megözvegyült, nem fog elmenni. Nem érdemes elkezdni költekezni, Angelo még nincs ötven éves, sok idő, nagyon sok idő van még hátra. Ha már eddig nem lett gyerek, nyilván már nem is lesz, Magdalena alighanem meddő, áldja érte Angelo a teremtőjét. Hát milyen élete lenne itt egy kávászínű gyereknek? Legyen csak türelmes, Magdalena le fog csillapodni és be fogja érni annyival, amennyi

adatott. Vegyenek cipőt, de ne négyet – egyet. És egy ruhát, egy kalapot. Az ékszert felejtse el, túlárzott, hitvány bővli az összes.

Stegnernné azonban félreismerte – nem Magdalenát, hanem Angelót. Sok aprócska, mákszemnyi kudarc vezetett oda, hogy a férfi egyszerre úgy érezte, szorítja a régi kabát, és le kell dobnia, ha szabadon akar lélegezni.

Kivett ezerkétszáz guldent, amennyi két évnyi fizetése volt a Lichtensteini időkben, és elindult Magdalenával vásárolni. A legjobb szabászkat keresték fel, a legdrágább cipészeket és a leghíresebb ékszerészt. Amikor felruházkodtak – Angelo is a legújabb divat szerinti tornyos kalapot, kanárisárga nadrágot, felöltőt, sálakat, sétapálcákat és cipőket vásárolt – elmentek Karlsbadba egy hónapra. Aztán maradtak még egyet. Végigbálozták Csehországot, átlátogattak a német fejedelemségekbe, hajókáztak a Rajnán.

Ősszel, amikor kigömbölyödve hazaérkeztek, s legújabb ruháikban pompáztak az utcán, eléjük pattant egy bizarr figura.

Angelo csak meresztgette a szemét: ilyet még sose látott Bécsben. Sőt, ilyet még sose látott. Egy pillanatra megfordult vele a világ. Lopva körülnézett, hogy vajon a többiek is azt látják-e, amit ő. Megcsípte magát, hogy nem álom-e. Az előtte ugrabugráló és vicsorgó alak fekete volt, ugyanolyan fekete, mint ő. Kicsit vékonyabb, kicsit magasabb, kicsit langalétább, kicsit fiatalabb, de ugyanolyan kékesfekete bőrű, vérágas szemű, világító fogú, kilógó ínyű, sárgatenyerű fekete, mint ő. Kopott ruha volt rajta, amelyet a külvárosi kocsisok vagy kikötői rakodólegények hordanak. Savanyú ürülékszaga volt, mintha most mászott volna elő a trágyából. Majom módra móríkálta magát, huhogott, leguggolt, majd föluggott, Angelo felé kapkodott, mint a csimpánz. Látszott, hogy minden mozdulata egyetlen célt szolgál: hogy kigúnyolja Angelo majomszerűségét. Ugyanazokkal a mozdulatokkal utánózta a majmok gesztusait, ugyanúgy kalimpált hajlott háttal, berogyasztott térddel, mint azok a suhancok, akik Angelót szokták gúnyolni. Hát itt van a másik, a schönbrunni állatgondozó, akiről Stegnernné mesélt: mégsem tűnt el, amíg távol volt.

Magdalena ijedten húzódott hátra, miközben az ismeretlen megragadta Angelo grabancát, magához húzta és átkozódva sziszegett az arcába. Hogy végre elkapta. Elkapta az urak módjára parádézó hitvány fekete ördögöt, a buzi majmot, a hercegek seggnyalóját, aki miatt már annyiszor megverték, kigúnyolták, aki miatt annyi megaláztatást kellett elviselnie. Először nem hitte el, hogy létezik, azt hitte, viccelnek vele akik az állatkertben Angelónak szólították, mert ő nem Angelo, ő Angiola, Angiola Pietro! Nem akárki ám, a császárnő állatkertjének alkalmazottja, dolgos, megbecsült ember, nem egy ilyen díszmajom, mint Angelo!

Kést rántott, de nem támadott, csak állt ott vicsorogva, suhogtatta a pengét a levegőben. Egész tömeg gyűlt már addigra köréjük, egy részük gúnyolódott és biztatta őket, hogy kapjanak hajba, mások aggódva városőrségért kiáltottak. Végül Pietro megunt a dolgot, zsebre vágta a kést és elszaladt. Angelo ott maradt a gúnyolódó, huhogó tömeg közepén, amíg Magdalena magával nem húzta egy mellékutcába.

Éjszaka a rá támadó torz tükörképpel álmodott. Mintha saját maga lenne elváltoztatott alakban, csak éppen minden emberi hiányzik belőle. Álmában a tükörkép nem tudott beszélni, makogott és nyöszörgött, ügyetlen kezével kacsázva próbált megmarkolni egy alpakka kiskanalat, amilyenekkel a kávéházban szokás kavargatni a kávé. Aztán sírva nekiugrott Angelónak, harapta, csípte, és meg akarta erőszakolni.

Magdalena rázta föl a rémálomból, vizet hozott és borogatást. Angelo már nem bírt visszaaludni, forralt bort kért, egész nap kábán kuporgott otthon és hallgatta a libák gágogásával keveredő kalapács-csengést. Kling, gá, kling-kling, gá-gá. A fújtató nyöszörgött, a gúnárok sziszegtek.

Addigra már rengeteg pénzt költöttek.

Annyi holmival érkeztek vissza, hogy alig fértek el a házban. Angelo metszeteket, olajfestményeket és szobrokat vásárolt, atlaszokat, történelmi munkákat, útleírásokat. A könyvespolca végre megtelt, díszkiadásban vásárolta meg a klasszikusokat, aranyozott bőrkötésben. A polc tetején jobb felől Homérosz, bal felől Cicero márványfeje csillogott. Szert tett egy igen értékes pipagyűjteményre is, valamennyinek ezüst kupakja volt és borostyán szopókája. Egy hatalmas, aprólékos földgömbbel is megajándékozta magát, amelyen az afrikai kontinens belsejét fűszoknyás, strucctoll fejdísz viselő feketék alakjai töltötték ki. A nők fedetlen mellel álltak, a férfiak lándzsát tartottak a kezükben, a gyerekek krokodilon lovagoltak. A tenger hajjain kereskedelmi- és hadihajók pompáztak. Bálna fújt szökőkutat. A földgömböt remek csapágyakkal szerelték fel a svájci mesterek, ha rendszeren megpördítették, akár tíz percen át is képes volt forogni. Magdalena sokfiókos szekretere, amelyet aprólékos gyöngyház intarzia díszített, megtelt ékszeres dobozakkal, amelyekben bársonyágyon ékköves gyűrűk, aranyláncon függeszkedő gemmák, brosstúk, diadémok és fülbevalók pihentek. A titkos fiókba, melynek nyitját csak ők ismerték Angelóval, egy erotikus szobrocska került: a meredő falloszú ezüst Priapust állítólag száz éve a Rajnából halászták elő egy üstnyi egyéb kincssel együtt, s Angelo kétszáz guldent fizetett érte, hogy kezében tarthassa a római mesterek keze munkáját, s az érintés által személyessé tehesse a találkozást a hajdanvolt birodalommal. Szégyenkezve vallotta be nekem ott a freyungi ház ablakában, miközben a téren hullámozó embertömeget bámultuk, hogy a dolgozószoba ekkor már Lobkowitz herceg dolgozószobájának miniaürizált változata volt, mint egy tökéletesre formált babaház, benne tökéletes négerbabával.

Az utolsó hónapokat már hitelből fizették, sürgősen meg kellett adni a tartozást.

Angelo rossz lelkiismerettel, lesütött szemmel zörgetett Stegnernnénél.

Mehetett volna egyenesen a fiához, az ifjú bankárhoz is, de nem akarta, hogy az asszony megbántódjon, amiért bujkál előle. Meg szüksége is volt arra, hogy úgy érezze, helytelenül cselekszik. Szüksége volt az asszony rosszallására. Miközben a kapu előtt állt, és várta, hogy beengedjék, azon gondolkodott, hogy ez is a szabadság része: ez a tudat, hogy rosszul cselekszik, helytelenül, elvei és érdekei ellenére. Most már ki akarta élvezni ennek a tapasztalatnak is az összes cseppjét, minden zamatát: milyen az, amikor büntudattól fuldoklik az ember, amikor elherdálja a saját jövőjének zálogát. Elhatározta, hogyha itt végez, kocsmába megy és leissza magát. Még egyszer kopogott. Semmi válasz. Arra gondolt, Stegnernné talán túl sok ópiumot szívott és álomba merült, megkerülte hát a házat, és a kis utcából, a hátsó kapun próbálkozott, ahonnan jobban felhallatszott a hálószobába a csengőszó. Egy orvos sietett ki az ajtón, akit ismert látásból még azokból a Lobkowitzi évekből, amikor ideje jó részét a kórházakban töltötte. Az orvos köszönés nélkül motyogott valamit, és elsietett mellette. Az ajtó nyitva maradt.

Angelo felsietett az emeletre, benyitott a szobába és megtorpant a meghökkenéstől.

Odabent tucatnyi zsidó férfi és nő állta körül az ágyat. Ünnepi kaftán és vidrasapka volt rajtuk, s csak egy másodpercre pillantottak félre Angelóra, a pillantásuk újra az ágyra szegeződött, amelyen Stegnernné teste hanykolódott.

Az izmai feszültek a kintől, a karján, a lábain, a nyakán dagadtak az erek. Hátravetette magát, vér bugyogott ki a száján, hirtelen felült, rázta a fejét, a vér szétspriccelt. A körötte állók letörölgették magukat. Stegnernné egy pillanatra visszahanyatlott, úgy tűnt, megnyugszik, aztán megint összerándult a belső görcstől. Ahogy a ruha felcsúszott a meztelen hasán, Angelo iszonyodva vette észre a hatalmas, gyerekfejnyi dudorokat, amelyek a hasüregét és a méhét belülről feszítették.

Ismerte jól a kórházból és a bonctermekekből ezeket a formátlan, sápadt, gombaszerű tumorokat, amelyek alattomos növekedésükkel elszívták az életerőt a testből, szétszaggatták a szerveket, megrepesztették a koponyát, elzárták a légcsövet és benőtték a tüdőt. Orvos barátaival sokszor nézegették az üvegekben tartósított daganatokat, azon töprengve, hogy a természet vajon milyen formát, milyen lényt, milyen funkciót igyekezett megteremteni, s dobott aztán félre befejezetlenül, mint egy gyerek egy megunt agyagfigurát, amivel nincs türelme tovább vacakolni. A rák, amelyben olyan sok embert látott meghalni, most Stegnernné testében növekedett talányosan és céltalanul, mint egy sátáni embrió.

Az asszony alig volt tudatánál.

Annyi laudanumot és ópiumot diktáltak belé az elmúlt napokban, hogy nem érzékelte a külvilágot és az időt. Kábultan hevert, alig lélegzett, aztán, amikor a kín csillapíthatatlan hullámokban öntötte el, felpattant, vergődött néhány percig, aztán visszahanyatlott. Akkor egy öregasszony vizes ronggyal felitatta a vért és az ürüléket, megtörölte a haldokló verejtékező arcát. Angelo odalépett az ágyhoz, a felakadt szemű asszony fölé hajolt és megcsókolta a homlokát.

Ekkor látta utoljára.

Egy héttel később Karl Stegnern bankházából kivett négyezer guldent, maradt bent tízezer. Megadta az adósságukat, kifizette a maradék részletet a bőrkötéses, aranyozott klasszikusokért. Vett két palack konyakot. Amikor hazaért, a szoba tele volt kiteragetett fehérneművel, még a földgömbön is lógott két selyemalsó. Magdalena nagymosást rendezett, de a kovácműhelyek kormos füstje és az állandóan szálló fűrészporszór miatt nem tudott odakint teregetni. Már napok óta megállás nélkül mosott, takarított és rendezgetett, mintha most már egyszer s mindenkorra rendbe akarna tenni mindent. Felhánytorgatta Angelónak, hogy napok óta nem szól hozzá, pedig igazán lehetne kedvesebb a gyereke anyjához. Soliman csak percekkel később értette meg a mondat és a zsörtölődés lényegét.

Gyerek? Milyen gyerek? De hát Magdalenának nem is lehet gyereke!

Magdalena megvonta a vállát. A természet és a létezés, de a hétköznapi veszekedések kérdéseire is ez volt a bevált válasza. Eddig nem volt gyerek, most meg lett. Mi van ezen csodálkoznivaló?

Angelo felkereste orvos barátait, akiket az utóbbi években eléggé elhanyagolt, de ők is csak a vállukat vonogatták.

Éjjel leült az íróasztalához, és gyors számításokat végzett. Ha fiú lesz, tizennégy évesen már elmehet inasnak, pénzt keres, akkor évi hétszáz guldent számítva, ha szűkösen is, de kitart a pénzük. Ellenben, ha lány lesz, reménytelen a helyzet. Akkor nincs az a takarékoság, még ha a házat eladják és egyetlen szobában húzzák meg magukat valahol, ami mellett kitartson a pénz mondjuk tizennyolc éves koráig, ameddig férjhez nem megy. Már ha férjhez adható lesz egyáltalán egy félnéger, hozomány nélküli lány.

Úgy döntött, hogy nem osztja meg a feleségével az aggodalmait. Nyilván már végiggondolta nélküle is, minek kínozza még a kimondással. Ha meg nem gondolta végig, annál jobb. Másnap elment egy asztaloshoz és vásárolt egy szerény kivitelű, egyszerű bölcst, és beállította a hálószobába.

Évekkel később, amikor beavatásának napján a sötétkamrában ült a gyertya fényénél, egyszerre jutott eszébe sok minden.

Az a pillanat, amikor a bölcst felállította a szobában és először meglendítette, és az, amikor ugyanannak a napnak az éjszakáján a híd korlátján áthajolva a Duna feketén áramló vizére nézett. A bölcso ringása és a víz áramlása ugyanazt jelentette akkor: azt az időt, amit visszavonhatatlanul megtöltött a jelenlétével, és azáltal, hogy hozzájárult egy másik ember létezéséhez, visszavonhatatlanul összezavart.

Ezt nem lett volna szabad.

Ezt a gyereket nem lett volna szabad létrehozni.

Ez a gyerek szenvedésre, szerencsétlenségre, bajra születik.

Nézte a feketén áramló vizet, és arra gondolt, hogyha most átvetné magát a korláton és megfulladna, valahol a város alatt a zátonyokon megtalálnák a testét a halászok. De nem az történe vele, ami a többi boldogtalan névtelen holttestével, akiket Délen kivet magából a folyó: nem földelnék el sebtében a vízparti fövényben, hanem szörnyülködve és gúnyolódva hoznák vissza közszemlére tenni a városba. A teste még a névtelenség, az eltűnés lehetőségétől is megfosztja.

Eltüntethetetlen, megszüntethetetlen.

A teste, amely eddig különlegességét és kivételességét biztosította, amely kitaszítottá, de kiemelkedővé, megalázottá, de rendkívülivé tette, ekkor vált az ellenségévé. Egy idegen élet kezdeményezőjévé, létrehozójává, részévé és tulajdonává.

Angelo teste így változott játékból, dísz tárgyából, vágy tárgyából most apatestté: testté, amely már nem a sajátja, amely inkább tartozik a következményeihez, mint önmagához.

Magdalena magától értetődő természetességgel viselte a terhességet, és ez a természetesség Angelo számára inkább bosszantó érzéketlenségnek és közönynek tűnt. Úgy viszonyult a saját testéhez és a benne sarjadó különös csirához, ahogy a szüksége elvégzéséhez, vagy saját ürülékéhez, amelytől a maga derűs egészségességével naponta megszabadult. Elkottyantotta, hogy fiatal korában már elhajtatott egy magzatot, de ebben a mondatban sem volt semmi együttérzés vagy bűnbánat. Angelo napokig rágódott a szón, és igyekezett az asszonytól minél több részletet megtudni az esetről, de Magdalena csak a vállát vonogatta. Nem értette, mi akad ezen tudnivaló. Oda se nézett. Nem is látta. Leitatták, így is üvöltött a fájdalomtól.

Angelo zúgó fejjel rótt a várost, és próbálta legyőzni a nyugtalanságát.

Igyekezett minél aprólékosabban elképzelni a jövőt, hogy valami kapaszkodót találhasson benne, de képtelen volt megpillantani önmagát, ahogy egy gyerekkel osztja meg az otthonát. Akárhogy erőlködött, nem tudta magát elképzelni apaként. Mit fognak csinálni? Kergetőznek? Vagy labdáznak? És mi lesz a földgömbbel? Meg a könyvekkel? Feljebb kell pakolni őket.

A pénzről nem beszéltek többet Magdalenával.

Az asszony úgy tett, mintha ez a része az életnek innentől kezdve nem tartozna rá. Ahogy növekedett a hasa, úgy vásárolt egyre bővebb ruhákat, megvastagodott bokájára új cipőket, amelyek nem szorítanak. Angelo egy reggel csodálkozva nézte, hogy megváltozott az

asszony haja: máshogy göndörödött, más volt a szálvastagság. Az ajka is húsosabb lett, az álla vaskosabb. A szeme színe kékeszöldről szürkére változott, egészen szűk lett és kifejezéstelen. A bőrén foltocskák jelentek meg. Más lett a szaga. Ez már nem ugyanaz a nő volt.

De vásárolni ugyanúgy szeretett, mint a korábbi Magdalena.

Vett még egy készlet porcelánt, mert olcsón kínálták, még egy készlet damasztabroszt-és huzatot, mert szép volt a színe. Angelo meg se mert mukkanni. Mióta az asszony körfogata megváltozott, és az arcán is megindult valami átrendeződés, mintha nem is ugyanaz a személy lenne, akit valamikor megszeretett, nem tudott ellenkezni vele. Magdalena most már más volt, és a belsejében a gyerekekkel még különösebbé, még idegenebbé változott, titok, magasabb rendű mágia birtokosává.

Kialakult köztük egy újfajta viszony: Angelo hangja egyre halkabb és visszafogottabb lett, olykor napokon át nem szólt, Magdalenából viszont ömlött a mondanivaló: bármiről képes volt órákig beszélni, a kanári tollhullatásáról éppúgy, mint a barátnői szerelmi bonyodalmairól. Angelo óvatosan, kényelmetlenül mozgott ebben a szózuhatagban, és igyekezett minél gyakrabban kitérni előle.

Az utolsó hetekre két barátnő is beköltözött, Angelo kiszorult a konyha melletti kishálóba, ahol a váltás ruhákat, tartalék ágyneműt tárolták. Megjöttek a fagyok, lehullott a hó, Angelo a füstös kis kályha mellett melegedett, olvasott. Nem akarta elszalasztani a születés pillanatát.

Attól rettegett, hogy a gyereke félni fog tőle.

Félni fog, ugyanúgy, ahogy a gyerekek az utcán, a parkokban, az ablakokban, ahogy a palermói palota kertjében féltek és rettegtek tőle. Évek óta nem vette már föl ezt a félelmet: megszokta, hogy ezek a furcsán öltöztetett, túl sokat mozgó, zajos és maszatos kis lények megdermednek, elsápadnak, ha megpillantják őt, kiesik a szájukból az étel, nyakukba ömlik a pohárból az ital, elejtik a játékokat, hagyják a pinceablakon begurulni a labdát, elfelejtik a kocsit elrántani a kutyust, amint megpillantják. Aztán lebiggyed az ajkuk, álluk, amelyen apró gödröcskék nyíltak, remegni kezd, a kezük reszket, és sikoltanak. Elszíneződik a kis harisnya és az utcakövön lassan terjedni kezd a pisifolt. Megszokta, hogy anyjuk szoknyájába fúrják a fejüket, apjuk mögé menekülnek, a dadus nyakába rejtik az arcuk, hogy ne kelljen látniuk a borzalmas, fekete embert. Ott akart lenni, amikor a gyereke kijön a napvilágra, és a szemébe akart nézni, hogy lássa, mit árul el a pillantása.

Ott a freyungi ház ablakában, miközben a téren nyüzsgő bécsieket néztük, nevetve vallotta be, hogy ebből is látszik, milyen keveset tudott akkoriban a gyerekekről.

December 14-én késő éjjel ért haza.

Egész nap a városban volt, kávéházzal kávéházra járt, ahol mindig találkozott valakivel, akinek valami fontos közlendője akadt. Mindenkinek beszélgethették volt. Apránként, évről évre sűrűsödött azoknak az embereknek a száma, akik keresték a társaságát. Egyetemisták, költők, jogtudósok, filozófusok asztalánál találta magát. Néhány év alatt olyan gyorsasággal áradtak szét a városban az új francia és angol eszmék, mintha valahol valakik reggeltől estig vernék a lázító téziseket a fejekbe, hogy teleszórják vele az öreg birodalmat. A cenzúra e gondolatok nagy részét még nem viselte el, kézzel írt papírkupacok terjedtek, amelyeket nagy titokban kellett átadni egymásnak, s egyedül, éjjel, gyertyafényben olvasni. Szatírák gúnyolták a szerzetesrendeket, a bürokráciát, a hadsereget, a nemességet: ezeket mindenki kívülről fújta, és a társaságokban hahotázva

idézték egymásnak. Minden valamirevaló szalonban a természeti törvényekről, az egyház bűneiről és feleslegességéről, isten nemlétéről, a jogegyenlőségről és a nemesi kiváltságok eltörléséről folyt a társalgás, s csak ezután lehetett áttérni a városi pletykákra, de jobb helyeken ez már illetlenségnek számított. A tanultság és az eszeség egyre nagyobb tekintélyt jelentett, s ezzel együtt csökkent az udvari pletykák fajsúlya.

Angelo évei, amióta nem állt szolgálatban, és hétköznapi házasemberként éldegélt a külvárosban, ebben a közegben teltek, pontosabban: ez a közeg úgy növekedett és szélesedett, gyarapodott és erősödött, hogy mindvégig benne volt: benne volt, ha könyvesboltba ment, ha sétált a Grabenen, ha kávéházban ült, ha múzeumban nézelődött. Egy idő után felismerték egymást azok, akik itt is, ott is találkoztak, Angelót meg mindenki felismerte. Magától adódott a lehetőség, hogy a társaság közepén találja magát.

Aznap délután egy szalonba is elhívták, ahol egy sápadt, remegő hangú fiatalember Rousseau-t olvasott fel. Aztán ott váratlanul véget ért az esemény, mert egy másik szalonba akart mindenki átmenni, ahol egy angol utazó készült este beszélni a déltengeri felfedezésekről. Angelo egy harmadik társasághoz csapódott, akik kocsmába tartottak, ahol valaki a rabszolgaság igazságtalanságáról és embertelenségéről tartott felolvasást. A felolvasás végén minden szem Angelóra szegeződött, aki azon kapta magát, hogy éppen Montesquieu- és Diderot-idézetekkel teleszótt beszédet mond. Megtapsolták.

Amikor hazaért, furcsa csend volt a házban. A két barátnő a fotelokban aludt, a földön nagy ruhahalmok. Óvatosan ment végig a szobán, amikor megpillantott valamit az ágyon. Olyan volt, mint egy rongyba tekert farönk: barna, ráncos, szikkadt. Közelebb akart hozzá hajolni, hogy megnézze, mi az, amikor az egyik nő felébredt. Belemarkolt Angelo hajába és átrángatta a másik szobába, miközben pisszegve csendre intette.

Magdalena majdnem meghalt, suttogetta odaát, egész szülés alatt őt, Angelót hívta. Most ment el nemrég a baba, a vérzés elállt, az asszony túl van az életveszélyen. És a gyerek?, kérdezte Angelo. Mi lenne vele, vonta meg a vállát az asszony. Hát nem látta az ágyon? Jól van. Majd egy-két nap alatt megerősödik.

Angelo mindenképpen vissza akart menni a szobába, hogy megnézze a gyereket és Magdalenát, de a nő nem engedte. A másik barátnő is felébredt, ő is lepisszegte. Kócosan, morogva vizet tett fel főni és veszekedni kezdett a másikkal valami szalagon, amit tavaly adott kölcsön, de nem került vissza hozzá. Angelo megértette, hogy itt nincs rá szükség, sőt, a jelenléte senkit sem érdekel. Behúzódott hát a konyha melletti jéghideg kisszobába és tüzet élesztett a kis kályhában. Újra elővette a számításait és átnézte a számoszlopokat.

Nem elég a pénz.

Semmire sem elég a pénz.

Megpróbált elaludni, de csak a ráncos kis farönköt látta maga előtt. Aztán elszenderedett, amíg hajnalban fel nem ébresztette valami átható, sosem hallott visítás. Hallott már gyereksírást eleget, de ez a hang minden más hangtól különbözött: ez a visítás neki szólt, őt hívta. Átrohant a másik szobába, félrelökte az elébe ugró két nőt és Magdalena mellé guggolt az ágyra.

A kicsi az anyja mellén feküdt, a mellbimbó épp akkor fordult ki a szájából. Magdalenának még nem indult meg a teje, a kicsi szárazon cuppogott. Most már nem hasonlított annyira farönkre, mint éjszaka, de még mindig ráncos volt, és nagyon, nagyon barna.

Josephine lesz, mint az anyám, mondta Magdalena, miközben Angelo kicsomagolta a ruhákból a gyereket, és minden porcikáját alaposan megnézte. Ahogy végigsimította az

oldalát, a kislány váratlanul csengő, éles hangon felkacagott. Innentől kezdve végig ez maradt közöttük az legerősebb kapocs: ahogy találkoztak, egyből elkezdtek nevetni.

Hamar kiderült, hogy Josephine bőre jóval világosabb lesz, mint az apjáié: kis jóindulattal egyszerűen csak egy barna lány volt, barna szemmel és barna bőrrel. Jöhetett volna akár a kunságból is, vagy a faluvégi cigányoktól, vagy éppen a palermói parasztok közül. Azt a veszélyt, hogy a bőrszíne miatt kigúnyolják és kiközösítik, törölni lehetett a félelmek oszlopából. Maradt benne tétel így is bőven.

A gyerek teste, ahogy növekedett, és egyre több ugrálás, bukfacezős, csiklandozós és dobálás játékot fedeztek fel együtt, apránként eloszlatta az apa félelmeit. Boldog volt, hogy nem hasonlít rá, büszkén fedezte fel benne mégis a saját fajtájának jellegzetes vonásait. A tenyere épp olyan sárga volt, mint az övé, s karjai-lábai épp olyan hosszúak.

Háton feküdt a szőnyegen, felemelt talpán tartotta a kislányt, és ütemesen lóbálta, megmeglökte, óvatosan fogva közben a két kezecskéjét, hogy le ne puffanjon. Aztán szétnyitotta a két talpát, és a kislány egy pillanatra megrémült, ahogy zuhanni kezdett, de mire az apja mellére érkezett, már megint kacagott, és frissen kibukkant fogacskáival összeharapdálta a nyakát.

Mivel sem ő, sem Magdalena nem ismerte a bécsi mondókákat, kiszámolókat és a sajátos szavakat, amelyeket a gyerekek használnak, Angelo kerített egy gondozónőt, akivel naponta fél órát kuporgott a Schottenkirche padsorában, ameddig az összes dalocskának le nem írta a szövegét és a dallamát. Felénekelte őket a gondozónőnek, és amikor az asszony úgy ítélte meg, hogy most már elég hitelesen szól, elkezdte tanítgatni rájuk Josephine-t. A kislány rövidesen hamisítatlan bécsi kiejtéssel kántálta a mondókáit: hadd higgye csak azt róla a többi gyerek, hogy igazi bécsi ő is.

Öt éves volt, amikor először szembesült a megválaszolhatatlannal: zokogva jött haza az anyjába csimpaszkodva az Augartenből. A zokogásából csak nagy sokára lehetett kihámozni, hogy a többi gyerek, akikkel játszott, azzal csúfolták, hogy az apja fekete.

Jól látszott a döbbenetén, hogy eddig nem vetett számot ezzel, meg sem fordult a fejében, hogy ez egy anomália, amely zavart kelt az egyformaságban. Heteken keresztül nem lehetett kicsalogatni a gyerekek közé, kedvetlen és agresszív lett. A dologról magáról nem lehetett vele beszélni, pedig Angelo többször megpróbálta: igaz, nem tudott volna akkor sem mit mondani, ha történetesen a kislány kötélnek áll. Aztán egy hónap múlva, úgy tűnt, túlvan a dolgon: az anyjával ismét jókedvűen vegyültek el a park társasági életében. Magdalena hagyta, hogy merüljön el Josephine a játékban, ameddig ő a faszor hűvösében a többi anyával megbeszélte az aktuális pletykákat. Csak akkor kapott észbe, amikor már többen sikoltoztak a réten: épp az utolsó pillanatban érkezett, hogy meg tudja akadályozni, hogy Josephine agyonverje egy darab kővel az egyik kisfiút, aki úgy gondolta, ismét jó hecc lesz a kislányt apja fekete bőrével bosszantani.

A fiú feje már több helyen vérzett: annyira meglepte, hogy egy lány részéről éri támadás, hogy védekezni is elfelejtett. Josephine épp egy még nagyobb követ készült felemelni, hogy az arcára sújtsa vele, amikor Magdalena elkapta a karját. Hiába kapott az anyjától verést, nem lehetett letörni a büszkeségét és a harci diadal fölött érzett jogos megelégedettségét: tudta, hogy megtalálta a megfelelő fegyvert, és máskor sem volt rest használni.

Angelo úgy érezte, a lánya helyette cselekedett, és összeszorította a gyomrát a félelem, amikor arra gondolt, hogy ez milyen dimenziókat ölthet még a jövőben. Költéssel és

zenével igyekezett a lány vad ösztöneit csillapítani, miközben hancúrozós játékaikról sem feledkeztek meg.

Ahogy egyre több játékot fedeztek fel Josephine-nel, és Angelo egyre nagyobb örömet lelt a gyerekekkel töltött időben, különös változást vett észre maga körül a világon. Egyre többször történt meg, hogy emberek, akár idegenül is odaléptek hozzá, és a véleményét kérdezték valamilyen magasabb összefüggésről, a szabadságról, istenről, az emberi egyenlőségről, de olyan is volt, aki az általános közteherviselés gazdasági lehetőségeiről vagy a parasztság jövedelemviszonyairól akart beszélgetni vele. És Angelo is úgy tapasztalta, hogy érdekesen, szellemesen tud beszélgetni ezekről a dolgokról, és váratlan, hatásos érvek jutnak eszébe. Nem pusztán Josephine áldásos kisugárzása lehetett azonban ennek az oka: egyre több ember jött-ment Bécsben, aki nem csupán a megélhetéséért vagy a stallumáért kezdett tanulni, hanem, mintha valami tűz perzselte volna a lelküket, tele voltak igazságérzettel és bosszúvágygal, régi családi sérelmek örököseként léptek fel, amit mind meg akartak torolni. Az új gondolatok most érveket adtak a kezükbe. Minden régi gyakorlatról és intézményről kiderült, hogy kártékony, igazságtalan, embertelen és bűnös: a régi törvények és a régi babonák kölcsönösen tették egymást nevetségessé és utálatossá. Néhány egyszerű mondattal be lehetett bizonyítani, hogy mindent lehetne jobban, hatékonyabban, igazságosabban, egészségesebben és boldogabban is csinálni, innentől kezdve az egész régi világ elvesztette a jogalapját. Ami nem volt ésszerű, azt többé nem lehetett fenntartani. A nevetés és a gúny lebontotta a maradékot, amihez az érvek és a bizonyítások nem voltak elég hatékonyak. A maradék az indulatra várt.

Egyre gyakrabban lehetett hallani egy titkos szervezetről, amely ezeket az eszméket összefogja, irányítja, és otthont ad a gondolkodni és cselekedni vágyóknak: a szabadkőművesekről.

Ha elhangzott ez a szó, mindenki jelentőségteljesen elhallgatott. Az emberek lopva egymásra pillantottak, senki sem tudta, hogy kellene viselkedni. Erre még nem volt előírás, mindenkit meglepetésszerűen ért a dolog. Mindenki igyekezett úgy tenni, mintha tudná, miről van szó. Senki sem merte megkérdezni, hogy ez most tulajdonképpen micsoda, és senki nem akadt, aki azt mondta volna magáról, hogy oda tartozik. Minden idegenről, főleg, aki Franciaországból, Angliából, Svédországból vagy Poroszországból érkezett, feltételezték, hogy a szabadkőművesek küldöttje. Mindenki úgy hallgatta, amit mondtak, mintha titkos üzenet lenne a szavak közé kódolva, amit csak beavatottak értenek, s ezért igyekeztek olyan okos pillantással nézni rájuk, ami csak az erejüktől kitelt. De ettől az igyekezettől mindenki odafigyelőbb lett, megfontoltabb, kevésbé hirtelen, és olyasmit is megértettek egymás szavaiból, amire eddig oda sem figyeltek.

Pedig az igazi szabadkőművesek akkor már ott voltak Bécsben, csak nem nagyon ismerte őket senki. Mária Terézia szigora semmilyen titkos szervezkedést nem nézett el, ezért valóban tanácsos volt hallgatni a dologról: de még az öreg császárnő sem akadályozhatta meg, hogy akik Berlinbe vagy Londonba utaztak, ne lépjenek be a rendbe. A nagy északi páholyok már kiadták a diplomákat, amelyekben engedélyt adtak újabb páholyok megalapítására, és mindenki csak a trónváltásra várt. A leendő II. Józsefről tudni lehetett, hogy barátja az új eszméknek. Azt beszéltek a városban, hogy ő maga adott engedélyt, hogy az Anderson-féle alkotmányt németre fordítsák, és lassanként az új eszméket terjesztő könyvek is felbukkantak németül. Akik értettek a dologhoz, a könyvek szagáról felismerték, hogy valamelyik bécsi nyomdában készültek, hiába állt a kiadás helyeként Amszterdam

vagy London. És ahogy egyre több könyvet lehetett kézbe venni, amelyekből vérpezsdítően újszerű gondolatok áradtak, lassanként a világ is mintha alkalmazkodni akart volna a megváltozott képhez, amelyet kialakítottak róla: sorban haltak meg az egykor hatalmas főrendek, akik azt tartották magukról, hogy század közepén a birodalmat a hátukon cipelték. Lichtenstein herceg halálával Angelo csak akkor szembesült, amikor a kávéház ablakán kinézve megpillantotta a gyászmenetet. Épp egy Berlinben kiadott röpiratot tanulmányozott, amely a szabadkőműves szimbólumokról értekezett, amikor a fekete lovak vontatta ágyútalp elhaladt az utcán. Beletelt egy időbe, amíg rájött, mi olyan rendkívüli a helyzetben, és mért érzi magát úgy, mintha hirtelen megszűntek volna a fizika törvényei: a perspektíva volt elképzelhetetlenül új és szokatlan. Az a perspektíva, hogy ő, az egykori szolga, szerető és dísz tárgy most egy kávéházi asztal mellett ülve nézi az ablakon át, hogy vontatják elporladásának helyére egykori hatalmas hűbérura testét. Onnantól fogva a halála napjáig mindig ahhoz az asztalhoz ült, és azon az ablaküvegen át nézte szabadságának világát.

Angelo ekkor már elmúlt ötven éves, de ezt senki sem tudta volna megmondani, aki ránézett. A széles vigyora elsőre mindenkinek valami gyerekszerűséget sugallt, a fekete bőrben mélyülő ráncok szerkezetét pedig senki sem tudta olvasni. Az egyforma társadalmi helyzetűek egymásról első pillantásra megmondták, hogy ki honnan, a birodalom melyik szögletéből, milyen családból, milyen vagyoni körülmények közül érkezett, hány éves és nagyjából mit akar: lefelé, a parasztok, cselédek világába is tisztán beleláttak. Fölfelé már homályosodott a kép, az arisztokrácia sajátos jelbeszédét nem ismerték anyanyelvi szinten, de azért valamit mégiscsak konyítottak hozzá. Angelóval szemben azonban minden terepismeret és rutin csődöt mondott. És nem csak a korát nem ismerték fel az arcáról: azt sem tudhatták könnyen leolvasni, hogy mi játszódik le a lelkében. Igaz, Angelo is mindent megtett, hogy eltitkolja, hogy csúsznak egyre reménytelenebb helyzetbe.

Ahogy növekedett Josephine, akit Angelo jobban szeretett bécsiesen Jozefának nevezni, úgy fogyott a pénz hónapról hónapra, évről évre. Angelo pontosan kiszámolta a történet végét, ami nem is volt különösebben bonyolult matematikai művelet: 1778 tele. Akkor jön el az a pillanat, amikor az utolsó gulden is elfogy a bankban tartott pénzből, s onnantól kezdve nincs semmi sem. Még egy-két évig húzhatják utána, ha eladják a bútorokat, a könyveket, a szobrokat, az ékszereket, a ruhákat, a házat, mindent: ha összehúzódnak valahol egy tetőtéri szobában, és ő kocsisnak, vagy temetőőrnek, vagy segéd-boncmesternek áll, vagy valami hasonló munkát vállal, Magdalena beáll valamelyik kocsmába főzni, Jozefa pedig egy zsebmetsző vagy altiszt felesége lesz, nem kell éhen halniuk.

Már csak azon kellett töprengeni, milyen ütemezésben válassza a keserű poharakat, s hogyan beszélje meg a helyzetet Magdalenával.

Háromszor is nekiszaladt, hogy elmondja a dolgot, de az asszony mindháromszor félbeszakította. Elfogy a pénz? Már hogy fogyna el? Most is vett egy ruhát féláron, s becserélt egy tavalyit egy vadonatúj cipőre. Miatta ugyan nem fog elfogyni a pénz. Talán inkább Angelónak nem kellene drága vörösborot innia, meg cifra borítós könyvekre költenie. És színházban sem kötelező zsöllyében ülni, negyed áron kapni jegyet a kakasülőre.

Ezek után Angelo felhagyott a kísérletezéssel, hogy szót értsen Magdalenával, és eltervezte a következő éveket: inkább pénz maradjon tovább, mint könyvek és szobrok.

Először Cicero és Homérosz kelt útra. Egy belvárosi üzlet vette meg két egyiptomi szobrocskát imitáló könyvtámasz és egy alabástrom levélnehezék társaságában. Negyed év

múlva követte őket az antik Priapus-szobrocska, amellyel meglepően jó boltot csinált: hús guldennel többért tudta eladni, mint amennyiért annak idején vette. 1776 telén következett a díszes, kariatidás íróasztal, amelynek a fiókjában amúgy is csak az Afrikáról szóló könyv tervének kósza vázlatai lapultak eddig Angelo holmijai közül, egyébként minden helyet kitöltöttek Magdalena szalagjai, hímzőrámái, gombjai, csatjai és masnijai. Aztán következtek a bőrbe kötött klasszikusok, a vaskos Liviusok, Plutarkhoszok és Vergiliusok, az után a könyvespolcok, amelyek így üresen úgyis csak a helyet foglalták. Újabb negyed év múlva az aranyozott fotelek is útra keltek, és a kandeláber meg a csillár. Kormos, repedezett falú kis szobában találták magukat, amelyben bőven akadt hely Jozefának, hogy a karikáját körbe-körbe kergesse.

A földgömböt, amelyen olyan sokszor nézegette Afrika üres térképét, utoljára hagyta. Egy nyeklő-nyakló, öreg fenyőasztal maradt, négy szék, két ágy, egy kisasztal és egy közepes méretű ruhásszekrény. És a kitömött krokodil a padláson, amelyről Magdalena hallani sem akart, s amit Angelo csak Jozefának mutatott meg néha nagy titokban, amikor a kislánynak fantasztikus történeteket mesélt arról az időről, amikor ennek a csodaállatnak még szárnya volt, tüzet okádott, és ő a hátára pattanva belovagolta az egész földgolyóbist.

A bankban még egy évre való pénz maradt: Angelo elindult, hogy minden ismerőst és barátot megkérdezzen, milyen munkát tudna vállalni a városban.

1778 kora tavaszán a kávéházban üldögélt annál az asztalnál, amelyen keresztül megpillantotta Lichtenstein herceg gyászmenetét, amikor betért egy kedves, angol módra öltözött, halk szavú úr és Angelót kereste. Megmutatták az asztalát, az angol úr félszegen közeledett, majd megállt az asztal mellett. Barth és Vettel, a két orvos, akikkel Angelo épp a boncmesteri állás, vagy a rövidesen elkészülő Örültek Tornyában betölthető felügyelői poszt lehetőségeiről beszélgetett, illedelmesen elköszönt. Az idegen ekkor kezét nyújtott és bemutatkozott. Lichtenstein herceg. Franz Joseph Lichtenstein, a megboldogult Wenzel bácsi unokaöccse.

Angelo azt hitte, megnyílik alatta a föld. Fulladni kezdett, egy pillanat alatt elöntötte a verejték. A torka kiszáradt. Kétségbeesett gondolatok rohantak át a agyán: hogy felpattan, elmenekül, kiveti magát az ablakon keresztül az utcára. Nagy levegőket vett, megpróbált gondolkodni, csitította magát, hogy hiszen semmi baj, egy kávéházi asztalnál ül két ember egymással szemben – de nem bírta a félelmével. Mintha valami hatalmas bűn elől bujkált volna eddig, s most kellene tetteiről számot adnia. Leverte a kávéskannát, zavartan hajolt az asztal alá, és szedegette a cserepeket.

Közben Franz Joseph félszegen törölgette a lornyonját vékony, nyurga kis kezeivel, amelyek megejtően rózsaszínek voltak, hosszúkásak, mint egy gótikus leányalaké, szép, szabályos körmökkel. Seholy egy vaskos pecsétgyűrű, egy félkilós rubint. Soliman végzett a takarítással, markában az összetört kanna cserepeivel ült tovább a helyén. Közben Franz Joseph magához tért zavarából, amely talán Solimanénál is mélyebb és izzasztóbb volt, köhécselve megszólalt, és előadta, miért jött. Angelo egyik csodálkozásból a másikba esett, és a végén azt hitte, valakit felbéreltek részegen a barátai, hogy gúnyt üzzenek vele.

Az ajánlat az volt, hogy Angelo költözzön vissza a palotába a családjával, ahol kap egy rendes lakosztályt, és vállalja el a fia, a kis Alois nevelését. Görögre és latinra kellene tanítania a kis herceget, meg talán történelemre, ha nem tartja túl korainak egy hétéves fiú esetében ezt a nehéz és embert próbáló stúdiumot. Mert ő Rousseau-nál úgy olvasta, hogy a gyermekek lelki fejlődésének öt fokozata van, és 12 éves koráig inkább az érzékszerveire

kellene hatni, nem az értelmére, de talán mégis, meg lehetne próbálni... amúgy Voltaire sem helyesli, ha túl hamar emészthetetlen dolgokkal tömjük a gyerek fejét, úgyhogy lehet, hogy mégis a zenével kellene egyelőre foglalkozni. Mi erről Angelo véleménye?

Soliman csak akkor hitte el, hogy nem tréfa a dolog, amikor néhány keresztkérdés után meggyőződött arról, hogy a törékeny emberke csakugyan az unokaöcs, s valóban ő az örököse az egész Lichtenstein-vagyonnak. Egy nap gondolkodást kért, amit Franz Joseph természetesen méltányolt, felálltak, kezet fogtak, és a férfi bizonytalanul pislogva kitípett a kávéházból és eltűnt az utca forgatagában.

Angelo a negyedik pohár snapsz után sem hitte el, hogy valóban megtörtént vele, ami megtörtént. Hajnalig bolyongott az utcákon. Óvatosan lopózott be a házba. A kovácsműhelyben már élesztették a tüzet, dolgozott a fűjtató. A libák gágogtak a patakparton. Angelo óvatosan levetkőzött és bebújt az ágyba a két szuszogó, meleg test mellé. Gondolkodott rajta, hogy Magdalenát bosszantja még egy kicsit reggel, azt mondja neki, hogy talált számára egy mosónői állást az egyik kuplerájban, aztán inkább úgy döntött, békét köt az asszonnyal.

Egy hét múlva elfoglalták új lakásukat a palotában.

Néhány öreg kocsis és dajka maradt már csak a régi időkből, akik emlékeztek még Angelo megaláztatásaira és Albert aljasságaira: ezek most nagy respektussal fogadták. Félrehajtott fejjel, suttogva szóltak hozzá, és hajlongva hátráltak, mikor befejezték a beszélgetést. Nem pusztán a házitanító rangjának szólt ez a megilletődöttség: Angelo maga is úgy érezte, hogy az idő valahogy megemelte, s most színpadi gépet tolt alá. A jelenlétének súlya lett. Elszorult torokkal járta végig a palota termeit, ahol annyi megaláztatásban volt része, és amikor kilépett a főlépcsőre a címeres ajtón, épp megállt a hercegi hintó a timpanon alatt. Egy fekete szemű, beesett arcú gyerek szállt ki és riadtan állt meg Angelo előtt: ő volt Alois. Soliman különös borzongással foglalta el azt a helyet az íróasztalnál, a gyerektől jobbra egy magas támlájú széken, ahol annak idején az ő tanítói ültek a palermói palotában. Most megint, ugyanúgy, mint a kávéházi asztalnál, amikor megpillantotta a herceg gyászmenetét, úgy érezte, megfordult vele a világ. Mintha körbeért volna. Óvatosan ízlelgette újra Homérosz sorait és a görög rendhagyó ígéket, amelyek már mind otthonosak és kedvesek voltak számára, az ismeretlenség sorjás éleit és szögleiteit ismerősre gömbölyítette az idő. Most a gyermek herceg száját sértették föl az idegen, távoli szavak.

Düszeto d'éliosz, szkiaonto te paszai agüiai – silabizálta a hercegecske, kínkeservvel erőltetve az ajkára és a nyelvére hömpölygő hexametereket.

Amit délelőtt elmondott a fiúnak, azt délután elismételte Jozefának: elégedetten nyugtázta, hogy a lánya sokkal gyorsabban halad a tanulással, mint a nehéz felfogású kisfiú. Vasárnaponként Jozefával együtt járták be a várost, bámulták a Stephansdom színes üvegablakait, a templomokban tüzetesen megnézték a szobrokat és a freskókat. A lány szüntelenül nyaggatta, nyúzta, hogy meséljen még, hogy még egyszer mondja el Szent Sebestyén vagy szent Ruprecht történetét. Imádott borzongani a megnyúzott, megsütött, felnyársalt szenteken, és Angelo élvezettel színezte ki a borzalmas történeteket.

Erre az időre esett az a nevezetes pillanat, amikor tíz éves korában, amikor már egyértelműen kivívta a legkíméletlenebb verekedő címét a kortársai közt, és senki sem merte szóba hozni az apja bőrszínét, komolyan szembenézett Angelóval, és megkérdezte, hogy nem lehetne-e valahogy módot találni arra, hogy kifejértsék az apja bőrét.

Sokfelé kérdezősködött már, bőrvargáknál, cserzőműhelyekben kíváncsiskodott, hogy mit csinálnak, ha egy fekete disznó vagy bika bőrét kell átszínezniük, és a mesteremberek készséggel megmutatták a különféle cserzőkádat, sikáló szerszámokat, savakat, lúgokat és festékanyagokat, amelyekkel könnyedén végbevihető az ilyesmi. Azt javasolták, hogy esetleg vigyen be egy darabka mintát a bőrből, amit a kedves mama át akar színezni, és akkor majd meglátják, milyen költségekkel és idővel kellene számolni, hogy a megfelelő végeredményre jussanak.

Egyszóval: Jozefa azt kérte az apjától, hogy tegyenek egy próbát: ő végignézte, mit csinálnak azokkal a bőrökkel, és azt gondolja, nem lenne fájdalmas folyamat. Talán a főzés az egyetlen, ami némi kellemetlenséggel járna.

Angelo nem tudott kacagni az ötleten, és a gyerek megijedt, hogy valami rosszat mondott. Az apja megnyugtatta, hogy nem tett semmi rosszat, de azt sem titkolhatta, hogy a terv megvalósíthatatlan. Aki feketének születik, nem lehet átszínezni, mint ahogy a fehéret sem lehet átszínezni mondjuk zöldre vagy kékre. Pedig bizonyára mulatságos dolog volna egy olyan világban élni, amely olyan színes, mint a Stephansdom üvegablakai, és egymás mellett sétálnának benne a vörös, zöld, sárga és lila emberek.

Ez volt az utolsó, hogy Jozefa szóba hozta a kérdést: többet nem beszéltek róla, de a lány még hónapokig kerülte a társaságot.

Hétköznap esténként Angelo, ha csak tehetette, egyedül ment ki a városba, hogy találkozzon azokkal az emberekkel, akikkel az utóbbi években egyre szorosabb kapcsolatba került. Általában az udvari könyvtárban gyülekeztek, ahol ilyenkor esténként már csak a könyvtári alkalmazottak és az egyetemi emberek maradtak bent, és azok, akik Ignaz von Born legbelsőbb baráti köréhez tartoztak. Mindenki igyekezett odatartozni, akit az új gondolatok, a tudomány, a szabadság és az egyenlőség eszméi megérintettek, Born azonban csak keveseket engedett magához közel: azonnal megszimatozta, ha valaki nem őszinte, ha nem a szellemi éhség, ha csak a divat, a látszat kedvéért akar közénk tartozni, és azokkal nem állt szóba többet.

Soliman érezte, hogy Born azonnal a bizalmába fogadta.

Távolról már többször üdvözölték egymást, és Angelo tudta, hogy a mineralógus új kohászati eljárásokat dolgozott ki, és a legfőbb bányahivatalt vezeti. Simon Eberle, az egyik orvos ismerőse be is mutatta őket futólag a Kramer-féle kávéházban, de Born, aki a valóságos titkos tanácsosi címet is viselte, akkor épp sietett valahová, és nem ért rá beszélgetni. Az a hír járta, hogy a királynő nagyra tartja a véleményét és politikai ügyekben is kikéri a tanácsát. Aztán Angelo évekig az utcán sem látta: Born akkor évekig Csehországban élt, Alt-Schedlitzben vásárolt egy kastélyt, és minden idejét ott töltötte a hatalmas ásványgyűjteményével és különleges botanikus kertjével, amelyben Európa legritkább növényeit szaporította, és a bányavárosok kohóinak felújítását vezényelte.

Egy délután aztán a könyvtárban váratlanul Angelo mellé lépett, és megkérdezte, mit olvas. Mióta Soliman eladta a könyveit, és visszavágyott az aranyozott bőrkötések és a bölcsmegfontolást sugalló papírszag közé, délután beült a könyvtárba, és csak úgy találmra leemelt egy kötet a polcra, és belemélyedt. Most épp egy növénytan könyvet nézegetett, de csak a papír fogása, az örvénylően színes ábrák kedvéért. Akkor már be kellett látnia, hogy a könyvekkel való kapcsolata, amely kényszerűen, fájdalmasan kezdődött, létének alapjává vált, és nincs visszaút számára a lelki szegények, a derűs tanulatlanok, a kétségek nélküli ostobák világába. De a növénytanhoz valóban nem volt semmi köze, és most csak

összevissza hebegett-habogott. Félt, hogy Born azt hiszi, olvasni sem tud, és csak a színes ábrákat nézegetni jár a ide, mint a koldus a templom freskói elé.

A valóságos titkos tanácsos átható, ravasz tekintetével, amely úgy lángolt elő ebből a beteges kis emberből, mintha a teste összes energiája oda összpontosulna, olyan zavarba ejtően rezzenéstelenül nézett a lelke mélyére, hogy Angelo elszégyellte magát. Úgy érezte, hogy a sajátosan rendetlenül öltözött, mesebelien manószerű alak, akinek parókája alól örökké hullott a fejbőrét borító korpa, vastagon beborítva felöltője gallérját, most már a legféllettebb, legszégyelltebb titkait is megismerte, s nyilván százalmasan tudatlannak találja. Born észre vette az ijedelmét és elnevette magát. Megkérdezte, hogy Angelónak nem lenne-e kedve a segítségére lenni a nagy múzeumi katalógus korrektúrájában, amellyel már hónapok óta nem vergődik zöldágra. Angelo becsukta a könyvet, és fellélegezve igent mondott.

Így történt, hogy másnap már a kinyomtatott ívek fölött az ásványtani szakkifejezések, latin rövidítések között bogarászott, polctól polcig rohant, hogy ellenőrizze a terminusok helyességét, és ez így ment heteken keresztül, ameddig nem végeztek a könyvvel. Kemény munka volt, és inkább próbatételnek tűnt, amit a gonosz manók szoktak a mesékben áldozataikra mérni. Angelo számára nyilvánvaló volt, hogy Born, akinek az összes szakkifejezés, rövidítés és definíció a kisujjában volt, nagyjából egy nap alatt végzett volna az egészsel, de úgy döntött, hogy bár nincs semmi kötelezettsége a manóval szemben, mégis minden különbségét elfogadja. Born is nyilván éppen erre volt kíváncsi, s ahogy átesett tanítványa az első próbatételen, beljebb engedte varázslatos birodalmába.

Amikor a munka szüneteiben lementek a városba ebédelni, vagy csak elgémberedett tagjaikat megropogtatni kiálltak a nyitott ablakba, Born elkezdett mesélni magáról, miközben Solimant is alaposan kifaggatta a sorsáról.

Történetért történetet adott cserébe, s miközben Angelo beavatta őt a palermói palotában töltött gyerekkorába, ifjú bécsi éveibe, kártyanyereményének és elszegényedésének történetébe, Angelo is megismerhette a kapnikbányai gyerekkort, a sikkasztás miatt öngyilkosságba menekülő apát, az ideges, hisztérikus anyát, aki utánahalt, a korai árvaságot, a részeges, embergyűlölő, perverz és aljas jezsuitáknál töltött éveket, menekülését a rendből és démonian sorsszerű balesetének történetét, amely majdnem az életébe került.

Mintha a szülei keserű, bosszúszomjas árnya ragaszkodott volna ahhoz, hogy a fiuk se legyen boldogabb, mint ők voltak, az első napon, ahogy tizennyolc év távollét után Born visszatért Erdélybe, és meglátogatta a kohót, amelynek pénzügyeibe az apja helyrehozhatatlanul belebonyolódott, a légkamrába szorult gyilkos kigőzölgések épp akkor árasztották el az égésteret, amikor bemászott, hogy ellenőrizze a kürtöt és a rostélyokat. Egy napig hevert ökölnyire duzzadt nyelvvel, bevérzett szemekkel, s amikor magához tért, még hetekig nem tudott beszélni: a tüdeje végképp tönkrement, alig vett fel valamennyi levegőt, azt is sípolván és zörögve, mint egy öreg vaskályha: csak a gúnyolódó, szarkasztikus kedve lett tőle hevesebb, amely olykor azokat kímélte a legkevésbé, akiket szeretett.

Amikor Angelo azt is elmesélte, milyen pánikszerű rosszullet tudja elfogni, ha meglát egy reverendát, Born végképp a bizalmába fogadta.

Engesztelhetetlenül gyűlölte a szerzeteseket és a papokat, és hosszú órákon keresztül tudott dühöngeni rajtuk. Angelo ujjongott, amikor megtudta, hogy az elmúlt évek legmulatságosabb gúnyiratát, a *Monachológiát*, amely Linné módszerét kölcsönvéve,

rovartanilag osztályozza a szerzeteseket, az „Egy természettudós” álnév alatt maga Born írta, és rögtön idézte is a közismert definíciót, hogy „a szerzetes ember formájú, éjszaka vonyító, csuklyás, örökké szomjas állat, hajnalban és napnyugtakor csoportosan vadászik, egyes alfajai még éjfélnél is”.

A múzeum természettudományi gyűjteményének katalógusa részletes leírást adott az udvari ásványtár kövületeiről, a hatalmas tuskéjú murexektől az egészen aprócska kagylóig, amelyeket a birodalom geológusai a hegyekből összegyűjtöttek: mindez azonban csak a kezdete volt egy hatalmas és ambiciózus tervnek, amely azt célozta, hogy a birodalom összes tájának kövületeit és ásványait bemutassa a Déli Kárpátok kristályaitól a Pannon tenger üledékéin át az Alpok kőzeteiig. Born mintha ezzel akarta volna kárpótolni magát azért, hogy családja adósságai miatt, amelyek apja halála óta üldözték, el kellett adnia az alt-schedlitzi kastélyt a hatalmas ásványgyűjteménnyel és a botanikus kerttel együtt. Mágikus rábeszélőképességével, amely baziliszkusz-tekinetével kiegészülve egészen kivételes hatalmat adott a kezébe, könnyen rávette az öreg és szenilis királynőt, hogy fő-bányatanácsosi jogkörét kiszélesítve szabad kezet kapjon minden létező kövület, fosszília, ősmaradvány és üledék fölött, mintha ez az évmilliók fölött is hatalmat adott volna neki. S valóban, az idő volt az, amelyre Bornnak a legfőbb szüksége volt: egyik percről a másikra élt, ajándékba kapott minden lélegzetvételt, és mindegyiknél azt hitte, ez volt az utolsó. Így lett jó sáfára az évmillióknak.

Így került Angelo az egykori élőlények burkainak megkövült vázai közé, a fajok és formák aprólékosan rendszerezett raktárába, ahol a jelen csak átmenetei anomáliának, jelentéktelen véletlennek tűnt.

De nem Born volt az egyedüli, aki segítséget kért tőle. Sonnenfels báró, akit még Stegnernné köreiből ismert, most épp a kínvallatás alkalmazásának jogossága elleni értekezésén dolgozott, és sürgősen szüksége volt Diderot-tól néhány lábjegyzetre. Soliman egész héten át búvárolta a Színészparadoxont, hogy a hivatkozni kívánt passzusokat megtalálja. Dietrichstein grófnak nem jutott eszébe, hol is olvasta Montesquieu-nél azt a mondatot, hogy „amit nem tudunk az erkölcsök útján megtenni, azt nem szabad a törvények útján megtennünk”, és a többiek, főleg Sonnenfels, aki kívülről fújta Montesquieu-t, csak a vállát vonogatta. Soliman végigböngészte az összkiadást, ameddig meg nem találta az idézetet. Georg Foster, aki akkor tért vissza Cook kapitány kíséretében megtett felfedezőútról, Amerigo Vespucci néhány adatát kérte tőle, amelyhez az egész életművet át kellett olvasni, közben Johannes Pezzl, az író is könyörgött, hogy fussa át legújabb kéziratát, mert néhány fejezetnél bizonytalan abban, hogy az érzelmeket kellő mélységükben ábrázolta-e. Angelo boldogan vállalkozott az összes feladatra. Hajnalig bújt a szövegeket Jozefával, aki kikerekedett szemmel hallgatta a számára többnyire érthetetlen, mégis varázserejű mondatokat, mert a kedvéért az apja fennhangon olvasott, miközben Magdalena boldogan vetette bele magát a kastély személyzetének éjszakai életébe. Soliman hálás volt a szabad estékért és délutánokért, és eszébe sem jutott számon kérni Magdalenát, hol és merre jár, ameddig ők Jozefával olvasnak.

Born állandó kísérője lett, szénbányák mélyére, érceftők járataiba, kohók gyomrába kísért el, és egyre beljebb hatolt a borni gondolkodásba, amely az idő lenyomatainak vizsgálatán keresztül ápolt baráti, dialogikus viszonyt a Világegyetem Nagy Építőmesterével, akit a minerológus rövidítve csak VENÉM-nek, vagyis ABAW-nak nevezett.

Angelo ekkor már ismerte a szabadkőműves szimbolikát, de inkább csak különös játéknak látta, amelyet arra találtak ki, hogy az egyházat és a régi világot ijesztgessék vele – Born magyarázataiban azonban a szimbólumok megtanultak a természeti és emberi törvények nyelvén beszélni. Az ősi rend, amelyet a beavatottak évezredek óta rejtegetnek a profán világ elől azért, hogy áldásos és jobbító terveiket nyugalomban és zavartalanul dolgozhassák ki és valósíthassák meg, homályos meséből mindinkább megérinthető valósággá vált.

Born megértette vele, hogy a tudatlanok már menthetetlenek, és titokzatosságra azért van szükség, hogy a gonoszság ne férközhessen hozzájuk: bízni csak azokban lehet, akik szenvednek és keresnek, akik bizonytalanok és éhesek: akik elterpeszkednek a létben, azokat távol kell tartani. Úgy vezetgette Angelót a rend felé, hogy sose legyen teljesen biztos abban, hogy a mestere valóban komolyan gondolja-e, amit mond, vagy csak elgyönyörködik a kifejezés szabadságában és a lehetőségek végtelenében. Hol így beszélt, hol úgy: néha csak a matematika nyelvén, néha áradó metaforákban. A természet a misztériumok dramaturgiáját követi, mondta, és szimbólumokban fejezi ki magát, amelyek többet tudnak, mint a szakadozott és esetleges emberi nyelv. A föld mélyének különös anyagai, az átalakításra, kiolvasztásra váró fémek, a sorsuk elbeszélésére váró kövületek, a titkaik feltárására áhítózó ásványok ugyanazt a történetet beszélik el, mint Ízisz és Ozirisz borzalmas és gyönyörű sorsa, amelyet Plutarkhosz könyvéből mestere kérésére maga fordított németre és látott el jegyzetekkel. Meghaltak és feltámadtak, elrohadtak és átlényegülve megdicsőültek. Born magyarázataiban a fémek ugyanúgy olvadtak ki a kőzetekből, ahogy a rabságból és a szolgaságból, a tudatlanságból és a babonából, az előítéletből és a vakhitből kiszabadul az emberi elme. Elme és fém: ezek egymást kölcsönösen szimbolizálták. A gonoszság és a tudatlanság fogságából ugyanúgy szabadult ki az anyag, ahogy a lélek és az elme: mindkettőt a butaság tartotta eddig rejtve. Born kohói nemcsak a salaktól szabadították meg a fémeket, hanem a babonától és az előítéletektől is az elmét: legalábbis Angelo számára így bontotta ki ez a különös ember a dolgok lényegét, átható, tüzes tekintetének sugarára tűzve a tudásra és bizonyosságra, válaszokra éhező lelket.

Born már 1770-ben belépett a szabadkőművesek közé, akik régóta dolgoztak Prágában, de Angelónak egyszer sem vallott színt, hogy valóban közékük tartozik, pedig a fekete sokat unszolta és kérlelte. Célozgatott, aztán visszakozott: ravasz bújócskát játszott vele. Szórakoztatta is a játék, és arra is kíváncsi volt, hogy mi lakik Angelo fejében, hogy mi lakik benne igazán. Nem a tudására volt kíváncsi, nem arra, amit tanítói pálcával beleverték, hanem arra az igazi minőségre, amely az emberi anyag legmélyén lakik, mint a kőben a telér: a tehetségre, a képességre, az adottságra. Nem érdekelte az, amit meg lehet tanulni: csak az érdekelte, ami jogtalanul, érdemen felül, véletlenül és esetlegesen kerül az emberbe: a tehetség.

Egyre gyakrabban nevezte Angelót céhes-szabadkőműves szóval az *inasának*. A szabadkőműves nyelv fokról-fokra foglalta el a profán szavak helyét: a vacsora *vakolás* lett, a napló *tábla*, a halál az *örök kelet*. Angelo megtanulta a sorsát a szabadkőműves beavatás fokozatai szerint értelmezni: így a szenvedés, az inas-és vándorévek, értelmének és lelkének éhsége, amely mindig valami igazabb, támadhatatlanabb válaszra és igazságra vágyott, kikerült az esetlegesség és a véletlen hatalma alól. Ami miatt Born kiválasztotta, a véletlentől kapott tehetség volt, s amit ő a véletlen munkájának vélt, a sors.

Born éppen erre a pillanatra várt.

Egy este Prágában megálltak egy folyóparti ház előtt. A kapu zárva volt, az ablakok sötétek, az utcán nem mozdult semmi. Angelo zavartan álldogált, Born izzó tekintettel, fürkészsze, ravaszul, hamiskás mosollyal nézte. Most a holdfényben igazán olyan volt, mint a mesék kiszámíthatatlan manói, akiktől bölcsesség és jóság ugyanúgy származhat, mint gonoszság és veszedelem. Megfogta Angelo kezét, és nekiszegezte a kérdést, hogy akar-e szabadkőműves lenni.

Angelo igent motyogott, erre Born belekarolt és az ajtóhoz vezette. Hármat kopogott, mire az ajtó kinyílt, bár nem látszott odabent a kéz, amely nyitotta. Angelo belépett, a fejére kámzsát húztak, és a sötétben botorkált hosszan lefelé.

A beavatására 1779-ben került sor, éppen szeptemberben, bár nem 11-én, keresztelkedése napjának fordulóján, hanem néhány nappal később: épp csak, hogy ne legyen bántó a szimmetria, s hogy a sors jelezze, nem tartja magát teljesen a szabályokhoz.

Ahogy ült a sötét kamrában, és végignézett az asztalon heverő tárgyakon, a koponyán, a pohár vízen, a kenyéren, a són, a kénkristályon, elfogta a nyugtalanság. Mintha nem tudna hozzáférni a saját gondolataihoz. Sorra kimondta magában a szavakat, koponya, víz, só, kenyér, kén, és úgy érezte, megfullasztják, megfojtják ezek a szikkadt, puha papírgalacsinok, amelyek elállják a levegő útját. Minden, amit addig elsajátított, amit a Lobkowitz-házban vett első nyelvórája óta belé tömtek, egy tömbben, összecsomósodva lüktetett a belsejében, mint a testét kitöltő idegen anyag. A görög rendhagyó igék, Horatius episztolái, a kromatikus skála, a Pithagorasz-tétel, a cseh rigmusok, a német dalocskák, Magdalena provance-i nyökögései kéj közben. Mesterséges belső, amely kiszorítja, megöli a saját szerveket, mint a rákos daganatok, amelyek Stegnernné hasüregét feszítették. Ez a rengeteg eszköz, amelyek mind arra szolgáltak, hogy közelebb férjen általuk a világhoz, és amelyek annyi örömet okoztak neki az elmúlt évtizedekben, most a hozzáférés akadályainak tűntek. Úgy érezte, becsapta Bornt, méltatlan a bizalmára. Már megint az a szörnyű érzés kerítette hatalmába, hogy épp ahhoz nem tud hozzáférni, amire a legnagyobb szüksége van. S ugyanakkor mintha épp most, amikor a legmélyebb magányban van, egy belvárosi ház pincéjében, egy sziklába vájt, sötét üregben, épp most lenne kitéve a legtöbb tekintetnek. Mintha lelepleződni készülne, hogy minden, ami benne van, minden, amit a sajátjának nevez, az igazából lopott, kölcsönzött, idegen, kóc, fűrészpor és papírmasé, és ebből semmi sem az övé, semmi sem a sajátja. Még a lélek sem, amelyről még sose sikerült megállapítania, egyáltalán van-e neki.

Hogy végső soron mégsem más, mint egy emberi ruhába öltöztetett, beszélni és számolni megtanított majom.

Egy vásári mutatvány, hercegi dísz tárgy, amelynek megvan az a különleges, bár felesleges tulajdonsága, hogy önmagán is tud csodálkozni.

Tudta, hogy a sötétkamra célja éppen ez. Tudta, hogy a beavatás szabadkőműves szertartása, akár csak az eleusziszi misztériumok beavatottjait, lemeríti a legsötétebb magányba, a kezdet sötétjébe, az anyaméh időtlenségébe, amely ugyanaz, mint a sír sötétje. De nem számolt azzal, hogy a sötét ilyen félelmeket tartogat. Mintha Pietro Angiola szörnyű majomkarjai, állati grimaszai villannának fel a sötétben.

Aztán lassan felbukkant egy másik érzés is: boldog zsibbadással adta át magát az elképedésnek, amelyet sorsának újabb és újabb fordulatai váltottak ki belőle. Mintha egy

megvadult ló hátán száguldana egy sűrű erdőben, és valahogy mindig épp sikerülne elkerülnie a lelógó faágakat.

Megjelent a válla fölött a szertartásmester fekete maszkban és köpenyben, és olyan dübörgő hangon szólította fel, hogy vessen számot a sorsával, hogy elhültek a tagjai. Csak a szakáll alól áradó átható sörszag lendítette vissza a valóságba, és a félig nyitott ajtó mögött meglátta a söröspince kellékeit, egy fakádat, egy szurtos lapátot és magas nyakú üvegekben habzó komlót. Aztán a fejére ismét kámzsa került, a *frater terribilis* kézen fogta, felbotorkáltak a lépcsőn, s egy nyikorgó, kétszárnyú ajtón át, amely mögül gyertyabélszag és padlóviasz illata áradt, egy nagy terembe léptek, ahol Angelo megérezte, hogy sok szem mered rá. Hallotta a légzésüket, izületeik roppanását, a ruhák súrlódásait. Kérdések és utasítások hangzottak el: a hangon hallatszott, hogy felolvassa a mondatokat. Végigjárta a három kört, amely a vándorlását és világi bolyongását jelképezte, feltették neki a kérdéseket, amelyet minden beavatandónak feltesznek, s amikor mindenre helyesen válaszolt, lekerült a fejéről a kámzsa, és meglátta a szívének szegeződő kardokat.

A kardok mögött ott álltak azok, akiket Bécsből már ismert: azok az emberek a könyvtárból, a kávéházakból, a szalonokból, akikkel évek óta annyi mindenről beszélgettek, ott állt Sonnenfels, Dietrichstein herceg, ott állt Barth doktor és Eberle az anatómiáról, és ott állt a vékony, rózsaszín kezű úr is, Lichtenstein herceg. Izzadt a homloka, kezében remegett a kard. Angelo fellélegzett, és elöntötte a megnyugvás, hogy bár nem tudott róla, mindvégig otthon volt, azok között, akiknek a barátságát kiérdemelte, s akik rászolgáltak az övére. A teste ekkor vált egy titok zálogává, beavatott testté.

Később, amikor már maga is részt vett a beavatásokon, és maga játszotta a *frater terribilis SZEREPÉT*, és sokszor majdnem sikerült halálra rémíteni a sötétkamrában rettegő beavatandókat, úgy érezte, most jutott el arra a pozícióra, amelyben a teste maradéktalanul jól érezheti magát: a palermói kényelmetlen és szűk zsákruhától a Lobkowitzi majd Lichtensteini színekben pompázó inasruhán át a családapa hétköznapi öltözéke közül egyedül ez, a kötény, a kesztyű, az ing volt az, amiben boldog volt a teste. Boldogan fedezte fel, hogy a jelmez, a maskara, a kötény, a kesztyű, a rituális kéztartás tényleg mind arra szolgál, hogy a testet kiemelje a profán világ nyüzsgéséből, céltalan zsongásából egy olyan színpadon, amelyen mindenkinek csak saját maga előtt kell játszania, és nem kell kint bohóckodni a profánok előtt.

Amikor Mária Terézia meghalt, és József megkoronázásával megszűnt a szabaddóművességet tiltó rendelkezés, az *Igaz Egyetértéshez* bécsi páholyházában töltötte ideje nagy részét. Born rábízta a páholy múzeumát, ahol Gorg Forster, Cook kapitány útitársának hawaii maszkjai és ausztráliai benszülött szobrai álltak, orvosok a beteg tumorokkal, kétfejű csecsemőkkel, gonosztevők levágott fejével teli befőttesüvegeket hoztak, örültek és lángelmék koponyáit, Bianchi, a levéltár kelet-ázsiai szakértője ritka kínai és perzsa kéziratokat állított ki, Sonnenfels középkori kínozszerszámokat hozott, hogy így emlékeztessen a jogtiprások szörnyűségeire, Dietrichstein herceg pedig egy eredeti egyiptomi múmiát vásárolt a múzeumnak, amelynek koporsóján arany színben ragyogtak a rend ősi szimbólumai.

Alig akadt olyan tudós vagy művész, aki ne látogatott volna el az *Igaz Egyetértéshez* páholyházába: Angelo nemcsak a múzeumon vezette végig őket, hanem néhány pohár bor után, ha nagyon unszolták, rövid bemutatót tartott *frater terribilis*-szerepéből, amellyel a gyengébb idegzetű beavatandókra olyan sikeresen rá tudott ijeszteni.

Alighogy végzett a páholyban, átment a könyvtárba, hogy átnézze a legújabb röpiratok korrektúráit, és hajnalban már loholt is velük a nyomdába: a páholy alaposan kivette a részét abból, hogy a birodalom lakói ne maradjanak szellemi táplálék nélkül: minden napra jutott egy-egy jobbító szándékú röpirat, amely a jogrendszer, az adózás, a közegészségügy, az oktatás, a házasság vagy az árvaellátás ügyén akart lendíteni. Aztán este következett a kávéház, ahová néha már Jozefát is magával hozta. A kislány elkerekedett szemekkel hallgatta, miről beszélnek a felnőttek. Egyedül Karl Eberlével került összeütközésbe, akivel azon versenyeztek, melyikük tud közelebb húzódni Angelóhoz.

Simon Eberle, az ifjú természettudós, ahányszor összetalálkoztak Angelóval, nem mulasztotta el, hogy udvaroljon neki: őszintén csodálta a szépségét és sokszor telepedett le mellé a kávéházban. Mindig egy kicsivel közelebb jött, mindig sokáig nézett a szemébe és mindig mélyeket sóhajtott, mintha valami bántaná. Miközben beszélt, mindig talált Angelo vállán valami pihét, amit eltávolított, egy szempillát a szeme sarkában, amit óvatosan kiemelt. Egyszer még a cipőjéhez is lehajolt, hogy letöröljön róla egy sárdarabot, és ahogy feltápáskodni készült, az arcát a combjához nyomta. Angelo ekkor értette meg, mi bántja az orvost, és Bornt kérte meg, hogy óvatosan szóljon neki, ha lehet, hogy ő a női nemet szereti.

Eberle hónapokra eltűnt, s amikor előkerült, már jegyben járt egy cseh lánnyal, és sosem mulasztotta el, hogy hangsúlyosan be ne számoljon arról, miféle válogatott malacságokban részesítik egymást a *nővel*.

Megismerkedésünk előtt egy évvel, október végén Born már hajnalban elküldetett Angelóért, hogy délben nagyon fontos találkozó lesz a múzeumban, amiről egy másodpercet sem késhet. Furcsa volt az üzenet, mert Angelo soha nem szokott késni, inkább fél órával előbb érkezett az összes találkozóra, annyira rettegett a gondolattól, hogy megvárakoztasson valakit.

Born délben titokzatos arccal fogadta, és gyorsan bezárta mögötte az ajtót.

Akkor már többen ott voltak a szobában. Sonnenfels, Gemmingen, Kollowrat gróf, Pálffy György, és mások, akiket Soliman nem ismert. Born rövid beszédet mondott: eljött az ideje, hogy a felvilágosodott elmék, akik mostantól vállalják az illuminátus nevet, átvegyék a hatalmat az egész világon. Rövidesen megvalósul a társadalom, ahol senki sem gyakorol hatalmat senki felett: olyan lesz ember és ember között a viszony, amilyen a páholyon belül, a testvérek között. Nem lesz több előrang, papi vagy nemesi kiváltság, és el fog tűnni a vagyoni egyenlőtlenség is, ha a javakat a filozófusok és a tudósok osztják szét majd ésszerűen és arányosan. Lassan és csöndben kell csinálni, nem fegyverrel és vérrel, de most már itt az idő, hogy minden kulcspozícióba beavatottak kerüljenek. A legkártékonyabb miazmát, a szerzetesrendeket már sikerült eltüntetni: következhet a nemesség, a királyság és az egyház. Az emberek nagy része, hát még az uralkodó és az udvar még nem érett arra, hogy ezeket a gondolatokat elfogadja, ezért, hogy ne vonjanak magukra gyanút, mostantól álnéven kell nevezzék egymást. Gemmingen Antonius lesz, Born Furius Camillus, Sonnenfels Fabius, Kollowrat gróf Numenius, Soliman Jugurtha. Senki sem értette, mért fogta el Angelót ezen a ponton ellenállhatatlan nevetőgörcs. Percekig pukkadózott, miközben sűrűn kérte a bocsánatot. Born türelmetlenül lepisszegte: neki, mint mindig, most is sietnie kellett, nem tudhatta, hogy egyáltalán végig tudja-e mondani a következő mondatot.

Az illuminátusi igazgatásrendszerben Ausztriát Egyiptomnak, Bécset Rómának, Innsbruckot a szamoszi direktóriumnak fogják nevezni. Pálffy gróf ragaszkodott hozzá, hogy akkor Magyarország Makedónia, Erdély pedig Illyria legyen, de Sonnenfels azt mondta, hogy ez túl egyértelmű, Erdély legyen Britannia, Magyarország pedig Gallia Narbonensis. Ebben végül megegyeztek. Nem leveleznek, nem üzennek beavatatlanokon keresztül, a páholyban sem beszélnek róla olyanok előtt, akiket még nem vettek fel maguk közé. Minden hónapban ugyanitt találkoznak, és Born meg Sonnenfels megnevezi azokat az embereket, akiket újabb pozíciókba kell juttatni. Mindenki gondolkozzon, aki olyat ismer, akit alkalmasnak talál arra, hogy idővel felvegyék maguk közé.

Born egy bonyolult ábrát mutatott körbe, amelyen azt szerkesztette ki, hány év alatt lehet elfoglalni a különféle kulcspozíciókat, és hány év kell ahhoz, hogy az élet minden területén erőszak, vérontás és rombolás nélkül megvalósítsák a terveiket. 1810-re minden mutató elért a tökéletesség tartományába: addigra sem egyház, sem nemesség, sem jogegyenlőtlenség, sem adózási különbségek nem lesznek sehol, Európa egyik országában sem, ergo a háborúknak sem lesz értelme. Újabb ötven év, és az egész világot az ésszerűség, az igazságosság és a testvériség elvei alapján lehet berendezni.

Angelo nem értette, hogy mi keresnivalója van ebben az egészben.

Nincs fontos pozícióban sehol, akiket ismer, azokat Bornék is mind ismerik. Zavarban érezte magát és attól félt, hogy a háta mögött titokban kinevetik. Hogy legfeljebb csak dísznek kell, eleven bizonyítéknak a rend előítélet-nélküliségére és arra, hogy az egyenlőség eszméi szerint élnek. Semmi más, csak egy tárgy, amit fel lehet mutatni, mint egy jól sikerült kísérlet végtermékét. Olyan, mint egy meteor, amely a világűr és a tömegvonzás létét, vagy mint egy ósállatcsontváz, amely az élet keletkezésének ősiségét bizonyítja, de legesleginkább mégis csak arra jó, hogy cáfolni lehessen vele a megunt és elhasznált elméleteket.

A kocsmában Sonnenfels-szel azon vitatkoztak, nem lett volna-e jobb álnév a Massinissa, de a báró végül meggyőzte Solimant, hogy a római korrupciót és hatalmi mámort, arroganciát és önkényt leleplező afrikai királyfi szerepe sokkal jobban áll neki. Elvégre úgy hallotta, ő is királyi vérből származik. Angelo elszégyellte magát a régi mese hallatán, amely már olyan rég nem került elő és ő sem mondott el senkinek, Magdalenának, Jozefának sem. Aztán Sonnenfels megnyugtatta, hogy az ő meséje sem különb, mint másoké: nézze meg például Bornt, a szülei gyerekkorában meghaltak, a jezsuiták kiemelték, mert tehetséges volt és nyilván delikát falat szerzetesi szemmel, sikerült otthagynia őket, és most ő lesz az, aki nem csak a jezsuitákat, hanem minden szerzetesrendet megszüntet. Vagy nézze meg őt magát, a nikolsburgi rabbi katolizált fiát: a dédapját még vérvádperben kínozták halálra, egyenként törve el a csontjait hosszú napokon át, és most ő lesz az, aki örökre betiltatja a kínvallatást. Minden ember sorsa mesét rejt, aki nagyra tör és le meri győzni a félelmeit. Ez kölcsönösen természete a meséknek és az embereknek is.

Néhány hónappal később egy festő várta Angelót a páholyházban, és egy hét alatt elkészült a rézmetszet, amelyen Angelo turbánban, oroszlánfejes bottal áll, háttérben az egyiptomi piramisok, az ősi tudás szimbólumai. Angelo könyörgött Bornnak, hogy felejtse el ezt az egész portréfestést, de a *főmester*, ahogy szabadkőműves nyelven Angelo nevezni szokta, ragaszkodott a tervhez, és nem tűrt ellentmondást.

Nem is lehetne nagyszerűbben megmutatni országnak-világnak, hogy mit jelent a szabadság, a jóság, az egyenlőség, a bölcsesség, a tudás és az erény, mint éppen az ő

példáján, mondta. Tökkelütött hercegek, degenerált uralkodók, kappanhájas főpapok arcképei után elérkezett az idő, hogy a birodalom polgárai szembenézzenek azzal, hogy milyen is valójában az ember. Hogy szép. Hogy ki az ember, és ki a szép. Olyan ez a pillanat, mondta Born, mint amikor a halott kőből a görög szobrász keze nyomán először lépett ki Apollón a fényre. Olyan, mint amikor Michelangelo Dávidjában először tekintett újra önmaga szépségére az ember: most megtörténik az a fordulat, hogy a fekete először lesz szép. Ami eddig a rút és a csúf mértéke volt, megfordul, és a szép mértéke lesz. Legyenek ők rútak, a fehérek. Mert a szépség a szabadság szépsége, a saját magát saját szabadságával felemelő, önmagát kormányzó ember szépsége. És éppen akkor a legszebb, amikor a legnagyobb veszéllyel néz farkasszemet, és a legnagyobb veszély most az előítélet és az undor, amellyel a világ rátekin. Mint Dávid nézett Góliátra Michelangelo szobrán, úgy nézzen Angelo Bécs szemébe. Ezzel a világgal kell szembehelyeznie az arcát, a tekintetét és bőrének feketeségét, ezzel a rút világgal szemben kell szépnek, a legszebbnek lennie.

Az egyszuszra elmondott monológ kimerítette Bornt, köhögni kezdett, aztán elkínzott arccal felnézett és az ópiumpipa után matatott. De az izzó baziliskusz-tekintet erejét nem törte meg a testi kín, erősen fogva tartotta Angelót a sugárnyaláb, aki érezte, hogy nem fog tudni ellent mondani, csak lebeg benne bénán, mint a napfény kévájében a porszem.

Solimannak rettenetes kínokat okozott, hogy modellt kell ülnie Haider tekintete és festőszerszámai előtt, pedig a művész képzettsége és tehetsége felől nyugodt lehetett: a legjobb mesterektől tanult és csak tökéletes munkát adott ki a kezéből. Hibátlan perspektíva, tökéletes árnyékok, a megszólalásig élethű bőr, amelyen még a pihék, apró pigmentfoltok is látszanak.

De Angelónak nem is az volt a félelme, hogy rosszul örökítik meg, hanem a megörökítés maga. Annyiszor meztelenítették már le, annyszor kényszerítették a testét megalázó helyzetbe, annyszor forgatták kényük-kedvük szerint, hogy azt hitte, ez ügyben már nem találkozhat új tapasztalattal: de ahogy mozdulatlanul ült, beállítva a kívánt szögbe, a mennyezeten kifeszített fehér vásznak alatt, amelyek a kellő arányban szórták az arcára a fényt, és ahogy a művész minden egyes mozdulatánál érezte, ahogy egyre beljebb és beljebb hatol arcvonásainak titkába, amelyek mégiscsak a legbelsőbb, legsajátabb önmagát jelentették, úgy érezte magát, mint akit elevenen nyúznak.

Ekkor jött rá, hogy egy tapodtat se jutott előbbre a palermói palota báltermének tükrei óta, és most is ugyanolyan rút, taszítónak és förtelmesnek látja magát, mint gyerekkorában, hiába suttogták oly sokan olyan sokszor a fülébe az ellenkezőjét a szenvedély pillanataiban. Most, hogy ezt a rútságot egy festő örökíti meg, a sorsa megpecsételődött: visszavonhatatlanul és örökre mindenki számára nyilvánvaló lesz arcának botránya. Megörökítik, tehát nem hagyják meghalni. Most megint, mint legutóbb a feketén hömpölygő Duna vizére letekintve úgy érezte, hogy a teste ürügyén megakadályozzák abban a jogában, hogy nyomtalanul elmúlhasson a föld színéről.

Ő bármit tesz, maradni kénytelen, nem hagyják eltűnni, nem engedik elenyészni. Így lett Angelo teste ikonná.

Súlyos jelentésű képpé, amely az igaz Egyetértés páholy és az illuminátusok igazságát hirdette, és az új világ győzelmét a régi rend fölött. A megrökönyödés és értetlenség, amit megjelenése a nyárspolgárok, papok és udvari talpnyalók körében keltett, s a különös és kívülálló számára érthetetlen népszerűség, amelyet az egyetemisták, művészek és művelt polgárok fogadtak, igazolta az illuminátusok elgondolásait. Hónapokon át ott díszlett a

könyvesboltosok, képkereskedők, hangszerkészítők, sőt, néhány széplelkű szabó és kalapkészítő kirakatában is. A tanulatlanok közül senki sem értette, mit jelent a kép, de sokan ösztönös vonzalmat éreztek iránta. Az arc háttérében magasló piramisok és pálmafák a tudást és az ősi igazságokat juttatták eszükbe, a nyílt tekintetben, amelyet a festő valóban érzékletesre alkotott, valami varázslatos szelídség és derű csillogott. Ráadásul a kép, ahogy Born és a páholytársak is állították, valóban szép volt. Annyira szép férfi nézett róla a szemlélőre, hogy Angelót akár e miatt is előnthette volna a szégyen: sokkal vonzóbb lett a képen, mint amilyen a valóságban volt.

Born nem tudhatta, hogy konok céltudatosságával minek tette ki a barátját, és mit érzett akkor, amikor kikerült a nyomdából a metszet, és nagy halmokban állt a könyvesboltok és kávéházak asztalain. Angelo napokig nem mert előmerészkedni a Lichtenstein-palotából. Rettegett, hogy kicsúfolják, leköpködik az utcán. Végül Jozefa lelkesedése zökkenetesen ki a letargiájából: a kislány boldogan lobogtatta az apja képmását, félretett aprópénzéből vásárolt belőle egy tucatot, és boldognak-boldogtalannak osztogatta az utcán.

Egy héttel később, amikor csillapodott a rettegése, ahogy a páholyházból tartott hazafelé, és a *Szöktetés a szerájból Vivat Bacchusát* fütyörészte, amelyet Mozart, akit nemrég vettek föl, aznap zongorázott nekik, egy sötét kapualjából elé ugrott Pietro Angiola.

Részeg volt, a ruháján rászáradt hányásfolt. Megragadta Angelót, és az arcába ordított: a szája odvas fogak gennyétől és savanyú sörszagtól bűzlött. Azt üvöltötte, ragok és nemek nélkül illesztve egymás mellé a szavakat, hogy Soliman elvette az ő becsületét. Hogy megalázta, megsértette. Újra és újra üvöltötte ezeket a szavakat, és közben előhúzta a zsebéből a gombóccá gyúrt metszetet, kitergette szurtos kezével és Angelo arcába nyomta. Meg akarta ütni, de túlságosan részeg volt, hogy pontos legyen: Soliman elhajolt, Pietro ökle a falba csapódott. Csontig felszakadt a bőr, Angelo látta az elroncsolt inat és a szétrepedt ízületet. Bal kezével ekkor Pietro kést rántott, de Angelo gyorsabb volt: arcon ütötte, aztán amikor a földre esett, fejbe rúgta, egyszer, kétszer, háromszor, amíg a nyomorult el nem vesztette az eszméletét. Kirántotta a kezéből a metszetet, és apró cafatokra tépte.

Zihálva, kétségbeesetten ért haza: furdalta a lelkiismeret és félt, hogy megölte a nyomorult schönbrunni állatgondozót. Megkérte a lovászokat, hogy menjenek és nézzék meg, mi történt vele, de azok azzal a hírral tértek haza, hogy csak egy vértócsát találtak meg néhány fogat, de a férfi már nem volt sehol. Néhány nap múlva jött aztán a hír, hogy Angiolának kutya baja, él és virul, továbbra is almozza az elefántokat, bár már nem vigyorog olyan szélesen, nyilván szégyelli, hogy elől nem maradt egyetlen foga sem.

Magdalena 1785 őszén esett ágynak.

Már hónapok óta duzzadt volt keze-lába, nehezen nyelt, fájlalta a tüdejét, de az utolsó napokra már úgy megteltek a végtagjai vízzel, hogy a bokáját se tudta mozgatni. Angelo nézte a felismerhetetlenségig eltorzult arcot, és próbálta megkeresni a résnyire szűkült szemben annak a tekintetnek a maradékát, amely valamikor olyan vadmacska-módra villogott a havazásban, amikor ölbe kapta és átvitte az utcán, de be kellett látnia, hogy soha többet nem fogja visszakapni azt a fényt. Nem tudta eldönteni, hogy mit érez. Aztán rájött, hogy valószínűleg azért, mert nem érez semmit. Talán túl sok minden miatt érzett fájdalmat az elmúlt évtizedekben, és Magdalenára már nem maradt. Vagy csak annyira elhidegültek az asszonnyal, hogy végül csakugyan olyanná váltak, mint az idegenek.

Amikor az állapotja válságosra fordult, Jozefát elküldte a várostól távol a herceg egyik duna-parti birtokára. Magdalena arca ekkor már szederjes volt és a nyakán gennyes fekélyek

fakadtak. Stüzt doktor, aki naponta kijárt megnézni az állapotát, nem javasolt semmilyen gyógymódot a fájdalom csillapításán kívül. Akárhányszor kísérleteztek érvágással, csak valami zavaros nyirok szivárgott az asszony testéből, aztán a seb elfertőződött és begennyesedett, nem tudott már begyógyulni. Naponta négyszer kapott laudanumot, csak halkán nyöszörgött néha. Aztán már azt sem, bár a tükrön, amit az orrához tartottak, még mindig kicsapott egy kevés pára. Nehéz volt eldönteni, hogy élő-e, vagy holt: a szívverését már nem lehetett hallani, de gyengén valóban lélegezni látszott. Aztán amikor a belső szerveket elkezdték feszíteni a gázok, a doktor kijelentette, hogy nincs tovább.

Nem havazott, de nagy, bolyhos felhők lógtak az égen. Angelo is felült a kocsira, amely az asszony testét a kórház felé szállította: úgy érezte, tartozik Magdalenának ezzel az utolsó kirándulással. Mire odaértek, már besötétedett, úgyhogy a boncolásra csak másnap délelőtt került sor. Akkor viszont már a hó is eleredt. A népes közönség, akik a kabátjukról-csizmájukról az előtérben verték le a havat, friss télszagot hoztak az amfiteátrum-forma terembe. Sokan voltak, nemcsak orvostanhallgatók. Valahogy híre ment, hogy Angelo Soliman feleségét fogják nyilvánosan boncolni aznap, és ez sok kíváncsiskodót is ide vonzott. Angelo elszorult torokkal fedezte fel az egyik oszlopnál Ignaz von Bornt. Vele beszélte meg, hogy át akarja élni, mi történik, ha mindenki betekinthez a testbe, amely számára egykor a legfőbb szentség és a legféltettebb orákulum volt: éhezte ezt a szélsőséget, ezt a veszélyt, a kockázatos szabályszegést, amely éppúgy magyarázható volt jóra, mint rosszra, éppúgy lehetett a szabadság felé tett felvilágosult gesztus, mint beteges önzés és az elmebaj határát súroló idioszinkrázia.

Tudni akarta, milyen, amikor mindent megtud az ember, ami csak kikutatható, és mint Odüsszeusz, amikor a szirének énekére kíváncsian kikötöztette magát hajójának árbocához, ő is megkérte a segédeket, ne engedjék az ajtó közelébe, ha azt látnák, hogy inába szállt a bátorság.

Eberle végezte a boncolást, miután részletesen felsorolta a betegség tüneteit, és elmondta, hogy a tudomány állása szerint mi várható a belső szervekben, miféle elváltozások és anomáliák okozták a test legkülső burkán ezeket a félreérthetetlen jeleket, amelyeket a tudós szeme úgy olvas, mint a kisiskolások az ábécét.

És valóban: a tüdő tele volt rózsaszín vizenyővel, és mint egy-egy vízzel teli tömlő, súlyosan lötyögött, ahogy kiemelték a bordakosárból. A gyomor és a belek viszonylag épnek látszottak, a vesék viszont egészen elvesztették eredeti alakjukat: olyanok voltak, minthogyha kelések borítanák, tele voltak lilásszürke göbökkel, amelyek keménynek tűntek és ropogtak, mint a tojáshéj.

Nehezen tudtam türtőztetni magam, amikor Angelo ezeket a részleteket elmesélte. Nem tudtam elképzelni, képes lennék-e valaha eljutni idáig, és egy pillanatra úgy éreztem, hogy Angelo mégiscsak végtelenül idegen és távoli világban él. Észrevette, hogy elkomorultam, de nem védekezett, nem magyarázkodott, csak annyit jegyzett meg végezetül, hogy az embernek néha egészen furcsa dolgokat kell megtennie, hogy szabadnak érezhesse magát. Ittunk egy-egy pohárka tokajit anyám óborából.

Onnantól fogva éveken át szabadideje nagy részét a Természettudományi múzeumban töltötte, amely akkor kapott új termeket a könyvtár mellett, és lehetővé vált, hogy a birodalom családjaitól összegyűjtött hatalmas mennyiségű anyagot végre tisztességesen bemutassák.

Born állapota látványosan romlott, és főleg azután, hogy az illuminátus rendet betiltották és a szabadkőművesek ellen a viharos gyorsaságú változások és a teljesíthetetlennek ítélt igények miatt II. József kiadta a nevezetes Pátenst, amely, bár névleg meghagyta a páholyokat, de lényegében minden szabad szervezkedést betiltott, már csak naponta néhány használható órája maradt, a többi időt zsibbadt ópiummámorban töltötte. Szarkasztikus kedve is kezdte elhagyni, ami Sonnenfels szerint a legrosszabb jel volt.

Ekkor utaztam huszonévesen először beavatottként Bécsbe, és ekkor kezdődött el a mi barátságunk Angelóval. Mivel mindketten szabadkőművesek voltunk, az első pillanattól tudtuk, hogy a dolgok döntő többségéről ugyanúgy gondolkodunk: sorsunk különös összefonódását azonban nem sejtettük előre.

A freyungi beszélgetést még sok találkozás követte, bár jóval kevesebb annál, amennyit szeretünk volna. Az a sajátos vonzódás, amelyet az első pillanattól éreztünk egymás iránt, csak lassan fedte fel előttem az igazi természetét, de a teljes tanulságát csak sokkal később értettem meg.

1791-ben együtt sétáltunk a Grabenen.

Akkor már túl volt a világ a párizsi forradalmon, amely hirtelen feleslegessé és idejétmúlttá tett minden óvatos és tapogatózó jobbító kísérletet: egyrészt, mert minden ilyen kísérlet eleve tömeggyilkosság előkészületének tűnt a külvilág szemében, másrészt, mert kiderült, hogy az egészség lehet gyorsabban és radikálisabban is csinálni. Mindenesetre zaklatottabbak voltunk, mint egy fél évtizeddel korábban, és ez a zaklatottság a viselkedésünkön is meglátszott.

Délelőtt tizenegyre beszéltük meg a közös sétát azzal, hogy utána majd együtt ebédelünk, és a délutánnak néhány palack jó borral futunk neki. Én érkeztem előbb, és élveztem a feltűnést, amit a ruhám a tér délelőtti forगतagában kiváltott. Ugyanazon a helyen álltam meg, a Pestiskereszt déli oldalánál, ahol annak idején apámmal a megaláztatás ért bennünket. Apám süvege volt a fejemen, oldalamon kuruc őseim kardja, amellyel Rákóczi fedelmet szolgálták, s amelyet a belévéselt rovátkák szerint hét labanc vére edzett. Én akkor már ugyancsak elhagytam a német divat szerinti ruhákat, azzal a daccal öltöttem fel őseim öltözetét, hogy hadd szörnyülködjenek csak a keleti vademberen azok, akiknek ahhoz van kedvük. Szórakoztatott a dolog, és reméltem, hogy Angelót is meg fogom majd örvendeztetni vele. Aztán amikor feltűnt a tér sarkában a jól ismert mozgásával, láttam, hogy a multság nagyobb lesz, mint amekkorára számítottam.

Angelo, akit egyszerű polgári öltözetben láttam csak addig, most rikító, sárga kaftánban, smaragdzöld turbánban közeledett, kezében oroszlánfejes sétabotjával, amelyet azután készítettett, hogy a nevezetes metszeten a festő ilyenekkel ábrázolta. A másik kezével egy strucctoll legyezőt tartott, lazán a vállára támasztva. Már csak a lefátyolozott arcú háremhölgyek és a méltóságteljesen cammogó elefántok hiányoztak mögüle. Mint kiderült, ő is csak nemrég tért vissza a feltűnő és rikító egzotikus öltözékhez: a beavatatlanok hadd higgyék csak azt, amit a legkönnyebb elhinniük. Percekig röhögünk egymáson a körülöttünk ácsorgók nagy megrökönyödésére, aztán így sétáltunk mi ketten, ő a fehérek, én a labancok között. Mít gondolsz, Ferenc, kérdezte nevetve Angelo, melyikünket néznek barbárabbnak? – és erre a kérdésre valóban nehezen lehetett volna megadni a választ.

Most már biztos vagyok benne, hogy Angelo akkor nem egyszerűen mulattatni akart engem az öltözékével, hanem mélyebb szándéka is volt vele, amit akkor még nem értettem: nemcsak az életkorom miatt voltam alkalmatlan rá, hanem azért is, mert akkor még

hajlamos voltam azt hinni, hogy otthon vagyok a világban. Sok tapasztalatnak kellett még eljőnnie ahhoz, hogy megtanuljam: nem vagyok otthon sehol.

Angelo a nyolcvanas években sokféle megbízást kapott, amelyek mind összefüggtek valahogy a szabadkőművesekkel és az illuminátusokkal, akiket hiába tiltottak be hivatalosan, ugyanúgy ténykedtek tovább, mint ahogy elkezdték, hiszen céljaik eléréséhez ugyanolyan út vezetett, mintha semmilyen céljuk nem lett volna: egymást segítették, hogy hivatalokba és pozíciókba kerüljenek. Angelo utazott, üzeneteket továbbított, találkozókra vett részt, bízva abban, hogy az idő nagy hulláma, amely a hátára vette, nem vágja sziklához és nem is nyeli el. Eleinte úgy tűnt, nincs is rettegnivalója: akkor még mindannyian azt gondoltuk, hogy párizsi forradalom ide vagy oda, a Habsburg Birodalomban eleve más a dolgok szerkezete, és így a mi megoldásaink is különbözni fognak a franciákéitól. És az is igaz, hogy nagyon kevesen voltak közöttünk, akik kifejezetten csak a nyaktilóban láttak megoldást, és a Franciaországból érkező hírek azok közül is sokakat elbizonytalanítottak.

Én édesapáddal kutattam az anyagba rejtett isteni titkokat, bár már biztosan éreztem, hogy nincs bennük egy sem, s ha tehettem, inkább Hajnóczyval angolul tanultam, elolvastam a *Hamletet*, verseket írtam, és ez elegendőnek tűnt ahhoz, hogy megváltozzon körülöttünk a világ. A nyaktilónál is nagyobb újdonság volt, hogy azt írhatok le, amit csak akarok. S akárcsak Angelo az öltözékével, nekem is az esett jól, ha az ostobákat hergelhetem, a basáskodókat ijesztgethetem és a gőgösöket megalázhatom. Nekem úgy tűnt, sokkal érdekesebb gyötörni, mint megölni őket: a legeslegjobb viszont kétségtelenül az ostobaságukban nevetségessé tenni, butaságukba fullasztani őket.

A legnagyobb feltűnést kétség kívül akkor keltettük, amikor Kassán meglátogattam. Migazzi hercegérsekkel azóta jó viszonyban volt, amióta ez a sejtelmesen simulékony és ördögi okos férfiú titokban összeadta őket Magdalenával.

Maga Migazzi kezdett tapogatózni a szabadkőművesek felé, és Born meg Sonennfels egyértelműen úgy döntött, hogy Angelót kell hozzá küldeni.

Óvatosan kifejezte rosszállását Angelónak, és felmondta a kötelező mondatokat a megváltásról és az igaz katolikus kötelességeiről, de hunyorogva, álltában előre-hátra billegve mondta mindezt, jelezve, hogy a talapzatban megreccsent valami. Vagy csak Angelo magyarázta így, ezt már nehéz eldönteni. A szabadkőművesség ügyeiben igen tájékozottnak mutatkozott: sokat tudott a rend történetéről, és kifejtette, hogy a Világegyetem Nagy Építőmesterének ugyanúgy nevezhetjük a teremtet, mint Elohimnak, vagy aminek éppen akarjuk. A bizánciaknál sokáig tartotta magát a nézet, hogy valamit épp az ellentétével nevezhetünk meg a legpontosabban, így istent akár féregnek vagy pondrónak is nevezhetnénk. Óva intette Angelót, hogy túlságosan belemerüljön az angol és francia eszmékbe, hiszen itt keleten a tanulatlan népnek szüksége van az egyház gyámolítására és szeretetére. Mikor Angelo közbevetette, hogy talán tanítani kellene őket előbb, úgy tett, mintha meg se hallotta volna: Angelo ekkor értette meg, hogy ebben a társalgásban csak a hercegérsek beszélhet. Csüggedten engedte el a sarjadó bizalmat.

Migazzi Angelo zavarát látva gyorsan elmesélt egy történetet, hogyan gyilkoltak le a jezsuiták biztatására tízezer perui indiánt a minap: szóval nem nagyon lehetett eldönteni, mit is akar mondani. Néhány hét múlva megkérte Angelót, hogy vinné el saját kezűleg egy kitűnő, felvilágosult elmének, Michael Brigidónak lócsére a diplomát, amellyel laibachi érsekké nevezi ki. Azt reméli, barátira találnak majd egymásban és mindkettejüknek javára válik majd a találkozás.

Angelo negyven éve, az utolsó török háború óta nem volt Magyarországon és egyből elhatározta, hogy remek alkalom lesz az utazás, hogy meglátogasson. A megbeszélte napon délben már a dóm előtt ácsorogtam, és vártam, hogy a kocsi feltűnjön az úton. A városi előljáróknak, a jegyzőnek, a bírónak, a városi tanács tagjainak, a plébánosnak, az alispának, mindenkinek jó előre és kellő körítéssel bejelentettem, hogy fontos vendég érkezik Bécsből, ezért most mind ott sorakoztak a déli forráságban a júliusi napfénytől izzó főtéren. Egyedül apád volt beavatva a titokba, aki egy szemközti ház ablakában pipázgatott, és onnan figyelte az eseményeket. Amikor a kocsi megállt és Angelo kilépett, a legnagyobb hódolattal fogadtam, hajlongtam előtte, megcsókoltam a kezét, épp hogy csak térdre nem borultam. Angelo alig bírta visszatartani a nevetést, miközben a városi notabilitások sorban utánozták a mozdulataimat, és undorukkal küzdve megcsókolták a fekete kezét.

Este azonban már nem volt ennyire vidám a kedvünk, amikor a szállásunkat fáklyás tömeg vette körül, és részegen üvöltözve követelték, hogy adjam ki a fekete embert. Szélnek eresztett szerzetesek, elcsapott segédjegyzők, részeges tanítók rázták a kaput, aztán megpróbálták ránk gyújtani a házat. Szerencsére ezt a városórság már nem nézte jó szemmel, és szétkergették a hózőngőket, de volt egy jó félóra, amikor azt hittük, hogy senki nem fog a védelmünkre kelni, és a nyomorultak felkoncolnak mindkettőnket. Én ugye József király embere voltam, aki felforgatta az életüket, feloszlatta a rendeket, elvette az előjogokat, és azt is suttozták rólam, hogy a szabadkőművesekhez tartozom: innen már nyilvánvaló volt, hogy magát a sátánt látom vendégül.

Onnantól fogva az ördög cimborájának számítottam, becsukódtak az ablakok és a kapuk, amerre mentem a városban, és még évekig tartott a piszkálódás és az áskálódás ellenem, és amikor börtönbe vetettek, sokan gondolhatták úgy, hogy utolért a jogos büntetés, és az egyház meg a király végre igazságot szolgáltatott.

Miután a tömeg nagy nehezen eloszlott, nem tudtunk elaludni, és reggelig hallgattam a történeteit: akkor mondta el, hogyan kísérte végig az életén rútságának tudata és hogyan küzdött meg azzal, hogy bármerre fordult is meg, félelmet és undort váltott ki maga körül.

Nem sokkal a Kassai epizód után halt meg Born. A múzeumban találtak rá, az íróasztalánál ült egy kohó tervrajzai fölött. Mintha érezte volna, hogy József császár halálával az a kevés szabad levegő is hamarosan elfogy, ami tíz éven át jutott nekünk, s a századvég ritka atmoszférájában már nem fog tudni lélegezni. Ahogy egyre riasztóbb hírek érkeztek Párizsból, úgy nőtt a rettegés a nemesség és az egyház köreiben, és a hisztérikus és paranoid légkör mindkét oldalon csak a hitványaknak kedvezett.

Az új igazgató Simon Eberle lett, aki azóta elköltözött a cseh feleségétől, és névleg magányosan, de valójában egy ifjú könyvtárossal élt, aki nagy jártassággal rendelkezett a régi könyvek restaurálásában, és több ősi kódexet mentett meg a pusztulástól: egész nap dolgoztak a múzeumban, s csak késő éjjel indultak haza, külön-külön, eltérő útvonalon, nehogy magukra vonják a bécsi gyanakvását. Eberle még mindig vágyakozva nézett Angelóra, de a viselkedésével tudatta, hogy nem fog többet közeledni hozzá.

Egy nap két férfi kereste fel Angelót: egy sűrű szemöldökű, horgas orrú, feketébe öltözött alak, aki Martinovics Ignác néven mutatkozott be, és egy másik, ragyás arcbőrű, vörösés hajú, kövérkés férfi, aki nem mondta meg a nevét, csak sejtelmesen hunyorgott. Miközben beszélgettek, végig az járt Angelo fejében, hogy a vöröshajút ismeri valahonnan, de hiába kutatott az emlékezetében, nem sikerült ráakadnia.

Martinovics és a másik arról beszéltek, hogy nem lehet tovább várni, eljött az idő, amikor cselekedni kell: a forradalom egész Európában hamarosan elsöpri a hatalmon lévő rendet, és eljön a szabadság, egyenlőség és testvériség ideje. A legjobbak már készen állnak, hogy a megadott jelre akcióba lépjenek. Hajlandó-e Angelo is megmutatni, hogy nem egy gyáva udvaronc, aki a fűtött kutyaóljáért reszket? Eddig csak dicsérni hallották olyan emberektől, akiknek adnak a szavára, hát most maguk is kíváncsiak, mi az igazság. Itt van náluk az egész tervezet káté formájában, azt meg kellene tanulni, le kellene másolni, és tovább kéne adni valaki olyannak, akit személyesen ismer, és akiért kezességet vállal. Aztán csak várni kell a jelre, amely megindítja a forradalom lavináját.

Martinovics bal karját keresztbe a mellkasára fektette, jobb lábbal kettőt toppantott, ezzel mutatta, forradalmár jelbeszéddel, hogy befejezte a mondandóját. Testtartása annyira emlékeztetett a Herbert abbé-féle "rózsa" jelre, hogy Angelo önkéntelenül is felkuncogott. Martinovics összevonta rettenetes szemöldökét.

Angelónak nem tetszett a két férfi, de azt mondta, hogy érdekli a dolog, és arra kérte őket, hogy hagyják nála a kátét. Már az ajtóban voltak, amikor a vörös hajú hátba lökte.

Hebenstreit vagyok, hát meg sem ismeresz?

Angelónak ekkor jutott eszébe az Amerikába vágyó tésztaképu kiskatona a régi Lichtensteini időkből, amikor Albert és apja holttestén próbálták ki a legújabb tüzérségi lövedékeket.

Hebenstreit, mint kiderült, valóban nekivágott az útnak, sikerült megszöknie a seregből, északra indult, nem délre, mert Koppenhágából akart Amerikába indulni. Átjutott a határon is, de a poroszok elfogták és öt évig büntetőszázadba kényszerítették. Amikor onnan kiszabadult, Franciaországba ment, tíz évet házitanítóskodott, majdnem megnősült, de végül mégsem, de jól tette, mert akit elvett volna, sértődötten hozzáment egy másik szerencsétlenhez, akit azonnal agyba-főbe csalt. Felment Párizsba, rakodómunkás volt a piacon, aztán végigélte a dicsőséges forradalom minden csodálatos percét, s most a jakobinusok megbízásából tartózkodik Bécsben, hogy elhozza a szabadságot az itteni polgártársaknak is.

Patakokban fog folyni az arisztokrata vér, polgártárs! Patakokban! – mondta remegő, megindult hangon, és könnyes szemmel megölelte Angelót.

Ezt már csak abból a levélből tudtam meg, amit aztán 1794-ben elégettem a többivel együtt, amikor elkezdődtek a letartóztatások.

Ebben a levélben írta meg azt is, hogy Martinovicsék látogatása után elment Sonnenfelshez, hogy tanácsot kérjen tőle, és kikérdezze, hogy mit tud Hebenstreiték szervezkedéséről. A báró óva intette Martinovicstól, és azt mondta, hogy a maga részéről úgy gondolja, értelmetlen és megvalósíthatatlan a forradalom, több bajt okozna, mint amennyi jót, sőt, biztos benne, hogy hosszú távon oda jutnának a dolgok, hogy még ez a viszonylagos szabadság is eltűnne, amit most megenged az udvar. A dolgok a legrosszabb változatukat szeretik a leginkább megvalósítani, s minél hitványabbak és tanulatlanok valahol az emberek, ez annál valószínűbb, hogy így lesz: márpedig a Habsburg Birodalom a hitványak birodalma. Angelónak meg végképp ugyanazt tanácsolja, mint önmagának: tartsa távol magát az izgágáktól, nyughatatlanoktól és az olyanoktól, akiket a bosszúvágy hajt. Szabadkőműves páholy és illuminátus rend nélkül még lehet élni, de fej nélkül aligha. Egyszóval: felejtse el őket.

Milyen kár, hogy a levél azután érkezett, hogy én már elköteleztem magam a Szabadság és Egyenlőség Társasága mellett, és a kátét is lemásoltam, és milyen kár, hogy nem akadt a környezetemben egy Sonnenfels, aki óvatosságra intett volna.

Így történt, hogy Angelo végül a tér sarkából nézte végig Hebenstreit kivégzését, amelyre fél évvel korábban került sor, mint a mieink lefejezésére, január nyolcadikán, nem messze a Freyungtól, ahol a legtöbb beszélgetésünk lezajlott. A prágai filozófus fia még egy utolsó, gyújtónak szánt beszédet tartott. Látszott, hogy felkészült magában a fordulatra, hogy szóról szóra, apránként állítja maga mellé a tömeget, akik végül nekilódulnak, felkoncolják az órséget, kiszabadítják őt, és vállukra emelve meg sem állnak vele a Hofburgig, ahol saját kezével döfheti nyakon Ferenc császárt. Szavai azonban a semmibe hullottak: a bécsiek nem értették, mit akar ez a szerencsétlen félnótás a szabadságtól, nem értették zavaros közgazdasági fejtegetéseit, és a periódusokat záró felkiáltás: halált a királyra!, inkább csak derűtséget keltett.

Hebenstreit megpróbálta megőrizni a méltóságát, de a nézők nevetgéltek, füttyögtek, megdobálták, és nógatták, hogy legyen már szíves a fejét a tőkére hajtani, amit végül sértetlen és némán meg is tett.

Angelo Soliman akkorra már megtört öregember volt, s úgy érezhette, hogy végül mégiscsak mindent elvettek tőle, amit a sors megadott: egyedül a lánya maradt a tengernyi évtizedből. A szabadkőművességet már rég betiltották, a cenzúra minden épkézláb gondolatot megölt, csak tökkelütött szenteskedés, szerelmes versek, vicces kocsmai történetek és szalonpletykák láttak napvilágot. Hirtelen apró és szűk lett a világ, gondolom, neki is. Mert többet mi már nem beszélhattünk.

Eddig tartana ez a történet, egy rövid függelékkel, amely Angelo halálát beszéli el, eddig tartana, ha egy átlagos történet volna.

Azonban ezzel nincs vége, Sophie, és ami most következik, a miatt kellett elmesélnem ezt az egészet.

Ettől válik ez a történet olyan örökséggé, amelyet nem tarthatok meg magamnak, mert akkor értelmét veszti és feleslegessé, hiábavalóvá válik minden szenvedés, ami megtörtént velünk.

Ha csak ennyi történt volna, már megírtam volna százszor.

10. FEJEZET

Ahogy álltam a Természettudományi Múzeum tetőtéri raktárában, szemben a fekete testtel, amely a vörös szekrény izzó mélyéből lépett felém, eszembe jutott, hogy olyan szertartásosan, olyan előírászerűen éltünk Ferencsel, mintha színpadon mozognánk.

Minden cselekedetünket ahhoz mértük, hogy milyen messzire rugaszkodunk általa a barbárságtól, s az a remélt publikum, amely a jövőből figyel bennünket, mire tapsol, s mikor kezd unatkozni. Ennek a publikumnak a tekintetét minden pillanatban magunkon éreztük: úgy tűnt, életünk minden mozzanata jelentőségteljes és fontos ezeknek a távoli és éteri olvasóknak. Nem tudtam úgy belépni a kamrába, nem tudtam úgy keresztülsétálni az udvaron, hogy ne azt érezzem, egy történet, egy előadás, egy remekbe szabott elbeszélés része vagyok. Házunk egyetlen szöglete, a napunk egyetlen perce, egyetlen mondatunk sem érdemelte meg, hogy eltűnjön a múltban: naponta újrameséltük átélt perceinket. Emlékszel, amikor...? Emlékszel, amikor...? Szerettem ezt a játékot, mert engem tett különlegessé. Éveken át élveztem ezt a kivételezettséget, ezt az állandó rivaldafényt, amelyben önmagunkat fürdettük. A fényforrásokat persze táplálni kellett. Naponta új és új olvasmányhoz fordultunk, hogy tovább szítsuk vele a tüzet. Újabb és újabb albumokat lapoztunk föl, újabb és újabb kottákat. Lapátoltuk a szívet ebbe a csodálatos gőzgépbe, ami sisteregve zakatolt a lusta magyar vidéken.

Ragaszkodott hozzá, hogy olvassak: hogy minden nap, megadott időben elolvassak legalább ötven oldalt. Ehhez igyekezett megteremteni a legideálisabb körülményeket. Az olvasás ideális körülményeinek biztosítása, mondta, ugyanúgy a hatalmas és gazdag nyugati civilizáció része, mint az olvasás maga. A katolikus paraszt errefelé nem olvas, ezért nincs sem íróasztala, se könyvespolca, sem olvasó fotelje. De menjek be egy parasztházba németföldön, ott van polc, íróasztal és fotel még a paraszt házában is, mert a protestáns paraszt, az maga is olvas. De elég ha csak elmegyek Erdélyig, ott is találni a falvakban olyan gazdát, aki ad arra, hogy könyvei vannak: igaz, arrafelé ezt a városlakó szászoktól tanulták el, de legalább nem szégyellték eltanulni. Itt még a katolikus papnak is jó, ha két könyve van: a Biblia, meg a Szertartáskönyv, a parasztnál meg legfeljebb kalendárium lóg a falon, de azt is csak egy-kettő tudja a faluban elolvasni, azon is kuncognak a háta mögött, hogy biztos meghibbant, amiért ilyen úrnak meg zsidónak való léhaságokkal foglalkozik.

Néha már álmomban is olvastam, és a sok idegen történet összevissza kavargott bennem: már nem is emlékeztem, melyik mivel kezdődött, vagy mivel fejeződött be, összekevertem őket, a szereplőket felcseréltem, összezavarodtam az időben. A szerzőkkel ugyancsak bajban voltam: bár mindegyiket ismertem és szerettem külön-külön, és sokuk életrajzát is ismertem, mégis sokszor megesett, hogy összekevertem, melyik korban éltek, ki kinek volt a barátja vagy ellensége, sőt, még az is megesett, hogy összecseréltem, melyik művet ki írta. Sok bosszúságot okoztam ezzel Ferencnek, aki minden nap igényt tartott arra, hogy művelt társalgást folytassunk egymással valamilyen emelkedett témában, és bár mindig ragaszkodott az oktató szerepéhez, szeretett ráfutni egy-egy hosszabb gondolatmenetre, amely valóságos előadássá szélesedett, akadémiai székfoglalóvá és *rajzolat*tá, ahogy a páholyban ezeket az emelkedett gondolatmeneteket nevezték, elvárta, hogy egyenrangú társalgópartner legyek, és nagyon el tudott kedvetlenedni, ha alulmúltam az elvárásait. Örök vesszőparipája volt a *Római elégiák*, az antik költészeteszmény és a modern ember e páratlan találkozási pontja, imádott ebből kiindulni, hogy egy hosszan kigyózó, liánszerűen

keresztül-kasul fonódó gondolatmenettel valamelyik kortársánál lyukadjon ki, akit aztán egy hosszú és szenvedélyes vádbeszédben semmisített meg esztétikailag, tehát morálisan. Számára nem létezett pusztán esztétikai kérdés, minden a teljes emberre vonatkozott, és bármilyen esztétikai provincializmust, nyelvi igénytelenséget, gondolati slampossgót talált, azt azon nyomban érvényesítette az egész emberen, aki innentől kezdve erkölcsi hullaként kezdett rohadni.

Kezdetben tetszett, hogy az életünket ilyen megtervezett, szilárd szerkezet tartja, olyan regula, amely az ész, a tudás, a bölcsesség, a szépség és a fejlődés pilléreire nyugszik: napról napra jobbra és többé tesszük magunkat általa. Izgalommal vártam, hogy visszatérjünk a sétából, leüljünk a szalonban, végiglegeltessük a szemünket a falakat elborító képeken, amelyek mind kiváló mesterek munkái, akik nemcsak a látvány szolgálai tükrözésére képesek, hanem az egyszerű látványból kiemelik a lényegét, az emberit, az esztétikumot, az ideát, s hogy ezeken a képeken átszűrve az imént látott táj emlékezetünkben őrzött képét, mintegy belső piktúrával abból is egy emelkedettebb képet alkossunk. Vártam, hogy a cseléd behozza a gőzölgő kávét, hogy hátradőljünk a kényelmes fotelekben, amelyek nem a rabszolgai, görnyedt táplálkozásra szolgáló, egyenes támlájú, vagy pláne támla nélküli székek, hanem épphogy a táplálkozást, a testiséget lehetetlenné tévő, csak szellemi tevékenységhez alkalmas testtartást támogató, s ha kell, kikényszerítő bútorok, s a maximum, amit el lehet fogyasztani ebben a pózban, az egy-egy csésze kávé, ami ugyancsak a szellem tápláléka, hiszen Voltaire is napi harminc csészével ivott belőle, nem is beszélve Goethérről és Schillerről, akik ugyancsak esküdt hívei voltak ennek a spirituális italnak.

Izgalommal vártam, hogy milyen témát dob fel Ferenc, és pirulva fogadtam a felajánlást, ha átadta nekem a kezdeményezés jogát. Hiába voltam tanult és olvasott, Ferenc tudása, tájékozottsága és a mögötte álló vaskos és keserű élettapasztalat annyival nagyobb volt, mint az enyéem, hogy eszembe sem juthatott, hogy versenyre kelek vele. De akár én kezdeményeztem, akár ő, a játék ritmusát elkerülhetetlenül ő irányította: minthogy nekem nem voltak olyan mondandóim, amelyek akár belső sebek, akár távlati célok miatt fájdalmasan fontosak lettek volna, hagytam, hogy arra terelje a beszélgetést, amerre a számára fontos területek feküdtek – persze megakadályozni amúgy sem tudtam volna, hogy így legyen.

Az első fél órában elvárta, hogy hozzászóljak.

Időnként jelentőségteljesen elhallgatott, főleg olyan pontokon, amikor a beszélgetés valamilyen olyan tárgyat érintett, amelyről tudta, hogy közel áll hozzám, vagy érintkezett valamilyen minapi olvasmányommal. Kétségbeesett figyelemmel követtem a gondolatmenetét, hogy a megfelelő ponton, a számomra biztosított csendnél bele tudjak lépni a számomra kialakított nyomvonalba, pláne, hogy aztán onnan ki is tudjam valamilyen meglepő irányba fordítani a szekeret. Ilyenkor volt a leghálásabb, és nem tartózkodott a tetszésnyilvánításoktól sem, a kezét összecsapta, vagy a száját eltátotta, néhány esetben pedig fel is pattant, és fel-alá kezdett járkálni a szalonban.

Nem szerette, ha túl messze kalandozom el az iránytól, amit megszabott. A tekintete – amely egészen odáig elkerekedve kapcsolódott az enyéembe, mintegy teljesen megragadva tartva azt, mint ha két kezünket megfogva forognánk valamilyen szédítő, mégis szabályos táncban –, ilyenkor elengedett. Elhomályosult, elbizonytalanodott, majd levált az enyémről, mint amikor a párosodó katicák egyszer csak elválnak a levegőben és külön-külön repülnek

tovább. Oldalt nézett, aztán lefelé, aztán mintha elálmosodott volna, az ajka elvékonyodott, a szeme alatt beesett a hártavékony bőr és az ujjait ropogtatni kezdte.

Ilyenkor úgy éreztem magam, mint a gyerek, aki a kamrába visszamenet eltörte a rábízott lekvárosüveget. Csak ritkán értettem, hol rontottam el, hol volt az a pont, ahol túlságosan kikanyarodtam, ahol megszűnt az út, ahol jégre vagy sziklára futtattam a szekeret. A játék lényege szerint nem léphettem ki a szerepemből, nem szólhattam ki a díszlet mögé, segítséget kérve, hogy hol rontottam el a szövegem: ilyenkor viselnem kellett tévedésem minden szegyenét.

Tökéletesen megrajzolta számomra a szerepet, és én ebbe a szerepbe tökéletesen bele is illeszkedtem mindaddig, amíg a létünk alapjairól ki nem derült, hogy alkalmatlanok arra, hogy hordozzák a rájuk tett terhet. Tökéletesen megrajzolta a szerepet, még a véletleneket, az esetlegességeket, a szabad kádenciákat is belekombinálta: én voltam az a feleség, aki műveltségben egyenrangú társa az urának, csak annyiban különbözik tőle, hogy a múzsai művészetek közül csak a festészet és a zene felel meg a képességeinek, női léte azonban feljogosítja, hogy kiszámíthatatlan és szeszélyes legyen.

De az olvasmányok nem csak a szavaikon keresztül határozták meg az életünket: a szerzők maguk is példaképpé váltak. Reggelenként nagy sétákat tettünk, mint Goethe és Christiane. Délben csendben szemléltük a tájat, mint Gessner és Judith Heidegger. Elménket eksztatikus állapotba hoztuk hellén kultikus szövegekkel, mint Schiller és Charlotte von Lengefeld. Parasztokkal igyekeztünk beszédbe elegyedni, mint Rousseau. Minden percünkben, minden szavunkban ott volt még legalább egy valaki, kézen fogva vezettek bennünket ezek a távoli mesterek s a hozzájuk tartozó asszonyok. Aztán szinte egyik napról a másikra ezek a száraz, erős kezek, amelyekbe kapaszkodtam, elkezdtek izzadni. Mintha e megbízható, erős felnőtteknek hirtelen másvalami jutott volna eszébe: valami szennyes, alattomos, piszkos. Igen, ezt az érzést csak ahhoz a késő-gyerekkori, serdülőkori tapasztalathoz tudom hasonlítani, amikor az apám kastélyát látogató férfiak szemében egyik napról a másikra újfajta fény gyulladt, és azok a kezek, amelyek korábban labdát dobtak vagy a játékfiguráimat segítettek elhelyezni a játékvárban, hirtelen iszamosak lettek és hidegek, mint a meztelen csiga vagy a varangy.

Sokáig sikerült titkolnom Ferenc elől, hogy a mestereivel megromlott a viszonyom, s hogy a mesterfeleségek többé már nem olyan szívélyes barátnőim, mint korábban voltak. Ezek a német asszonyok a maguk távoli és hűvös méltóságával, vagy éppen szemérmetlen tüzükkel egyre bosszantóbbak lettek nekem. Egyre kevesebb kedvem volt utánozni őket, egyre kevésbé hittem el nekik, hogy maguk szívesen csinálnák azt, amit csinálnak. Ez az idő egybe esett perünk kezdetével, és ekkor jelentkeztek az első repedések a ház talapzatán.

Egyik napról a másikra idegenül kezdtem érezni magam az otthonunkban. Hallottam a saját hangom, miközben beszélek, de mintha valaki más hangja lenne, annyira hamis és idegen, annyira mesterkéltséges és természetellenes volt, és főleg annyira nem illett hozzám és nem állt jól nekem. Megnéztem magam a tükörben a loknis hajammal, a lila ruhámban, végignéztem a szobán, a csipkeveréseken, az arccal lefelé nyitva heverő könyveken, hallottam a gyerekek visongását a kertből, és nem értettem, hogy került ez a nő ide, és kicsoda egyáltalán. Ijesztő állapot volt, mert nem tudtam, hogy hova kapjak, mibe csimpaszkodjak. Az az életforma, amit kialakítottunk Ferencsel, a könyvek, a zenék és a képek univerzuma, amelyben keringtünk, egyszerre otthontalan lett, de a gyerekkorom emléke, az egykori szaléziánus növendék sem volt már ismerős.

Egy reggel szokás szerint sétára indultunk Ferencel, akárcsak Gessner Judith Heideggerrel karöltve – talán ugyanúgy, ahogy ők is ugyanazon a reggelen. Az öltözetem éppen olyan volt, mint Charlotte-é, Schiller feleségéé Fleischmann nevezetes metszetén, amely – a többi szellemóriás feleségének arcképével együtt – ott függött a zongora fölött a szalonban. A vállamon sötétzöld brokátkendő, alatta halványrózsaszín blúz mély, V-alakú gallérral, amely a nyak felé szív alakban kiszélesedett. A blúz a derekamnál szorosan rásimult a fűzőre, csak a szoknyánál szélesedett ki ismét, két szárnyként terülve a csípőmre.

De a legbüszkébbek a kalapra voltunk.

Keskeny karimájú szalmakalap volt, amely magas, elkeskenyedő kürtőben végződött. A kürtő csúcsán és a karima fölött széles, bordó szalag, s a szalagokon fönt is, középen is selyemrózsák. A kalapkát selyempánttal kellett a tarkómnál, hajam alatt rögzíteni, a pánt két szára szabadon libegett a hátamon. Maga a ruha és a kalap is kedvemre való volt, csak az árnyékolta be a kedvem, hogy azon a bizonyos metszeten Charlotte von Lengefeld a két bárgyún meregetett kutyaszemével és az ajkára csüngő orrával az első pillanattól kezdve kimondhatatlanul ellenszenves volt nekem. Ezt azonban nem mertem szóvá tenni Ferenc előtt, aki Charlotte-ban a legnagyobb műzsák egyikét tisztelte, és naponta többször is hasonlónak talált engem hozzá. Mivel Goethe Christiane-ja a kelleténél züllöttebb, Judith Heidegger pedig túlságosan is társasági és nagyvilági volt az ízlésének, Charlotte lett az a középút, akihez a legszívesebben hasonlítgatott: ráadásul annak is katonatiszt volt az első vőlegénye, akihez végül ő se ment hozzá.

Vegyes érzelmekkel hordtam tehát a kalapot, amely szerencsére nagyon jól állt nekem, sokkal jobban, mint a metszeten a düledt szemű Schillernének. A bolond tavaszi időben csak attól féltem, hogy a pántrögzítés nem lesz elegendő, és a kalapot a reggeli szél egyetlen lendülettel leszakítja a fejemről. Mert csípős, szeles, tavaszi reggel volt, az út csupa sár. Dühöngve gondoltam Judith Heideggerre, aki persze nem bokáig sárban kénytelen reggeli sétáját teljesíteni, hanem a kövezett zürichi utcákon tipegphet drága, fényes, tükörtiszta cipőben. Ferenc már ekkor sem érdeklődött az időjárás és a természeti viszonyok iránt, azok kizárólag képi ábrázolásaikban keltették fel az érdeklődését – amikor egy tájképet csodált, hosszan szerette ecsetelni, hogy szinte érzi a levegő párasságát, a fel-feltámadó szelet, vagy épp a tűző napsugarakat, amelyek áttüzesítik a görög romtemplom fehér köveit. Neki teljesen mindegy volt, hogy sár van, hó vagy nyári por, egyforma jókedvvel vágott neki az útnak. Képzeletében talán a sárban ázó szántókat, az út szélén puffadó döglött kutyát, a gonoszul károgó varjakat s a lábukon mázsás sárkoloncot cipelő parasztokat egyetlen varázslattal tüntette el, s miközben kétségbeesetten kapaszkodtam a karjába, hogy el ne merüljek a tócsákban, ő takaros házak, pompás könyvtárak és koncerttermek sorát látta magunk körül, s talán még az utcaköveken koppanó lépteinket is hallani vélte.

Rettegve bogoztam a tarkóm alatt a kalapot, Ferenc pedig a tükör előtt igazította a selyemsálat, amelyet úgy kötött meg, ahogy kedvenc Goethe-arcképén a weimari mester, és arról beszélt, hogy mennyire nagyszerű volna, ha mi is, akárcsak Goethe és Christiane Vulpius, közösen írhatnánk színdarabot. Két témát is esélyesnek tartott, Orfeusz mítoszát és Iaszón és Médea történetét, és épp ez utóbbit magyarázta részletesebben, amikor éles fájdalom nyilallt a lábamba abban a pillanatban, amikor át akartam lépni a küszöböt. Mintha keresztüllőtték volna a lábszáram. Nagy önuralomra volt szükség, hogy ne mutassam ki a fájdalmam – nem akartam elrontani a reggeli szertartást, bár akkor már

hónapok óta küzdöttem a rossz érzésekkel, és már rég kizökcentem az önfelelt Schillerné- és Goethéné-szerepekből.

Belekaroltam tehát Ferencbe, és nekivágtunk az orkánszerű szélnek, amely annyira sűrült, hogy alig hallottam Ferenc szavait, aki még mindig Iaszónról és Médeáról mesélt. Néhány percnyire távolodtunk csak a háztól, amikor az egyik cipőm beleragadt a sárba, és Ferencnek kellett kiszabadítani. Közben harsogva beleerősített a szél is, és ahogy fél kézzel Ferenc hátára támaszkodtam, miközben ő a vastag, cuppogó sárból igyekezett kihúzni – lehetőleg cipővel együtt – a lábam, a kalap szalagja meglazult a tarkómnál, és a következő pillanatban már lebbent is felfelé, mint egy trópusi madár, és eltűnt a bikaistálló mögött.

Kihúztam a cipőből a lábam, visszasántikáltam-ugráltam a házba, mialatt Ferenc visszaszerezte a kalapot, és nagy nehezen a cipőt is előbányászta. Addigra már egy gyerekökölnyi izomduzzanat nőtt a vádlimon.

A séták elmaradtak, Ferenc egyedül járt ki a szeles áprilisba, piros orral, könnyező szemmel, és kicsit mindig gyanakodva ért haza. Kibillentette az egyensúlyából, hogy nem tartjuk a rituálénkat. Az első görcs után a lábam javult valamelyest, de sehogy sem akart teljesen helyre jönni. Bár a lüktető izomcsomó lassan felszívódott, de abban a pillanatban, ahogy újra át kellett lépni a küszöböt, hogy német múzsajelmezben sétára induljak Ferencsel, a görcs újra és újra jelentkezett, és hetekig nem állt ki, szorított és égetett, mint a tüzes vas. A szoba másik sarkába is kínszenvedés volt elgyalogolni, nemhogy keresztül a süppedős réteken.

Ferencen is láttam, egyre kedvetlenebbül vág neki a sétáknak, aztán térdfájásra hivatkozva ő is otthon maradt. Gyanakodva, kedvetlenül sandított néha rám, mintha valami turpisságon akarna rajta kapni. Már nem zökcent vissza a régi ritmusba. Furcsa volt, hogy a gyerek születése után kiesett sokkal hosszabb periódusok után még magától értetődően találtunk vissza megszokott rítusainkhoz: ez a lábfájás több volt egyszerű epizódnál. És talán tényleg, ez volt az első igazi betegség, az első, távoli hang abban a sorozatban, amely végül a kolerában érte el a fináléját.

Addigra a német szellemfejedelmek feleségei rég lekerültek a falakról. Egyenként hullottak le onnan: ahogy a falrepedések elérték a szögeket, amelyeken függtek, kilazultak a vakolatból, aztán egy reggel már nem voltak ott.

Christiane Vulpius hónapokig sínylődött törött üveggel a zongora mögött, mire eszembe jutott megkeresni: addigra már az egerek jócskán megcsócsálták az ízletes, vastag német papírt. Charlotte Lengefeld lehullásánál jelen voltunk: a zongorátadtuk el éppen egy Kassai asztalosnak, aki vén korára újra nősült, és a muzikálisnak mondott új asszonykának akart kedveskedni az ajándékkal. Nem bántam nagyon a zongorát, a köszvényes ujjaimmal már évek óta nem tudtam rajta játszani, a gyerekeink pedig, akik kedvéért érdemes lett volna megtartani, úgyis kegyelemkenyéren tengődtek az unokahúgaimnál és Ferenc testvéreinél, és próbálták túlélni a rajtuk esett szégyent, hogy a szüleiknek nincs elég pénzük arra, hogy felneveljék őket.

A zongora árából meg legalább egy hónapig nem kellett koplalnunk, és orvosra is futotta, amire szünni nem akaró vérzésem miatt volt szükség.

Mégsem titkolhattuk, hogy a szebb napokat látott hangszer úgy távozik közülünk, mint egy utolsó családtag: méltósággal, halálra sértve. Láttam Ferencen, hogy a legnagyobb fájdalmat az okozza számára, hogy egyik gyereke távozásakor sem érzett ekkora lelkiismeret-furdalást, talán csak első lányunk, Iphigenia halálakor: de ő legalább ott volt, a

kőrisfák alatt, amerre most a zongora, húrjaihoz koccanó kalapácsokkal a zökkenőkön, éppen elhaladt.

Charlotte Lengefeld viszont önelégülten, gülüszemét meresztgetve várt bennünket vissza a házba a fehér folt fölött, amely az elmozdított zongorától eddig eltakart falon maradt. Mintha csak egy tengerparton várakozna, fehér főveny peremén, a dűnéken állva, miközben fűrtjein könnyed szellő babrál. Magányosnak érezhette magát, mert a barátnői az évek múlásával egyre fogyatkoztak: legutóbb Herder neje zuhant le és tört ripityára, és nem sokkal követte őt Lessing múzsája, Eva köni. Ő egy hajnalon szédült le a falról, alighanem egy enyhe földrengés nyomán: én nem ébredtem fel rá, csak Ferenc újságolta másnap, szomorúan lóbálva a törött képkeretet.

Már neki sem volt kedve, hogy újrakeretezze, és másik helyet keressen neki.

Mostanra Charlotte egyedül maradt: Ferenc meg is jegyezte, hogy így most még özvegyebb, mint a valóságban volt – innen sejtem, hogy mindez 1827-ben vagy '28-ban történt, amikor szegény asszony már legalább egy éve halott volt, huszonegy évvel túlélve imádott Schillerét. Értelmetlen daccal, utolsóként, egyes-egyedül tartott ki repedezett, pókhálós szalonunk falán – de ez a heroizmus sem volt elegendő, hogy szimpátiát ébresszen bennem. Ellenkezőleg, azon törtem a fejem, miként tudnék ügyesen megszabadulni tőle úgy, hogy bosszúvágyamat is jóllakassam, és Ferencet se bántsam meg. Ha Herderné vagy Goethe Christiane barátnője maradt volna utoljára, talán nem lettem volna ennyire féltékeny – de Charlotte-nak sosem tudtam megbocsátani se a kalapot, se a düllelt szemeket, és legfőképpen azt, hogy Ferenc mindenféle hasonlóságot talált közöttünk. Talán Ferenc is Charlotte különös magányán gondolkodott, amikor egy nagy potrohú pók telepedett a képre. A zongora mögött lakhatott eddig, és most nem értette, mért nem talál haza. Zavarodottan szaladgált ide-oda a falon, aztán megtelepedett a képen. Meglapult. Tétovázott. Aztán lábait óvatosan emelgetve végigmászott Schiller özvegyének arcán, megállt a mellénél, majd lejjebb araszolt az ágyék felé. Ferenc minden undorát legyűrve letekerte a sálját, hogy lecsapja – az ütés azonban túlságosan is jól sikerült, és a pók és a kép egyszerre zuhant le a falról.

Charlotte arcra zuhanva ütötte agyon a pókot.

Felsikoltottam örömben.

Egyszerre éreztem diadalt és szégyent. És egyszerre jutott eszembe sok minden: az a húsz évvel korábbi délután, amikor Ferenc gyönyörűségtől reszkető kézzel kicsomagolta a Bécsből hozott, bekeretezett metszeteket, s az a hat évvel az előtti nap, amikor először tagadta meg a testem az engedelmességet, s a lábszáramat szaggató fájdalom megakadályozta, hogy tovább folytassam a sétákat Ferencsel. Kellott nekem ez az apró bosszú, és azért sem igazán furdalt a lelkiismeret, hogy Ferencnek is jutott a szúrásból, amit a német asszonyok felé irányoztam. Ennyi önzés nekem is járt, vagy legalábbis belebetegedtem volna, ha a sors nem adja meg ezt az elégtételt. Ugyanakkor meg is ijedtem, mert láttam, mennyire fáj Ferencnek ez az egész, ez a hosszú, lassú süllyedés, amely ilyen szimbolikus pontokon válik visszacsinálhatatlanná.

Most, hogy az utolsó kép is leesett a falról, szembe kellett néznünk a ténnyel, hogy egy romban lakunk.

Az utolsó kép, a mopszliképű, bulldogtermészetű Charlotte kitartása éveken keresztül odázta ezt a beismerést: addig úgy tekintettünk a szalon falára, hogy azon kedvenc képeink függenek. Ezt még akkor is igaznak éreztük, amikor a harminc képből már csak egy maradt,

és ez a különös illúzió kitartott hat éven át. A fal addig is tele volt ujjnyi repedésekkel, beázás-foltokkal, penésszel és tenyérszerű felületekkel, ahonnan leesett a vakolat, mindebből a pusztulásból és romlásból azonban mi semmit sem láttunk: egy könyvborítónyi Charlotte-nak elegendő ereje volt ahhoz, hogy kitakarjon egy egész szalonfalat.

Ferenc rémulten ugrott a képhez, felemelte.

A szétlapult pók Charlotte egész homlokát és a kalapját is eltakarta, mintha boglyas, göndör szőr nőtte volna be: most már tényleg egészen olyan volt, mint egy mopszlikutya. A pillanat egy ideig billegett. Várakozva, lélegzet-visszafojtva álltam a szalon közepén, Ferenc pedig a falnál, kezében Schiller özvegyével – és ekkor sikerült megpillantanunk magunkat kívülről, annak a publikumnak a szemével, akik előtt egész eddigi életünket játszottuk.

Ferenc földhöz vágta a képet, és fuldokolva, könnyezve nevetni kezdtünk, és neveltünk hosszú percekken át, amíg csak bírtuk szusszal.

Charlotte és a szalonfal viszonya sok mindenben hasonló volt ahhoz, amilyen viszony Ferencet az anyjához és a testvéreihez fűzte.

Mindaddig, amíg a viszonyuk neve szeretet volt, ez az egyetlen szó képes volt eltakarni egy kastélyfalnyi gyűlöletet. Csak a nevet kellett lecserélni, és a valóság láthatóvá és letagadhatatlanná vált. Elkerülhetetlen volt, hogy abban a pillanatban, ahogy Charlotte lezuhant a falról, ne ez jusson eszembe. Mert ahogy kifogyott belőlünk a nevetés, mintha lement volna a függöny. Ferenc arcára pillantottam, és megrémültem. Megint ott volt az az idegen, halott kifejezés, amit legutóbb akkor láttam az arcán, amikor imádott Iphigenia lányunk meghalt, és talán még egyszer, Báróczi halálhírénel. Csak akkor feszült az arcára ez az ijesztő maszk, amikor a szíve legközepébe talált a fájdalom, és kioltotta az életerejét. A bal arca megereszkedett, mintha kiszállt volna belőle az élet, az ajka lógott, szemei mereven ültek üregükben: a szélütés óta most harmadszor tért vissza ez a halálos, baljós grimasz.

Szélütés – és valóban, mintha a jövőre nyíló ablakok nyíltak volna meg, hogy beáradjon rajtuk az odakint dúló ítéletidő. Ez az arckifejezés Nagy marissal érkezett meg az életünkbe – Nagy marissal, aki talán sohasem érthette meg, hogy az ő felbukkanása volt az az erő egy hatalmas játszmában, amely végleges és visszavonhatatlan döntések sorát indította el.

1804 decemberében Ferenc megbetegedett, ágynak esett, és annyi ereje se maradt, hogy egy pohár vizet töltsön magának. A folyamatos megaláztatások, amelyekkel családja gyötörte, aláásták az életerejét, és most hosszú évek óta először azt érezte, hogy minden kilátástalan és reménytelen. A börtön hét éve alatt életben tartotta a dac és a remény, de ahogy másodszor is fogságba esett, és immár nem mutatkozott kiút, úgy tűnt, megadta magát.

A betegség előtt már hetek óta nem mozdult ki a regmeci ház szobájából, feküdt az ágyon, és a jégvirágos ablakon át a havazást nézte, és azt számolgatta, hányat kárognak a varjak. Erre is a börtönben szokott rá: egész napokat el lehetett szórakozni vele. Az ebédje érintetlenül hűlt ki az asztalon, a levelei kibontatlanul gyűltek. Dienes közben új dühöngénivalót talált magának: lejárt egy nagy összegű kölcsöne, amit Pruszkay Antónia szórakoztatására vett föl egy miskolci zsidótól, remélt jövedelmei azonban, amelyekből törleszteni tervezett, elmaradtak. Most az anyja fülét rágta, hogy adják el a kólyi szőlők egy részét, hogy fizetni tudjon. A nagyságos mama persze nem tudott a kölcsönről – Pruszkay Antóniáról tudott, de maga előtt is úgy tett, mintha nem tudna –, és nem értette, miért lett olyan sürgős hirtelen, hogy pénzzé tegyék az amúgy jól jövedelmező s régóta a család tulajdonában álló birtokrészt.

Ráadásul különös, rég eltemetett érzelmek emléke fűzte a kólyi dombtetőhöz, ahol a terebélyes diófa alatt keleties nyári pavilont építtetett magának. Szőlővirágzaskor szeretett ide kitelepülni kedvenc szolgálóival, szőnyeget és nagy, brokáthuzatú, hímzett párnákat hozatott, és terjedelmes, szétfolyó testével elheverve járatta a szemét a birtokán. Édes bort iszogatót, és hosszú mogyoróbotjával fenéken csapta az arra sertepertelő szolgálólányokat, akik közül mindig a legfiatalabbra hárult a megtiszteltetés, hogy az izzadó és nehezen szuszogó úrnőt hűtögesse a hosszúnyelű strucctollas legyezővel, amit még egy végvári harcokban jeleskedő Kazinczy-ős zsákmányolt a töröktől.

Mindenki természetesen vette ezt az évről-évre ismétlődő szertartást, és mindenki úgy tudta, hogy rég halott urával töltöttek itt valamikor bizsergető, szerelmes perceket a boldog emlékeztető ötvenes években, amikor még a nap is másképp sütött, és a felhők is üdébbek és gömbölyűbbek voltak, mint a következő évszázad komor és sovány ege alatt.

Dienes szorította a határidő, és mindenfélét kieszelt, hogy a kólyi szőlő értékét kisebbítse. Nem vallhatta be, hogy Falk Izsák hajlandónak mutatkozott lemondani a kamat nagy részéről, ha Dienes megszerzi egy megbízottja részére a kólyi földeket – ez a megbízott ráadásul az egyik Potturnyay-fió volt, akikkel szemben a nagyságos mama régről szünni nem akaró haragot táplált. Dienes azonban makacsul, újra és újra nekiszaladt a kérdésnek, amíg Bossányi Zsuzsanna ordítózva, edényeket hajigálva ki nem zavarta a szobájából.

Dienes ilyenkor vagy kiment az istállóba, hogy felpofozza az inasokat, megverje a lovakat és felrúgja a küszöbön szunyókáló mudit, vagy Ferencre törte rá az ajtót, és ráöntötte minden dühét és elkeseredését. Az ajtóból indult, és ahogy egyre jobban belelendült a szidalmakba, lépésről lépésre közeledett az ágyhoz, amikor pedig a befejező tirádákhoz ért, amelyek többnyire abban a mondatban csúcsosodtak ki, hogy *bárcsak leütötték volna Budán a fejedet!!!*, már egészen Ferenc fölé hajolt, és az arcába lihegett.

Hatezerötszáztizennyolc – mondta Ferenc.

Mit akar az úr a hatezerötszáztizennyolccal, baszom a lelkét? – sipította Dienes, mire Ferenc felemelt mutatóujjával az ablak felé intett, amelyen túl, a behavazott szántókon a varjak károgtak. Most már hatezerötszáztizenkilenc.

Dienes káromkodva vágta rá az ajtót.

Ez így ment egész novemberben: végül aztán decemberben Ferencet rázni kezdte a hideg, és annyira elhagyta az ereje, hogy a kezét is nehezebbre esett felemelni. Ekkor érkezett meg Regmecről lovas szánnal József, a legfiatalabbik öcs, aki az apjuk talán utolsó leheletével fogant, a halála éjszakáján. Nem érhetette gyanú Bossányi Zsuzsannát – József kiköpött Kazinczy volt. Ferenc és Dienes egymáson torzítva tükrözött arcvonásai és testi jellemzői a legkisebb testvéren egészen sajátosan jelentkeztek: talán fogantatása oziriszi körülményei miatt minden porcikáját a szomorúság határozta meg. Az egész ember lógott, mintha egy szögbe lenne akasztva: lógott a keze, az orra, a szeme, a szeme alatt az örök könnytasak, lógott a füle és az arca, lógott rajta minden ruhadarab, és a szavai is csak úgy kiestek a száján, mint az odvas fogak. A felesége, ragályi Mária szülni készült, és József azért érkezett, hogy elhívja magukhoz segíteni az anyját, akit mind a ketten alázatos hűséggel tiszteltek, és mindenben alávetették magukat az akaratának. Talán ezért nem is szerette őket a nagytermészetű asszony.

József mindenben követte a családi állásfoglalást, és csatlakozott a kötelező megvetéshez, amellyel Ferencet illetni kellett azért, amiért holmi felforgató eszmék kedvéért eljátszotta a család évszázadok alatt felhalmozott becsületét. A megyegyűlésen melldöngetve szónokolt,

hogyan az ő szemében a bátyja nem ember, és hogy ő azokkal a gondolatokkal, amelyekkel Ferenc bűnös viszonyba keveredett, amiféleképpen Szodoma és Gomorra lakói a fertelmekkel, sohasem érintkezett.

A vérágas szemű, bibircsókos orrú protestáns nemesek bátorítón csapkodták a hátát és pálinkás butykost dugdostak az orra alá egyetértésük jeleként.

Legkisebb testvérként Józsefnek egyébként sohasem nyílt volna alkalma bármiben is megelőzni elsőszülött bátyját, most hát ettől a páratlan kiemelkedési lehetőségtől fejébe szállt a dicsőség. Kétségkívül, senki sem jeleskedett nála jobban abban, hogy Ferencet gyalázza, átkozza és bemocskolja – legnagyobb bánatára azonban vagyont már nem tudott elszedni előle, mivel abban Dienes szemfülesen megelőzte. Ezért aztán Dienesre is orrolt, és ha nem hallotta senki, a felesége, ragályi Mária előtt „*anyámasszony fingós pincsikutyájának*” nevezte.

Most viszont, amikor Ferenc alig kapott levegőt az érsemlyéni ház kisszobájában, s már a varjak káromlását sem volt ereje számolni, ők ketten a legnagyobb egyetértésben szalonnáztak és boroztak odakint. A nagyságos mama közben készülődött az útra, felhevülten, kipirultan pofozta-csapkodta-botozta a szolganépet, akik egymáson keresztül esve igyekeztek teljesíteni kaotikusan ellentmondó parancsait. Amikor nagy végre elkészültek, Bossányi Zsuzsanna már félholt volt a dührohamoktól: hol az derült ki, hogy lesántult a ló, hol az, hogy nincs megtalpalva a szán, aztán a kocsis részegedett le, és kiderült, hogy egy készlet lószerszámnak lába kelt az ősszel, és most csak innen-onnan összeszedett, hevenyészett szíjjakkal tudják befogni a menetképes lovakat. El sem köszönt Ferencről, csak Józsi nyitott be, belógatta a fejét az ajtórésen, és odaköpte a szavakat.

Remélem, mire a fiam megszületik, felfordul az úr.

Dienes elégedetten rőfögött a szoba mélyén, és csörömpölve töltötte ki maguknak az úti áldást.

Mire a szán csörgése és a kapatos Kazinczy-fiúk káromkodása elhalkult odakint, és minden elcsendesedett, Ferenc rájött, hogy egyedül maradt a házban. A cselédség, fellélegezve a rajtuk keresztülvágtató úrnői forgószél után, elszéledt vagy részegen hortyogott. A kutya nyüszített kint a küszöbön – a vacsorájáról mindenki megfeledkezett.

Ferenc kikapaszzkodott az ágyból, elbotorkált az asztalig.

A pár métert is alig bírta megtenni, haragosan nézett le makacs, engedetlen lábaira – és elrémült. A bokái olyan puffedtek voltak, hogy alig tudott megmozdulni az ízület. A bőr lilásvörösen feszült, mint az érett disznósajton. Amikor elérte az asztalt, felmarkolta a tegnapról ott maradt, szikkadt kenyérdarabot, és megpróbálta elrágni és letuszkolni a torkán, de nem járt sikerrel: a torka is dagadt volt és szárazon lüktetett. Néhány korty vizet sikerült innia. Visszkapaszzkodott az ágyba. Besötétedett. Félálomban még eszébe jutott, hogy ha még most is a kufsteini vagy munkácsi cellában heverne, megzörgethetné az ajtót, előbb-utóbb előkerülne a börtönőr, és némi készpénz fejében reggelre orvost kerítene – itt azonban hiába dörömböl, ügyet se vet rá senki.

Már a varjak se káromtak odakint.

Csendesen havazott. Az ereszről lesuvadt a hó, puffanva szétterült. Előkerült egy egér, surrant a fal mellett, motozott, valamit rágcsált. Hirtelen felugatott a kutya, kint szerszám zördült, nyikordult az ajtó. Óvatos léptek, suttogás, aztán a szoba ajtaját lassan kinyitotta valaki.

Egy boglyas lányfej hajolt be, miközben gyertyát gyújtottak odakint.

A nagyságos mama utolsó dühében még elküldetett Debrecenbe, hogy jöjjenek Ferencre vigyázni, s most két nő érkezett: egy öregasszony és az unokája, Nagy maris. Ferenc csak később jött rá, hogy már találkozott a lánnyal három évvel korábban, amikor a francia veszély miatt a státuszfogylyokat áthelyezték, és Ferencet Kufsteinből Munkácsra hozták sok más rabbal együtt, és egy éjjelt Tokajban kellett töltenie. Az anyja meglátogatta akkor, és ez a lány kísérte el – abban az évben érett meg a tisztségre, hogy a kólyi szőlőben, a szőnyegekkel bélelt pavilonban a nevezetes legyezővel hűsítse úrnőjét, aki mogyoróvesszővel csapkodta feszes farát.

Az akkori rémült serdülőből, aki elkerekedett szemekkel bámulta a vásra vert, titokzatos foglyot, akinek kis híján pallos vitte le a fejét a rettegett és távoli Budaváron, mára kész nő lett. Húsos volt, kerek, mélyhangú, s ahogy megragadta Ferencet, aki ki akarva ugorni az ágyból, megszédült, a beteg érezhette, hogy nem kell többé erőtlen lábaira hagyatkoznia. A lány olyan könnyedén kapta ölbe és fektette vissza az ágyba, mintha egy hullám emelte volna partra, mint Odüsszeuszt a phaiákok szigetére.

Rövidesen tűz lobbant a konyhán, és a házat mézes tejben fővő zabkása illata töltötte be. A két nő csöndben, suhogva forgolódott odakint, Nagy maris néha óvatosan bekukkantott, hogy ellenőrizze Ferenc állapotát. Ferenc megnyugodott – és talán épp ez volt a baj. Az elmúlt évtizedben az állandó dac tartotta életben, a makacs, konok elhatározás, hogy márpedig élni fog, annál inkább élni, minél inkább akarják a halálát. Dacolt a börtönnel, dacolt az anyjával, dacolt a testvéreivel, és ez a dac megacélozta az életerejét. De most ez a megnyugtató női gondoskodás kirántotta alóla a szőnyeget, és zsibbasztó, mély sötétségbe lökte, amelyben kábultan hullani kezdett lefelé. A mézes tejben fővő kása illata méregként hatott: megadta magát az édes, női illatnak.

Talán ez lehetett az a pont, ahol a forróház átváltott a fokozatos kihűlésbe: nehéz rekonstruálni, pontosan mi és hogyan történt, mert Nagy marisból később sem lehetett kihúzni egy szót sem. Ferenc azt mesélte, hogy hajnalban arra ébredt, hogy a feneketlen mélység, amelybe alkonyatkor zuhant, kiveti magából. Kinyitotta a szemét, megmozdult, és megérezte az édes hús illatát: Nagy maris hatalmas, aranyszínű mellei közt feküdt, s a lány combjai, fara és puha karjai egészen átfonták, körülvették. A lány, amint észrevette, hogy Ferenc felébredt, felrebbent, lefonódott róla és kapkodva felöltözködött. Nem volt zavarban és nem mentegetőzött: talán úgy cselekedett, ahogy a macskáktól, kutyáktól vagy az akol állataitól látta.

Megfagyott volna az úr! – mondta olyan egyszerűen és természetesen, mintha a tegnapi időjárásról beszélgetnének, miközben egy tál langyos kásával Ferenc mellé ült az ágy szélére, és egy púpozott kanálynnyit a beteg szájához emelt.

Szelíden beletuszkolta, és a pendelye ujjával megtörölte Ferenc állát. A melle súlyos bronzharangja majdnem megkondult, akkorát lendült.

Ferenc kérdezni szeretett volna, de rájött, hogy nincs mit. Nagy maris később is csak annyit tudott mondani, akárhogy kínozták és verték, hogy amikor elkészültek a nagyanyjával odakint a konyhában, és be akart hozni egy adagot Ferencnek, rémülten vette észre, hogy a beteg feje egészen elkékült, tagjai merevek és hidegek, s hogy alig piheg benne az élet. Egyet tudott tenni: melegítette. Egészen addig melegítette, amíg vissza nem melegítette az élők sorába. Az orvos, aki megvizsgálta később a lányt, kénytelen volt megerősíteni, hogy a szűzhártya ép, s Nagy marist még valóban nem érintette férfi – mert a nagyságos mama orvost majd csak ebből a célból volt hajlandó marishoz rendelni. Így aztán kénytelen-

kelletlen ez maradt a családban a hivatalos verzió – bár a gyanút persze nem tudta eloszlatni a legcáfolhatatlanabb bizonyíték sem.

Nem lehet pontosan tudni, hogy történt a dolog – talán az öregasszony kotyogott összevissza valamit, aki elkísérte, talán egy részeg szolgáló, aki az ablak előtt elhaladtában látott valami félreérthetőt –, de az biztos, hogy a hír reggelre már Kázmérra ért, és a nagyságos mama, otthagynva a farfekvéssel érkező magzattal a szülési fájdalmak közepette Ragályi Máriát, azonnal szánra ült, és tájtékosra veretve a lovakat Érsemlyénbe viharzott. Fúriaként tört a házba, és üvöltve követelte, hogy álljon elé *az a kurva*. Nagy maris csodálkozva tette le a fakanalat. Épp *A Tavaszhoz* sorait szavalgatta magában, amelyre Ferenc tanította félálomban. Nem tudott betelni a *pajkos szél / néki kél* rímpárral, ezt ismételte. Az ordításra a kötényében megtörölgette a kezét, és engedelmesen az úrnője elé állt.

Akkora pofont kapott, hogy megperdült és a tűzhelynek esett.

Miközben feltápáskodott és Bossányi Zsuzsánára nézett, a szemében nem villant semmiféle tűz vagy harag. Ferenc, aki akkor már az ajtóban állt, és épp tanúja volt a jelenetnek, később ezt találta az egészben a legkülönösebbnek: azt a végtelen alázatot, amely Nagy maris tekintetében látszott. Magától értetődőnek vette, hogy az úrnője felpofozza, nem kérdezett, nem keresett okokat. Ki tudja – talán ez bőszítette fel csak igazán a nagyságos mamát, de az is lehet, hogy valami régóta gyülemelő és fortyogó indulat tudott most kitörni ezen résen. Nagy maris számára elkezdődött az a pokoljárás, amely végül Ferenc életét és az enyémet is megváltoztatta.

Miközben az anyja kíséretében érkező egyik szolgáló ölbe vette az ajtóban félájultan összecsupló Ferencet, és visszavitte az ágyba, Bossányi Zsuzsanna ráparancsolt a lányra, hogy fogja a bejárat előtt álló esővízes hordót, és vigye az istálló mögé. A parancs nyilvánvalóan értelmetlen és értelmezhetetlen volt, de Nagy maris szó nélkül a nyakába tekert egy sálát, és engedelmesen kilépett a decemberi hidegbe.

A hordó, amelyben félig állt a megzöldült esővíz, már majdnem fenékgig befagyott: kövér, mázsás jégdugó himbálózott a közepén. A korhad dongadeszkát nyálkás jégvárta borította, a rozsdás abroncsok éles peremén jégcsapkezdemények duzzadt cseppjei ültek. Az alja lefagyott az agyagos talajra, rúgásra, lökdösésre meg se moccant. Nagy maris előhozta a fejszét, körbecsapkodta a hordót, aztán egy rudat feszített alá, és nagy nehezen sikerült kilazítania. Mivel felemelni nem tudta, megdöntötte, és görgetni kezdte. Az aljára fagyott jeges morzsalék felsebezte a tenyerét. Egy lovászfű odaugrott, hogy segítsen, de a nagyságos mama, aki a tornácon keresztbefont karral állva nézte maris küszködését, dühösen toppantott. Erre mindenki riadtan a vackára húzódott, és maris egyedül maradt a hordóval a ködszítálásban.

Valahogy elküszködte az épület keleti sarkáig, ott azonban egy domboldal kezdődött, amivel már sehogy sem boldogult. A parancsot úgy értelmezhetette, hogy a hordót az esővízzel együtt kell új helyére juttatnia, ezért igyekezett a hordót rézsút tartani, hogy az az alsó peremére támaszkodva gördüljön a hóban. Mindezt a sík terepen, ha nehezen is, de meg lehetett csinálni, ahogy azonban az emelkedőhöz ért, a hordó nem akart tovább engedelmeskedni. Leguggolt, hogy miközben a jobb kezével a felső peremet egyensúlyban tartja, a bal kezével meg tudja tolni az alját, de a jeges lejtőn a hordó megcsúszott, kifordult a kezéből. Rémülten kapott utána, de a lendületet már nem bírta visszatartani: hallotta a puha roppanást, ahogy a bal hüvelykujj ízülete kifordul, de nem érzett semmit. Csak a

perzselő szégyent, ahogy a hordó aljáról felkeveredett sötétzöld víz szétfolyt a fehér havon, és a halványzöld jégdugó, amelybe hínárszálak és verébtollak fagytak, lomhán kicsusszant a hordó száján. Nem mert a tornác felé nézni. Ép jobb kezével megfogta az immár könnyűvé vált hordó peremét, és maga után vonszolva eltűnt vele az épület sarka mögött.

Hajnalban, amikor Ferenc felébredt, ordítást és nyöszörgést hallott a cselédszállás felől. Az álmán keresztül szivárgott be a hang, először azt hitte, megint börtönben van, és egy távolabbi cellában haldoklik valaki. Kiugrott az ágyból, és meglepetten tapasztalta, hogy az ereje visszatért. A lábaiból felszívódott a víz, a szíve is egyenletesen vert. Felvette a köpenyét és kinyitotta a konyhába nyíló ajtót. A házban csend volt, de kintről megint felhangzott a fájdalmas ordítás. Lámpát gyújtott, és végigment a tornácon, aztán átvágva az udvaron megállt a cselédépület előtt. Nem kellett sokáig hallgatóznia, hogy rájöjjön, melyik szobából jön a hang. Bezörgetett és benyitott. A lány a fájdalomtól csatakosan, zihálva ült a széken, és vizes rongyot tekert a kezére, amely akkorra már lilára puffedt. Az öregasszony kábán üldögélt a sarokban: talán aludt. Ferenc csak ekkor tudta meg, mi történt: Nagy maris részletesen elmesélte, hogy küzdött a hordóval. Mindent igyekezett elmondani a csúszós, korhadt dongáról, a rozsdás abroncsról, és hogyan próbálta egyensúlyban tartani a lötyögő, félig fagyott esővizet. Nem az úrnőjére panaszkodott, hanem azt akarta bizonygatni, hogy ő mindent becsülettel megtett, hogy a parancsot teljesítse. Ferenc szomorúan végighallgatta, megsimogatta a haját, és megígérte, hogy másnap orvost kerít neki, mivel a sérülése nagyon veszélyes, és nem maradhat így. Aztán visszament a házba és elaludt, azzal a szilárd elhatározással, hogy reggel, ha törik, ha szakad, orvost kerít a szerencsétlen lánynak.

Reggel, mire felébredt, Dienes már kint szalonnázott a konyhában.

Hajnalban hozta a hírt, hogy ragályi Mária egynapos vajúdas után végre világra kínlódta a legújabb Kazinczy-fiút, aki ványadtka is, nyavalyáska is, meg nem nagyon akar felsírni, de legalább él. Az anya kétséges, hogy felépül, de mikor ő eljött, még lélegzett. József is átér délutánra, ha végez a házi teendővel, és akkor megünnepelhetik a jövevényt. Épp rátért volna a kólyi szőlő eladására, amikor Ferenc kilépett a szobából.

Bossányi Zsuzsanna nyilván egész éjszaka virrasztott, s csak erre a pillanatra várt.

Sziszegve, lefojtott hangon kezdte, hogy nem elég, hogy Ferenc a család nevét lerántotta a sárba, és a testvérei és húgai jövőjét tönkre tette, most azzal akarja beteljesíteni a rombolást és az utolsó, halálos döfést ejteni anyai szívéen, hogy egy parasztkurvával áll össze. Mert hallotta ám ő, hogy az éjjel is átsurrant Ferenc a cselédházba, mert annyira nem tud meglenni a kurvája nélkül, hogy legalább az anyja jelenlétét tisztelné! De nem! Nincs benne se tisztesség, se becsület! Hát mit akar még? Nem volt elég az a baj, amit eddig okozott, most még meg is akarja alázni a családot?

Ferenc döbbenten állt, és tiltakozni próbált, de megint úgy érezte magát, mint gyerekkorában, amikor Dienes vádjai alól kellett kimosakodnia: minél jobban magyarázta, hogy semmi olyasmi nem történt, amit az anyja feltételez, annál inkább érezte, hogy gyanúba keveri magát. Dienes leplezetlenül élvezte a helyzetet, és miközben nagyokat kanyarított a szalonnából, elégedetten göcögött magában Ferenc kínlódásán. Ő meg, látva, hogy feleslegesen kísérletezik avval, hogy az anyját meggyőzze, kijelentette, hogy tőle mindenki azt gondol, amit akar, az az egy biztos, hogy a lányt orvoshoz kell vinni, különben megnyomorodik. Erre aztán még nagyobb lett a dühöngés, hogy még mit nem, dögöljön meg az a parasztkurva, meg hogy bárcsak összetörte volna mindkét kezét-lábát.

Ferenc látta, hogy nem megy semmire, felöltözött, kiment, befogatott, és a kocsissal marist és az öregasszonyt elküldte Debrecenbe Szentgyörgyihez, orvos barátjához, akivel még „Az Erényes Kozmopolitákhoz” címzett miskolci páholyból ismerték egymást. Közben gyorsan egy másik szekeret is befogatott, s azzal Hosszúpályiba indult egy ismerőséhez, hogy ott vészelje át, ameddig az anyja lecsillapodik.

Bossányi Zsuzsánna azonban nem csillapodott le.

Mélyen belefészkelte magát a gyanú, s az ő lelke nem olyan fajta volt, amiből gyorsan kiillannak a mérgek. Most is biztos volt benne, hogy Ferenc az orvoshoz küldés ürügyén valójában titkos debreceni légyottra készül a lánnyal, ezért ő is befogatott, s az utolsónak marad két fáradt, öreg gebével maga is Debrecenbe indult. Dieneskét hagyta házpásztornak, aki nem nagyon bánta a dolgot, mert már kellően be volt borozva.

Amikor Debrecenbe ért, a lány már bent volt az orvosnál, és az ordításból ítélve Szentgyörgyi épp visszarángatta a kiugrott ízületet a helyére. Bossányi Zsuzsánnát nem érdekelte különösebben, hogy mit fognak szólni a debreceni polgárok: embereivel betörette az orvos házának ajtaját, és a lányt láncra verve rakták a szekérre. Nem volt teljesen világos, hogy mit akar, mert közben hajdúért is kiabált, meg törvényszéket, pallost, máglyát követelt. Teljesen meg volt zavarodva. Szentgyörgyi, látva, hogy ebből még nagyobb baj is lehet, közben kiszedte az egyik legényből, hogy Ferenc merre ment, és egy hírnököt küldött utána azzal az üzenettel, hogy amilyen gyorsan lehet, induljon haza. Az üzenet épp készülődés közben érte: érezte, hogy valami sötét zűrzavar fenyeget. Mire ismét Érsemlyénbe érkezett, már Józsi is ott volt. Dienesel rá se néztek, csak nagyot köptek a tornácon. A pincegádorból gyertyafény vetült a hóra, egy nagy subás legény állt az ajtó előtt, keresztbefonva karjait. Ferenc odasietett, félretolta az útját félszegen elállni próbáló strázsát, és lesietett a lépcsőn.

A pincében két fáklya égett a penészes tölgyfaasztal fölött. Nagy maris az asztal lábaihoz kötözve ült a földön, és próbálta elkapni a fejét az újabb és újabb pofonok elől. Az arca már egészen be volt dagadva, az egyik füléből csorgott a vér. Bossányi Zsuzsánna kibomlott hajjal, kivörösödve állt fölötte, és hol jobbal, hol ballal, hol tenyérrel, hol visszakézzel, nagy pecsétgyűrűi aranyával ütötte-pofozta a lányt, s mikor Ferenc megpróbálta lefogni, éppen azt ordította, hogy *hágattad volna meg magad inkább az istállóban a csődörrel, ha már annyira baszni támadt kedved!*

Ferenc megpróbálta ölelve csitítani, és közben finoman megakadályozni, hogy megint megüthesse a lányt, de az anyja rúgkapálni és sikítani kezdett, hogy *te áruló, kezdet mersz emelni anyádra...!?* És segítségért kiáltott, amire a pincelépcsőn megjelent a két húséges eb, Dienes és Józsi, és fogukat csikorgatva morogtak.

Azt csinállok veled, amit akarok, az én jobbágyom! Ha akarom, megölöm! – hörögte a nagyságos mama Ferenc arcába hajolva, és hátralökte a fiát, neki a falnak.

Egy pillanatra úgy tűnt, őt is megüti, aztán leengedte a kezét.

Zihált, és valami szokatlan, ijesztő állathangot adott ki, mint egy madár. *Hí, hí, hí!!!* Csak a szeme fehérje látszott, mint az örült Lady Macbethnek a metszeteken. Megpördült és belerúgott Nagy marisba, és újra ütlegelni kezdte. És talán valóban meg is öli, ha ekkor nem történik valami – az a valami, amit Ferenc később mindig az A.B.A.W. Kétségbevonhatatlan bizonyítékaként emlegetett.

Odafent két béres jajveszékelése verte fel az udvart.

Nyakig sárosan, reszketve értek haza, félholtak voltak a rémülettől. A lovakat vitték lejártni a Bodroghoz, szám szerint hatot, és ahogy a meredek partra értek, furcsán ropogni-morogni kezd minden, mint ézengéskor, csak most a föld alól jött a hang – és egyszerre lesuvadt az agyag, vagy kétszáz méter hosszan végig az egész magas part leszakadt, és mind a hat ló a jeges folyóba csúszott és eltűnt nyomtalanul. Egy patkó, egy kantár se maradt utánuk. Az embereknek csak azért nem esett bajuk, mert épp egy sebesült őzet kergettek az ártéri füzesben, és mind el voltak foglalva a hajkurászással.

Bossányi Zsuzsánna először nem nagyon akarta felfogni, mi történt. Felrohant a pincéből, megállt az udvar közepén, mint aki nem érti, hogy került ide. Még egyszer, alaposan elmondatta az emberekkel, hogy történt az eset, csak az őzkergetés epizódját ugratta át velük. Ahhoz már nem maradt ereje, hogy őket is megpofozza, homlokához emelt kézzel sietett a szobájába, és *elájult*.

Mindannyian gyerekkoruk óta ismerték ezt az ájulást, aminek inkább csak a neve volt ájulás, mintsem a tartalma. A nagyságos mama szélsőséges idegállapotai rendszerint így végződtek: fél-egynapos mozdulatlan fekvéssel a elsötétített szobában. Pisszenni sem volt szabad, légy sem zümmöghetett, és ha minden szerencsésen alakult, huszonnégy óra elteltével Bossányi Zsuzsánna megfiatalodva, megszépülve, kisimult arccal, csengő kacajjal lépett elő a szobából, és csak úgy szórta a kedvességet és az ajándékokat maga körül. Ilyenkor aztán hajlamos volt mindenét elosztogatni – ruhát, kendőt, aprópénzt, könyvet, olykor még egy-egy darabka földet is –, hogy fokozatosan megint elszürküljön a kedve, egészen a következő viharig, amikor újra őrjöngő fúriává változott.

Nagy marisért hat ló áldoztatott fel – Ferenc legalábbis szerette ilyen mitológiai összefüggésben szemlélni a dolgokat. Ekkor még azt érezhette, hogy a viharos hónapok véget értek azzal, hogy anyjuk dührohama a megszokott, vígjátéki befejezéssel zárult. Miután kioldozta marist, és az öregasszony ápolására bízta, úgy érezhette, egy pillanatra visszatért a gyerekkor, és a három fiú olyan egyetértésben indult vissza a ház felé, mintha sose vert volna éket közéjük a gyűlölet és az irigység.

De ez az egész csak egy átsikló fénycsóva volt, rebbenésnyi. Ahogy a tornácra léptek, visszaértek a jelenbe. Dienes és Józsi egymást félretolva nyomakodott a szobába, de bentől már közösen csapták be Ferenc orra előtt az ajtót. Felesleges gorombaság volt, mert Ferenc úgymint benyitott, és a szobájába ment.

Lehevert az ágyra, könyvet vett elő, olvasni próbált, hogy kitisztítsa a fejéből az elmúlt napok gyalázatos eseményeinek emlékét.

Testvérei persze nem bírták nyugton hagyni, Dienes jelent meg az ajtóban egy üveg borral. Benyomakodott, leült az ágy sarkára, és megkérdezte Ferencet, hogy akkor most hogy lesz az esküvő. Milyen esküvő? Hát az esküvő, a marissal. Mert akárki akármit mond – nem szégyen az. Vett már más is feleségül Frájcimmert, nem lett abból semmi katasztrófa. Ferenc először leejtette az ölébe a könyvet a döbbenettől, aztán inkább újra felemelte és beletemetkezett. Erre Dienes már felfortyant.

Nem gondolja az úr, hogy a zabigyerekét én fogom etetni...!?

Ferencben izzani kezdett a düh, de a börtönben eleget volt már dolga aljas piszkálódásokkal, amelyeknek semmi egyéb célja nem volt, mint az, hogy kihozzák a sodrából, hogy aztán jogosnak tüntessék fel a büntetést. Volt már gyakorlata abban, hogyan fojtsa vissza a dühét. Dienesnek viszont nem volt gyakorlata abban, hogyan dühítsen fel egy olyan embert, aki lerázza magáról a mocskot, amit rádobnak, így aztán dühbe gurult és

tovább ordított. De Ferenc már tudta, hogy ezt a kört megnyerte, és mosolyogva olvasott tovább.

Nézd csak, öcsém, mit nem mond ez a bölcs francia: azt mondja, „kétszer születünk meg, egyszer létezni, másodszor élni”.

Dienes felugrott, és két kezével a halántékát dörzsölve fel-alá rótt a szobát, hogy hát megint itt vagyunk, a bajok gyökerénél, már megint a könyvek, azok a rohadt könyvek, amelyekből ömlik az ostobaság! Hát mi az, hogy kétszer születünk? Ki az, aki kétszer születik? Ismer talán Ferenc olyan valakit a környéken, akiről ezt lehet állítani? Vagy a történelemből netán tudna hirtelen, fejből-kapásból említeni valaki hasonlót? Mert ért ám ő is az okossághoz, ő, Dienes – nem veri át őt olyan könnyen Ferenc! Mert aki kétszer születik, annak ugyebár kétszer kell meghalnia! Hát olyan élőlény a földön nem létezik egyáltalán! Na, ezt kenje a hajára az úr!

És peckesen kimasírozott a szobából, mint egy filozófus a *quod demonstrandum erat* kimondása után.

Ferencet egy darabig békén hagyták. Kártyázni kezdtek, pálinkát töltögettek és vadászkalandokkal szórakoztatták egymást. Ebben inkább Dienes jeleskedett, mert gátlástalanul hazudott a magáénak olyan történeteket, amilyeneken már a nagyszüleik is ásítottak – József azonban szájtátva hallgatta, és úgy bámult ilyenkor a bátyjára, mint egy félistenre. Ez azonban nem volt elég ahhoz, hogy elaltassa a figyelmét, két játszma után már el is nyerte a Dienesnél lévő pénzt, és ettől jókedve kerekedett. Peckesen járkált, mintha nőtt is volna pár centit. Aztán gondolt egyet, és benyitott Ferenchez. Lekönyökölt az ágykeret szélére, elgondolkodva forgatgatta az esztergált oszlop végén a kilazult fagombot. *Milyen megtiszteltetés a Jénai Mineralógiai Társaság tagjával egy szobában tartózkodni* – kezdte a szurkálódást. Ferenc hallgatott – mivel a Jénai minerológiai társaság csakugyan tagjai közé választotta, amiről egy díszes diploma kiküldésével értesítették, de ő postafordultával közölte a nagytiszteletű és nagy múltú intézménnyel, hogy tévedés történt, ő nem a minerológiában, hanem a bölcsészettudományokban jeleskedik. Ez azonban a jénaiakat nem nagyon érdekelte, visszaírtak, hogy annál jobb, úgyszintén túl sok közöttük az igazi ásványtanász, és amúgy pedig számos filozófus is tagja a testületnek. Így hát nem léptették ki – bár kétségtelen, hogy Ferenc túl sokat előremozdítani a minerológia ügyén nem tudott. Az ártatlan tévedés azonban bőszséggel adott okot ellenségei számára a gúnyolódásra, amit ki is használtak: gyanús aszalványokat küldtek neki, hogy lenne szíves meghatározni a fajtáját, korát és anyagát, bányalátogatásokra invitálták és ásványtani szakkönyvekért nyaggatták. Az azonban senki sem gondolhatta komolyan, hogy idegen tollakkal fog ékeskedni, és valóban elvárja, hogy természettudósnak tekintsék – ezért is fájt annyira Józsi vádja.

A lomha ember látta, hogy a szavai célt találtak, és vérszemet kapott. A hangja zengő mélyé vált, vállait előreszegte.

Meg is értem, hogy aki ekkora nagy ember, megfesteti magát, méghozzá glóriásan! Hogy nem süllyed el szégyenében!

Ferenc megdermedt. Igen, megfestette magát. Látni akarta magát azok között, akiknek az arcképét maga is naponta megcsodálta. Akarta látni a saját arcát ugyanabban a megfogalmazásban, ahogy a Goethe vagy Schiller arcát megismerte. Át akarta élni az érzést, hogy mellettük függhet, hogy szemében ugyanaz az őszinte tűz csillan, mint

példaképeiében. Hogy a selyem nyaksál csomóján finom árnyékok játszanak. Magas homlokán titokzatos fény csillan, amely valahonnan fentről árad szét a testen.

Pesten napokat töltött azzal, hogy modellt ült Jan Stundernek.

Az álmos, lusta dán, aki nem volt teljesen tanulatlan, hiszen kijárta a jó nevű antwerpeni iskolákat, lassan haladt a képpel, és akárhogy igyekezett, valami mindig sántított az arányokkal. Már azon a hétfő délelőttön, amikor elkezdtek, s még csak a körvonalakat dobta fel könnyű kézzel, füttyörészve a vászonra, Ferenc aggodalmasan settenkedett mögötte. Először csak a kíváncsiság hajtotta, aztán lassan eluralkodott rajta a bizonytalanság. Igyekezett jó képet vágni a dologhoz, de nem tudta legyőzni a rossz előérzetét. Úgy találta, hogy a fej túl nagy, aztán meg, hogy a váll volt túl kicsi. A nyak meg rövid. Jan javítgatott, hátralépett és előre, méregette a hüvelykujjával, az ecsettel. Ferencet távolabb küldte, majd közelebb parancsolta, csóválta a fejét. Ferenc már azon volt, hogy megkérdezi, esetleg elégedetlen-e a természet adta formáinak valamelyikével a mester, amikor Jan nagyot ásított, nyújtózkodott, sarokba dobta az ecsetet, és közölte, hogy mára végeztek.

Másnap reggel Ferenc csodálkozva állapította meg, hogy a délután és az éjszaka folyamán Jan nem tétlenkedett. A festő maga is elégedetten szemlélte a kibontakozó körvonalakat, villámgyorsan dolgozott, csak úgy ömlött az ecsete alól a látvány. Felborzolt hajzata egy-egy lendületes mozdulatnál meglebbent, a szeme szikrákat szórt – íme, egy igazi géniuszt, gondolta Ferenc.

Másnap azonban hiába kereste a géniuszt a műhelyében.

Az ajtó tárva-nyitva, étel-ital és némi készpénz elől, az előkészített festékek már kezdenek bebőrözni. Egyedül a mester macskája tartózkodott a műhelyben, előtte fényesre nyalt tányér. Ferenc tűvé tette a környéket, míg végül csellengő gyerekek igazították útba. Jan egy kocsmában aludt, és amikor Ferenc nagy nehezen magához térítette, még mindig annyira részeg volt, hogy azt se tudta, hol van.

Ferenc hazavitte, lefektette aludni.

Másnap korán reggel érkezett, de mégsem elég korán ahhoz, hogy a festőt otthon érje: az már éjszaka újabb innivalót keresett magának. Mikor kora délután előkerült, a szeme alatt véraláfutás éktelenkedett, a jobb csuklója ijesztően be volt dagadva: verekedésbe keveredett az éjszaka, és alaposan helyben hagyták. Délig a bokrok alatt aludt a Dunaparton. Amíg a kéz gyógyult, a munka leállt. Ferenc dühösen keresett más elfoglaltságot magának, újra meglátogatta barátait, akiket már egyszer felkeresett, elújságolta a kalandját a festővel. De gondolni nem nagyon tudott másra, mint a készülő portréra: most, hogy akadályok gördültek elkészülésének útjába, még jobban vágyott rá, mint előtte.

Egy hét múlva Jan úgy-ahogy rendbe jött, de azt a második napot, amikor a géniuszt beleköltöztött, soha többet nem lehetett megismételni. Kínlódott, pepecselt, vacakolt, javítgatott. Ferenc óvatosan bánt a kritikával, csak akkor szólalt meg, ha már nyilvánvaló volt, hogy valami nem akar sikerülni. Először a szem lett túl kicsit, de miután átfestette, az ellenkező végletbe esett, a szempár bagolyszerű lett, esengő. És a fény, az a bizonyos kutakodó, dacos, öntudatos, szabad fény, a század fiának öntudatos tekintete csak nem akart odakerülni, akárhogy kísérletezett is a derék Jan a szürkékkel, zöldekkel és a fehér legkülönfélébb árnyalataival. Átkozta a hitvány ecsetet, a gyenge minőségű festéket, a gyalázatos vásznat, a rossz fényviszonyokat, a páratartalmat, mindent, amit csak lehetett. Húzta az időt, bujkált Ferenc elől, aki nem az a fajta volt, mint az átlag megrendelője, aki

életében egy-két festményt látott, és a legegyszerűbb mesterségbeli trükk előtt is leborult. A mester pedig nyilván erre számított: egy kis ügyes árnyékolás, meglepő térhatás, és máris meglesz a siker.

Ferencet azonban ilyesmikkel nem lehetett levenni a lábáról.

A maximumot követelte Jantól, számon kérte rajta mindazt, amit tudnia kellene, ha már kitanult egyszer. Ahogy most az érsemlyéni házban, miközben az ágyban feküdt magatehetetlenül és megalázva, Józsi aljaskodása felidézte benne a portréfestés körülményeit, Ferenc pontosan emlékezett az egész kínos és szánalmas procedúrára, ahogy a fakezű dánból megpróbálta kipréselni az északi mesterek titkait, és a végén már könyörgött, hogy próbáljon meg visszaemlékezni ifjúkorára, iskolai éveire, mit mutatott a mestere, hogy kell elérni, hogy a szembe élet költözzön. És hogy kell elérni, hogy az arcbőr étellel teljen meg, a pórusok lélegezve lüktessenek, s a hajfürtökben lendület duzzadjon, életkedv, derű? Jan Stunder kínlódott, szuszogott, kevergette a festékeit, s közben zavartan bevallotta, hogy ő bizony többnyire inkább csak az ecsetmosással volt megbízva, meg hogy a közeli kocsmából bort és szaftos csülköt hozzon a mesterének és diáktársainak.

Egyvalamit tud festeni: tengert.

Azt viszont bármilyet, télit, nyárit, viharosat, csendeset, hajnalit, sőt, még éjszakait is. Ezért is adták a szülei festőnek: már kisgyerekkorában felfigyeltek furcsa szokására, hogy, ha csak teheti, kisurran a kikötőbe, és a tenger hullámain rajzolgatja. Abban mindig jó volt, s ha egy képre tenger kellett, azonnal érte küldettek. Talán ezért nem volt megfelelő választás, hogy Magyarországra telepedett, mert itt senki sem értékeli ezt a speciális tehetséget. Őt nem érdeklik az arcok, a szemek, a hajak, a kezek, a mindenféle szörmék és drapériák, ő a tengert szereti. Neki tizenhét testvére volt két anyától, annyira iszonyodik az emberektől, hogyha meglát egy arcot, szédülni kezd és hányinger fogja el. Csak a tenger látványa nyugtatja meg, a magányos, végtelen vízfelület, amely az időt, a végtelenséget, az örökkévalóságot leheli. A sok izgó-mozgó ember, arcukon a gyors változás cikázó jeleivel, ez őt fárasztja és idegesíti, ő ettől rosszul van. S most itt kénytelen élni távol a tengertől, és arcokat kell festenie, ez élete legnagyobb tévedése.

Visszacsinálná, ha lehetne, de nem lehet.

Ferenc nem tudta eldönteni, hogy sírjon-e vagy nevéssen, annyira tragikomikus volt a fakezű dán, akit balsorsa egy olyan országba vetett, ahol még csak hírből is alig ismerik a tengert. Végül, két hónap szüntelen átfestés és javítgatás után, amikor a vászon már olyan vastag és súlyos volt az egymásra kent festékrétegektől, mint egy ólomlap, Ferenc feladta a küzdelmet. Belátta, hogy nem akarhat többet, mint ami adatott. Hiába veszekszik, hiába követelőzik, hiába unszolja Stunder: a vége csak az lesz, hogy megalázza, annál pedig minden jobb. Annál még egy Stunder is többet ér. Nincs pénze, nincs lehetősége többre, jobbra: nem utazhat ki Németalföldre, hogy a legjobbakkal festesse magát, de még csak egy átlagos bécsi portréfestőt sem tud kifizetni. Neki Jan Stunder, a tengerfestő jutott, aki szerényke tehetségével és hézagos iskolázottságával épp elegendőnek bizonyult arra, hogy felvidéki polgárok gyerekeit, lezüllött, elrészegedett grófi famíliák feleségeit pingálja. Ha kicsit aránytalan lesz a fejük, szögletes a testük, kacskaa a kezük, hát istenem. Még mindig jobb, mint a parasztnak, akiről csak akkor készül képmás, ha arccal esik a sárba.

A kép végül egyébként nem is lett olyan rossz. Stunder kezében, ha halványan, ha csak egy-egy lobbanásra, de megelevenedtek olyan képességek, amelyeket valamikor a mesterei beleplántáltak, és Ferenc rettenetes kritikai prése alatt végül megadta magát a lustaság és

az igénytelenség, s csak előcsepegett valami igazi festészet. A rengeteg átfestés azonban nem csak a festmény súlyában mutatkozott: a börtönben töltött évek alatt, ameddig a portré anyja hálószobájában, a szekrény mögött porosodott, a fej körül a kontúrváltozások miatt a különböző oldószerek, olajok és porok sajátos kémiai átalakulásba kezdtek, és néhány év alatt lassan kialakult egy egyre világosodó fénykör, amit némi rosszindulattal tényleg glóriának is lehetett nézni. Az ágyban fekvve, megalázva, büntudattól gyötörve, kismizve azon a reménytelen decemberi délelőttön hirtelen Ferencnek magának is úgy tűnt, hogy ennél szánalmasabb kontrasztot valóban nehéz lenne elképzelni. És ahogy Józsi a győzelemtől egészen megmámorosodva fölé magasodott, már a Rousseau-kötet sem bizonyult elég erős védőbástyának. Ferenc érezte, ahogy az életerő kezdi elhagyni a testét. Dienes megneszelte, hogy valami fontos történik odabent, és ő is bejött a szobába. Elégedetten vakargatta az állát. Azt hihette, hogy illet csak ő tud, és most valami büszkeségféle töltötte el, hogy lám, az öccse is férfi a talpán.

Mindenkinek jobb lett volna, ha neked is a fejedet veszik Budán – mondta, hogy ő is mondjon valamit. De nem volt egészen elégedett azzal, amit mondott – elvégre ez az anyjuknak volt a kedvenc szavajárása. Szuszogva törte a fejét valami aljasságon. Aztán felderült a tekintete.

Mit gondol az úr, meddig lothatja még a pénzünket? Itt Józsira nézett, aki nagyot bólított. Akkorát, hogy majdnem beverte az állát az ágykeretbe. Dienes felbátorodva folytatta. Amíg a börtönben heverészett az úr, minden költségét mi fizettük, a jószágát mi gondoztuk! Fizesse meg a tartozását!

Józsi hátrébb lépett, nehogy beüsse magát. Még a nyakcsigolyája is megroppant, akkorát bólított. Dienes felfújta magát, ajkát lebiggyesztette. Most egészen olyan volt, mint gyerekkorukban, amikor azzal fenyegette a bátyját, hogy ha nem teljesíti a kívánságát, megrágalmazza valamivel a nagyságos mamánál.

Ferenc vissza akart vágni, de elakadt a lélegzete.

Nem jött ki hang a torkán. Dienes vádjában minden szó hazugság volt – mégse tudta lerázni magáról. Mert tény, hogy heverészett. Ha már végzett a reggeli ezerötszáz oda-vissza járással a cellában, akkor ledőlt a priccsre, behunyta a szemét, és belépett az elmebéli kastélyépületbe. Végigment a puha szőnyeggel leterített folyosón, melynek falaira ezernyi színfoltot vetettek a festett üvegablakok. Kilépett a kertbe, melyet oszlopcsarnok vett körül, leült a szökőkútnál, és hagyta, hogy kedves madarai letelepedjenek a közelében. Elővette Sallustius-kötetét, és a nagy mester robusztus mondataiból kiválasztott egy megfelelően nehéz, díszes és mély értelmű darabot, s elkezdte átgyúrni magyar nyelvre. Igen, ha a zárka kémlelőajtaján benézett a fegyőr, valóban azt láthatta, hogy heverészik. Aztán felkelt a cellában a priccsről, az asztalához ült, és olvasott. Nem írt, mert nem írhatott, az íróeszközöket különösen rossz szemmel nézték fogva tartói, s ha a napi cella-átkutatásnál rábukkantak, azért azonnal három napi sötétzárka járt, kenyérrel és vízzel. Ha feltétlenül levelet kellett írnia, és alkalom adódott arra, hogy valaki kicsempéssze, felsebezte a kézfejét, és tüvel és vérrel írt.

De való igaz, amíg a testvérei szüret, aratás, bányajog és fakitermelés után jártak, amíg menyasszonyt kerestek, szeretőt tartottak, vadászgattak és borozgattak, ő egész nap csak tétlenkedett, és költötte a családja pénzét. Ami elment a fegyőrök megvesztegetésére, hogy egy kicsit jobb bánásmódot, kevésbé vizes és sötét cellát kapjon, hogy ehető ételt adjanak, hogy ruhát, ágyneműt válthasson hét éven át. Ha a világ legdrágább fogadójában lakva a

világ legdrágább ételeit ette volna, akkor se fogyott volna el több pénz – itt a pusztai életben-maradás volt a luxus.

A hatóság beleegyezett, hogy a saját költségén éljen, erről azonban semmilyen hivatalos igazolást nem voltak hajlandók kiadni. Tulajdonképpen annyit tettek, hogy szemet hunytak a folyamatos megvesztegetés felett – persze már ez is több volt annál, amit Ferenc remélni mert. Az anyja minden egyes tételt levont az örökrészből. Nem tehetett mást: nem költötte a többi gyereke vagyonát az egyetlen eltévelyedetre. Ferenc javai évről-évre fogytak. Józsi és Dienes, miközben a mellüket döngették, hogy ők Ferenc jószágára is gondot viselnek, s ettől a maguké szenved kárt, valójában elloptak és elsíboltak, amit csak lehetett. Mire kijött a börtönből, lényegében semmije sem maradt a pusztai életén, egy kis darab földön és néhány birkán meg disznón kívül.

Szabadulása után egy évvel jött a hivatalos értesítés a kincstártól, hogy fizesse meg fogva tartása költségeit: aljas és gonosz húzás volt, amellyel ők is azt üzenték, amit az anyja szeretett a fejéhez vágni: bárcsak vágták volna le a fejét a többiekével együtt. A határidő szoros volt, a kötelezettség alól nem lehetett kibújni, és Ferenc kétségbeesetten szaladgálhatott volna kölcsön után, nehogy megint a családjára kelljen szorulnia: de a sors erői ekkor dönthettek úgy, hogy más irányt szabnak a dolgoknak, s kárpótolják Ferencet az elszenvedett csapásokért – hogy aztán majd ismét újabakkal sújtsák. A tartozást Ferenc vagyónrészből nem lehet kifizetni. Napi áron épp a kétszerese volt annak, amit elő lehetett volna teremteni avval, ha Ferencet végképp kisemmizik. Sose sikerült megtudni, hogy Józsi vagy Dienes milyen szerepet játszott a dologban. Ferenc az utolsó pillanatig reménykedett, hogy ekkora aljaságra azért még ők sem képesek, s a zsarnokság műve az egész. Talán csak annyi történt, hogy a kamara is pontosan tisztában volt a család vagyoni helyzetével, s így kalkulálták ki a kétszeres szorzót. Odafönt úgy gondolhatták, hogy ezek után nem kell majd többé számolniuk Kazinczy Ferencel, akit a család, ha ki is fizeti a tartozását, cselédsorba lök és haláláig dolgoztat, hogy letörlessze, amivel tartozik. Hibátlanul kidolgozott gondolatmenet volt, s hogy végül mégsem vált be, annak különös, és csak kevesek számára érthető okai vannak.

Ezekhez az okokhoz tartozik, hogy Bossányi Zsuzsanna történetesen egyedül volt otthon, amikor megérkezett a kamarától a levél. Ahogy elolvasta, először előnvelte a szegényen. Már eddig is túrnie kellett, hogy a fiai rajta verik le az összes dühüket. Naponta végig kellett hallgatnia a szemrehányásokat, hogy lám, hova vezet az elvakult anyai szeretet, amellyel Ferencet ajnározta, s azokat, akik igazán megérdemelték volna a figyelmét, elhanyagolta korcs elsőszülöttje kedvéért. Újra és újra meg kellett szegényülnie, amiért Ferencnek drága könyveket és képeket vásárolt, s amiért a frissen végzett diák első verseit saját költségén jelentette meg, s még drága metszetet is készíttetett a borítóra.

Anyai rajongása megannyi titkos jeléért, amellyel Ferencet elhalmozta, most naponta pirulnia kellett, s szembesülni volt kénytelen az összes elfogultságával, amellyel Ferencre több figyelmet és szeretetet árasztott. A ruhásszekrény mögött porosodó portrét csak akkor merte kiakasztani a falra, ha biztos volt benne, hogy a fiúk napokig nem jönnek haza. A cselédségből így is árulkodhatott valaki, mert Dienes egyszer részeg dühében kést ragadott, és esküdözött, hogy cafatokra vagdalja az átkozott mázsolmányt: csak úgy sikerült lecsillapítani, hogy még egy korsó aszút hozatott neki.

De a vádpontok közül a festmény bálványimádása még a legkisebbek közé tartozott. Dienes és Józsi napokig tudta sorolni, mikor kapott Ferenc jobb falatot, szebb kabátot, tüzesebb

lovat, forróbb ölelést és több könnyet, mint ők, az arra igazán érdemesek. Lassan már maga is úgy érezte, nagyobbak a bűnei, mintha paráználkodott vagy lopott volna, és a fia iránt érzett őrjöngő szeretet, összekeveredve a büntudattal és az önváddal pokoli keveréket alkotott, amely leginkább őt magát, az ő anyai szívét égette és roncsolta. Azonban a vagyon, a birtok még az ő kezében volt: még mindig megvolt a lehetősége, hogy kénye-kedve szerint annak juttasson többet, akinek csak akar.

A levelet jól elrejtette tehát, és hozzálátott, hogy a fiai tudta nélkül előteremtse az összeget. Ő maga folyamodott kölcsönért: ezt látta a legkivitelezhetőbb megoldásnak, hogy ne szúrjon szemet egy hirtelen nagyobb földeladás. A kölcsönt aztán apránként törlesztette, innen-onnan csipegetve le kisebb-nagyobb összegeket. Ferencnek az utolsó pillanatig nem szólt, s csak akkor parancsolta be maga mellé a kocsiba, amikor már csak két nap volt hátra a befizetési határidőig.

Ferencnek fogalma sem volt arról, hogy mi történik, kábultan engedelmeskedett az anyjának, még azt sem merte megkérdezni, hova mennek. Így került sor kettejük titkos budai utazására, amit később mindig úgy emlegetett, mint élete egyik legkülönösebb tapasztalatát.

Az őszi avaron puhán, szinte hangtalanul futott a delizsánsz. Korán volt még, a dombokból csak bizonytalan körvonalak látszottak, mintha víz alatt történne minden. Amikor beszálltak, az anyja belökte, mint egy zsákot. Ferenc ijedten nyekkent a sarokba, és szégyenkezve húzta össze magát útitársaik előtt. Két szomorú, sápadt vénlány – nővér és hűg – tartott velük a szomszédságból, akik hatvani nagynénjüket indultak meglátogatni.

A férfiak iránti összes megvetésüket Ferencre árasztották, az egyik – mintegy véletlenül – belérúgott, a másik szilvamagot köpött az ölébe. A nyári gyümölcssterméről beszélgettek egymás közt suttogva, monoton, szürke hangon.

A nagyságos mama összeszorított ajakkal, behunyt szemmel ült, mintha nem akarna tudni arról, hogy hol van, mi történik. A nővérek is hiába próbálták bevonni a társalgásukba: sehogy sem sikerült belőle kiszedniük, hogy adott idén a szilva és a barack. Jó fél óra is eltelt, mire Bossányi Zsuzsanna kinyitotta a szemét. Talán csak ellenőrizni akarta, hogy Ferenc nem szökött-e ki valamelyik ajtórésen. Eleredt az eső, kopogott a bőrtetőn. Hatvanban a savanyú kisasszonyok kiszálltak. És ekkor különös dolog történt. Ahogy kettesben maradtak a kocsiban, a szerepek váratlanul megfordultak. Bossányi Zsuzsanna az erős, uralkodó asszonyból egyetlen pillanat alatt gyenge, irányításra vágyó, bizonytalan nővé változott. Kinyitotta a szemét, ültében előredőlt, hogy a fejét alacsonyabban tarthassa, mint a fia, aki még mindig ugyanabban a pózban gubbasztott a sarokban, ahogy induláskor odadobta.

Megfogta Ferenc kezét, sokáig forrón szorította.

Talán azt is érezte, hogy a fia megijed ettől a váratlan közelségtől, de ez már kevés volt ahhoz, hogy visszabillentse. Végigzokogta az utat, és végre el merte mondani elsőszülöttjének, mennyit szenvedett az önző és gyenge férj mellett, s milyen igazságtalanságnak érzi a sorstól, hogy hosszú özvegységre és magányra ítélte. Itt mesélte el, mennyit gyötörte Dienes és Józsi a hét év alatt Ferenc miatt, és milyen aljasságokkal kínozták. S megtörtént az is, amiről Ferenc azt hihette korábban, sosem történik az életben: az anyja letérdelt elé, és zokogva kérte a bocsánatát, amiért megtagadta a testvérei előtt.

Talán egész gyerekkora óta őrizgette magában ezt a bűnbánó, panaszkodni akaró, sértett, törékeny kislányt, akit most Ferencre bízott: úgy érezhette, azzal, hogy megváltja a fia

szabadságát, megvásárolta tőle ezt a kötelességet. Úgy érezhette, Ferencnek mostantól kötelessége cipelni ezt a terhet. Sem az előtt, sem az után soha egy pillanatra sem látta Ferenc többet ilyennek. Ahogy kifizette a pénzt a Helytartótanács veremhideg hivatali szobájában, és visszasietett a kocsihoz, az anyjával megálltak egy pillanatra a vár északkeleti bástyájánál, és lenéztek a párás, őszi délutánban a Vízivárosra. Az utcákon apró emberek siettek, a vízen aprócska hajók ringatóztak, a Margitsziget arasznyi fáirol szellő sodorta a porszemnyi faleveleket: mintha egy játékváros fölé magasodnának ők ketten.

Bossányi Zsuzsánna megszorította a kezét, és Ferenc érezte a mozdulatban, hogy az anyja mostantól megint ugyanaz, aki tegnapig volt, és hogy ezt az epizódot örökre homály fogja fedni. Tudta, hogy most már mindent megbocsáthat az anyjának, akármi is következik ezután. S ugyanígy, Bossányi Zsuzsánna is tudta, hogy mostantól megkapta azt az embert, akire szabadon haragudhat mindenért, ami fáj neki, s akire rábízhatja zabolázhatatlanul viharos érzelmeit. Most már akármi történik közöttük, az a szeretetükön belül fog történni. Amikor visszaérkeztek Érsemlyénbe, Dienes hiába szimatolt és kérdezősködött, hogy hová tűntek ilyen rejtélyes gyorsasággal, semmit sem sikerült megtudnia. És valóban, többet semmilyen jel nem utalt arra, mi történt közöttük a budai út alatt: az anyja ismét gorombán és megvetéssel bánt vele, ami tovább bátorította Józsit és Dienest a kegyetlenkedésben és az újabb aljasságok kieszelésében.

Ahogy azon a reménytelen decemberi napon feküdt a szobában, miközben a testvérei, mint két démon, járkáltak az ágya körül, és bele-belemartak, Ferenc érezte, hogy nem védi meg a lelke épségét az a tudat, hogy az anyja beavatta a titkába: nem nyer belőle elegendő erőt, amivel ellene tudna tartani a nyomásnak. Érezte, hogy az a hártya, amelyre a családja támadása nehezedik, rövidesen be fog szakadni. Nem volt már több olyan mondat a birtokában, ami megvédhette volna, és hiába tudta, hogy minden vádpont hazugság: túlságosan magányos és megtört volt ahhoz, hogy ép lélekkel tovább bírja. Hiszen nem az igazság kikutatása volt itt a lényeg, tudták jól mind a hárman.

Ez egy lassú gyilkosság volt, amelyben szavakkal öltek.

Egész éjjel nem tudott aludni. Égett a teste, de ez most nem a láz volt: mintha a szervei önmagukat akarnák megsemmisíteni. Ösztönei, amelyek most pőrén, a maguk tiszta és romlatlan állatóságában követelték az életet, kétségbeesetten figyelmeztették, hogy menekülnie kell.

Mindegy, hogy hova, de el innen, mert itt a halál jár.

Hajnaltól összeszedte magát, felöltözött, befogatott az álmos és mogorva cselédekkel, akik természetesen mindannyian többre tartották magukat börtönviselt, hazaáruló uruknál, és bekocsizott a faluba. A kocsis kiköpött utána, amikor otthagya az olajütőknél a hajnali ködben. Ferenc gyalog indult el, hogy Nagy Marisék házát megkeresse.

Félálomból rémlett, hogy maris az olajütők utcáját emlegette.

Már korábban is járt erre, napraforgómagot hoztak be és lámpaolajat vittek haza az apjával, és kapott édes halvát, amit hazáig majszolt. Az édes illat most is ott terjengett a házak között, összekeveredve az istállók, disznóólak csípős kipárolgásával. Alig volt még ébren valaki, a kutyák is csak az ólból vakkantottak elő.

Elindult kelet felé, amerre a házat sejtette.

Tudta, hogy nagy kockázatot vállal, s maga erősíti meg a gyanút azzal, hogy meglátogatja marist, de most ezt ítélte a kisebb veszélynek. Érezte, hogy valami jót kell tennie, valakinek

szeretetet kell adnia, hogy azt a rengeteg rosszat, amivel elárasztották, ellensúlyozhassa. Ellenméregre volt szüksége, hogy életben maradjon.

Az olajütők már dolgoztak: egy férfi lépett ki a műhely ajtaján, és egy vödör gőzölgő töreket borított az eresz alatt álló fakádba. Ferenc Nagy maris után tudakozódott. A férfi lekapta a kucsmáját, és elmagyarázta az utat: nem kellett messzire menni.

A földbe süppedt, gálickék kis ház ablakán csak egy üveg volt ép: a kitört szemeket disznóhólyaggal pótolták ki. Ferenc óvatosan kocogtatta meg az üveget, nehogy betörje. Bent motoszkáltak, gyertya gyulladt, aztán nyikordult az ajtó. Az öregasszony dugta elő boglyas fejét. Hunyorogva próbálta azonosítani a jövevényt, aztán amikor felismerte, rémülten hőkölt hátra. Ferenc szelíden félretolta, és belépett a házba.

Maris a baloldalára támaszkodva, féloldalasan feküdt a kályhasutban. Nehezen, sípolva vette a levegőt: két bordája is eltört az úrnői ütlegektől. Az arcát ért ütésektől eltört az orra, duzzadtan lüktetett az arca közepén. A szemei alatt lilásvörös, puffadt véraláfutások. Megismerte Ferencet, de nem volt ereje kimutatni, mit érez, mit gondol. Az arca elgyötört volt a kintől.

Ferenc leült mellé és megsimogatta.

Aztán úgy érezte, már túl régóta simogatja: ideje volna elvenni róla a kezét. A keze azonban nem engedelmeskedett. Maris szemében rémült fény villant, és ekkor Ferenc is érezte, hogy az arcával valami nincs rendben. Hirtelen mintha eltűnt volna belőle a szimmetria: mintha annál a vonalnál, amely a test öntükrözésének közepe, elváltak volna valamit, s a bal oldala egyszerűen eltűnt volna a semmiben. Mintha valaki fekete lepellel vont a tükröt.

Jobb kezével, amelyben volt még élet, a bal arcához kapott, és érezte, hogy az érzéketlen, élettelen hús petyhüdten, tónustalanul lóg a csontokról.

Később Szentgyörgyi azt mondta, óriási szerencséje volt, hogy az a reggel nem az ágyában érte. Ha nem sétált volna a szabad levegőn, a szélütés végzetes is lehetett volna, és soha többet nem kel ki az ágyból. Ferenc nem mondhatta el neki, hogyha nem simogathatja meg akkor reggel Nagy marist, na akkor vitte volna el a halál.

Később nem tudott visszaemlékezni rá, mi és hogyan történt a gálickék házban. A következő emléke az, hogy Szentgyörgyiéknél hever a szófán a kandalló előtt, és azt figyel, ahogy a testén csüngő kövér piócákat orvos barátja egyenként szedegeti le róla, és a tekerőző, fekete férgeket visszaejti a befőttesüvegbe. Akkor már túl volt az érvágásokon, mindkét karját kötés fedte. Már alig volt benne vér. Csodálkozva nézte a tűz fényében áttetsző tagjait. Azt érezte, üvegből van, és valami könnyű, rózsaszín folyadék lötyög benne. A gondolatai egészen tiszták voltak és kézzelfoghatóak: egyenként úsztak a levegőben, mint az illusztrációkon a szereplők szájából a mondatok szalagjai. Elkapott egy ilyet, lerángatta, elolvasta. Mercurius. Ez volt a szalagra írva.

Estére kapott levest, bodzateát meg mézet. Másnapra már kezdte visszanyerni az arcszínét, de a bal oldala még mindig élettelenül csüngött. Most olyan volt, mintha folyamatosan egy szédítő szakadék szélén állna, fél lábát a meredély fölé lógatva. Ha egy-egy pillanatra elaludt, rémálmában azonnal zuhanni kezdett, és fölriadt. Ijedten kapott jobbjaival a bal arcához, hogy megvan-e még. Aprókat lélegzett, mint egy galamb. Három napig tartott ez a bizonytalan állapot: a negyedik nap reggelén Szentgyörgyi egy nagy korsó fűszeres forralt borral itatta meg, és amikor ettől jobb kedve kerekedett, elmondta neki, hogy eddig meg mert volna esküdni rá, hogy itt fog meghalni a vendégszobában, de most, hogy a három

kritikus napon túllendült, már elmúlt a veszély, a halál odébb lovagolt, s jó ideig nem fog visszatérni.

Tegnap, mialatt az öccsei az asztaloslánál tárgyaltak a koporsóról, az anyja benézett egy pillanatra. Bejött a szobába, mondta Szentgyörgyi, bejött hozzád a szobába, és megkért, hogy menjek ki egy percre. Őszintén szólva nem tudom eldönteni, hogy az életedért, vagy a halálodért imádkozott. A család hangulatát mindenesetre jól jelzi az az eset, hogy ma délelőtt, miután néhány helyen, ahonnan tudtam, hogy hamar híre megy, elmondtam, hogy élsz, nagy ordibálás tört ki az asztaloslánál: az öcséid már megalkudtak a koporsódra, előleget is adtak, az asztalos elkészült, most meg, hogy vissza akarták kérni a pénzt, az asztalos megmakacsolta magát, mondván, hogy ő a maga részéről jóhiszeműen járt el, a koporsót elkészítette, bele is véste a neved, meg is aranyozta, hát hol talál most olyan bolondot, aki belefekszik egy idegen koporsóba, idegen név alá? Ő nem tehet arról, hogy a tényleges megrendelő mégsem halt meg. Dienes elkapta a nyakravalóját, megrázta, de az asztalost sem kellett féltetni, felkapott egy fakalapácsot, és fülön vágta vele. Most ott ülnek a bírónál, és a terem két sarkából ordibálnak egymásnak. Dienes a lehangosabb, mert fél fülére nem hall. Józsi meg készíti a periratot, amiben visszakövetelik a pénzt.

Ferenc hallgatta, hallgatta Szentgyörgyi szarkasztikus beszámolóját szörnyeteg testvéreiről, és érezte, hogy egy hónapokkal korábban meghozott döntés, amelyet akkor elhessegetett, most véglegessé válik: el kell jönnie tőlük. Meg kell szökni, meg kell szabadulni. És erre egyetlen lehetősége van: ha megházasodik. Nem, nem Nagy maris lesz az, bár kétségtelen, hogy ő is egy lehetőség: megvetnék és kiközösítenék az osztályából, de békében élhetne egy olyan életet, amelyet néhány antik bölcs ajánl.

Rejtőzködve élhetne, és akkor talán nem találna többet rá a baj.

Nem akarna sokat, csak a mára lenne gondja, kerülné a hírnevet, azzal törődne, ami kézzelfogható, azokat segítené, akik rá vannak utalva, annyit gondolkodna, amennyi elkerülhetetlenül szükséges, annyit beszélne, amennyit ahhoz kell, hogy valamit ne a két kezével kelljen elintéznie. Estére annyira elfáradna, hogy nem ébresztenék fel rémálmok, és a monoton napok elkoptatnák élete első negyven évének emlékét. Maris egészséges, akaratos kis embereket szülne, akik, ha elég makacsok, akár papságig, katonaságig is vihetnék, és ettől büszkék lehetnének magukra. A ház kicsi lenne, de takaros: kibérelne egy malmot, vagy egy kocsmát, hajnalban kelne, maga végezné a munkát marissal.

Igen, gondolta Ferenc az orvos házának hátsó szobájában, ez olyan élet lenne, amelyet a bölcsek ajánlanak. Aki már egyszer lezuhant, ne akarjon többet fára mászni. Ne lakjon hegytetőn, aki nem bírja a szelet. Odüsszeusz, miután hazatalált, tíz évet vándorolt a szárazföldön, s csak utána tért végleg haza, de akkor se lépett hajó fedélzetére többet soha.

Akit egyszer elnyel az ismeretlen, s olyan szerencséje van, hogy visszaköpi az övéi közé, többet ne vágyjon kalandokra. Ezeket mondanák a bölcsek: és igazuk lenne. Elképzelte magát Nagy marissal, akinek az erénye felől is nyugodt lehetne: Szentgyörgyi az imént mondta el azt is, hogy amíg ő eszméletlenül feküdt, a nagyságos mama elhívatta, hogy megvizsgálja a lányt, vajon szűz-e még. Amikor igazolást nyert, hogy maris érintetlen, Bossányi Zsuzsanna egy zacskó pénzt dobott az asztalra, amit az öregasszony gyorsan fel is kapott és a ruhája alá rejtette. Talán attól tartott, hogy maris nem akarja elfogadni. Talán csak el akarta orozni előle. Ha marist venné el, így élnének: néha elöntené őket az indulat, néha józanul döntenének.

Az öregasszony, aki lehet, hogy maris anyja, lehet, hogy a nővére, lehet, hogy csak egy idegen, aki mellette ragadt, nemsokára meghalna, és nem tudnák, hogy mit kell a fejfájára írni. A nevét talán saját maga sem ismeri. Nem kéne azzal törődni, ki kinek a rokona, olyan emberek közt élne, akik csak egymás keresztnévét ismerik. Akárcsak egy titkos társaságban, itt se tudja senki, ki kinek a kicsodája. Csak ez a társaság annyira titkos, hogy még önmagáról sem tud semmit. Ha húsz-harminc évet leélne közöttük, a végére talán ő maga is elfelejtené, hogy hívták valamikor. Nem kéne a nyugalomát kockára tennie az örök hírnév csábítása miatt.

Ahogy hevert a széles polcok alatt, amelyeket mennyezetig megtöltöttek orvos barátja anatómiai gyűjteményének darabjai, sorra jutottak eszébe a nők, akik számításba jöhetnek. Felnézett a falakra, bámulta a formalinnal töltött üvegekben lebegő perparátumokat, és arra gondolt, hogy a végtelen számú lehetőségből egyhez sem érez kedvet. Eszébe jutott, ahogy özvegy Antalóczyné mellei az arcába csapódnak, az a begyakorolt mozdulat, ahogy az asszony meglendíti, hátból és derékből, letről rézsút indítva felfelé a melleit, mint a molnárok a liszteszsákot, és elment a kedve az egészszől.

Később azt mesélte, és nem volt okom kételkedni a szavában, hogy akkor még egyetlen egyszer sem gondolt rám úgy, mint nőre. És amikor a negyedik napon, búcsút véve az orvostól, elindult hozzánk Ónodra, még sejtelve sem volt arról, hogy harmadnap már az eljegyzett menyasszonya leszek.

És itt következett az a második, különös esemény, amely arra utalt, hogy Ferenc sorsáról magasabb helyen hoztak kedvező döntést.

December 3-án, egy szerdai napon levelet kaptam vőlegényemtől, Étoile Maximilientől, a Miksától, ahogy apám nevezte, hogy visszaadja a szabadságom.

A levél öt oldalon át sorolta a közhelyeket a szerencse forgandóságáról, a történelem és az idő kerekéről, a sorsról és hasonlókról: épp csak átfutottam, és már dobtam is a tűzbe az egészet. Annál alaposabban elolvastam viszont bécsi barátóm, Caroline levelét, amely ugyanazzal a postával érkezett, és a vőlegényemenél sokkal érdekesebb olvasmányt nyújtott.

Tőle tudtam meg, hogy Maximilien döntésében csak a kisebbik tényező volt az, hogy rokonsága közbenjárására végre törölték az emigránsok névjegyzékéből, és hazatérhetett: a fontosabb ok arra, hogy felbontotta a jegyességünket nem más volt, mint Girault kisasszony, akinek viszont váratlanul egy egész Párizs melletti falu hullott az ölébe egy bonyolult öröklődési konstelláció szerencsés folyamánaképp. Csak később raktam össze a történet összes elemét, s ismét okom volt elcsodálkozni azon, milyen különös és váratlan koreográfiát használ a sors: mintha Ferenc és az én összeboronálásom akkor vált volna végleges szándékká, amikor a félixfürdői események zajlottak.

És így még különösebb volt, hogy az én Maximilienem, akiről annyit tudtam, hogy hibátlan táncos, igyekvő társalgó, szenvedélyes természetbúvár és nem hagyja, hogy megfogjam a faszát, még azt sem bánta, hogy az ara más gyerekével terhes, kapva kapott az alkalmon, széleseben tető alá hozta a házasságot, és azon a napon, amikor nekem címzett, szívhez szóló levele kelt, már javában úton volt frissen szerzett, Párizshoz közeli birtoka felé.

Caroline-től azt is megtudtam, hogy a szakítólevelet egy erre szakosodott linzi fogalmazó ollózta össze szerény díjazásért népszerű francia regényekből.

Ekkor már csak ennyit értem Maximiliennek.

Én ekkor természetesen úgy gondoltam, hogy át kell éreznem az összes, ilyenkor kötelező érzelmet, amelyekről közepes regényekben írni szoktak, és el kell játszanom az elmaradhatatlan jelenteket az ájulástól a magányos bolyongáson át az átvirrasztott éjszakákig – ugyanakkor viszont be kellett látnom, hogy a Maximilien nevű férfi iránt nem érzek és nem éreztem semmit. Inkább teherként nehezedett rám a közeledő házasság lehetősége, hiába kecsegtetett azzal, hogy megszabadulhatok a Kázméri kastély fojtogató légköréből és nem kell tovább nézmem, ahogy anyám lassan beleőrül apám hóbortjaiba és esztelen költekezésébe.

Caroline szövetségünk jeleként a levélhez egy selyempapírba csomagolt pillangót mellékel, egy *prepona chromust* – ettől viszont végre elfogott a sírás. A gondatlan szállítástól a lepke egyik szárnya letört, morzsaléka a lesodródott hímporral együtt a selyempapír sarkába gyűlt, mint a hamu, és ebből megértettem, hogy Maximiliennel együtt Bécset és Párizst is elvesztettem.

Soha nem nehezedett rám akkora súllyal az ónodi kastély, mint ebben a pillanatban.

Ahogy megértettem, hogy Maximilien nem fog megmenteni az erők sűrű szövedékéből, ami Ónodon körbefont, és már a remény sem tartja bennem a lelket, ami éveken át a szövetségesem volt, amíg jegyben jártam, elfogott a kétségbeesés és a reménytelenség.

Ferenc évekkel később merte csak elmesélni, hogy amikor orvos barátja felsegítette a kocsiba, és néhány jó tanáccsal útjára bocsátotta, még fogalma sem volt hova induljon. Két dologban volt biztos: abban, hogy Szentgyörgyi vendégszeretetével nem élhet vissza tovább, és abban, hogy a családjához nem megy vissza többet. Egyedül ült betegen az utazókocsi mélyén a hajnali sötétben, miközben a Debrecen-széli házak lassan eltűnedeztek, és ekkor megint olyasvalami történt, mint amikor a Bodrog partfala leszakadt az anyja lovai alatt, hogy megoldjon egy másik szálon egy másik történetet: a kocsis a bakról csendesen hátraszólt.

Gróf Törökékhez, igaz-e, uram?

Megismerte a hangot: az öreg kocsis volt az, aki emberemlékezet óta a család szolgálatában állt: akkor is ő ült a bakon, amikor az apjával gyerekkorában először álltak meg a széphalmi dombnál azon a nevezetes alkonyaton, melyen a jövő csalárdul és illetlenül hagyta megpillantani magát, mint egy cigánylány a patakparton. És ő volt az is, aki a munkácsi börtönből hazahozta szabadulásakor a Dienes által „felvirágozott” kocsin, s tíz évvel később azon a hajnalon is ő noszogatta a lovakat, amikor apám testét végre megtalálták a nádvágók a mocsárban, s Ferencsel megtették utolsó, közös útjukat az ónodi kastély felé.

Az öreg kocsisnak az volt az utolsó munkája a családban, s minden bizonnyal azzal a megnyugvással tölthette el, hogy egyszer sem tévedett, amikor a sors jeleiből olvasni igyekezett – hogy aztán nyomtalanul és csöndben kimúljon valahol: nem emlékszem, hogy nevesítettük volna a halálát. Ez az öreg háziszellem, akit Ferenc jobban felismert féloldalas háttartásáról és kiugró lapockáiról, mint az arcáról, most olyan egyszerű természetességgel oldotta meg a debreceni hajnalon a reménytelennek tetsző képletet, hogy Ferenc belepirult. És azon is elszégyellte magát, hogy ezek szerint sorsának geográfiája kívülről sokkal tisztábban, sokkal egyértelműbben megpillantható, s egy egyszerű kocsis, aki mindig akkor van jelen, amikor az élet odébb mozdít valakit, börtönbe, temetőbe, házasságba, idegen földre szólít, pontosabban felismeri, mi következik, mint ő, akit hite szerint józan esze és jó csillagzata vezérel.

Csöndesen mondott igent, s azzal a megilletődöttséggel tette meg a cuppogó olvadásban a kastélyunkig hátralévő utat, hogy valami nagyobb erő már megint az orrára koppintott.

A kocsis persze nem rám gondolt, amikor az úticélt kimondta. A cselédség előtt is nyílt titok volt, hogy a nővérem belehabarodott Ferencbe – mi pedig már torkig voltunk avval, hogy kívülről fújja Ferenc verseit, és képtelen Kazinczy-idézetek nélkül beszélni. Ez még egy ok volt, ami eltávolított tőle, és az az idegenkedés, amit a nővérem iránt éreztem, rajongásának tárgyára is átragadt. Persze a nővéremet a legkevésbé sem érdekelte, hogy én mit gondolok az érzelmeiről – sokkal nagyobb és erősebb szövetségese volt ebben, mint én bármikor is lehettem volna. Hiszen a Ferenc iránti rajongást apánktól kapta, apánktól vette át, vagy még pontosabban: apánkkal azonosult, mintha el akarná foglalni ebben a spirituális királyságban a női princípiumot. Aminek a helye egyébként valóban, már évek óta kiadó volt, mióta anyám úgy döntött, hogy nem vesz tudomást arról, ami a férjével és a lányaival, és úgy egyáltalán, ami a külvilágban történik, és regényeinek világába temetkezve többnyire fel sem állt a hintaszékéből, vagy ha megtette, hangtalan szellemként suhant lefátyolozott arccal a kastély folyosóin vagy a kerti sétányon.

Amikor Ferenc megérkezett hozzánk, az ég fenyegetően sárga volt, mintha egy távoli tűzvész világítaná meg.

Az előző hetekben lehullott hó hirtelen olvadni kezdett. A sárral kevert latyaknak ugyanolyan színe volt, mint az égnek, a felső és az alsó világ összefolyt. Minden ázott, csöpögött, cuppogott és olvadt. A nővéremmel zongoráztunk, Pepi jogi iratokba temetkezett, mert felfedezte, hogy az egyik birtokrészt száz évvel korábban jogtalanul zálogosította el az egyik ősünk, és most azon törte a fejét, hogyan lehetne visszaszerezni, anyám olvasmányai mélyedve napokig ki sem jött a szobájából, apám pedig a műhelyébe zárkózott és „patikus” kísérleteket végzett, amiről mindannyian tudtuk, hogy csak másodsorban szolgálnak orvosi célokat. Akkor már tilos volt alkímiával foglalkozni, és aki mégsem tudott ellenállni a kísértésnek, az orvosi kísérletezésnek kellett álcázza a dolgot.

Amikor az inas bejelentette Ferencet, az első gondolatom az volt, hogy elbújok valamelyik szobában, és megkérem a nővérem, hogy tagadjon le előtte. Szégyelltem, hogy elhagyott a vőlegényem, és szégyelltem a körülményeket, amelyek közepette elhagyott. Főleg úgy, hogy fél évvel korábbi találkozásunkkor én magam dicsekedtem el, hogy milyen nagyszerű házasságnak nézek elébe. Láttam rajta, hogy fáj neki a dolog, de akkor még nem érthettem, hogy a fájdalom oka nem féltékenység. Szerettem a vőlegényemmel dicsekedni, és nem érdekelt, hogy kit bántok meg vele. Élveztem, hogy a sors kegyeltjének tarthatom magam, és rövidesen újra Bécsben fogok élni, ahol az ifjú Maximilien családjának Angliából kimenekített vagyonából kis palotát vásárol a Herrengassén. Ravasznak gondoltam magam: amikor Ferencnek dicsekedtem, úgy tettem, mintha az idősebb férfitől várnék épp biztatást, az élet malomkerekei közt megőrölt, elkínzott sztoikustól, akire felnézek – de akit egyszersmind itt is hagyok, sorsának örök foglyaként.

Elégedettséget éreztem, amikor láttam, hogy kétszeresen is sikerült megbántani: úgy éreztem, ez is azt igazolja, mennyire jól döntöttem, hogy Maximilienhez akarok feleségül menni. Csak sokkal később értettem meg, hogy Ferencnek nem az fájt abban a pillanatban, hogy kezd megöregedni, sem pedig a féltékenység: az fájt, hogy ő már sosem tekinthet reménykedve a jövőbe.

Ezek után én nem mertem elé állni, a nővérem viszont sikoltva rohant elé: szegény a fejébe vette, hogy Ferenc egyedül az ő kedvéért élte túl a börtönt, s azt hitte, most már végre

tényleg azért jött, hogy megkérje a kezét. Szinte ölbe kapva hozta be, tüzet élesztett, forralt bort hozatott, éneklésre serkentette az álmos kanárikát, egyszerre zongorázott, énekelt, mesélt és esdekelt szerelemért. Ezt csak Ferenc későbbi elbeszéléséből tudom: én addig megátalkodva sértettségemben és rosszkedvemben, még mindig a sötét szoba mélyén, a függöny mögött ücsörögtem.

Csak akkor merészkedtem elő, amikor előkerült a laboratóriumból apám, és látva Ferenc állapotát, azonnal forró fürdőt, jódtinktúrás és alkoholos bedörzsölést rendelt, és a kezébe vette a dolgok irányítását. Huzakodtak egy ideig Christine-nel Ferencen, aztán a nővérem sírógörcsök közepette a szobájába zárkózott, Ferenc pedig lebotorkált apámmal a laboratóriumba, ahol húsz évvel korábban, egy másik évszázadban és egy másik világban együtt elmélkedtek azokon a titkokon, amelyeket akkor a legfontosabbaknak véltek.

Most csodálkozva néztek egymásra, és nem tudták, hol vegyék fel az akkor abbahagyott beszélgetés fonalát. De akkor Ferenc már biztos volt abban, hogy ittléte több egyszerű látogatásnál, több egy kétségbeesett ember segélykérésénél, több mint Asylum. És a laboratórium ismerős zajai közt, a zümmögő lángok, sistergő edények, hevülő fémek illatába merülve lassan azt is megértette, hogy annak a különös világrendnek, aminek apámmal a híveivé váltak, mégiscsak végtelen ereje van, s a szavak nem pusztán arra valók, hogy rajzolatot adjanak a világról, hanem valóban megvan a képességük arra, hogy testté legyenek.

Ezekben a napokban, amíg Ferenc apám felügyelete alá került, aki mindent alárendelt igazánál igazibb fia meggyógyításának, én Christine vigasztalásával töltöttem az időt.

A Ferenc iránti rajongás régóta érlelődő érzelem volt, amiben különös, összeegyeztethetetlennek tetsző dolgok keveredtek, mint mindenben, ami a nővérem lelkében sarjadt. A szobájában szabályos oltárt állított Ferencnek, ahol egész fogsága alatt naponta szertartásokat és hókuszpókuszokat végzett imádjottjának kiszabadulása érdekében. Az oltárt Ferenc könyveiből építette, az építmény tetején egy ezüstpohár állt, amelyben Ferenc megalvadt vérének és egy hajtincsét őrizte.

A vér akkor került a pohárba, amikor Pepivel vadászatra készülődve egy felporzott puska véletlenül elsült, és a golyó csúnyán felhorzsolta Ferenc karját. A dörrenésre mindketten a fegyverszobába rohantunk, mintha abban a pillanatban vált volna egyértelművé, hogy valami rettenetes veszély előérzetében élünk. Később értettem csak meg a pillanat igazi jelentőségét, amikor rájöttem, mért kereste Christine első pillantása kétségbeesetten Pepit – pedig Ferenc akkor már a földön feküdt halásápadtan, és biztos volt benne, hogy átment a mellén a golyó. Azt hitte, már csak pillanatai vannak hátra. Christine mégis előbb Pepihez rohant, s csak utána látott hozzá Ferenc sebének bekötözéséhez. Később sem sikerült tisztázni, hogy történt pontosan a dolog: a fegyvertisztítást-és porzást végző Pepi gondatlansága, vagy egyszerű véletlen okozta-e a balesetet.

Évtizedekkel később, mikorra az öcsém igazi démonná változott, és kapzsisága az utolsó emberi jellemvonásokat is kiölte belőle, Ferenc annyit mondott egyszer fürdés közben, amikor a forradásról szóba került a régi baleset, hogy az asztalnak támasztott fegyvert alighanem az az erő lökte fel, amely már akkor is Pepi körül ólálkodott, csak még nem sikerült teljesen a hatalmába kerítenie. Ugyanaz az erő, ami a testvérszerelem utálatos, bűnös tüzét táplálta a nővérem és közte: ami prolongálta Christine-ben a rettegést, hogy a történet csak egyikük öngyilkosságával érhet véget. Talán ez a félelem is benne volt abban az erőben, amely a puskát feldöntötte. Ferenc csak sokkal később értette meg, mért

kacagott önfeledten a nővérem, miközben a sebét kötözte – akkor gyanús és sötét kiszámíthatatlanságnak vette, ami az elmebaj előszele, s ez csak egy okkal több volt arra, hogy irtózáttal utasítsa el a közeledését. Az indokolhatatlannak tűnő reakció annyira megsértette és összezavarta, hogy az ellen se maradt ereje tiltakozni, hogy Christine egy kis ezüstkehelybe fogja fel a kicsorduló vérét. Bár ez a pillanat hevében már csak ártatlan hóbortnak tűnt, és hamar el is felejtette mindenki. Tízévesen én akkor végképp nem értettem az eseményekből semmit, és hét évvel később, amikor a zárdából visszatértem, és megpillantottam nővérem szobájában a kelyhet a bizarr oltár tetején, még mindig nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget a dolognak.

Csak akkor kezdtek összeállni a részletek, s rajzoltak ki egy rémületes és szégyenletes egészet, amikor a cselédszállás mögött a fakoronába épült nyári lakba húzódtam leleskelni, mert két köpenybe burkolózó alakot pillantottam meg az alkonyatban. Óvatosan közeledtek, az egyik nyugatról, a domb mögül, a másik a kastély falához lapulva dél felől. Olyan hangtalanul jártak, mintha siklanának a levegőben. Csak akkor kaptam észbe, amikor már mindkettő lent állt, a nyári lak lépcsője előtt: nem volt hova menekülni, elrejtöztem egy függöny mögött.

Soha nem átkoztam annyira mindentudásra szomjazó, leleskelő természetem, mint amikor a nyomára jutottam kettőjük titkának, ami, lehet, hogy akkor már csak előttem volt titok – és akkor értettem meg, hogy mért nevetett a nővérem, amikor megbizonyosodott, hogy nem Pepit érte a lövés. S akkor egyszerre apám, Pepi, az anyám és én magam is egészen más fényben tűntem fel, mint azelőtt. Az a negyed óra, amit lélegzet-visszafojtva töltöttem a függöny mögött, ameddig végre elhaltak a fájdalmas nyögések és sóhajok, s a két ismerős alak sebtében felöltözködött, és a lépcsőn leereszkedve eltűnt a leszálló estében, megváltoztatott mindent, amit addig a körülöttem élőkről gondoltam.

És azt is érteni véltem, kik azok az arkhónok, akiről apám olyan sokat beszélt, amikor beengedett a laboratóriumába, és megfélelkezett arról, hogy mi való és mi nem egy serdülő lány fülének. Ha Maximilien nem enged a nagyobb vagyon csábításának, ha Girault kisasszony nem örököl, ha máshogy alakulnak az események Párizsban, s a vőlegényem a bécsi letelepedés mellett dönt, örökre kiszakadhattam volna abból a sorsból, amit ezek az erők szabtak ki számomra: így azonban rám várt a feladat, hogy megküzdjek velük.

11. FEJEZET

Ahogy álltam a Természettudományi Múzeum tetőtéri raktárában, szemben a fekete testtel, amely a vörös szekrény izzó mélyéből lépett felém, eszembe jutott az utolsó nap Széphalmon.

Már reggel óta lent voltam a faluban.

Nem lehetett tétlenül nézni a szenvedést. Apámra gondoltam, aki most laboratóriumában különleges keverékeket készítene és azokkal járna a parasztek között, s még pénzt is kínálna, hogy hajlandóak legyenek beszélni: még az ő emlékének is azzal tartoztam, hogy ne nézzem tétlenül, az ablakból, ahogy betelik a tömegsír.

Előző nap estére Ferenc rosszul lett. Sápadt volt, reszketett és epét hányt: azt hittem, elkövetkezett a vég. Nem lévén jobb ötletem, ecetet hoztam és rozmaringot, levetkőztettem és végigdörzsöltem tetőtől talpig: ijesztően vékony és könnyű volt a teste. Napok óta nem evett: talán azért – amit maga sem mert bevallani –, hogy ha elkapja a betegséget, ne hányjon össze mindent maga körül és ne a saját ürülékében fetrengve kelljen meghalnia; vagy a zaklatottság és az emlékek tüze nem hagyta, hogy földi táplálékot vegyen magához.

Éjfélre aztán elaludt, és reggel erősebben ébredt. Leült az íróasztalhoz és nekilátott, hogy megírja az esedékes leveleket: mindenképpen be akart számolni a barátainak a kolerázadás eseményeiről. Tudtuk, hogy olyan események sodrába kerültünk, amelytől megváltozik a világ. Nem tehettem meg, hogy nem számol be arról, amit tapasztalt. Mintha még egyszer, utoljára megkapta volna a lehetőséget, hogy az elsők közt legyen, akik megpillantanak egy fontos összefüggést és irányt adhatnak a dolgok megértésének.

Én nem bírtam otthon maradni.

Először csak a kertbe mentem ki, aztán kinyitottam a kaput és lesétáltam az útra. Egy csapat katona jött lovon, a fiatal, fekete szakállú hadnagy udvariasan tisztelgett. Megkérdezte, hova megyek, és amikor megtudta, hogy a faluba tartok, óva intett: a parasztek dühe és elkeseredettsége kiszámíthatatlan, és jobban tenném ha a négy fal között maradnék. A keleti megyékben már alábbhagyott a betegség, és néhány nap múlva talán már itt is kitombolja magát. Addig most már ki kellene bírni a négy fal között, biztonságban. Azonban ahogy a biztonság szót kimondta, maga is elbizonytalanodott.

Mikor látta, hogy hajthatatlan vagyok, tisztelgett, és tovább robogtak.

A csapat mögött a szekéren ecetes hordókat hoztak.

Akkor már mindenki a be-, illetve kidörzsölésről beszélt. Erzsó is azzal a hírral ért haza, hogy több beteget kidörzsöltek éjszaka a kolerából, ezek most már jobban vannak, abbamaradt a hányás-fosás, amivel a betegség jár, enyhültek a görcsök, a betegek lassan erőre kaptak, már megmarad bennük az étel-ital. Az új orvosság új reményeket keltett, s hirtelen a szélhámusok és csodadoktorok is változtattak a taktikájukon: most már ecetesszenciát és egyiptomi fáraók ecetét is kínálták a bizmut mellé, amit, amióta hatástalannak tekintette a hatóság, jelentős felárral lehetett eladni a rettegőknek. Erzsó megszabadult eddigi amulettjeitől, és óránként bedörzsölte magát ecettel: a savanyú szag betöltötte a házat.

A faluban jelentőségteljes csend volt, pontosabban: a csend és az időnként felcsapó jajveszékélés váltakozása, mint amikor a gyerekek bújócskáznak, és azok, akik elbújtak, visszafojtott lélegzettel lapítanak, nehogy a hunyó rájuk találjon: de akire rátalál, ott azonnal kitör a hangzavar. Különös volt belegondolni, hogy a betegség itt jár közöttünk, és

épp azért volt különös, mert nem tudtam, mire is gondoljak, hogy képzeljem el ezt a járást. Bárhol meglapulhatott az ellenség és bárhol közlekedhetett: lehet, hogy a levegőben, lehet, hogy a vízben, lehet, hogy a földben. Nem volt alakja, nem volt színe, nem volt teste, amellyel szembe lehetett volna szállni, ki lehetett volna kerülni, amely elől el lehetett volna futni, ezért ki-ki a hajlama szerint viselkedett. A legtöbben elbújtak, volt, akik a pincébe zárkóztak, mások a padlásra, asztal alá rejtőztek vagy a széna közé. Csak néhányan bolyongtak az utcán, mint én, mintha szemtől-szembe kevésbé lenne bátor az ellenség.

Az egykori kertészünk, Tormás fia jött szembe, Jani.

Furcsán, félszegen köszönt, és hátrébb lépett, mintha félne. Ne bolondozzon, mondtam, csak nem fél tőlem?! Ha a betegséget az ember adná át az embernek, már mindannyian halottak volnánk.

Elszégyellte magát, és megkérdezte, hogy van Kazinczy úr. Mondtam, hogy öregesen, de jól. Hallgatott, látszott, hogy rágja magát valamin.

És nem csinál semmi *olyat*?

Milyen *olyat*?

Hát olyan *kőműves* dolgokat.

Elámultam. El nem tudtam képzelni, mire gondol, rákérdeztem tehát. Kiderült, hogy ő sem tudja, csak hallotta a múltkor a kocsmába beszélni, hogy az úr a sátánt imádja, és varázslattal épít valamit *kőműves* módra. Egy pap mondta, meg egy tanító.

Próbáltam kifaggatni, hogy mit mondtak még, de Janiból nem lehetett kihúzni többet. Sietett ecetért a katonákhoz.

Elfogott a szorongás, és hazaindultam, de ahogy elhaladtam egy ház előtt, megállított a jelenet: egy gyerek feküdt az udvaron a szétterített szalmán. Tízéves forma fiú volt, hányástól és fostól szutykos ingben. Most tehettk ki, mióta eljöttem a ház előtt. Látszott, hogy már alig van ereje mozogni. A görcs össze-összerántotta, akkor hevesen megfeszült, aztán elernyedte. A szája szélén hányás csöpögött, félrenyelte, öklendezett, fulladozva köhögött.

Bekiáltottam a házba, hogy rosszul van a gyerek. Boglyas asszonyfej jelent meg az ablakban, aztán visszahúzódott. Nem jött elő senki.

Beléptem az udvarra és felemeltem a gyerek fejét, hogy meg ne fulladjon. Megütöttem a hátát, hogy kiöklendezze a félrenyelte hányást. Nem volt magánál. Kiáltottam, hogy hozzanak vizet, de nem jött válasz.

Beléptem a házba.

A döngölt padlón hárman-négyen feküdtek: az egyik öregember már halottnak látszott. Egy javakorabeli férfi hörögve feküdt a hátán, mellette egy fiatal lány, tizenötéves forma, köldökig felhúzott szoknyában görcsbe rándulva remegett. Engedelmesen várták a halált. A hátsó szobából előjött a boglyas asszony, és visítva vont kérdőre, hogy mit keresek itt. Mondtam, hogy hozzon vizet meg ecetet, mert a gyerek rosszul lett. Melyik gyerek? Hát amelyik kint fekszik.

Vállat vont.

Az nem az ő gyereke. Az ő gyerekei már meghaltak, az a szomszéd gyereke.

És hol vannak a szomszédok?

Meghaltak. Ez most mászott át ide az este. Már egyszer visszarugdosta, de megint átmászott. Hogy dögölne meg.

Akkor kértem, hogy adjon vizet és ecetet, meg valami rongyot, hogy segíthessek a gyereken. Morgott, hogy minek, úgyis meghal, aztán csak adott egy tálban egy kevés ecetet a katonai szállítmányból: az üvegen ott állt a kolerabiztosság pecsétje Dienes aláírásával, amelyet nyilvánvalóan Antónia kanyarított oda.

Tartotta a kezét.

Mit kér, ingyen kapta, nem?

Ingyen? Hét krajcárt kértek érte!

Ó, hogy dögölne meg Pruszkay Antónia, gondoltam magamban, hogy még abból is pénzt csinál, amit ingyen akarnak osztani a nyomorultaknak.

Kifizettem a tálka lötytyért tíz krajcárt az asszonynak, rongyot viszont már nem kaptam. Az nekik is kell, mondta. A kesztyűm húztam le, azt áztattam az ecetbe. Behoztam a napról és levetkőztettem a gyereket, ledörgöltem róla a rászáradt kakát, aztán végigdörzsöltem, épp úgy, mint előző nap Ferencet. Aztán még egyszer és még egyszer végigdörzsöltem, hogy a bőre lehorzsolódott szegénynek, de úgy tudtam, hogy dörzsölni kell, hogy ez az egyetlen, ami segít, dörzsöltem hát, ameddig ki nem merültem teljesen.

A fekete szakállas tiszt hangja térített magamhoz. Levettem a vállkendőm és betakartam vele a meztelen gyereket, aki most úgy tűnt, alszik. Egyenletesen lélegzett, és már nem rázták a görcsök és lassan kezdett eloszlani a testéről a fenyegető kék szín.

A tiszt leugrott a lóról, felsegített a nyeregbe és száron vezette az állatot hazáig. Jól zárkózzunk be, mondta: rossz hírek érkeztek, a parasztok készülnek valamire, nem árt az óvatosság.

Amikor beléptem a házba, rögtön tudtam, hogy baj van.

Ferencet az íróasztalra dőlve találtam: a hányás elborította a papírokat. Erzsóért kiáltottam, de nem jött válasz. Felemeltem Ferencet és a szőnyegre fektettem. Alig lélegzett, eszméletlen volt. Levetkőztettem, ecetet hoztam, belevágtam az összes rozmaringot, ami volt a háznál, és dörzsölni kezdtem a testét. Hasra fordítottam, a hátát is végigdörzsöltem, aztán visszafordítottam, felemeltem a lábait és úgy dörzsöltem őket a szív felé, hogy áramoljon a vér, ne hagyja pangani a kórt. Akkor rántotta össze a testét a görcs, nyilván már nem az első: az akkor érthette, amikor lent voltam a faluban. Egyszerre fosott és hányt: annyi folyadék jött ki a testéből, mintha egy vödör vizet megivott volna előtte. Összeszedtem, ami rongy volt a házban, és felitattam a szobát. Ferenc arca elszürkült, az oldala pihegve, gyorsan járt fel-alá.

Mire feltakarítottam és kimosdattam, végre magához tért. Mosolyogva mondta, hogy érezte, amikor bejött az ajtón az ismeretlen ellenség. Érezte, hogy megcsapja az arcát valami ismeretlen huzat, amilyen még sose járt a házban.

Vizet kért, megittattam. Azt mondta, fázik. Köntöst adtam rá. Besegítettem a fotelbe, és akkor mesélte el a történet végét: minden lélegzetért, minden szájmozdulatért, amelyekkel a hangokat formálta, megküzdött a rohamosan rátörő gyengeséggel. Elmondta a régóta megformált mondatokat, amelyeket már ezerszer elmondhatott és felidézhetett magában, az elmebéli kastély könyvtárterméből emelve le a lapjait. Ez volt a legprecízebb írása, amelyet sosem írt le, és amelyet annyit ismételt magában, hogy szinte szétrepesztette, mint az öreg szarufákat az idő. Olyan feszes sorrendben, olyan kimunkált plaszticitással, olyan láttató elevenséggel rajzolták meg előttem a mondatok azt az 1796-ban megélt novemberi napot, hogy megszűnt körülöttem saját jelenem és visszamentem vele az időben.

1796-ban Obroviczon raboskodtam: már nem a szörnyű, nedves brünni pincében, hanem egy emeleti szobában, már voltak melegebb ruháim, és főzethettem is magamnak saját költségre, de ott is hideg volt és sötét. Beteg voltam és erőtlen. November 22-én arra ébredtem, hogy zörgetik a zárkaajtót.

Franz von Kazinczy?

Még sötét volt odakint. Bizonyára kivégeznek – gondoltam. Aztán eszembe jutott, hogy az lehetetlen, hiszen már kegyelmet kaptam, de ki tudja, talán mégis megváltoztatta az akaratát a király.

Kinyílt az ajtó és lámpás világított a szemembe.

Újra elhangzott a kérdés, most már türelmetlenebbül.

Herr Kazinczy?

Bambán válaszoltam, hogy persze, ki más lennék. Vagy talán látnak rajtam kívül még valakit a cellában?

De tréfás kedvében van az úr...! – válaszolta a tiszt, és beljebb lépett. A lámpást feltette a polcra, miután szemrevételezte szerény könyvtáramat. Egy pillanatra úgy tűnt, elmosolyodik, de aztán szigorú arccal tekintett rám. A bal arcán kardvágás nyoma.

Heinrich von Thüngen százados vagyok, és az a feladatom, hogy az urat azonnal Bécsbe kísérem!

A bejelentés annyira különbözött mindentől, amit a jövőmről lehetségesnek tartottam, hogy az első pillanatban meg sem tudtam mukkanni. A torkom kiszáradt, és a szívem olyan hevesen kezdett verni, hogy az ingemen meglátszott. A százados észrevette, hogy megfordult velem a világ. Türelmetlenül legyintett, ne reménykedjek. Egy hét múlva újra itt leszek.

Akadózó nyelvvél kérdeztem, hogy mi történt. Egyáltalán, a peremmel függ-e össze a dolog, vagy valami más esettel? Történt valami, amitől a dolgok hirtelen megváltoztak? De nem kaptam választ: talán maga von Thüngen sem tudott semmit. Felöltözököttem tehát, magamhoz vettem a köpenyem és a takaróm, és követtem a tisztet a folyosón át az udvarra, ahol már várt ránk a kocsi.

Egész nap ment velem a szekér, csak egy rövid ebédre álltunk meg. A századosból többé egy szót sem lehetett kihúzni. Néztem a dimbes-dombos, késő őszi tájat, és arra gondoltam, hogy most otthon, a regmeci birtokon biztos fejtik már az újbort, amit anyám talpas üvegphárba tölt, a sápadt nap felé tart, megízlel, és kimondja a visszavonhatatlan ítéletet: íztelen szar.

Már besötétedett, mire Bécsbe értünk. Megváltozott a város az öt év alatt, mióta utoljára láttam. Az utcák szinte néptelenek voltak, a lakások ablakaiból áradt az utcára a fény: mintha mindenki az otthonmaradást választotta volna. Ez már nem az a nyüzsgő, jókedvű Bécs volt, amelyben a fiatalkorom telt: félelem volt és csend.

A Burg keleti oldalához kanyarodtunk, a kocsi megállt. Von Thüngen kiszállt, vitatkozott kint valakikkel. Én közben lázasan gondolkodtam, hogy mi következhet: ilyenkor már egy hivatal sincs nyitva, és rám, az elítélt államfogolyra, felségáruló magyarra senki sem fog időt pazarolni. Talán francia hadifogolyra akarnak kicserélni? De hát kinek kellenék én Franciaországban? Vagy a perben új vádpontokat és új vádlottakat találtak, újra kezdődik a gyászos ceremónia, ahol végül halálra ítélnék és gúnyolódó tömeg előtt vágják le a fejem, a családom vagyonát elkobozzák, anyám belehal a bánatba, a testvéreim pedig örökre

elátkozzák a nevem? Szánalmasan rettegtem és haldokoltam. Elhatároztam, hogy az első adandó alkalommal kioltom az életem.

Kinyílt az ajtó, egy katona lerángatott. Egy tétova tekintetű, hivatalnokforma ember nyújtotta a kezét, hogy bemutatkozzon. Megemeltem a kezem, hogy megcsörrenjen a lánc: erre zavartan visszavonta a kezét, úgy motyogta, hogy valamilyen Hägelinnek hívják. Von Thüngen tisztelgett és elbúcsúzott. Hajnalban jön értem, közölte, levette a bilincsem és ott hagyott. A katona szelíden megtaszította a hátam. Elindultam.

Átvágtunk az istálló előtt a sötét udvaron, és a kocsiszín felé fordultunk. Feltámadt a szél, végigfutott rajtam a vacogás. A katona előre sietett és megzörgette a középső kocsiszín ajtaját. A többi épületben sötét volt, ennek az ablakain azonban imbolygó fény vetült az udvarra. Az ajtó kinyílt, beléptem a terembe, és nem tudtam mit kezdeni a látvánnyal, amely a szemem elé tárult.

A sűrűn felállított fáklyákkal és sokkaros gyertyatartókkal megvilágított terem közepét egy széles asztal foglalta el, amelyen letakarva feküdt valami. Nagy darab véres húsnak tűnt, a lepedőn átütött a rózsaszín húslé.

Az asztal mellett egy szobortorzó állt: csak a felsőtest és a combok. Olyasféle volt, mint a próbababák, amilyenre a szabók húzzák a kabátot varrás közben: a testfelület részletei hiányoztak, csak a kontúrok álltak készen. Az alsó lábszárak és a karok a földön heverték egymáson. Az elnagyolt fej a véres, letakart húshalom mellett állt az asztalon.

Három ember állt az asztal körül: csak amikor közelebb értünk, akkor ismertem fel azt a Stüzt doktort, akivel Soliman ismertetett meg a közkórház kraniológiai bemutatóján. Stüzt is emlékezett rám. Zavartan üdvözölt, és bemutatott egy alacsony, hirtelenszöke, zavartan kacarászó férfinak: Simon Eberle, a Természettudományi Múzeum igazgatója volt. A harmadikat Franz Thallernek hívták, és, mint kiderült, szobrász volt. Széles hátú, kérges tenyerű ember acélszürke szemekkel, vastag bőrkötényben, amelynek zsebei és különféle méretű fülei és akasztói tele voltak kalapácsokkal, vésőkkel, ráspolyokkal és fogókkal. Minden lépésre megcsörrent rajta a sok vas.

Hägelin úr megköszöri a torkát, és kis táskájából egy pecsétes okmányt halászott elő. Feltette a szemüvegét, nézegette a papírt, megint köszöri a torkát, aztán belenézett a szemembe.

Kazinczy úr, hivatalos kötelezettségeim vannak önnel szemben egy örökösödési ügyben. A dolog természetére való tekintettel az ügy nem szenvedhet késedelmet, és maga az uralkodó őfelsége intézkedett, hogy önt fogsága ellenére idehozzák, hogy az ügyben személyesen járhasson el. Most tehát hivatalos közjegyzői minőségemben kérdezem, elfogadja-e az örökséget?

Megrökönyödve kérdeztem, hogy miféle örökséget. Én nem tudok semmilyen örökségről. Csak nem az anyámnak esett baja?

Hägelin úr zavarba jött, segélykérően nézett a másik háromra, de azok csak bámultak maguk elé, mintha a padlón valami szokatlan érdekességet fedeztek volna fel.

Nem, Kazinczy úr, az édesanyjának nincs semmi baja, mondta végül Hägelin. Az örökség a néhai Soliman úrtól származik.

Megszégyenültem, amikor belém csapott a felismerés, hogy mióta elindultunk, nem jutott eszembe Angelo. Semmit sem tudtam róla az utolsó levele óta, amelyet elégettem, és annak is már két éve volt – miközben nyilván tudtam, hogy érezheti magát egy olyan világban, amely állami politika szintjére emelte a leplezetlen gyűlöletet minden iránt, amiért mi

lelkeseztünk, s akit nem végeztek ki vagy nem zártak börtönbe, azt megaláztatással, gúnnal és kiközösítéssel büntetik.

A november hónap huszonegyedikén elhunyt Angelo Soliman úr, nyugalmazott házitanító önre ruházta... Hägelin úr kétségbeesetten nézett körül, de a kocsiszímben nem volt senki aki segíthetett volna rajta.

Kinyögte hát, összehunyorított szemmel, fogain át sziszegve: *a bőrét.*

Önre hagyta a bőrét.

Ami ezek után történt, azt nagyon nehéz szavakkal elmondani.

Stüzt doktor leemelte a lepedőt, és ott feküdt előttem Angelo Soliman, vagyis ami maradt belőle. Amit formátlan húshalomnak hittem, nagy halom újságpapír volt, amely a felnyitott test belsejéből duzzad elő: nyilván, ahogy megszívta magát testnedvekkkel és vérrrel a rost, egyre növekedett a térfogata, és az összegyűrt papírgombolyagok szép lassan kidagadtak a testből. A Wiener Zeitung néhány évvel korábbi számai voltak, a címlap már megsárgult, a papíron kávéscsészék talpának félhold alakú lenyomatai. Azért emlékszem ennyire, mert nem mertem máshová nézni: de nem lehetett sokáig odázni a szembesülést. A belső szerveit és az agyát akkor már kivették: jégkömbök között állt a rézláda az asztal alatt. A testet szokatlan módon nyitották föl: a bőrt a has oldalánál vágták fel és áthajtották a jobb oldalára. A testüreget újságpapírral tömték ki, mint később megtudtam, már egy órával azután, hogy meghalt: nem akarták, hogy a könnyen bomló részek veszélyeztessék a testet. Úgy feküdt ott, szétterpesztett lábujjakkal, kimeredő, bogos térddel, félig elnyílt, csodálkozó szájjal, mint aki elszundított a folyóparton a déli árnyékban egy boldog pancsolás után.

Hägelin úr egy papírt nyomott elém.

Ókirályi felsége II. Ferenc arra kéri önt, hogy mondjon le az örökségéről az államkincstár és a Császári és Királyi Természettudományi Múzeum javára. Ezt tartalmazza ez az okirat. Nem kell mást tennie, mint aláírnia. És akkor végeztünk is.

Tudtam, hogy nincs választásom.

Ugyanakkor azt is sejtettem, hogy Soliman célja nem az lehetett, hogy átvegyem az örökséget, és a bőrét tartalmazó utazótáskával távozzam Bécsből. Tudta, hogy börtönben vagyok, s még leszek is sokáig, és nem lehetett biztos benne, hogy túlélem, mint ahogy sokan már valóban bele is haltak a fogságba. Valami bonyolultabb dologról lehet csak szó, amely összefügg a barátságunk természetével.

Hägelin úr türelmetlenül lobogtatta előttem a papírt. Én ekkor az orvosokhoz fordultam, és megkérdeztem, mi a céljuk a testtel. Bár akkor már sejtettem, mi zajlik ott, nem tehettem meg, hogy azonnal engedek Hägelinnek.

Stüzt válaszolt, miközben egyik lábáról a másikra állt: Angelo Solimant ki fogják tömni a Természettudományi Múzeum számára. Pontosabban: a skeletont nem tartják meg a preparátum részeként, azt anatómiai célokra a kórház számára adják át, csak a bőrt fogják arra a faszoborra feszíteni, amelyet Thaller mester a test pontos méretei után készít. Így sokkal tartósabb lesz a preparátum, és sokkal élethűbb is.

És csakugyan, Thaller mester, hogy zavarát leplezze, ki is vett egy vésőt bőrkötényéből, és egy collstokkal méretet véve a kézfejről, nekilátott a farigcsálásnak.

Közben Hägelin vette át a szót: igazán méltányolhatnám az udvar eljárását, mondta, amely, figyelembe véve a helyzetemet, kivételesnek tekinthető. Az ügy kényes természetére való tekintettel az uralkodó személyesen intézkedett, hogy minden a lehető legkörültekintőbb óvatossággal történjen. Soliman úr családja és a hercegi ház is hozzájárult hogy a testet

tudományos célokra használhassa fel a múzeum, és ez nyilván magának Soliman úrnak a szándékával is találkozik, hiszen maga is a természettudományok nagy tisztelője és lelkes gyakorlója volt. Őkirályi felsége azzal, hogy nem hagyja a testet elromolni, elenyészni, hanem a tudomány segítségével gondoskodik arról, hogy az örökkévalóság számára megőrizze, hozzá kíván járulni az emberi faj jobb megismeréséhez és a tudás fényének terjesztéséhez a birodalmában.

Végtelenül hálás voltam Hägelin úrnak a szavaiért: a kancelláriai köntörfalazásból végre világosan megértettem, mi történt. A tollért nyúltam, amelyet felém nyújtott, és aláírtam a papírt. Hägelin úr megkönnyebbülten felsóhajtott, elcsomagolta az okiratot, röviden lekezelt a jelenlévőkkel, biccentett felém és távozott.

Tudtam, hogy csak hajnalig van időm, és tudtam, hogy egyetlen dolgom van: figyelni. Angelo Soliman utolsó üzenetével, beszélgetésünk utolsó, szavakkal már befejezhetetlen befejezésével ugyanazt tette, amit addig a szavaival: rám hagyta örökül a sorsát, s most sorsának utolsó fordulatával teste utolsó átalakulásának tanújává avatott. Végignézhetem, hogy válik a testéből szobor. A test, amely játékszerből apatest, apatestből ikon lett, most azzá vált, ami a legvégső lényege volt: botrány.

Akárcsak a test titkos jelei, amelyek átszötték szabadkőművességünket, ezzel az utolsó jellel is a beavatottnak üzent.

Hägelin úr azzal árulta el az udvar végtelen cinizmusát és aljasságát, hogy óvatlanul, ostobaságomban bízva a család beleegyezését emlegette: biztos voltam benne, hogy Jozefa semmiért nem egyezett volna bele abba, hogy az apja testével ez történjen: és ez a körülmény rávilágított Soliman utolsó, maga kormányozta sorsfordulatának kockázatoságára is. Jozefa lelkének békéjét kellett odadobnia azért, hogy ezt az üzenetet felmutathassa. A lánya a porhüvely megsemmisülésével szabadulhatott volna meg attól a bélyegtől, amit apja teste jelentett: Soliman azonban nem tehette meg, hogy megszabadítja attól a sorstól, amit ebben a világban viselnie kell. Akkor már inkább belemerítette egészen. Stüztől és Eberlétől aztán megtudtam a részleteket, amelyek a teljes képhez és a megértéséhez még hiányoztak.

Angelo Soliman utolsó két évében visszahúzódva és csendesen élt. A hercegi háztól évjáradékot kapott, amiből szerényen éldegéltek Jozefával: Angelo nagy gondot fordított arra, hogy a lány mindig a legfrissebb divat szerint öltözhessen és vendégül tudja látni a barátnőit, akik többnyire az egykori szabadkőművesek gyerekei voltak.

A két régi barátja közül, Freiheit, az egyetemi vívómester meghalt: egy fiatal lengyel tiszt hívta ki párbajra, amiért az öregúr kapatosan tiszteletlen megjegyzéseket tett a feleségére. Freiheit két percig tudta védeni magát, aztán belegyalogolt egy szűrásba. Gottwald segédfogalmazóból főfogalmazóvá lépett elő, megnősült, de nem született gyereke: hetente találkoztak a kávéházban egy-egy sakkpartira.

A mi sorsunk ismeretében nyilvánvaló volt Angelo számára, hogy csak kis híján kerülte el maga is a büntetést, és a titkosrendőrség ólálkodása és zaklatásai tapinthatóvá tették, hogy a hatalom urai nem felejtették el, hogy azokkal tartott, akik a világuk eltörlésére fogadtak és az érdekeik ellen mertek fordulni. Gúnyversek, csúfolódó rigmusok jártak a kocsmákban, amelyek mind magukon viselték az udvari rímfaragók gyermeteg nyelvét és szegényes képzelőerejét. Hírét keltették, hogy a zsidóknak ő szedi össze a keresztény csecsemőket, amelyek a pészach emberáldozatához kellenek. Újra részeg suhancok üldözték az utcán, az anyák, ha meglátták, keresztet vetettek.

Egy nap egy kancelláriai segédfogalmazó kereste fel Angelót, mesélte Eberle, aki utoljára beszélt vele. A segédfogalmazó fiatal családapa volt, akit alacsony sorból emelt föl az udvar, s most igyekezett a kegyet megszolgálni gazdáinak. Büszkén mutatta Solimannak a felesége arcképét, amelyet kis medalionba foglalva a nyakában hordott: egy igazi báró lány, von Braunsperger, szép hozománnyal. Kétszer is elismételte a nevét, ízlelgetve a nemesi előtagot, mint egy drága konyakot. Barátságosan kérdezősködött, hogy Angelo mikor hagyta el Afrikát, és volt-e saját elefántja, majd amikor Angelo közölte, hogy nem is emlékszik afrikára, zavartan elhallgatott. Aztán arról érdeklődött, hogy milyen állat preparátuma hever az asztal mellett, de amikor megtudta, hogy krokodil, óvatosan arrébb húzódott. Végül megkérdezte Angelót, hogy nem kedveskedne-e neki valami szívhez szóló történettel a hercegi család háza tájáról, de Angelo elunta, és megkérte, hogy nyögje ki végre, mit akar. Az ifjú hivatalnok rettentő zavarba esett, aztán akadozva, ujjait tördelve elmondta, hogy azzal a megbízással érkezett, hogy a legmagasabb helyről közvetítsen egy bizalmas üzenetet. A legmagasabb helyről, ismételte. A kancellária ugyanis, aki jó gondviselőként nyomon követi a birodalom polgárainak sorsát, látja, hogy Angelo mennyire megöregedett, már hetvenöt éves is elmúlt, és ilyenkor óhatatlanul megnő a kockázata bizonyos... bizonyos elkerülhetetlen dolgok bekövetkeztének.

Angelo elkerekedett szemekkel nézett a fiatal családapára, aki kénytelen volt kinyögni, hogy a halálra gondol.

A halálra gondol, de nem a lélek sorsára, amely krisztus urunk jóvoltából bűnbocsánatban és megváltásban fog részesülni Angelo esetében is remélhetően, vagyis nyilván. A lélek sorsa a katolikus egyházra tartozik, de ő most nem ezért van itt, bár persze buzgó katolikus. Ő a kancellária azon javaslatát közvetíteni érkezett, hogy Angelo Soliman testét a halála után állami tulajdonba vennék abból a célból, hogy a Természettudományi Múzeum számára megőrizték a szó muzeológiai és persze morális értelmében is.

A hivatalnok biztosította Angelót, hogy a teste a lehető legjobb kezekbe kerül és a lehető leggondosabb bánásmódban lesz része. A Természettudományi Múzeum vezetése, amely persze tudomással bír arról, hogy Soliman milyen évülhetetlen érdemeket szerzett a nem éppen makulátlan emléké, de tudósként kétségkívül respektálandó Ignaz von Born igazgatása alatt a gyűjtemény rendezésében, a legkorszerűbb eljárásokkal fogja preparálni a testét, amely így megőrizheti azt a szépséget, s fajának minden szembetűnő jellegzetességét, amellyel most, életében is rendelkezik. Különleges vegyszerek állnak rendelkezésre, hogy a bőr tónusa ne szenvedjen kárt, és a mai technikával már az arcvonások élethűségét is garantálni lehet. Kétszáz éves libanoni cédrust ajánlanak fel a testszobor részére, amely a legjobb megtartást és rugékonyságot biztosítja a bőrnek. Erről maga Soliman is meggyőződhet, ha megnézi a frissen létesített állat- és embertani gyűjtemény kiváló konzisztenciájú preparátumait. Neki, jelentéktelen segédfogalmazónak személy szerint a tapír a kedvence, hát az tényleg annyira mókás egy állat, képzelje Soliman úr, a lába nem úgy áll, mint mifelénk a cocának, hanem... itt a segédfogalmazó zavartan elhallgatott, és Soliman így már nem értesülhetett arról, miben is különbözik a cocától a tapír.

De nem is nagyon érdekelte.

Mivel Jozefa épp rajzórán volt, Angelo nem adott a felesleges formaságokra, kipenderítette a segédfogalmazót, és elment a Természettudományi múzeumba megkeresni Simon Eberlét, aki semmit sem tudott a dologról, és ugyanúgy elhült, mint Angelo.

Kinézett a folyosóra, becsukta az ajtót, töltött egy pohár bort és megbeszéltek azt, amit a két egykori szabadkőműves ebben a helyzetben megbeszélhetett.

Egyetértettek abban, hogy erőszaknak nem tudnak ellenállni. Soliman legfeljebb akkor akadályozhatná meg a dolgot, ha Empedoklészt követve egy tűzhányó kráterébe vetné magát, de jelenleg a közelben egyetlen működő tűzhányót sem találni, ami számára, mint természettudósnak, amúgy külön fájdalom. Nevettek. Az udvar részéről a dolog nyilvánvaló arrogancia, tobzódás a hatalmi mámorban: nincs más céljuk vele, mint Angelo személyén keresztül megalázni mindenkit, aki valaha a felvilágosult eszmékkel kötötte össze az életét, és diadalittasan demonstrálni az ő hatalmukat a mi testünk felett. Állatok közé fogják számúzni, preparált tapír, vízidisznó, sakál és kitömött kanári mellé. Tegyék. Higgyék csak azt, hogy ők határozzák meg, meddig tart az ember és honnan kezdődik az állat. Az udvar azonban rövidlátó. Mindenki rövidlátó, aki nem a szabadság és az egyenlőség eszméi felől szemléli a világot: világnézetük és kicsinyességük foglyai ők, ezért veszíteni fognak. Most is, ebben is, mondták egymásnak, és koccintottak.

Gondolja csak el, kedves Herr von Kazinczy, mondta Eberle a kocsiszínbén, miközben megemelte az Angelo hasáról lefejtett bőrt, gondolja csak el, micsoda emlékművet állítunk itt az erőszaknak. Micsoda botrány lesz Angelo testvérünk teste, micsoda önvizsgálatot kell tartania annak, aki majd vele szembenéz. A hitványakat még hitványabbá fogja tenni a találkozás, de a jók még jobbakká válnak általa. Azok, akiket bronz lovas szoborban örökít meg az ostobaság, lovas szoborban, melynek talapzatán a nevük virít, azt hiszik, hogy Angelót megalázzhatják azzal, hogy elveszik a nevét, s egy fajt mutatnak be a teste által. Azt hiszik, névtelenül tömhetik ki, mint egy kutyát, tevét vagy madarat. De csalódní fognak, uram. Csalódní!

Eberle lelkendezése tele volt naiv idealizmussal és számomra eldönthetetlen arányban, de rengeteg álságossággal is, amit jól jelzett, hogy belelovalva magát a monológba, színész módra föl-alá kezdett járkálni a test körül, és karját hol széttárva, hol mutatóujjával a holttestre mutatva kísérte teátrális testbeszéddel a szövegét. Maga sem gondolta komolyan, vagy csak félig hitte el, amit beszélt. Jól begyakorolt mondatait nyilván már előre megfogalmazta arra az esetre, hogyha a régiek közül meg kell valakinek magyaráznia, hogyan is történhetett meg ez az egész.

Angelóban talán pont akkor merült föl az a megoldás, hogy rám hagyja a bőrét, amikor Eberlével kimunkálták ezeket az érveket: akkor döbbenhetett rá, hogy megint ugyanabba a csapdába csalták, és megint, kérlelhetetlenül működésbe lép ugyanaz az algoritmus, amely gyerekkora óta megszabja sorsának alakulását. Nem akarhatta volna másképp rám hagyni a bőrét, csak abban az esetben, ha az a szándéka vele, hogy a tanúja legyek ennek az utolsó sorsfordulatnak.

Ismerte annyira a bécsi iratkezelés pedantériáját, hogy tudja, ha egy irat keletkezik valahol, az soha többet nem vész el, és így biztos lehetett benne, hogy a dolog akkor is a tudomásomra jut, hogyha nem engednék ki a börtönből: ha pedig meghalnék, biztosan akadna a jövőben valaki, aki megtalálja a történetet.

Elment és végrendeletet csinált, amelyben hivatalos okiratba foglalták az ügyvéddel, hogy a bőrének a jogos örököse én vagyok, vagy halálom esetén az én örökösöm. Ez volt az egyetlen örökség az életemben, Sophie, amelyhez valóban hozzá is jutottam: igaz, hogy nyomban át is ruháztam másra. Ez azonban nem vette el tőlem: hiszen a bőr az ő története volt.

Két hónappal az után, hogy felkereste Eberlét, november 21-én délelőtt sétálgatott a Grabenen: rekonstruálhatatlan, min töprenghetett, de bizonyára felidézte mulatságos találkozásunk, amikor idegenségünk és barbárságunk a legszembetűnőbben mutatkozott meg számunkra is. A járókelők, akik látták összeesni, azt mondták, egyszer csak a fejéhez kapott és imbolyogva futásnak eredt. Azt hitték, részeg, és nem törődtek vele, csak akkor vették észre, hogy meghalt, amikor már órák óta feküdt a korai sötétedésben a pestiskereszt mellett. Mire a testével hazaért a kocsi, Eberle is odaért, nemsokára pedig megérkezett Stüzt is a kórházból és Franz Thaller, a szobrász gipszporos kötényben, a bronzöntő kohó füstjétől kormosan: épp lovasszobrán dolgozott. Jozefa csak akkor ért haza, amikor Thaller épp leemelte a gipszmaszkot a beszappanozott fejről: megdermedt a rémülettől és percekig nem tudott mozdulni az ajtóból, ahonnan elé tárult a látvány. Végül ketten emelték meg és vitték át a másik szobába. Mimi is megérkezett, Born lánya, akihez akkor ért el a hír, és gondjaiba vette Jozefát, aki nem sírt, csak hangtalanul tátogott: talán sem szó, sem hang nem akadt, ami kifejezhette volna, amit érez.

Közben sietni kellett a holttesttel: a lakásban meleg volt, és a hasüreget már feszíteni kezdték a felszabaduló gázok. Stüzt nyitotta föl a testet, és Eberlével megemlékeztek a pillanat elkerülhetetlen sorszerűségének iróniájáról, s hogy milyen különösek az időben ezek az anatómiailag is kirajzolódó ízületi pontok. Most bizonyára egy olyan történetben vesznek részt, és olyan szerepet játszanak, amelyet Angelo már sokszor minden részletében elképzelt: most ezt a részletet is, ahogy előbb a gyomrát és a beleit, majd ahogy a tüdejét és a szívét kiemelik a testből: elvégre maga is számos alkalommal nézte már végig ezt a folyamatot és ismerte minden mozzanatát.

Mikor végeztek a belső szervek kiemelésével, és már biztos volt, hogy a gipszmaszk jól sikerült és az eljárást nem kell megismételni, Thaller felvette a testméréteket: a testhosszat, a fej-, mell-, derék- és csípőbőrséget, a karok és a lábak hosszát s külön a kéz- és lábfejekét: a számok pontosan megegyeztek a mintakönyv megszabta emberi arányokkal, a test éppen nyolcszor tette ki a fej állcsúcstól fejtetőig mért hosszát, a combforgók és a csuklók négy fejnyi magasságban kezdődtek, a derék és a könyök ízülete a harmadiknál, a kezek az ötödik fej hosszának háromnegyedéig értek, a térdkalácsok alja a talptól számított második fejnél kezdődött.

Thaller elégedetten csettintett.

Szerette a szabályos dolgokat.

Összecsomagolta a jegyzeteit, gipszöntő-készletét és mérőszerszámait, és előre indult, hogy előkészítse a faanyagot, amelyből kifaragja majd a testszobrot, hogy mikorra elkészül a preparált bőr, készen álljon arra, hogy ráfeszítsék.

Eberle és Stüzt ezek után rájöttek, hogy semmit sem hoztak magukkal, amellyel a testet, amelyből az elmetszett belső ereken még mindig szivárgott a nedvesség, felitathatnák és felszáríthatnák, aztán Eberlének támadt az a mentő ötlete, hogy a célra használjanak újságpapírt. Angelo akkurátusan megőrizte a Wiener Zeitung összes számát, amelyeket mindig alaposan elolvasott és olykor meg is jegyzetelt, most ezeket vették le a polcról, laponként galacsinná gyúrták, felpuhították, és a test üregébe gyömöszölték mindaddig, amíg kellően ki nem bélelték vele: csak ezután szóltak a segédeknek és indultak el a kocsiszín felé, amelyet Eberle már egy küldönc útján kérvényezett a hivataltól és lefoglalt a procedura számára. Elbúcsúztak Jozefától, vagyis megálltak az ajtóban és motyogtak valamit, amit a félájult lány nem nagyon vehetett észre, és gyorsan elhagyták a házat,

fellélegezve, hogy a dolgoknak, ha nem is a nehezen, az első részén legalább már túlvannak. Az egész dolog ötletnek jobbnak tűnt, mint amilyen kiábrándítónak a végrehajtása bizonyult, és mihamarabb szabadulni szerettek volna alóla.

Közben nyilván mozgásba lendült a hivatal is: előkerült az ügyvéd a végrendelettel, és a kancellárián azonnal megszülethetett a döntés, hogy értem kell küldeni, hogy lemondjak az örökségről. Ebben is szerepet játszhatott a cinizmus: azt gondolták, még jobban megaláznak, még jobban kimutatják a hatalmukat azzal, ha a szemem láttára történik minden. Ebben igazuk volt, csak azzal nem vetettek számot, hogy a megaláztatott oldalán hogyan is működik és mit jelent a tapasztalat. A suttogva terjesztett híreknek tulajdonították a legnagyobb hatalmat és előszeretettel éltek is vele: tudták, hogy rettegetést fog kelteni a történet híre, s a rettegetést általam is akarták terjesztetni.

Angelo a bőre története volt, és ezt a történetet egyedül én ismertem teljes mélységében és minden ízében, ebbe a történetbe egyedül én voltam *beavatva*, ha használhatom ezt a szót erre az esetre is. A beavatottságom, amelyet szabadkőműves voltomnak tulajdonítottam, és amely büszkeséggel töltött el, és azzal a tudattal, hogy a legjobbak között vagyok, ezen a ponton hamisnak bizonyult: amibe ő avatott bele, az volt a valódi beavatás és a valóban titkos társaság. Amikor a barbárt beavatta sorsába az idegen. Amikor az embert beavatta az emember.

Bármilyen lelkes és beavatott barátai is voltak Bécsben, azt, ami vele történt, csak egy barbár magyar érthette meg. Talán csak a barbár érti meg az idegent és az idegen a barbárt. Tudtam, hogy én vagyok az egyetlen, aki a történet minden oldalát és árnyalatát ismeri: azt is, amit Born vagy Sonnenfels sem láthatott. Ők olyan szögből nézték Angelo történetét, ahonnan majdnem mindent megláthattak belőle: csak azt nem látták, amiben ők maguk is benne foglaltattak. A körön belülről nézték, bár valóban hatalmas volt ez a kör. Nem látták, hogy ugyanazt tették vele, mint Herbert, vagy mint Lichtenstein herceg, vagy mint Lobkowitz, mint mindenki más: hogy ők is ugyanúgy kihasználták a testét. Talán egyedül Stegnernné szenvedélye és Pietro Angiola gyűlölete szólt személyesen neki.

És most Eberle, Barth és Thaller, és negyedikként én is ugyanerre, a kihasználás bűnére készültem. Mi is általa készültünk megfogalmazni önmagunkat. Mindig újabb és újabb bűn bomlott ki az eredetiből, és ez volt a legutolsó a sorban: a botránynak így váltam én is a részesévé.

Angelo tisztában volt azzal, hogy ezt fogjuk tenni. Félve most talán azt mondhatom, tudta, hogy ezt FOGJÁK tenni. Azért hagyta rám a bőrét, mert azt remélte, hogy megértem az eset tanulságát, és megteszem az egyetlen megtehető: hogy elmondom, mi történt vele. Ez már olyan súlyú botránny, amit nem lehet elmondatlanul hagyni: ha a teste nem hagyja meghalni, akkor legalább értelme legyen ennek az örökkévalóságnak. Ez az egyetlen, ami megmentheti az egész ügyet. Különben minden hiába volt, minden feleslegesen történt.

Hajnalig minden lezajlott, ami az elképzelhetetlen birodalmába tartozik.

Ugyanakkor, mint minden elképzelhetetlen, ez is kiábrándítóan gyakorlati és anyagi volt, földhözragadt, bár korántsem hétköznapi. Mózes első könyve szerzőjének lehetnek ilyen fantáziái: az ő képzeletében gyúrhatta-faraghatta ilyen aprólékos manualitással a teremő Ádámot.

Franz Thaller bámulatos magabiztossággal dolgozott. Az elnagyolt fafelületen hamarosan izmok duzzadtak, erek dudorodtak és ráncok futottak, amelyekbe a bőr élethűen

beleülhetett. A cédrusforgács illata összekeveredett Soliman hújának vágóhídi szagával: Babilon ősi templomaiban lehetett ilyen illat, amikor az áldozati állatot leölték.

Amíg a szobrász a cédruson dolgozott, addig Eberle és Barth a holttest megnyúzásával foglalkozott. Folytatták a hasnál megkezdett vágást az oldalán keresztül háton, a gerinc mentén metszették be a bőrt egészen a fejtető közepéig. Aprólékosan és óvatosan kezdték lefejteni a bőrt a húsról, nehogy beszakadjon. Amióta utoljára láttam Angelót, sokat öregedett. Már nemcsak a nyakánál ráncosodott a bőr, az egész testén megereszkedett. Halála előtt sokat fogyhatott, magyarázta Barth, azért lóg annyira a bőr a hasán: Thaller ragaszkodott ahhoz, hogy távolítsanak el belőle valamennyit, mert azt azért mégsem lehet, hogy pocakos négert csináljanak. A hátról könnyen sikerült lefejteni a bőrt, amely úgy lógott két oldalt a hasra fordított test mellett, mint egy elázott könyv lapjai. A gerinc mentén vöröslő és a lapockákra fonódó izmok már nem emlékeztettek semmi emberire. Az ember-volt, a személyvel való azonosság a bőrben rejtett, a fényben fürdetett, legkülső burkon. Most, hogy lekerült a húsról, feltárult az anyag és a szerkezet, amely már csak a faj sajátosságait hordozta, mint egy kép, amelyet a falnak fordítanak, és csak a keret fája és a vászon hátoldala látszik. Minél több bőr került le a testről, annál kevésbé tudtam Angelónak tekinteni a húst, ami megmaradt. Az ember, akit ismertem, a bőrben maradt, amely most nedvesen gyűrődő takaróként lógott le a húsról. Furcsa, hogy akkor ütött meg a leginkább a fájdalom és akkor szorult el a torkom, amely mindeddig hideg és fegyelmezett maradt, amikor a kézről lefordult bőr tehetetlenül lifegett az asztról, és ahogy megmozgatták a még bőrrel fedett testrészeket, meglendült és ide-oda ingott: az ujjak kifordult bőrének mozgása olyan emberi, olyan Angelós volt, hogy ezt már nem tudtam tovább nézni.

Elfordultam és öklendezni kezdtem.

Eberle jártas volt a preparálásban, és a feszültség enyhítésére, meg talán a maga megnyugtatóására is részletesen elmesélte, hányféle élőlénynek gyürkőzött már neki. El nem tudjuk képzelni, mesélte, milyen emberfeletti feladat megnyúzni egy rinocéroszt. Az állatnak három ujjnyi vastag bőre van, amely olyan erővel tapadt rá az izmokra és az inakra, hogy csak kampókkal és csigákkal lehetett lehúzni. A svéd udvar számára meg néhány éve egy cápát tömött ki, hát annál bosszantóbb állat talán nincs is még egy a földön. Nemcsak, hogy csontjai nincsenek, maga a bőre állaga is kocsonyás.

Thaller hosszasan méricskélte, hogy mekkora cédrusizomzatot faragjon a bőr alá, amivel megfiatalítja és újra feszessé teszi. Nem akart túlságosan duzzadó izmokat alkotni, nehogy feleslegesen megfeszüljön és elvékonyodjon a bőr, de az se lenne jó, ha túl cingásra sikerülne. A herkulesi és az apollói alkat közötti klasszikus testet akart formálni, amely nem túlozza el az aszkézist vagy a szellemet a test rovására, sem a spiritualitás kárára nem hangsúlyozza túl a halandó izomzatot. Thaller tanult ember volt, de nem lépett túl a szakmája dimenzióin: a jelentésből nem akart többet megfejteni, mint amennyit a formanyelv beszél. Javítgatni nem lehet majd, ha egyszer ráhúzták a fára a bőrt, mondta, ha egyszer rászorul, azt többet onnan le nem szedik, úgyhogy nagyon oda kell figyelnie, nehogy elmérjen valamit. A legkockázatosabb az arc élethű megformálása lesz. Ott maga a bőr felel elsősorban az arcvonásokért, de azért persze a járomcsont, az állcsont vagy a szemöldökcsont arányának így is egyeznie kell az eredetivel. Hogy a hiba lehetőségét is elkerülje, szerencsére készített gipszlenyomatot Angelo arcáról, így ha valami esetleg mégsem a reméltek szerint alakulna, az alapján utólag még lehet alakítani az elrontott

arányokon, végső esetben még a bőr és a fa közé is lehet fecskendezni viaszt vagy bitument. De az már csak javítgatás, kókány: most kellene, elsőre tökéleteset alkotni, mint a régiek.

Kinyitotta a ládát, és óvatosan előcsomagolta a nedves rongyok közül a gipszből kiöntött fejet. A friss gipsz még súlyos volt a víztől, s a víz és az égetett mész között zajló rejtélyes vegyüléstől, mely egyenletes hő termelt, a fűtetlen kocsiszímben még gőzölgött is, mint egy fagyban született csecsemő, aki most csusszan ki a hóra. Szinte világított és épp csak, hogy föl nem sírt: holtában és képmásában így változott Angelo Soliman fehérré. Épp olyan fehér büsztté, amilyeneket Cicero és Homérosz képmásával egykor maga is birtokolt.

Thaller mester gondosan előkészítette mérőszerszámaikat és egy utolsó ellenőrzés kedvéért még egyszer végigment az arc méretein és arányain, miközben Stüzt és Eberle nagy levegőt véve nekilátott, hogy legöngyölítsék az arcbőrt a fejről. Ahogy a szülők egy izzadt gyermeket vetkőztetnek, akinek nedves bőrre rátapad az ing, s a túl szoros ruhanyakat óvatosan igyekeznek átemelni, nehogy megsértsék a füleket vagy feltépjék az orrot, úgy vetkőztették ki a bőrből Angelo Solimant. Még egy-két reccsenés, egy két pattanva szakadó izom és sercenne engedő hús, és lekerült az arcáról is a bőr, és mint az álarc, amelyet bőrszíjra kötnek, lógott le a mellkasra a nyakról. Az ellenkező irányból, a hastól felfelé haladva a mellkasról és a nyakról is lefejtették a bőrt, aztán végigvágták a comb hátuljánál a húsig, egyetlen bátor mozdulattal lehántották, mint a nyírfakérget, aztán átfordítva a testet elől óvatosan, dajkái alaposággal kifordították a nemi szervet, miközben felmetszették a herezacskót és kifordították belőle a heréket, amelyeket visszajuttattak a megnyúzott testre. Mint egy papírából kifordult cukorka, úgy maradt ekkor a test. Mikor az alsó lábszárról is lehúzták a bőrt, végre kiterítve leteheték az asztalra az egészet az ín-izom- és csontköteg mellé, amely a testből megmaradt.

A szóismétlés mindig a gondolat tisztátalanságát jelzi, ebben az esetben viszont a nyelv tisztátalanságát. Angelót nyúzták le Angelóról, az arcot az arcról, a testről a testet. Élőnek mutatták a holtat, mozgalmassá a mozdulatlant, telni az időt. Tudom, hogy csalok, tudom, hogy szemfényvesztő vagyok, tudom, hogy az egész csak mimézis, az utánzás tudománya, amely úgy tüntet föl, mintha az által, hogy érzékletesen tudom elbeszélni, egyszersmind birtokolnám is a dolgokat. A test ugyanazt teszi: úgy tesz, mintha birtokolná a személyt. A bőr által, a fénnel találkozó testfelület apró sajátosságaiban tesz úgy, mintha birtokában lenne az igazságnak: egy srófra jár a nyelv és a látvány hazugsága. Az egyénítő vonások és a megismételhetetlen elbeszélései.

Így, hogy személy és nem nélkül maradt a test, már nem hasonlított önmagára.

Nem tartalmazott semmi önazonost, olyan volt, mint az anatómiai tanszék viaszából készült testszobrai, amelyet az izomzat részeinek bemutatására használnak, szánalmas gép volt, csappantyúk, áttételek, csigák, emelők, kötelek és rugók ravasz és célszerű szerkezete, amelyet egy hitvány, rosszul hegesztett gőzgép hajt, amit az útszélről lopott fával kell tüzelni. Mintha mégiscsak apádnak lett volna igaza: a teremtésből süttött a rossz szándék és a hozzá-nem-értés.

Hajnalodott.

Az istállóban felnyerítettek a lovak, a lovászegények krákolva, köhécselve vizet húztak, a kövezeten patkók csattantak, nyikordultak az ajtók, csörrentek a láncok, csikordultak a sarokvasak. Gyűlölt hangok, a világ szerkezetének, ízületi roppanásainak hangjai, a hadsereg, a hatalom, az ipar, a közlekedés csörömpölt odakint az ébredező városban.

A bőrt cserzőkádba emelték és megpaskolták benne, mint a parasztasszonyok a lepedőt a patakban. Eberle különféle üvegeket vett elő, amelyekből porokat szórt az áztatólébe, újra és újra átmosva benne a bőrt. Minden munkafolyamat végeztével leöntötték a levet és friss vízzel engedve fel, valamilyen új keverékben hagyták ázni Angelót, akinek hol színével, hol visszájával bukkant fel az arca a váltakozó színű emulziókból. A vöröses áztatólére bíbor, majd szinte fekete következett, majd ismét valami vöröses, inkább lila folyadékban melegítették a bőrt. Aztán kék, zöld és sárga következett. Thaller mester ezalatt zsírral kente be a cédrusfa alakot, amelyet most már összeállított, a karok csapjait a vállak beenyvezett üregeibe csúsztatta, a combokat becuppantotta a csípő alján gondosan kialakított és méretre csiszolt, hornyolt nyílásokba. Az illesztéseknél túlcordult enyvet gondosan letörölgette, és ráspolyával hol ott, hol itt csipentett bele a mérettől eltérni igyekvő, engedetlen anyagba, eltüntetve ezzel az utolsó aránytalanságokat is. Az emberteremtés, ha nem is mesterfokozatú, de legalábbis famulusi folyamata végén Eberle igazgató kiemelte a bőrt az utolsó, tejfehér fürdető-anyagból, amely fojtó klórmész-szagot árasztott, mint tegnap én, majd Stüzt és Thaller segítségével ráemelték a fatestre, akárcsak egy úri szabóságnál a kabátot, és simogató, lassú mozdulatokkal elkezdtek rádolgozni a zsírral beitatott, selymesre csiszolt fára. Centiről centire, izomról, ínraól erre derült ki, milyen remek munkát végzett Thaller mester. Ami a fa felületén mesterkélt utánzásnak tűnt, az a rásimult bőrtől azonnal életre kelt. A kar izmai megteltek étellel, az ujjak már tervezték a következő mozdulatot, a mellkas mintha épp az imént emelkedett volna meg, a hasizom mintha megrándult volna, de mindjárt kienged: fokról-fokra, ízről-ízre kezdett megelevenedni Angelo. Thaller, mint a drámaíró, amikor már fogja a monológot, kezében van a karakter, s látja a színészt is, akire az egész kitalálta, ekkor lelkesedett fel csak igazán. A sikerélménytől, hogy a szobor tényleg sikerült, ez a tiroli parasztyerek, akiben benne maradt a rettegés, hogy ha valamit elront, elverik és nem kap vacsorát, szinte megtáltosodott: nagy kupac zsírt tömött a tenyerébe, ezzel simogatta végig a cédrusra préselt arcvonásokat, és minden mozdulatnál összevetette a gipszmaszkkal. A járomcsont csúcsa pont jól állt, de a szem alatti mélység nem volt elég plasztikus. Még mielőtt bekötött volna a bőr a fába, visszahúzatta, és aládolgozott egy kis fűrészporral kevert enyvet. Simogatva egyengette el a meggyűrődött bőrt, s végül a háton megmaradt felesleget óvatosan kimetszette egyetlen csíkban. Amikor pedig az arc maszkját a tapasztalt ujjak rásimogatták és ráegyengették a fára, végre megpillanthattam azt az Angelo Solimant, akit sosem ismerhettem: az ifjú, ereje teljében pompázó, feszülő izmú fiatal férfit, aki születésem évében lehetett. Mintha engem vittek volna ekkor vissza az időben, létrejöhetett ez az első, elmaradt találkozás is közöttünk.

Eberle megfeszítette a bőrt hátul, Stüzt pedig nagy kapcsokkal négy helyen összefogatta: ezzel a megfeszítéssel ért véget ez a fekete evangélium.

Már csak a varrás volt hátra, amikor von Thüngen megérkezett. Minden mozdulata jelezte, hogy kívül akar maradni a történeten: megállt az ajtóban és a tekintetét egyetlen pontra rögzítette, valahol az asztal lábánál egy fémvödörre koncentrált. Én engedelmesen léptem elé, felemeltem a kezem, amelyre visszakattant a bilincs.

Másnap este újra beléptem a cellámba és bezárult mögöttem az ajtó.

Mint minden igazi történethez, ehhez is tartozik egy epilógus. A kocsúton végig Jozefán gondolkodtam, és újra és újra eszembe jutott az a délelőtt, amikor egyszer, talán

kilencvenkettőben, korábban érkeztem meg hozzájuk, mint megbeszéltük, és Angelo még nem volt otthon.

Jozefa kedvesen engedett be, kacarászott, leültetett, megkínált borral. A félig a falnak fordított rajztáblán észrevettem valamit, és megkérdeztem, megnézhetem-e. Csöppnyi pírrel az arcán mondott igent, és felém fordította a képet. Egy férfiakt volt, ügyes rajz. Látszott, hogy jó mesterekhez jár. A felsőtestet és a lábakat már kidolgozta, az ágyék azonban üres volt. Minden tolakodó szándék vagy incselkedés nélkül megkérdeztem, hogy illendő dolog-e, hogy egy húsz éves lány meztelen férfiakat rajzolgasson, s hogy mit szól ehhez az édesatyja, de ő toppantva kijavított, hogy nem húsz, hanem huszonkét éves, és ilyen korokban a lányok már nemcsak rajzolgatják a férfiakat, hanem ölelgetik is. De neki éppen nincs kedvese, és ezért nagy bajban van a képpel. Nem tudja, hogy fejezze be. Hümmögtem, hogy ugyan már, a legnagyobb mesterek is szoktak emlékezetből dolgozni, hát még fantáziából, hogyan lehetne egyébként angyalokat vagy szfinxeket festeni, de letorkolt: neki a valóság után kell mennie, másképp sosem tanul meg rajzolni. Még most sem értettem, mire megy ki a játék, csak akkor esett le az állam, amikor elővette a rajzszerzőségeit, beigazította a rajztáblát, és türelmetlenül intett, hogy nosza, vetkőzzek. Nem vetkőztem, de ezzel csak még jobban feltűzeltem Jozefát. Félretolta a rajztáblát és az ölembe pattant: a nyelvét egész mélyre fúrta a számba. Tapasztaltnak tűnt és mohónak, és ez visszariasztott. Szerencsére ekkor nyikordult az ajtó és megérkezett Angelo: Jozefa gyorsan elrendezte a haját és kisimította a ruháját, Angelo pedig épp tele volt mondanivalóval, így nem fogott gyanút.

A mai eszemmel már tudom, hogy Jozefa csak egy olyan embert keresett, aki szereti az apját. Aki elég erősen szereti ahhoz, hogy megóvja őt a gúnyolódástól és a szégyentől.

Soha többet nem találkoztam vele.

Később megtudtam, hogy még a kitömés másnapján kiadták neki az apja belső szerveit egy lehegesztett fémdobozban: abból rendezett temetést november végén a währingi temetőben. Nem tudom, ki volt ott, ki nem: ez már aligha fontos.

Néhány hónapon keresztül járt a hivatalok nyakára, hogy adják ki az apja bőrét, hogy eltemethesse azt is, de nem járt sikerrel. Amikor harmadszor is elutasították, összeomlott. Gyorsan hozzámment egy öreg báróhoz, aki régóta udvarolt neki, és Krakkóba költözött. Soha többet nem tért vissza Bécsbe. Furcsa, ám vigasztalan párhuzam, hogy abban a hónapban halt meg, amikor engem kiengedtek a börtönből. Huszonkilenc éves volt.

Én soha többet nem mertem elmenni a Természettudományi múzeumba.

Nem tudom, mi lett a krokodillal.

Az utolsó mondatokat alig lehetett hallani. Egészen az ajkához hajoltam, hogy egyetlen szavát se veszítsem el, s hogy mindent megőrizhessen az emlékezetem.

Mikor véget ért a történet, már alkonyodott.

Erzsó jött be zihálva, és újságolta a hírt, hogy nagy baj történt Dienessel és Pruszkay kisasszonnyal. A kezét tördelte, és talán most először látszott a szemében igazi rémület.

Miféle baj?

Szörnyű nagy baj. Nem is tudja, elmesélheti-e. Nem való az ilyen előkelő grófnő fülének, mondta, és ez már megint a régi Erzsó volt, a mi házi zsarnokunk, akit a szegénység tett egyenrangúvá velünk, végül az öregség fölénk emelt.

Megragadtam a karját. Erre leült, kifújta az orrát. Megigazította a haját. Újra kötötte a kendőjét. Elsimította a szoknyáját. Aztán felpattant, hogy ezt az úrnak is hallania kell.

Visszanyomtam. Az úr alszik, és különben is gyengék az idegei, majd elmondom neki, ha felébredt. Addig ez legyen a mi titkunk. Ez tetszett neki.

Dienest Vilyvitányon agyonverték a parasztok. Biztos forrásból tudja, mindenhol ezt beszélik. Az éjjel lopva összeállt a csapat azokból, akiknek a rokonsága a Dienes által elrendelt sortűzekben maradt a földön, meg persze azokból, akik zsákmányt vagy egyszerűen csak élelmet reméltek. Kikémelelték, hogy hol készülnek éjszakázni Pruszkay kisasszonnyal, és hajnalban rajtuk ütöttek. A két őrt könnyűszerrel lefegyverezték, és betörték a házba. Dienesnek sem volt könnyű a vég: az asztalra kötözték és precízen, apránként verték-szurkálták halálra, de Antónia járt rosszabbul. Sorban megerőszakolták, aztán két szőlőkarót döftek belé, *egyét a csúnyájába, egyet az ülepibe*, és azokat tolták föl lassan egészen a torkáig, és úgy hagyták ott: még élt, amikor a katonák odaértek.

Most csak ennyit tud, mondta Erzsó, de siet is vissza a katonákhoz hírekért: most jön át nemsokára egy csapat, akik a maguk szemével látták őket. Azokat alaposan kifaggatja, és akkor olyan alaposan tudja majd elmesélni a történetet, hogy az úr akár szóról-szóra levelet is írhat belőle.

Fontossága teljes tudatában indult vissza a faluba.

Ferenc valóban aludt: vagy legalábbis félig öntudatlanul lebegett az élet és a halál között. Most az ő testét is az az engedelmesség uralta el, amit a földön haldokló parasztok testtartásán láttam. Újra végigdörzsöltem, órákon át masszíroztam a tagjait. Csak néhány másodpercre eszmélt föl időnként. Mosolyogva ismert fel és megnyugodva zuhant vissza az öntudatlanságba.

Amikor lement a nap, és meggyújtottam a gyertyákat, újra elfogta a roham: most már csak szárazon öklendezett. Úgy futottak végig a görcsök a testén, mintha láthatatlan szálakon rángatnák a tagjait: az izmai függetlenedtek az akaratától. Órák óta csak az ajkait nedvesítettem ronggyal, mert minden orvosi vélemény egyformán óva intett a vízivástól, de most hirtelen megint spriccelni kezdet a testéből valami híg tejhez hasonló folyadék, egészen elöntötte a padlót.

Lassan áradt el a testében a kék szín, mintha az ereiben cseppenként áramlana szét a tinta, az a drágábbik fajta antracénkék, amelyet csak a jobb bécsi boltokban lehet kapni, s Budán is csak egy helyen. A test mélyéből áramlott föl a bőrfelszín felé, amíg végül el nem árasztotta az egész testfelületet. A szája mozgott, mintha szavakat formálna: egészen közel hajoltam hozzá, de így is csak sokadjára értettem meg a suttogást, amit ő belülről nyilván az utolsó erejét összeszedve kiáltott.

A te kezdetől akarom.

A tenyerem a szájára és az orrára szorítottam, és úgy hagytam percekig, ameddig a tekintete meg nem nyugodott.

Csak akkor eszméltem rá, hogy odakint már percek óta tart az ordítózás. Csörrenve tört be az egyik ablak, és egy nagy kődarab gördült a szoba közepére. Nem éreztem félelmet. Kinyitottam az ajtót, kiléptem a fáklyákat tartó parasztok elé, és megkérdeztem, mit akarnak.

Egy nagydarab, zengő hangú férfi lépett elő. Nem olyannak tűnt, mint aki évek óta éhezik. Meglendült a keze, hogy lekapja a kalapját, de félúton megállt a mozdulat.

Az istentagadó sátánimádó szabadkőművest akarják, mert miatta van a kolera.

Egy szuszra, hibátlanul mondta ki a szót, látszott, hogy nem először van a száján.

Mondja meg neki, hogy a Nagy maris fia vagyok. Tudni fogja az úr.

Már a számon volt, hogy kimondjam, az, akit keresnek, már nem él, amikor a kerítés mentén észrevettem a katonákat, akik csendben fejlődtek lövonalba. Az üvöltöző parasztokat elvakította fáklyáik fénye, nem vehették észre őket. Csak annyi időm volt, hogy visszaugorjak az ajtófélfá mögé, már dörrentek is a lövések. Pattogtak a golyók a kőfalon. Heten maradtak a földön, a többit elfogták. A fekete szakállas, fiatal tiszt, akivel már reggel is találkoztam, halálsápadtan nyújtott kezét. Remegett. Ez volt az első tűzparancsa, és most eliszonyodva nézte a szétnyílt testeket.

Nyikorogva érkezett a vörösre mázolt halottaskocsi, és a purdék serényen dobálták föl rá kezüknél-lábuknál megragadva, hórúkkra meglendítve a testeket. Nagy maris fia csak a lábába kapott golyót: összekötözött kézzel feküdt a többi fogollyal a földön: értük csak később jött a rabszállító szakasz Sátoraljaújhelyről, ahol három nap múlva az összeset felakasztották.

Két napig nem szóltam Ferenc haláláról, nehogy az ő testére is szemet vessenek a vörös szekér urai: három nap múlva temettem el a kertben, a magnólia helyén.

Két hónapot kába szédületben töltöttem: alig vannak emlékeim arról az időről. Végigjártam sorban a gyerekeimet, akik a csodával határos módon túléltek a járványt: csak Lajoska hányt egy napig, de mint később kiderült, csak azért, mert sokat nyalakodott a konyhán. A gyerekeim hűvösen és bizalmatlanul fogadtak, amit a rokonaim mindenütt azzal magyaráztak, hogy még nem tudták kiheverni apjuk elvesztésének hírét. Jól esett ez a kegyes hazugság, bár nem enyhítette az önvádat. Eljött az ősz, huszonhét év után az első Ferenc nélkül, aztán a Skorpió, az ő önmarcangoló és zsarnoki jegyének hava. Nem halogathattam tovább a szembenézést és a számvetést: felutaztam Pestre, ahol néhány napot pihentem. Fogadtam Ferenc barátainak részvétnyilvánításait és sajnálkozásukat, hogy nem segíthettek többet szorult helyzetünkben, de hát a saját anyagi lehetőségeik is végesek, vigasztaljon a tudat, hogy a nemzet örök Pantheonjában, blablabla. Úgy láttam, mindenki fellélegzett, hogy nem kell elviselni tovább Ferenc kíméletlen maximalizmusát, és nem kell tovább töprengeni azon, miként lehetséges, hogy egy író, akit a németek vetettek kis híján halálos fogságba, kötelező mintává teszi a német irodalmat. Most, hogy elment, úgy érezhették magukat, mint a gyerekek, amikor magukra maradnak a házban, és végre arra használhatják a zongorát, amire mindig is akarták: ugrálni fognak rajta.

Október huszonötödikén hajnalban aztán felszerelkeztem úti takarókkal, összecsomagoltam három napra való ruhát és elindultam Bécsbe. Minden abból a városból indult ki és oda kanyarodott vissza. Már mindenütt megszűnt a vesztegzár, a kolera messze nyugaton járt, német és francia földön, de a postaállomásokon még akadoztak a dolgok, kevés volt a ló és a személyzet, az egynapos útból kettő lett. Bécsújhelynél tengelytöréssel várakoztunk, Schwechatnál rablót üldöztek, és katonák állták el az utat. Huszonhetedikén kora reggel értünk be a városba: nem volt már időm, hogy kényelmesen eltöltsék a fogadóban egy napot és kipihenjem magam, mielőtt összeszedem a bátorságom, hogy szembenézzek Ferenc életének főszereplőjével. Nem éreztem féltékenységet, amiért ez a főszerep nem nekem jutott: talán azért, mert ahogy végül ott álltam a Természettudományi Múzeum tetőtéri raktárában, szemben a fekete testtel, amely a vörös szekrény izzó mélyéből lépett felém, már tudtam, hogy önmagam előtt állok.

Table of Contents

- [1. FEJEZET](#)
- [2. FEJEZET](#)
- [3. FEJEZET](#)
- [4. FEJEZET](#)
- [5. FEJEZET](#)
- [6. FEJEZET](#)
- [7. FEJEZET](#)
- [8. FEJEZET](#)
- [9. FEJEZET](#)
- [10. FEJEZET](#)
- [11. FEJEZET](#)

